

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

491.99-5
Գ-34

2517

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

ՅՕՐԻՆԱՑ

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ

ՑԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐՐՈՐԴ

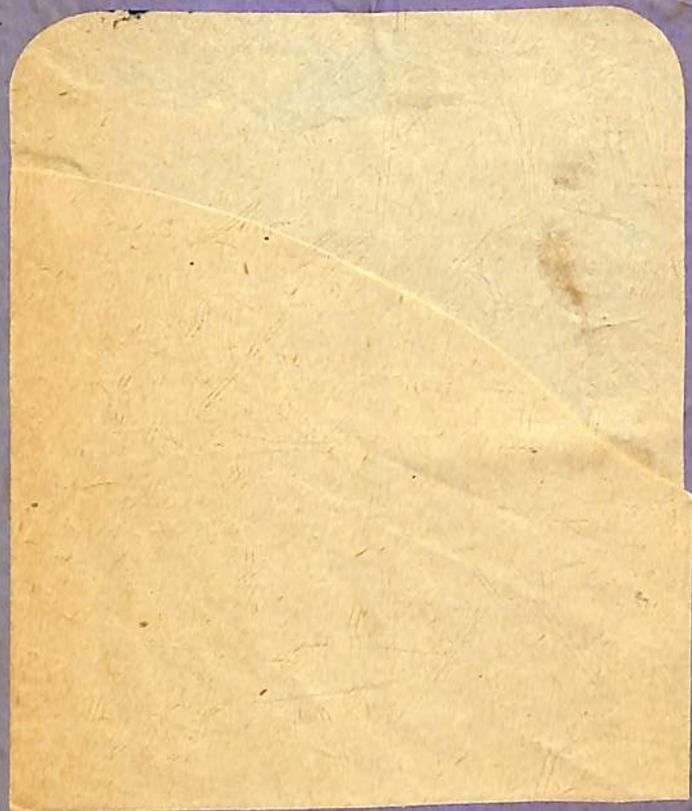

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՑԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱԳԱՅԵԱՆ

1876

425
48-90

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏ

491.542-5

425 9-37

48-9Ա ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԼԵՁՈՒԻ

ՅՕՐԻՆԵԱՑ

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱԾԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՎԱՅԵԱՆ

1876

1004
76393

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՎԱՅԵԱՆ
ՔԻՒՐԲՃԻ ԽԱՆ ՎԱՐԻ ՅԱՐԿ
ԹԻՎ. 26, 33.

2010

12002

12068

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

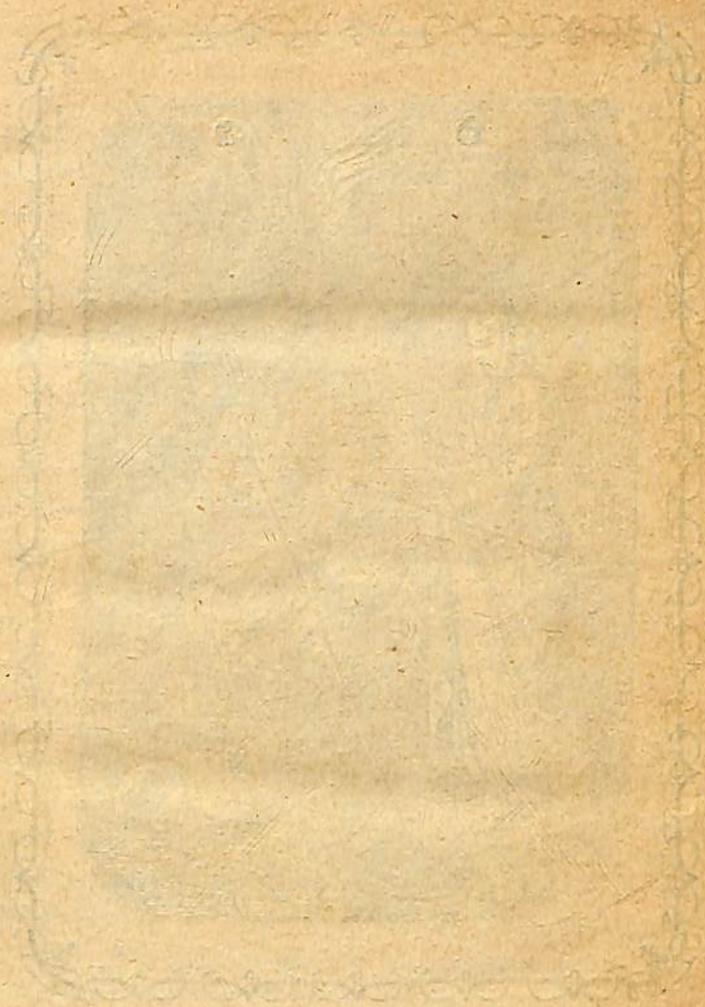
RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

12068

Ահա նոր քերականութիւն մը որուն ընթացքը մինչեւ հիմա հրատարակուած քերականութեանց ընթացքին տարբեր է : Ասոր մեծ տարբերութիւնը , եւ , ինչպիսի կը յոտանք , գեթ գործնական կրթութեան մասին ունենայու առաւելութիւնը՝ գլխաւորաբար գործնական հրահանգներ պարունակելուն մեջ կը հայանայ : Ասոր մեջ տղան , անոռնն ու բայը մանչնայու օրէն , պիտի սկսի ևսեւ ստուց գործածութիւնն ընելու վարժիչ :

Դարձեալ այս քերականութեան ընթացքին մեջ , տղան ոչ թէ , մինչեւ հիմա գրեթէ առ հասարակ եղածին պէս , իորաբանչիօր մասին բանի այլ եւ այլ ձեւերն ու բոլոր գիտելիները , եւ հաճածայնութեան կանոններուն երկայն շարքը միանգամայն եւ միայն տեսականապէս միտք առնելու պիտի յոգնի , կամ թէ ըսենք , քերականութեան երկայն մասիւն մեկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը վազելով պիտի երթայ առանց տեղ մը զկայ եւ շունչ առնելու , այլ իորաբանչիօր հրահանգ , այն երկայն ընթացքին մեջ իրրեւ մէկ մի օթեանս , անոր թէ շունչ եւ հանգիստ առնելու , եւ թէ իոր կարճ մասիւնն միայ ստեպ ստեպ դառնալով ևայելու եւ անցած ստներ մանչցածէն առելի շառ զայն մանչնայու պիտի ծառայէ : Զորօրինակ՝ հոս քերականութեան բոլորովին անտեղեակ տղան անոռններուն բոլոր հոլովներն ու հոլովոսները ոչ թէ մէկին թոթմախօրէն բերան մանառանդ բան թէ միտք պիտի առնէ , ոչ ուղղականը սորված առնէ անուականը , տրականը , բացառականը միանգամայն հասկնալու պիտի չյոգնի . ստուց մեկը սորվելէ եւ շառ մը հասկնալ

Բ.

շէ եւ անոր գործնական կրթութիւնն ընելի ետքը միասին
սխտի սնցնի : Այս կերպով քերականութիւնը խառն եւ
տեսական ըլլալէն դարձելով՝ կ'ըլլայ ստոխոսական , եւ
գործնականսպէս տրոջելոս ուսում մը :

Կը յոսանք թէ այս քերականութիւնը մասնաւոր կեր-
պով շատերուն ուղարկութիւնը սխտի գրասէ , մասնաւոր
որ կը տեսնէինք թէ քանի մը յաջողակ ուսուցիչներ արդէն
իրենք իրենցոյձ այն ընթացքը բռնած էին , եւ անոր հա-
մանատ դասագրքի մը կը սխտարէին : Եթէ մեր աշխատու-
թիւնն ընդունելի ըլլայ , կը խոստանանք անոր յաջորդ
տպագրութեանը կարեւոր զարգացում մը տալ :

ԳՈՐԾԵՍԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ԳԱՍ Ա.

ԼԵԶՈՒ , ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ , ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ

ՀԱՐՑՈՒՄ . Լեզուն ինչ է :

ՊԱՏԱՍԽԱՆ . Լեզու կ'ըսուին այն արտաքին նշան-
ները՝ որով մարդիկ իրենց գաղափարները , խորհուրդ-
ները եւ զգացումները կը յայտնեն :

Հ . Այս արտաքին նշաններուն գլխաւորները որո՞նք են :

Պ . Այս արտաքին նշաններուն գլխաւորներն են
յայնք եւ էիբը :

Հ . Չայնիւ կամ գրով բացատրութիւնը ինչ կը կոչուի :

Պ . Չայնիւ կամ գրով եղած բացատրութիւնը Խօսք կը
կոչուի :

Հ . Խօսքն ինչ բաներէ կը բաղկանայ :

Պ . Ամէն խօսք Բառերէ կը բաղկանայ . զոր օրինակ՝
Ա՛ն ճարտ Երջանկո՛ւնն էր ղէ՛ն , Բայց շատ ինչն անոր
էր հանին . այս խօսքն ինք բառէ բաղկացած է , որք են՝
ան , ճարտ , Երջանկո՛ւնն , ղէ՛ն , Բայց , շատ , ինչ , ան ,
հանին :

Հ . Բառերն ինչպէս խօսք կը կազմեն :

Պ . Բառերը խօսքի մը մէջ օրէնով մը իրարու քով
գալով խօսքը կը կազմեն :

Եթէ այն օրէնքին համաձայն չկազմուին կամ չբա-
րադրուին , անոնց իրարու քով գալէն բան մը չի հաս-
կըցուիր : Այս օրէնքը Վերջն օրէնքն է :

Հ. Քերականութիւնն ինչ է :

Պ. Քերականութիւնն այն գիտութիւնը կամ արուեստն է որ այս օրէնքին կանոնները կը սորվեցնէ : Այսինքն՝ քերականութեամբ կը սորվինք թէ բառերն ինչպէս շարուելու են որ է՝ մասոյ կամ նշանակութիւն մը ունեցող խօսք կազմուի :

Հ. Բառերը քանի տեսակի կը վերածուին :

Պ. Լեզուի մը մէջ հազարաւոր բառեր կը գտնուին , բայց ամէնն ալ ինչ տեսակի կը վերածուին :

Հ. Այս ինը տեսակ բառերն ինչ կը կոչուին :

Պ. Աս ինը տեսակ բառերը Մասունք բռնի կ'ըսուին , եւ են՝ Անուն կամ Գոյական , Ածական , Բայ , Յոյր , Դերանուն , Կանխորդութիւն , Մակբայ , Եղանակ , Միջորդութիւն :

ՅԱՄ Բ.

ԱՆՈՒՆ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆ

ԱՆՈՒՆ

Հ. Անունն ինչ է :

Պ. Անուն կամ գոյական կ'ըսուին այն տեսակ բառերը որ իրերու անուններ են . ինչպէս՝ ծառ , ծաղիկ , շուն , մարդ , եւ այլն : Անուններէն ոմանք յարուկ կ'ըսուին , այսինքն՝ մարդոց եւ տեղերու անունները , ինչպէս՝ Հայկ , Անի : Ասոնք գիւնդերով կը գրուին :

Հ. Անունը քանի բան ունի :

Պ. Անունն ունի 1. հոլով եւ 2. ինք :

Հ. Հոլովն ինչ է եւ քանի է :

Պ. Հոլովն անուան մը վերջաւորութեան փոխուիլ է , եւ վէջ է . Ուղղական , Սեռական , Տրական , Հայցական , Բացառական եւ Գործիական :

Հ. Թիւն ինչ է եւ քանի է :

Պ. Թիւն անուան մէկ կամ մէկէ աւելի ցուցնելն է , եւ երկուք է , եղակի եւ յոսակի : Զորօրինակ՝ մարդ եւ զակի է , մարդեր՝ յոքնակի :

Այն անունները որոնց եզակին չի գործածուիր՝ անշակաւ կ'ըսուին , ինչպէս՝ երկնք , դժբերք , կոտորակ , փոքր եւն :

Հ. Հայերէն անուններն ինչպէս կը հոլովին :

Պ. Հայերէն անուններուն մէկ մասը կը հոլովի ուղղականէն եւ հայցականէն զատ միւս հոլովներուն մէջ անուն վերջէ վեր մը կամ վանի մը աւելցնելով , զոր օրինակ .

Ա. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզ.	Յո.	Եզ.	Յո.
Ու. Բան ,	Ո. Բանք ,	Ո. Քաղաք .	Ո. Քաղաքք .
Սե. Բանք ,	Ս. Բանէք ,	Ս. Քաղաքք .	Ս. Քաղաքքք .
Տր. Բանք ,	Տ. Բանէք ,	Տ. Քաղաքք .	Տ. Քաղաքքք .
Հայ. ւ Բան ,	Հ. ւ Բանք ,	Հ. ւ Քաղաք .	Հ. ւ Քաղաքք .
Բաց. ւ Բանք ,	Բ. ւ Բանէք ,	Բ. ւ Քաղաքք .	Բ. ւ Քաղաքքք .
Գործ. Բանք ,	Գ. Բանքք ,	Գ. Քաղաքքք .	Գ. Քաղաքքքք .

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. Այս հոլովման եզակի գործիականը կ'ըլլայ , ոմանց՝ ինք , ոմանց ալ՝ ու :

Իսկ յոքնակի սեռականը , արականը եւ բացառականը կ'ըլլայ ոմանց՝ ինք , ոմանց ալ՝ ոյ , գործիականը՝ ոմանց ինք , ոմանց ալ՝ օք :

Պէտք է գիտնալ 2. որ ամէն անուան հայցականին վրայ սովորաբար (չ) նախդիրը կը դրուի , բացառականին վրայ ալ (ի) նախդիրը :

Պէտք է գիտնալ 3. որ քաղաքի ուղղականին նշանն է , « գիրն ալ յոքնակի հայցականին :

Բ. ՀՈՂՈՎՈՒՄ

Գ. ՀՈՂՈՎՈՒՄ

Եջ	Յ+	Եջ	Յ+
Ո. Գեա,	Գեա+	Ո. Մով,	Մով+
Ս. Գեա-յ,	Գեա-յ.	Ս. Մով--,	Մով--յ.
Տ. Գեա-ոյ,	Գեա-ոյ.	Տ. Մով--,	Մով--ոյ.
Հ. Գեա,	Գեա--.	Հ. շՄով,	շՄով--.
Բ. Գեա-ոյ,	Գեա-ոյ.	Բ. Գեա-ոյ,	Գեա-ոյ.
Գ. Գեա-ոյ,	Գեա-ոյ.	Գ. Մով--,	Մով--ոյ.

Հ. Գ. Հողովման վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. Գ. հողովման անուններէն ոմանց բացառականը կ'ըլլայ ուէ, զորօրինակ՝ զարդ, ՚ի զարդ--ուէ :

Գ. ՀՈՂՈՎՈՒՄ

Եջ	Յ+
Ո. Հայկ,	Հեփսիմէ.
Ս. Հայկ-ոյ,	Հեփսիմէ-ոյ.
Տ. Հայկ-ոյ,	Հեփսիմէ-ոյ.
Հ. շՀայկ,	շՀեփսիմէ.
Բ. Գեա-ոյ,	Գեա-ոյ.
Գ. Հայկ--,	Հեփսիմէ--.

Հ. Այս հողովման վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. Այս հողովման տակ կ'երթան յարուստ անուններ, այսինքն՝ մարդոց կամ տեղերու անուններ, որոնց յոք-նակին սովորաբար չի գործածուիր :

ԱՅԱԿԱՆ

Հ. Ածականն ինչ է :

Պ. Ածական կ'ըսուին այն անունները որ իրի մը յարուստի-նները, այսինքն՝ անոր ինչու էլ ըլլալը կը ցուցնեն. զորօրինակ՝ Բարձր (ծառ), անուշահոտ (ծաղիկ), կարաչի (շուն), կենդանի (մարդ) :

1. Հրահանգ

Աշակերտք հետեւեալ անուններուն մէջ ֆոնետիկ ու աֆֆիքտիկ որոշեն :

Ընծայ, ժամանակ, նշան, դործ, մեծ, քաջ, հողմ, մեղմ (կամայ), մարդ, տղայ, չար, զգօն (խննի), կարգ, ձագ, հող, լի, ունայն (արար), հաց, նոր, հոտ, հօտ (տէրէ-), լայն, նեղ, ոչխար, արջառ, (եղ, կոշ), հրաման, դատարկ, հրապարակ, ամբոխ, աղքատ, թըշուուտ, աղտ, երկաթ, արծաթ, զգեստ, զարդ, Գնել, Տիրան, Միրան, զոն, հաճոյ, տգեղ, կանաչ, յօղ (կայ), աղք, զօրաւոր, տկար, ժամ, ծառ, արդար, հեղ, ցեղ, քահանայ, մահ, ծեր, լեզու, թաւ (մարտ), շքեղ, վատ, աւազան, խրատ, Արամ, Վահան, Գայիանի, Եսայի, ծայր, իր, ուս, ուխտ, գանձ, զօր, ճրագ, լուսաւոր, աղօտ, պայծառ, պատերազմ, գայլ (ֆորթ), գեղ, որթ (արտ), որթ (ամա), սան (կախայ), սան (աշակերտ), փող (պօր), փող (պօղա), աղօթք, խօսք, միտք, պարտք, կամք, դը-ժողք, մեղք :

2. Հրահանգ

Աշակերտք վերի անունները հողովն :

ԴԱՍ Գ.

ԲԱՅ

Հ. Բայն ինչ է :

Պ. Բայ կ'ըսուին այն բառերը որ բան մը ընել կամ բան մը ըլլալ կը ցուցնեն, ինչպէս՝ ֆրէլ, կարգալ, Կալի, Կնել, որ բան մը ընել կը ցուցնեն, եւ Կարգի, Կարգալ, յօրանալ, որ բան մը ըլլալ կը ցուցնեն :

Հ. Բայը քանի բան ունի :

Պ. Բայն ունի եղանակ , ժամանակ , դէժ+ եւ թի- :

Հ. Եղանակը քանի է :

Պ. Եղանակը շրտ է , սահմանական , հրամայական , սորոս-
դասական եւ աներեւոյթ :

Հ. Ժամանակը քանի է :

Պ. Ժամանակը բուն էրէ+ է՝ ներկայ , անցեալ եւ ապա-
նի : Ներկան կը ցուցնէ այն որ հիմա է , ինչպէս՝ կը գը-
րեժ (կոր) . Անցեալը կը ցուցնէ այն որ արդէն եղաւ ,
ինչպէս՝ գրեցի . Ապառնին կը ցուցնէ այն որ դեռ պիտի
ըլայ , ինչպէս՝ պիտի գրեժ :

Անցեալը կը լինէ անկարար անցեալ եւ կարարեալ անց-
եալ : Կը գրեի (կոր)՝ անկատար անցեալ է . Գրեցի՝ կա-
տարեալ անցեալ :

Դարձեալ ժամանակները երկուսն ալ են , պարզ եւ
Քաղաքրեալ : Պարզ ժամանակը թի է , բաղադրեալը ու-
րիշ (եմ) բայով կը շինուի : Զոր օրինակ՝ սերեժ , սերե-
ցի , պարզ են . սերեալ եմ , սերեալ եի , սերեալ իցեժ բա-
ղադրեալ են :

Հ. Դէմքը քանի է :

Պ. Դէմքը երեք է՝ առաջին , երկրորդ եւ երրորդ : Ես՝
առաջին դէմք է , Դու՝ երկրորդ , Նա՝ (ան) երրորդ :

Հ. Թիւը քանի է :

Պ. Թիւը երկուսն է՝ եղակի , որ մէկ անձ կը ցուցնէ գոր-
ծող , ինչպէս՝ (կը) սերեժ . (կը) սերե , (կը) սերէ , եւ
յոթնակի , որ մէկէ աւելի անձինք կը ցուցնէ գործող ,
ինչպէս՝ (կը) սերեն , (կը) սերեք , (կը) սերեն :

Հ. Բայերը քանի տեսակ են :

Պ. Բայերը երկուսն ալ են՝ ճոյական կամ եական բայ ,
եւ անձական բայ : Եական բայն է եմ բայը . ուրիշ բոլոր
բայերն անձական բայ են :

Հ. Եական բայն ինչպէս կը խոնարհի :

Պ. Եական բայն այսպէս կը խոնարհի :

ՍԱՀՄԱՏԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ԵՂ

Յ+

Ներկայ ժամանակ . եմ , ես , է . եմք , էք , են .
եմ , ես , է , են .

Անկատար անցեալ . էի , էիր , էր . էաք , էիք , էին .
էի , էիր , են .

Կատարեալ անցեալ . եղէ , եղեր , եղեւ , եղաք , եղէք ,
եղեն . եղայ , եղար , են .

Ապառնի . եղեց , եղիցիս , եղիցի . եղիցուք ,
եղիցիք , եղիցին . պիտի ըլլամ , են .

ՀՐԱՄԱՏԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ԵՂ

Յ+

Լեր , մի լինիր . Լերուք , մի լինիք . եղբ , թ ըլլա .
եղեք , թ ըլլա .

ՍՏՈՐԱԳԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ԵՂ

Յ+

Իցեմ , իցես , իցէ . իցեմք , իցէք , իցեն . եմ կամ
ըլլամ , ըլլա , են .

ԱՆՈՐԻՇ ԳԵՐԲԱՅ

Աներեւոյթ . Անց . ընդհանրեցնելու . Ապ . ընդհանրեցնելու .
Լինել . ըլլա . Լեալ , եղեալ , եղաժ . Լինելոց . ըլլալ .

ԲԱՂԱԴԻՐԵԱԼ ԺԱՄԱՏԱԿՆԵՐ

Յարակ . եղեալ եմ , եղեալ ես , են . եղաժ եմ , են .
Գերակ . եղեալ էի , եղեալ էիր , են . եղաժ էի , են .

- Ստ. անց. Եղեալ իցեմ, եղեալ իցես, եւն. Եղա՞ծ եմ, կամ եղա՞ծ ըլլա՞ծ, եւն.
- Ներկ. ապ. Լինելոց եմ, լինելոց ես, եւն. Պէտէ ըլլա՞ծ, պէտէ ըլլա՞ծ, եւն.
- Անկ. ապ. Լինելոց էի, լինելոց էիր, եւն. Պէտէ ըլլայի, եւն.
- Ստոր. ապ. Լինելոց իցեմ, լինելոց իցես, եւն. Պէտէ ըլլա՞ծ, եւն.

ԴՍՍ Դ.

ԼՈՒԾՈՒԾ ԵՒ ԵՕԴ

ԼՈՒԾՈՒԾ

- Հ. Նախադասութիւնն ինչ է :
- Պ. Նախադասութիւն կ'ըսուի խօսք մը որուն մէջ դէմադր եւ Բանաբար տէր բայի է, Բանաբար տէր բայի է, Բանաբար տէր բայի է, Բանաբար տէր բայի է :
- Հ. Դիմադր եւ անդէմ բայն ինչ է :
- Պ. Բայի մը այն ժամանակները որ եղակի եւ յոքնակի երեւ դէմքը կը ցուցնեն՝ դիմադր կ'ըսուին . այսպէս են ներկայ, անկարար, կարարեալ, ապարհի ժամանակները, եւ հրահայտան ու սորորարասանք . իսկ անորից դերբայը, այսինքն, աներեւոյի, եւ անցեալ ու ապարհի ընդհանրութեան ներքինը որ դէմք չեն ցուցներ՝ անդէմ են :
- Հ. Նախադասութեան մը մէջ, Բայը, տէր Բայն եւ սորորարեան ինչպէս կը զիտցուին :
- Պ. Բայը միշտ յայտնի է, որ է եմ բայը : Տէր բային ո՞վ կամ է՞նչ հարցմամբ կը դանուի. Ստորագելին ալ ինչպէ՞նէ, որպէ՞նէ հարցմամբ : Աերի նախադասութեան մէջ այս

հարցումներն ընենք . Ե. — ո՞վ կամ ինչ է. — Բանաբար է . — Բանաբար ինչպիսի է. — Բնի է : Ապա Բանաբար տէր բայի է էին . Բնի՞ ստորագելի է Բանաբարն :

Այսպէս պէտք է լուծել ամէն նախադասութիւն : Տէր բային զրեթէ միշտ գոյական է, այսինքն, ան մը կամ էր մը, Ստորագելին ալ զրեթէ միշտ ածական :

Յ Օ Դ

- Հ. Յօդն ինչ է :
  - Պ. Յօդ կը կոչուի ն գիրը՝ գրաբարին մէջ, իսկ աշխարհաբարին մէջ ն կամ ը գիրը . ինչպէս՝ աշխարհաբար՝ տունը, կինը . Գրաբար՝ տունն կինն :
  - Հ. Յօդը ո՞ւր կը դրուի :
  - Պ. Յօդը թէ գրաբարին եւ թէ աշխարհաբարին մէջ անուան ծայրը կը դրուի :
  - Հ. Բառ մը գրաբարին մէջ երբ յօդ չառնուր :
  - Պ. 1. Երբ անուն մը ան կամ Բանաբար կը ցուցնէ, գրաբարին մէջ յօդ չառնուր, աշխարհաբարին մէջ կ'առնու : Անուն մը սեռ կը ցուցնէ, երբ Բանաբար զօրութեամբ կ'իմացուի, զոր օրինակ՝ Բանաբար միջին է, Շունը հաւատարիմ է, Ձին արագ է, Մարդը մահկանացու է, կը նշանակեն՝ Բանաբար, Բանաբար, Բանաբար, Բանաբար . ուստի այս խօսքերուն մէջ՝ Բանաբար, Շուն, Ձի, Մարդ, սեռ կը ցուցնեն, ուստի եւ գրաբարին մէջ յօդ չեն առնուր, զոր օրինակ .
Բանաբար միջին է .	Միջին է Բանաբար
Շունը հաւատարիմ է	Հաւատարիմ է Շուն
Մարդը մահկանացու է .	Մահկանացու է Մարդ
Առաքինութիւնը սիրելի է .	Սիրելի է Առաքինութիւնը
- 2. Երբ անուան մը նշանակած իրը բնութեան մէջ Բանաբար է, նոյնպէս գրաբարին մէջ յօդ չառնուր, բայց աշ-

խարհաբարին մէջ՝ կ'առնու : Աստուած բարի է , Արեգակը լուսատու է , Լուսինն աղօտ է , Երկիրը գնդաձեւ է , խօսքերուն մէջ՝ Աստուած , Արեգակ , Լուսին , Երկիր . որ միակ առարկաներ են , գրաբարին մէջ յօդ չեն առնուր , զոր օրինակ .

Աստուած բարի է .	Բարի է Աստուած
Արեգակը լուսատու է .	Լուսատու է արեգակն
Երկիրը գնդաձեւ է .	Գնդաձեւ է երկիր
Լուսինն աղօտ է .	Աղօտ է Լուսին

3. Հրահանգ

Բանտը մթին է . Լուսինն աղօտ է . Ձիւնը թանձր է . Անձրեւը լոյծ է . Շունը հաւատարիմ է . Ձին արագ է . Երկիրը գնդաձեւ է . Ծոփը ընդարձակ է . Մարդը մահկանացու է . Ջուրը պաղ է . Օդը թեթեւ է . Առաքինութիւնը սիրելի է . Արեգակը լուսատու է . Աստուած բարի է . Հոգին անմահ է . Մարմինը նիւթեղէն է . Քարը կարծր է . Ցամաքը պինդ է . Մեղանը սեւ է . Ձիւնը ճերմակ է . Խոտը կանաչ է . Ցակինթը կարմիր է . Երկինքը կապուտ է . Անիւը կլոր է . Խաղողը քաղցր է . Ազոխը թթու է . Թռչունը թեւաւոր է . Ջուրը թեփոտ է . Ոչխարը չորս ոտքով է . Հաւը երկու ոտքով է . Առիւծը հպարտ է . Վագրը անգութ է . Որդը գարշելի է . Նապաստակը շուտ վազող է . Եղէգը զիւրաւ կոտորող է . Աղիւսը փոսն մէջ եփած է . Աստուած վարձատրող է . Ծնորդը ձրի է :

Պաղ , զո՛ւ	Թեփոտ , թեփամորթ
Մեղան , թանառ	Չորս ոտքով , շարտարանի
Սեւ , սեւա-	Երկու ոտքով , երկոտանի
Ճերմակ , սպիտակ	Անգութ , անափսջայի
Կանանչ , կանաչ	Որդ , որդն

Կապուտ , կապոյտ	Գարշելի , շաղի
Ջուր , յոնի	Շուտ վազող , արագորն
Կլոր , բուլբուլ	Եղէգ , եղէգն
Կիւրաւ կոտորող , դեւաբեկ վարձատրող , պարթեւաորն	Փոսն մէջ եփած , թրծոն

Հրահանգին մէջ ճանցեալ բառերը զբաժանելու հետ նոյն են : Աշակերտը թող վերէ հրահանգը զբաժանել յարցնէ , սորորգելին բայնն առաջ , ու որեւ բայնն բայնն էրոք դնելով : Թող աշակերտո՛ւ այս կանոնը շնորհան , այսինքն՝ սորորգելին առաջ դնել . այս կերպը զբաժանելու մեջ սովորական է դնելն է :

Աշակերտո՛ւ կրնան այս հրահանգին առջն մէկ խօսքը (նախադասութեանը) վերէ Լուծման կանոնին հասեմար Լուծել :

ԴԱՍ Ե.

ՆԱԽԸՆԹԱՅ ԴԱՍԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՐ ԲԱՅԻ ԵՒ ՅՕԴ

ՏԷՐ ԲԱՅԻ

Հ. Գրաբարին մէջ անեզական տէր բայիներուն ինչ բայ կը արուի :

Պ. Անեզական տէր բայիներուն յոնալի բայ կը արուի : Երկինքը բարձր է . Բարձր են երկինք . Ազօթքը զօրաւոր է . Հըր են աղբիւր . Ապարանքը (պալատը) Շիւղ են ապարանք . փառաւոր է .

Հ. Բայը եզակի թէ յոքնակի կը դրուի , երբ երկու կամ աւելի եզակի տէր բայիներ կան :

Պ. Երբ երկու կամ աւելի եզակի տէր բայիներ կան , բայը նոյնպէս յոնալի կը դրուի :

Տողին եւ ծուխը թեթեւ են. Թէթեւ են շոգի եւ ծոգի, Գարն ու երկաթը ծանր են. Մանր են Կար եւ Երկաթ:

Յ 0 Դ

Հ. Վերը (Դաս Դ.) ըսիր թէ, երբ անուն մը սեռ կամ տեսակ կը ցուցնէ, յօդ (ն գիրը) չառնուր. ապա երբ անուն մը յօդ կ'առնու գրարարին մէջ:

Պ. երբ անուն մը ոչ թէ սեռ, այլ որոշեալ անհատ կամ անհատներ կը ցուցնէ, անատեն յօդ կ'առնու գրարարին մէջ: Անուն մը որոշեալ անհատ ցուցած կ'ըսուի, երբ ոչ թէ ասին, այլ այն էնչ, այն անուն կը նշանակէ, զորօրինակ. Ասորէրը լուսադրու էն, խօսքին մէջ, ասորէրը բառով ամէն աստղ կ'իմացուի. բայց դասը ներքեւ էն, ճամբաները ներքեւ են, դասարանն անուան է. խօսքերուն մէջ, դասաները, ճամբաները, դասարանը ըսելով ասին դուռ, ասին ճամբայ, ասին դատաւոր չի հասկցուիր, այլ կը նշանակէ այն էնչ դուռները, այն էնչ ճամբաները, այն անուն դատաւորը:

Սեռ ցոցնող

Որոշեալ անհատ ցոցնող

Օգը բարակ է. Նորք է
օր.
Ջուրը վաղուն է. Հաս-
նոր է Գոր.
Ձին չորքոտանի է. Զոր-
դան է Յէ.

Օգն ազականած է. Ադա-
կանեալ է օրն.
Ջուրը պղտոր է. Պղտոր է
Գորն.
Ձին կաղ է. Կաղ է Յէ.

Այս եւ նախընթաց դասին կանոններուն համեմատ աշակերտը հետեւեալ հրահանգները գրարարի դարձունեն:

4. Հրահանգ

Երկինքը բարձր է. Աստղերը լուսատու են. Դուռները բաց էին. Ճամբաները նեղ են. Փողոցները չի-

տակ են. Ազակին ջինջ է. Ջուրը յստակ է. Աղբիւրն առատ է. Սովը սաստիկ է. Հիւանդութիւնը ծանր է. Կրակն այրող է. Դատաւորն անաչառ է. Իշխանը խիստ է. Պալատը չքեղ է. Շէնքերը փառաւոր են. Պարտէզը գեղեցիկ է. Ժողովուրդը շատ է. Ձինուորները քիչուոր են. Մարդը հարուստ է. Աստուած ըստեղծող է. Հրեշտակները հոգի են. Սատանաները չար են. Դրախտը երանաւէտ է. Տղաք անմեղ են. Իմաստութիւնը յարգի է. Գիտութիւններն օգտակար են. Եղը, ձին եւ էջը պիտանի են. Որդիները ժառանգ են. Մատաները հնազանդ ըլլան. Թագաւորը յաղթող է. Զօրավարը քաջ է. Ձինուորները հաւատարիմ են. Առիւծը զօրաւոր է. Գետինը խոնաւ է. Փայտը չոր էր. Հիւանդութիւնը մահացու է. Բեռը ծանր է. Զգոյշ եղիք. Վստահ եղիր. Ժողովուրդն աղքատ է. Իշխանները հարուստ են. Մարդը սիր է. Անոնք սով են. Տղան սով է. Ուսումը օգտակար է. Մոլութիւնը ատելի է. Աղքատները հարուստ եղան. Պատմութիւնը ճշմարիտ է. Վկայութիւնները սուտ են. Ճամբան երկայն է. Ժամանակը կարճ է:

Աստղ, աստղ, Յ+. աստղի+. Ետտ, Բաղամ
Դուռ, դուռ, Յ+. դուռն+. Բիշուոր, սակա-
ճամբայ, ճամբայարհ. Մարդ, այր
Շիտակ, հարի (տիւղ) Հարուստ, ընչեղ, Ռեճարան
Հիւանդութիւն, անհո Ստեղծող, արարել
Կրակ, հոր Սատանայ, դէ-
Այրող, կէշիւ Տղայ, ճանուկ, Յ+. ճանուկն
Պալատ, աստղան Յարգի, պարտաւան
Շէնք, շինած, Յ+. շինած+ Եղ, էղն, Յ+. էղն+
Փառաւոր, հոյակաղ Զօրաւոր, հղբ
Բեռ, Բեռն, Յ+. Բեռն+ Ուսում, ստանա-
Անոնք, նոյս Մոլութիւն, յարտաւան

ՀՈՒԾՈՒՄ

Բայ են Կրօնական . են՝ Էակ . բայ . սահմաներկ . յոք .
գ . զէմք . — Ո՞վ են . — Դուռները , Կրօնական . Կրուներն
տէր բայի է Ենին . այս բառինն գիրը յօգ է , վասն
զի Կրօնները հոս ոչ թէ աֆն դուռ կը նշանակէ , այլ
այս ինչ որոշեալ դուռները : Դուռները ինչպիսի են . —
Բայ են . Բայ ամ . ստորագելի է Կրօնին :

Յ. Հրահանգ

Գրագիրը շուտ գրող է . Եզը , ոչխարը եւ այծը եղ-
ջերաւոր են . Պատմութեանը ծիրանի է . Բնակիչները
սեւ են . Քաջ եղիք . Հնազանդ եղիր . Շոալ մ'ըլլար .
Հաւատարիմ ըլլայ . Զգոյշ եղիք . Եղեւինը բարձր է .
Եղէզը զիւրաբեկ է . Տօսախը ցած է . Զիւնն ու եղ-
եամը ճերմակ են . Գետինը սահուն (խոյլան) է . Խեղճ
եմ . Ողորմելի է . Երանելի ես . Նաղաստակը շուտ քա-
լող է . Ապերախտ մ'ըլլար . Մարդը բարերար է . Ե-
րամակը (սիւրիս) մեծ էր . Ես վկայ եմ . Դուռն երաշ-
խաւոր (+եֆէլ) ես . Անիկա ամբաստանող (բազմէ) է .
Անոնք դատաւոր են . Անիկա դահիճ է . Տէրը վրէժ-
խնդիր է . Պարզեւը ձրի է . Ասիկա շնորհք է . Գիրքը
պարզեւ է , Պատեղներն ընծայ են :

Գրագիր , Կրօն . Ապերախտ , Երօնորոտաց ,
Շուտ գրող , արեւոյսի . արաշնորհ .
Ցած , Խոնարհ . Բարերար , Երօնորոտ .
Ճերմակ , արեւոյսի . Անիկա , նա .
Սահուն , լայն . Ամբաստանող , Կատարաւոր .
Խեղճ , Եղան . Շնորհք , յիշ .
Շուտ քալող , արեւոյսի . Գիրք , Երօն :

ԳՄՄ Զ.

Հ. Վերը (Դաս Բ.) ըսիր թէ անուններուն մէկ մասը
կը հոլովի անուան վերջը գէր կամ լանի յը աւելցնելով :
Կան ուրիշ անուններ որ ուրիշ կերպ կը հոլովին :

Պ. Կան անուններ որ հոլովելու առեն իրենց վեր-
ջին վանիլը կը գործեն . այսպէս են է , ը , էն եւ ըր կամ
ըր վերջաւորած անուններ :

Ե. ՀՈՒՈՎՈՒՄ

	Եղան	Յորտակ
Ո.	Եկեղեցի ,	Եկեղեցիտ ,
Ս.	Եկեղեցիացի ,	Եկեղեցիացիտ ,
Տ.	Եկեղեցիացի , --լ ,	Եկեղեցիացիտ ,
Հ.	Եկեղեցի ,	Եկեղեցիտ ,
Բ.	Եկեղեցիացի , --ութ ,	Եկեղեցիացիտ .
Գ.	Եկեղեցիացիտ ,	Եկեղեցիացիտ ,

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. 1. Այս հոլովման տակ կ'երթան Բազմական (մէկէ
աւելի վանիէ բաղկացեալ) է վերջաւորած անուններ .
ինչպէս քոյն , կողն , գինն , եւ այլն :

2. Հոգի եւ որդի բառերուն : եւ զի վերջաւորած տեղ-
ւոյ կամ ազգի մը վերաբերեալ անձ ցուցնող անուն-
ներուն , ինչպէս՝ Խոյլեացի , Հոնոյեացի , եւ այլն , գոր-
ծիականը կ'ըլլայ --ով եւ ոչ եւ , յօքնակին ալ փոխա-
նակ էաց , ետ ըլլալու , կ'ըլլայ --ոյ , --ով , Զորօրի-
նակ՝ որդի , որդաց , Կրթին . որդ--ով . որդիք , որդ--ոյ ,
որդ--ով :

Զ. ՀՈՒՈՎՈՒՄ

	Եղան	Յորտակ
Ո.	Հիմն .	Հիմնացիտ .
Ս.	Հիմնացի ,	Հիմնացիտ ,

(*) Զայնաւորով սկսած անուններուն վրայ փոխանակ էի , նախ-
գէր կը գործեն :

S.	Հիմ-ւ,	Հիմ-ւոյ,
Հ.	ւՀիմն,	ւՀիմն-ւոն,
Բ.	ի Հիմ-ւոյ,	ի Հիմ-ւոյ,
Գ.	Հիմ-ւոյ,	Հիմ-ւոյ,

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. 1. Կան անուններ որ ըն չեն վերջաւորիր, բայց այս հոլովման պէս կ'ըլլան, ինչպէս, Տուն, տան. Շուն, շան. Մանուկ, մանկան. Աղջիկ, աղջկան. Անուն, անուան. Պաշտօն, պաշտաման. և այլք :

2. Կան քանի մը ըն (*) վերջաւորած անուններ, որոնց սեռականն ու տրականը ին կ'ըլլայ, յօքնակի ուղղականն ալ ին կ'ըլլայ. գործրինակ :

	Եզ-իք	Յոճնակի
Ո.	Գառն,	Գառն-իք,
Ս.	Գառն-ի,	Գառն-ւոյ,
Տ.	Գառն-ի,	Գառն-ւոյ,
Հ.	ւԳառն,	ւԳառն-իք,
Բ.	ի Գառն-ւոյ,	ի Գառն-ւոյ,
Գ.	Գառն-ոյ,	Գառն-ոյ,

Այս զարտուղութիւնները վարժութեամբ կը սորվուին :

Ե. ՀՈՂՈՎՈՒՄ

	Եզ-իք	Յոճնակի
Ո.	Նեղութիւն,	Նեղութիւն-իք,
Ս.	Նեղութիւն-ի,	Նեղութիւն-ւոյ,
Տ.	Նեղութիւն-ի,	Նեղութիւն-ւոյ,
Հ.	ւՆեղութիւն,	ւՆեղութիւն-իք,
Բ.	ի Նեղութիւն-իք,	ի Նեղութիւն-ւոյ,
Գ.	Նեղութիւն-ոյ,	Նեղութիւն-ոյ,

(*) Քանի մը ըն վերջաւորած անուննց յօքնակի ուղղականը՝ առ, հայցականն ալ առ կը վերջաւորին. ինչպէս՝ սերմն, սերմանք, սերմանս. Ակն, ականք, զականս (գոհար) և այլք :

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. Շատ էն վերջաւորած անուններ այսպէս կը հոլովին, ինչպէս, արիւն, կորիւն, անկէն, որ կ'ըլլան արեան, կորեան, անկեան, և այլն. նաեւ ուրիշ քանի մը բառեր. ինչպէս. Ծնունդ, ծննդեան. Խորհուրդ, խորհրդեան. Ժողովուրդ, ժողովուրդեան. Գալուստ, գալստեան :

Ը. ՀՈՂՈՎՈՒՄ

	Եզ.	Յոճ.	Եզ.	Յոճ.
Ո.	Տարր,	Տարր-իք,	Աստղ,	Աստղ-իք,
Ս.	Տարր-ի,	Տարր-իք կամ էրց	Աստղ-ի,	Աստղ-իք կամ էրց.
Տ.	Տարր-ի,	Տարր-իք » »	Աստղ-ի,	Աստղ-իք » »
Հ.	ւՏարր,	ւՏարր-իք » »	ւԱստղ,	ւԱստղ-իք,
Բ.	ի Տարր-իք,	ի Տարր-իք » »	ի Աստղ-իք,	ի Աստղ-իք » »
Գ.	Տարր-իք,	Տարր-իք կամ էրց	Աստղ-իք,	Աստղ-իք կամ էրց.

Հ. Ըր վերջաւորած անուններէն ոմանց վրայ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. Ըր վերջաւորած անուններէն ոմանք հետեւեալ կերպով կը հոլովին :

	Եզ-իք
Ո.	Փոքր,
Ս.	Փոքր-ի,
Տ.	Փոքր-ի,
Հ.	ւՓոքր,
Բ.	ի Փոքր-իք,
Գ.	Փոքր-իք,

Այսպէս կը հոլովին ծանր, կարծր, իանջր, բարձր, ածականները, և ժող, սար, ծաղր, գոյական անունները : Վերջին երեք բառերուն գործիականը կ'ըլլայ մեղու, ասու, ծաղու, և յօքնակին չի գործածուիր :

Բարձր բառին յօքնականը, տրականը և բացառականը կ'ըլլան բարձանց, և գործիականը՝ բարձանք :

1004
16397

6. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ անունները հարկէն :

Գօտի , ձիթենի , հոգի , ոսկի , աատմն , բեռն , կողմն , տուն , լաւութիւն , կոճղ , մեծատուն , վերնատուն , ճշմարտութիւն , տարի , անձն , տարր , արկղ , խաշն , դաշն , ուստր (մանչ զաւակ) , դուստր , կղզի , փարիսեցի , սաղուկեցի , անեցի , ասր (բուրդ) , մեղր , եզր (+էնար) , ալին (+էնար՝ ծովու , գետի) , ձմեռն , ամառն , ձեղուն , տառն (այլ ձկան եւ այլն) , ազի (այլ ձիու եւ այլն) , մասն , մրջիւն , սիւն , կորիւն (յաջ գահանի) , թոռն , համր :

ԴԱՍ Է.

ՀՈԼՈՎՄԱՆ ՄԷՋ ԱՍՅՆԱԻՈՐ ԳԻՐԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Հոլովման մէջ անուններուն ձայնաւոր գիրերը միշտ անփոփոխ կը մնան :

Պ. Բաղաձայնով վերջաւորուած անուններուն վերջին վանկին է , էա , ոյ , է եւ ու գիրերը , երբեքնէ հոլովներուն մէջ , այսինքն՝ ուղղականէն եւ հայցականէն զատ ուրիշ հոլովներուն մէջ , կը փոխուին .

1. է կը փոխուի էի . ինչպէս՝
Հանդէս , հանդէսի , հանդէսիւ . Հանդէսը , հանդէսից , հանդէսիւք .

Պարտեզ , պարտեզի , պարտեզիւ . Պարտեզը , պարտեզից , պարտեզիւք .

Եշ , էշոյ , էշով . Եշք , էշոց , էշովք .
Ձէն , զէնու . Ձէնք , զէնուց , զէնուք :

2. Եա կը փոխուի եի , ինչպէս՝

Սենեակ , սենեկի , սենեկաւ . Սենեակք , սենեկաց , սենեկօք .

Մատեն , մատենի , մատենիւ . Մատենք , մատենից , մատենիւք :

Յ. ոյ կը փոխուի ուի , ինչպէս՝

Ողջոյն , ողջոյնի , ողջոյնիւ . Ողջոյնք , ողջոյնից , ողջոյնիւք .

Թոյն , թոնոյ , թոնով . Թոյնք , թոնոց , թոնովք :

Դ. է եւ ու կը փոխուին ըի (*), ինչպէս՝

Գիծ , գըծի , գըծիւ . Գիծք , գըծից , գըծիւք .

Բոն , բընոյ , բընով . Բոնք , բընոց , բընովք .

Ինձ , ընձու . Ինձք , ընձուց , ընձուք :

ՈՒՐԻՑ ԳԻՑԵԼԻՔ

Հ. Ձայնաւորներու փոփոխութեան վրայ ուրիշ ինչ գրեցիք կայ :

Պ. 1. Իւ վերջաւորած անուններուն էւ մասնիկը խտտորնակ հոլովներուն մէջ ուի կը փոխուի , ինչպէս՝

Հովիւ , հովուի , (կարգա՝ հովվի) , հովուաւ . Հովիւք , հովուաց , հովուօք :

Թիւ , թուոյ , թուով . Թիւք , թուոց , թուովք :

2. Գեւ անունին մէջ է գիրը կը փոխուի էի , ինչպէս՝
Գեւ , գիւի , գիւաց , գիւօք :

Յ. Աստուած բառին վերջին ու գիրը կը կորսուի . ինչպէս՝ Աստուած , աստուծոյ , աստուծով :

Դ. Եայ վերջաւորած անուններուն էայ մասնիկը էի կը փոխուի , ինչպէս՝ Փախստեայ , փախստեի , փախստեիւ . Փախստեայք , փախստեից , փախստեիւք , եւ այլն :

Բայց էայ վերջաւորած տեղացի ցուցնող անուններուն նոյն էայ մասնիկը ուի կը փոխուի , ինչպէս՝ Ա-

(*) Այս էը սովորաբար չի գրուիր :

սորեստանեայ, Ասորեստանայ, Ասորեստանով կամ
էաւ : Ասոնց յօքնակիին կ'ըլլայ էայց, Ասորեստանեայ,
Ասորեստանեայ, Ասորեստանեոք :

7. Հրահանգ

Աշակերտները հետեւեալ անունները հորովն :

Թուղթ, սէր, պատիւ, թիւ, անիւ, գրիչ, հուր,
մատուռն, թռչուն, մատեան, ատեան, շունչ, մար-
մին, մուկն, շուրթն, հովիւ, ջուր, պանիր, հունձ,
պտուղ, երէց, պղինձ, դէն, կուշուճն, դալուստ,
շէն, լոյս, յոյս, ամիս, վայրկեան, սուրբ, մեհեան,
հանդէս, ողջոյն, էշ, մանուկ, աղջիկ, գուստր, ծիր,
խունկ, ինձ, (հասկան), խոստումն, ուսումն, սկիզբն,
քիրան, աշուն, գարուն, մարդիկ, ձեզուն, սենեակ,
գլուխ, փոքրիկ, տնիկ, հանգիստ, փախուստ, թա-
քուստ, իղձ, ունչ, ունդ, քրիստոնեայ, փախստեայ,
աշտեայ, ծնունդ, ժողովուրդ, խորհուրդ :

8. Հրահանգ

Տունը նոր է . Եկեղեցին հին է . Շոգին ու ծուխը
թեթեւ են . Անձրեւն ու կարկուտը ծանր են . Հոգին
զգացող, իմացող եւ գործող է . Կինը տրտում էր . Մայ-
րը վշտագին էր : Քոյրը զուարթ է . Մարդիկ եւ կեն-
դանիները քալող են . Հողը խոնաւ է . Երկիրը բարե-
բեր է . Դաշտը բերքով լեցուն է . Արտն ու պարտէզը
պտղաբեր են . Հրեշտակները հոգի են . Ձին կրակոտ
է . Շունը հաւատարիմ է . Վարժապետը հմուտ եւ
փորձ է . Աշակերտները կրթեալ են . Կառավարը վարժ
է . Էջը դանդաղ է . Նապաստակն՝ քրազ է . Քացախը
սաստիկ եւ կծու է . Եղը լոյծ է . Կրակը թանձր է .
Փայտը պինդ է . Քարն ու երկաթը կարծր են . Նարին-
ջը գնդակերպ է . Սկաւառակն ու անիւը կլոր են .

Թաթը կակուղ է . Սմբակն ու կճղակը կարծր են . Լի-
մոնը թթու է . Թեւերն ու ոտքերը շարժող են . Լե-
զուն եւ աչքերն ասղին անդին դարձող են . Ակոսնե-
րը հաստատ են . Պատանին հասուն է . Տղան տհաս է .
Թռչունները թռչող են . Չորքոտանիները քալող են .
Եղջերունն ու նապաստակն արագընթաց են . Ասիւծն
ուժով է . Վաղրը փարատող եւ անգութ է . Ոչխարը
հեղ է . Ուղտը հանդարտ է . Էջը համբերող է . Դա-
ւիթ հովիւ էր եւ թագաւոր եղաւ . Հայկը դիւցազն
էր . Արամ քաջ էր . Աստուած կարող է . Պաշտօնեայն
հաւատարիմ է . Լեռը դժուարին է :

Զգացող, զգայուն	Լիմոն, կէրոն
Իմացող, իմաստուն	Շարժող, շարժուն
Գործող, գործուն	Ասղին անդին դարձող, յեղ-
Կենդանի, անասուն	յեղուն
Քալող, քնայուն	Ակոս, արտն, յը, արտնունք
Բարեբեր, բերբէ	Հաստատ, հաստ
Բերքով լեցուն, յոտնի	Ուժով, հզօր
Կրակոտ, ջերմանքաւ	Տհաս, խաչ
Վարժապետ, վարդապետ	Թռչուն, հա-
Կրթեալ, կերթ	Թռչող, խուլուն
Սաստիկ, բարի	Փարատող, քեշտաբէլ
Կարակ, կոքի	Անգութ, անգորոյն
Կլոր, բարբէ	

ԴԱՍ Ը.

ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈՒՈՎՄՈՒՆՔ

Հ. Ամէն անուն վերը յիշուած հորովմանց պէս կը
հորովի :

Պ. Կան քանի մը շատ սովորական անուններ որոնց
հորովմունքը բոլորովին տարբեր են :

Հ. Որո՞նք են այս անունները եւ ինչպէս կը հորովին :
 Պ. Այս անուններն են՝ այր , գէր , հայր , յայր , էղբայր ,
 քայր , կէն , օր , զինչ , գիւ , եւ կը հորովին հետեւեալ
 կերպով :

	Եղ.	Յ+	Եղ.	Յ+
Ո.	Այր ,	Աբբ ,	Տէր ,	Տեաբբ ,
Ս.	Առն ,	Արանց ,	Տեառն ,	Տերանց , տեաբց
Տ.	Առն ,	Արանց ,	Տեառն ,	Տերանց , յ
Հ.	ՀԱյր ,	ՀԱբբ ,	ՀՏէր ,	ՀՏեաբբ ,
Բ.	ՅԱռնէ ,	ՅԱրանց ,	՚Տեառնէ ,	՚Տերանց ,
Գ.	Արամբ ,	Արամբբ ,	Տերամբ ,	Տերամբբ ,

	Եղ.	Յ+	Եղ.	Յ+
Ո.	Հայր ,	Հարբբ ,	Քոյր ,	Քորբբ ,
Ս.	Հօր ,	Հարց , հարանց	Քեռ ,	Քերց ,
Տ.	Հօր ,	Հարց , յ	Քեռ ,	Քերց ,
Հ.	ՀՀայր ,	ՀՀարբբ ,	ՀՔոյր ,	ՀՔորբբ ,
Բ.	՚Հօրէ ,	՚Հարց , յ	՚Քեռէ ,	՚Քերց ,
Գ.	Հարբբ ,	Հարբբբ ,	Քերբբ ,	Քերբբբ ,

	Եղ.	Յ+	Եղ.	Յ+
Ո.	Կին ,	Կանայք ,	Օր ,	Աւուրբբ ,
Ս.	Կնոջ ,	Կանանց ,	Աւուր ,	Աւուրց ,
Տ.	Կնոջ ,	Կանանց ,	Աւուր ,	Աւուրց ,
Հ.	ՀԿին ,	ՀԿանայք ,	ՀՕր ,	ՀԱւուրբբ ,
Բ.	՚Կնոջէ ,	՚Կանանց ,	ՅՕրէ ,	ՅԱւուրց ,
Գ.	Կանամբ , կը- նաւ ,	Կանամբբ ,	Աւուրբբ ,	Աւուրբբբ ,

	Եղ.	Յ+	Եղ.	Յ+
Ո.	Գիւղ ,	Գիւղբբ ,	Տիւ ,	Տիւբբ ,
Ս.	Գեղջ ,	Գիւղեց ,	Տուրնջեան ,	Տուրնջեանց ,
Տ.	Գեղջ ,	Գիւղեց ,	Տուրնջեան ,	Տուրնջեանց ,
Հ.	ՀԳիւղ ,	ՀԳիւղբբ ,	ՀՏիւ ,	ՀՏիւբբ ,
Բ.	՚Գեղջէ ,	՚Գիւղեց ,	՚Տուէ , ՚Տու- ընջեանէ ,	՚Տուրնջեանց ,
Գ.	Գիւղիւ ,	Գիւղիւբբ ,	Տուրնջեամբ ,	Տուրնջեամբբ ,

Հայրին պէս կը հորովին յայր եւ էղբայր . կնին պէս
 կը հորովին գիւնի եւ աւուրնի :

ԴԱՍ Թ.

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈՂՈՎ ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ

Հ. Սեռական հորովն ինչ կը ցուցնէ :
 Պ. Սեռական հորովն անուան մը քով դրուելով անոր
 որո՞ւ վերաբերելու կը ցուցնէ . զոր օրինակ՝ Պարտէզին
 դուռը , խօսքին մէջ՝ պարտէզին սեռական հորով կը
 ցուցնէ թէ դուռը պարտէզին կը վերաբերի կամ պար-
 տէզին է :

Սեռական հորովը որո՞ւն (քիմին) հարցման պատաս-
 խան է . որո՞ւն դուռը . - Պարտէզին :

Հ. Սեռական հորովն ինչ կը կոչուի :
 Պ. Սեռական հորովն հայերէն յարկացեալ կը կոչուի ,
 անոր վերաբերեալ բանն ալ յարկացեալ կ'ըսուի :

Հ. Յատկացուցիչը յատկացեալէն առանջ թէ ետքը
 կը դրուի :

Պ. Գրաբարին մէջ յատկացուցիչը աստիճանաբար յատկաց-
 եալէն ետքը կը դրուի , թէպէտ աշխարհաբարին մէջ ա-
 սոր հակառակն է , զոր օրինակ :

Աշխարհ.

Գրաբ.

Պարտէզին դուռը . Դուռն պարտիզին .
 Թագաւորին եղբայրը . Եղբայր թագաւորին .

Հ. Գրաբարին մէջ յօղը (ն գիրը) յատկացուցչին թէ
 յատկացելոյն վրայ կը դրուի :

Պ. 1. Գրաբարին մէջ յօղը յատկացուցչին վրայ կը
 դրուի . աշխարհաբարին մէջ՝ երկուքին վրայ ալ , զոր
 օրինակ .

Աշխարհ.

Գրաբ.

Թագաւորին որդին .

Որդի թագաւորին .

Մարդարէին խօսքը .

Բան մարդարէին .

2. Բայց եթէ յատկացուցիչը յարուստ անուն է , գրաբարին մէջ յօդը յարուստեան իբրև անուն է , աշխարհաբարին մէջ՝ երկուքին վրայ ալ , ինչպէս .

Աշխարհ.

Գրաբ.

Հայերուն պատերազմը . Պատերազմն Հայոց .
Դաւթին թագաւորութիւնը . Թագաւորութիւնն Դաւթի .

5. Գրաբարին մէջ ոչ յատկացուցչին եւ ոչ յատկացեւոյն վրայ յօդ կը դրուի , եթէ երկուքն ալ յօդ անող անուններ չեն , զոր օրինակ երբ «Եւ» կը ցուցնեն (տես Դաս Դ.) կամ բնութեան մէջ միակ գտնուող բանի մը անուն են , ինչպէս՝ Աստուած , Արեգակն , Լուսին , Երկիր , եւն . իսկ աշխարհաբարին մէջ երկուքին վրայ ալ կը դրուի յօդ , զոր օրինակ .

Աշխարհ.

Գրաբ.

Աստուծոյ դատաստանները . Դատաստանը Աստուծոյ .
Արեւին ճառագայթները . ճառագայթք արեգական .
Լուսնին լոյսը . Լոյս լուսնի .
Երկրին շուքը . Մտուեր երկրի .
Մարդուն հոգին . Հոգի մարդոյ (առն մարդու)
Իպրոցներուն տղաքը . Մանկունք դպրոցաց (առն դպրոցի) .

9. Հրահանգ.

ԳՈՅԱԿԱՆ ՅԱՏԿԱՅՈՒՅԶՈՎ

Պարտէզին դուռը բաց է . Տանը պատուհանները գոց են . Երկրին բնակիչները վայրենի էին . Ծառին պտուղը գեղեցիկ էր . Արեւին լոյսը պայծառ է . Լուսնին

լոյսն աղօտ է . Տղուն հայրը ծեր է . Թագաւորին զօրքերը հաւատարիմ են . Տէրոջը կածքն այս է . Գրոջը տունը մօտ է . Կնոջը որդիքը ստահակ են . Մարդուն խօսքերը խիստ էին . Հօրը բարկութիւնը սաստիկ էր . Օրուան հանդէսը մեծ էր . Յորեկուան ժամերը կարճ են . Գիշերուան ժամերը երկայն են . Կէս օրուան տաքըն աւելի է . Գարնան օրերը զով են . Ամառուան օրերը տաք են . Գեղին բնակիչները մարդասէր են . Թագաւորին հրամանը ստիպողական էր . Քաղքին դուռները պղնձէ էին . Գետին ջուրերը քաղցր են . Մերին խօսքերը խելքով են . Աստուծոյ քաղաքներուն իշխաններն են . Մովսէս ձուկերը տեսակ տեսակ են . Գինիին կարասը ծակ է . Եղին սրուակը լեցուն է . Կաթին ամանները պարօպ են . Տեղւոյն դիրքը բարձր է . Որդիներուն պարծանքը հայրերն են . Մայրերը աղջիկներուն պաշտպանն են . Արդարներուն հողիները երանելի են . Հոսմայեցեոց պետութիւնն անազին էր . Իսրայէլացեոց աղզն ընտրեալ էր . Խրատին խօսքերն աղղու էին . Հայկին որդիներն ու թոռները քաջ էին . Տրդատին պատմութիւնը զարմանալի է . Հովսիսիմէին ընկերները կուսանք էին . Ձեռուներուն եւ ոտուներուն մատուցները հինգ հինգ են . Այսօր ուրախութեան ասոն է . Ձիթ ենին հաշտութեան նշան է . Այս անկուած քաղաքը քաջութեան յիշատակ է . Շաբաթը Հրէից հանգստութեան օրն էր . Անոր արիւնին հեղուցը փրկութիւն եղաւ . Աստղերուն թիւը անհամար է . Կայսրին իշխանութիւնը ատելի էր . Աղբիւրին ջուրը դառն էր . Անիկա անկիւնի քար եղաւ . Այրերուն եւ կիներուն թիւը շատ էր .

Գոց , Գեղեւ
Արեւ , արեգակն
Թագաւոր , արքայ
Մօտ , Գեղ
Յորեկ , Գեղ
Կէս օր , Գեղեւոյ , Գեղ

Տաք (գոյ), որոյ	Չեղք, յեւն, յեւնն յք. յեւն,
Աւելի, աւաւել	յեւսոյ
Ստիպողական, բռնան	Ոտք, որն, որին. յք. որտ
Պղնձէ, պղնձ	որից
Խելքով, հանճարեղ	Մատ, մարն, յք. մարանտ
Ասոնք, սոտ	Նշան, նշանակ
Տեսակ տեսակ, ազգի ազգի	Տնկուած քար, արշա
Եղ, էւղ կամ էւղ, էւղոյ	Հանդատութիւն, հանգիստ,
Կաթ, կաթն, կաթին	հանգստեան
Պարապ, ըստոր	Բար, վե՛:
Թոռ, ըստն, յք. ըստանտ	

ԼՈՒԾՈՒԾ

Բաց է դռնան պարտիզն. Ե, բայ էակ. սնմ. ներկ. եզ. գ. գէմք: Ո՞վ է — Դուռը. Դռնան՝ գոյ. ան. ուղղ. հոլ. տէր բայի էին: Որո՞նք կամ ինչ բանին դուռը — Պարտիզին. Պարտիզն գոյ. ան. սեռ. հոլ. յատկացուցիչ դռնանին: Դուռն է՝ ինչպիսի — Բաց, քաց ամ. ստորագելի դռնանին:

10. Հրահանգ

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ ՅԱՏԿԱՅՈՒՅԻՉ

Յովհաննէսին եղբայրն իմաստուն է. Արչակին որդին չար է. Պետրոսին զոքանչը հիւանդ էր. Յովսեփին աւները ծեր է. Սաուղին որդին կաղ էր. Դաւիթին զօրավարները քաջ եւ հաւատարիմ էին. Դեկոսի կեանքը կարճ եղաւ. Յակոբին որդիքը նախանձոտ էին. Երուսաղեմին պարիսպներն ամուր էին. Հայոց երկիրը պտղաբեր է. Հնդկաց լեռները բարձր են. Տրդատայ թագաւորութիւնը երկար եղաւ. Եփրատայ ջուրերը յորդ են. Սողոմի բնակիչներն անզգամ էին. Աբրա-

համին ծառաները հաւատարիմ էին. Արեգական ճառագայթներն այրող են. Լուսնին լոյսն աղօտ է. Աստուծոյ դատաստաններն արդար են. Հովին զօրութիւնը ուժով է. Ծովին ալիքներն ահագին են. Լոյսին բնութիւնը բարակ է. Արդարներուն ճամբաները շիտակ են. Առիւծին մռնչիւնը սոսկալի է. Աստուծոյ խօսքը ճշմարիտ է. Երկրիս կողմերը չորս են. արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս եւ հարաւ. Ծովին ջուրը աղի է. Լեռներուն գլուխները բարձր են. Երկրիս անդունդները խորունկ են. Աստղերուն հեռաւորութիւնն անբաւ է. Տիեզերքին ընդարձակութիւնն անհուն է. Անձրեւին, ձիւնին եւ հովերուն օգուտը մեծ է. Արեւին լոյսն ու տաքութիւնը շատ կարեւոր են:

Լեռ, լեռն. յք. լեռնտ	Շիտակ, ուղիւ
լեռանց	Սոսկալի, սկիւղ
Այրող, կեղեղ	Խորունկ, խոր
Հով, հողմ, հողմոյ	Տիեզերք, որէղեքտ, բաց
Ուժով, բռնան	Տաքութիւն, ջերմութիւն
Բարակ, նորք	Շատ (մկ), յոյժ:

ԴԱՍ Ժ.

ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Հ. Վերը (Դաս Բ.) ըսիր թէ ածական կ'ըսուի անուն մը որ իրի մը որդիսութիւնը կամ ինչպէս ըլլաւ կը ցուցնէ. ամէն ածական որպիսութիւն կը ցուցնէ:

Պ. 1. Իրի մը որպիսութիւնը ցուցնող ածականներուն որակաւ ածական կ'ըսուի. օր. քոյր, խնամարան, որդեգր, բարե, շար, սպիտակ, սեռ. որակական ածականներ են: 2. Բայց կան ըստակաւ ածականներ որ բանի մը ընդ կամ քանի հաս ըլլաւ կը ցուցնեն, ինչպէս են օր. երկու, երեք, որան, հարեւր, հաշար, եւ այլն:

Ծ. Կան տեսակ մը անականներ ալ որ քանի մը հարմար
ըլլալը կը ցուցնեն, ինչպէս են իճ, Կ, Կէր, յէր, ի-ր,
որ հարցական անական կը կոչուին :

4. Կան ցոյցական կոչուած անականներ որ են, այս
այր, այն, սոյն, դոյն, նոյն :

Ծ. Կան տեսակ մը անականներ ալ որ անորոշ անա-
կան կը կոչուին, եւ ասոնք են՝ ասինքն, այլ, ի-ր-
տանիւր, զիս, ոմն, ո՛ր, իմն, ինչ :

Ծ. Կան վերջապէս՝ հարցական կոչուած անականներ,
ասոնք են՝ ո՞վ, ո՞ր, ո՞րք եւ զի՞նչ :

Հ. Ուրեմն քանի տեսակ անական կայ :

Պ. Վեց տեսակ . 1. Որակական, 2. Թուական, 3.
Ստացական, 4. Յուցական 5. Անորոշ եւ 6. Հարցական :

2. ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՄԱԿԱՆՔ

Հ. Թուական անականները քանի տեսակ են :

Պ. Թուական անականները երեք տեսակ են՝ 1. Բացար-
յայ, 2. Դասական եւ 3. Անշնորհական :

Հ. Բացարձակ թուական որոնք են, եւ ինչպէս կը
հորովին :

Պ. 1. Բացարձակ թուականներն են՝ յի, երկու, երեք, եւն,
մինչեւ հաշար, քէր. եւ կը հորովին անուններուն վե-
րը դրուած հորովմանց պէս :

Հ. Մի ինչպէս կը հորովի :

Պ. Մի եղանակի միայն կրնայ հորովիլ, այսպէս՝

Ո. Մի,	Հ. շՄի,
Ս. Մի-ր,	Բ. ՚Մի-րք,
Տ. Մի-րք,	Գ. Մի-րք,

Հ. Երկու, երեք, չորս ինչպէս կը հորովին :

Պ. Երկու, երեք, չորս՝ յոքնակի միայն ունին եւ կը
հորովին այսպէս .

Ո. Երկու,	Երեք,	Չորս,
Ս. Երկու-ր,	Երեք-ք,	Չորս-ք,

Տ. Երկու-րք,	Երեք-ք,	Չորս-ք,
Հ. շԵրկու-րք,	շԵրեք-ք,	շՉորս-ք,
Բ. յԵրկու-րք,	յԵրեք-ք,	յՉորս-ք,
Գ. Երկու-րք,	Երեք-ք,	Չորս-ք,

Հ. Հինգ եւ ուրիշ թուականք ինչպէս կը հորովին :

Պ. Հինգէն անդին բոլոր թուական անականք թէ ե-
զակի եւ թէ յոքնակի ունին, եւ հետեւեալ կերպով
կը հորովին .

	ԵՆ	Յ+	ԵՆ	Յ+
Ո.	Հինգ,	Հինգ+	Վեց,	Վեցք,
Ս.	Հինգէ,	Հինգէ+	Վեցէ,	Վեցէք,
Տ.	Հինգի,	Հինգի+	Վեցի,	Վեցիք,
Հ.	շՀինգ,	շՀինգ+	շՎեց,	շՎեցք,
Բ.	յՀինգ,	յՀինգ+	յՎեց,	յՎեցք,
Գ.	Հինգի-	Հինգի+	Վեցի-	Վեցիք+

Հ. Վեցէն անդին մնացեալ թուականք ինչպէս կը
հորովին :

Պ. Վեցէն անդին մնացեալ թուականք հետեւեալ
կերպով կը հորովին .

	ԵԳ	Յ+	ԵՆ	Յ+
Ո.	Եօթն,	Եօթն+	Ութ,	Ութ+
Ս.	Եօթն-ր,	Եօթն-րք,	Ութէ,	Ութէք,
Տ.	Եօթնի,	Եօթնիք,	Ութի,	Ութիք,
Հ.	շԵօթն,	շԵօթն+	շՈւթ,	շՈւթք,
Բ.	յԵօթն-ր,	յԵօթն-րք,	յՈւթէ,	յՈւթէք,
Գ.	Եօթնի-	Եօթնիք+	Ութի-	Ութիք+

	ԵՆ	Յ+	ԵԳ	Յ+
Ո.	Ինն,	Ինն+	Տասն,	Տասն+
Ս.	Իննէ,	Իննէք,	Տասնէ,	Տասնէք,
Տ.	Իննի,	Իննիք,	Տասնի,	Տասնիք,
Հ.	շԻնն,	շԻնն+	շՏասն,	շՏասնք,
Բ.	յԻննէ,	յԻննէք,	յՏասնէ,	յՏասնէք,
Գ.	Իննի-	Իննիք+	Տասնի-	Տասնիք+

Եղակի

- Ո. Մետասան ,
- Ս. Մետասանի ,
- Տ. Մետասանի ,
- Հ. շ Մետասան ,
- Բ. ՚ Մետասանի ,
- Պ. Մետասանի- ,

Յոճակի

- Մետասան+ ,
- Մետասանի+ ,
- Մետասանի+ ,
- շ Մետասան- ,
- ՚ Մետասանի+ ,
- Մետասանի-+ ,

Այսպէս կը հոլովին նաեւ երկրորդական , երէկորդական , շ-բերդորդական , հնգերդորդական , վերջորդական :

Եղակի

- Ո. Եօթնեւտասան ,
- Ս. Եօթնեւտասանի ,
- Տ. Եօթնեւտասանի ,
- Հ. շ Եօթնեւտասան ,
- Բ. ՚ Եօթնեւտասանի ,
- Պ. Եօթնեւտասանի- ,

Յոճակի

- Եօթնեւտասան+ ,
- Եօթնեւտասանի+ ,
- Եօթնեւտասանի+ ,
- շ Եօթնեւտասան- ,
- ՚ Եօթնեւտասանի+ ,
- Եօթնեւտասանի-+ ,

Այսպէս կը հոլովին Ութերորդական եւ Իններորդական :

Եղակի

Ո.	Քսան ,	Քսանի ,
Ս.	Քսանի ,	Քսանի+ ,
Տ.	Քսանի ,	Քսանի+ ,
Հ.	շ Քսան ,	շ Քսան- ,
Բ.	՚ Քսանի ,	՚ Քսանի+ ,
Պ.	Քսանի- ,	Քսանի-+ ,

Եղակի

Յոճ.	Յոճ.
Հարիւր ,	Հարիւր+ ,
Հարիւր- ,	Հարիւր-+ ,
Հարիւր- ,	Հարիւր-+ ,
շ Հարիւր ,	շ Հարիւր- ,
՚ Հարիւր- ,	՚ Հարիւր-+ ,
Հարիւր- ,	Հարիւր-+ ,

Երէկորդական , Կարասորդական , Եւզն , մինչեւ Իննասան կը հոլովին Կարասիւն պէս :

Երկերկեր , երեկերկեր , Եւզն , մինչեւ Իննհարիւր կը հոլովին հարիւրիւն պէս :

Եղակի

Ո.	Հազար ,	Հազար+ ,
Ս.	Հազարի ,	Հազար- ,
Տ.	Հազարի ,	Հազար- ,
Հ.	շ Հազար ,	շ Հազար- ,
Բ.	՚ Հազարի ,	՚ Հազար- ,
Պ.	Հազար- ,	Հազար+ ,

Եղակի

Յոճ.	Յոճ.
Բիւր ,	Բիւր+ ,
Բիւր- ,	Բիւր-+ ,
Բիւր- ,	Բիւր-+ ,
՜ Բիւր ,	՜ Բիւր- ,
՚ Բիւրի ,	՚ Բիւր-+ ,
Բիւր- ,	Բիւր-+ ,

Հ. Կասական թուականք որոճնք են , եւ ինչպէս կը հոլովին :

Պ. 2. Կասակն թուականք դոյականին կարէլ կամ ուրիշներուն մէջ Կասակնք ըլլալը կը ցուցնեն .

Առաջին կամ առաջներորդ ,	Եօթնեւտասաներորդ ,
Երկրորդ ,	Ութեւտասաներորդ ,
Երրորդ ,	Իննեւտասաներորդ ,
Չորրորդ ,	Քսաներորդ ,
Հինգերորդ ,	Երեսներորդ .
Վեցերորդ ,	Քառասներորդ ,
Եօթներորդ ,	Յիսներորդ ,
Ութերորդ ,	Վաթմաներորդ ,
Իններորդ ,	Եօթանասներորդ ,
Տասներորդ ,	Ութաներորդ ,
Մետասաներորդ ,	Իննաներորդ ,
Երկոտասաներորդ ,	Հարիւրերորդ ,
Երեքտասաներորդ ,	Երկերիւրերորդ ,
Չորեքտասաներորդ ,	Հազարերորդ ,
Հնգետասաներորդ ,	Բիւրերորդ ,
Վեչտասաներորդ ,	Վերջին :

Ասոնք , բաց Կասակն եւ վերջին բառերէն , կը հոլովին , Կասակն բառին պէս . զոր օրինակ ,

Եղակի

Ո.	Երկրորդ .	Երկրորդ+ .
Ս.	Երկրորդի .	Երկրորդ- ,
Տ.	Երկրորդի . կամ երկրորդ-+ ,	Երկրորդ-+ .
Հ.	՜ Երկրորդ ,	՜ Երկրորդ- ,
Բ.	՚ Երկրորդի ,	՚ Երկրորդ-+ .
Պ.	Երկրորդ- ,	Երկրորդ+ .

Հ. Ասոնք եւ վերջին ինչպէս կը հոլովին :
Պ. Ասոնք կը հոլովին Գեթ բառին պէս ,

Եզակի

Յոթնակի

Ո.	Առաջին ,	Առաջին ,
Ս.	Առաջին ,	Առաջին ,
Տ.	Առաջին , կամ առաջին ,	Առաջին ,
Հ.	չԱռաջին ,	չԱռաջին ,
Բ.	յԱռաջին , կամ յԱռաջին ,	յԱռաջին ,
Գ.	Առաջին ,	Առաջին ,

Հ. Անձներական թուականները որոնք են , եւ ինչպէս կը հոլովին :

Պ. Անձներական կը կոչուին եւին կամ եւեան վերջաւորած թուականները որ այս ինչ թուոյն աֆին ալ կը նշանակեն , ինչպէս՝ Ամենքին , աֆին ալ , երկօքին , երկուսն ալ , եւն :

Ասոնք յօքնակի միայն կը հոլովին հետեւեալ կերպով .

Ո.	Երկուսն	կամ	երկուսն ,
Ս.	երկուսն ,	»	երկուսն ,
Տ.	երկուսն ,	»	»
Հ.	չերկուսն	»	չերկուսն ,
Բ.	յերկուսն ,	»	յերկուսն ,
Գ.	երկուսն ,		

Յ. ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Ստացական ածականներն ինչպէս կը հոլովին :

Պ. Ստացական ածականներն , է՛, + , ղեր , յեր , էր , կը հոլովին թեք բառին պէս , քիչ տարբերութեամբ այսպէս :

Եզակի	Յոթնակի	
Ո.	իմ ,	իմ ,
Ս.	իմ ,	իմ ,
Տ.	իմ ,	իմ ,
Հ.	չիմ ,	չիմ ,
Բ.	յիմ ,	յիմ ,
Գ.	իմ ,	իմ ,

Այսպէս կը հոլովին + , ղեր , յեր , էր :

4. ՅՈՒՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Յուցական ածականք ինչպէս կը հոլովին :

Պ. Յուցական ածականք այ , այր , այն , սոյն , որոյն , նոյն , կը հոլովին այսպէս :

Եզակի

Յոթնակի

Ո.	Այ ,	Այս , այսու ,
Ս.	Այր ,	Այս , այսու ,
Տ.	Այր ,	Այս , այսու ,
Հ.	չԱյ ,	չԱյս , չայսու ,
Բ.	յԱյր ,	յԱյս , յայսու ,
Գ.	Այս ,	Այս , այսու ,

Այսպէս կը հոլովին նաեւ այր , այն :

Եզակի

Յոթնակի

Ո.	Սոյն ,	Սոյն ,
Ս.	Սորն ,	Սոյն , սոյնու ,
Տ.	Սոյն ,	Սոյն , սոյնու ,
Հ.	չՍոյն ,	չՍոյն ,
Բ.	յՍոյն ,	յՍոյն ,
Գ.	Սոյն , սոյն ,	Սոյն , սոյնու ,

Այսպէս կը հոլովին նաեւ որոյն , նոյն :

Յ. ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Անորոշ ածականներն աֆինայն , այլ , միս , էրսուսնիւր , ինչպէս կը հոլովին :

Պ. Անորոշ ածականներն աֆինայն , այլ , հետեւեալ կերպով կը հոլովին .

Եզակի	Յոթնակի		
Ո.	Ամենայն ,	Այլ ,	Այլ ,
Ս.	Ամենայն ,	Այլ ,	Այլ ,
Տ.	Ամենայն ,	Այլ , այլու ,	Այլ ,
Հ.	չԱմենայն ,	չԱյլ ,	չԱյլ ,
Բ.	յԱմենայն ,	յԱյլ ,	յԱյլ ,
Գ.	Ամենայն ,	Այլ ,	Այլ ,

Ա. Բնայն ածականին յոքնակին սովորական չէ :
 Մ. Եւ, Եւրոպայն կը հոլովին այլին պէս :
 Հ. Ո՞ք, ու, Եւ եւ Եւ ինչպէս կը հոլովին :
 Պ. Ո՞ք, ու, Եւ եւ Եւ կը հոլովին հետեւեալ կերպով :

	Եւ	Եւ	Յո+	Եւ Յո
Ո.	Ո՞ք,	Ո.ք,	Ոմանք,	Իմն, ինչ,
Ս.	Ուրումն,	Ուրումք,	Ոմանց,	Իրէք,
Տ.	Ումեմն,	Ումեք,	Ոմանց,	Իմէք,
Հ.	ՇՈ՞ք,	ՇՈ.ք,	ՇՈմանս,	ՇԻմն, ՇԻնչ,
Բ.	ՉՈւմեմնէ,	ՉՈւմեքէ,	ՉՈմանց,	ՉԻմէքէ,
Գ.	Ոմամք,	Ոմամք,	Ոմամքք,	Իւէք,

6. ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

Հ. Ո՞ք, ո՞, շէնչ հարցականներն ինչպէս կը հոլովին :
 Պ. Ո՞ք, ո՞, շէնչ հարցականները կը հոլովին հետեւեալ կերպով :

	Եւ	Յո+	Եւ	Յո+
Ո.	Ո՞ք, ո՞,	Ո՞ք,	Ո՞ք,	Ո՞ք,
Ս.	Ո՞ք,	Ո՞ք,	Ո՞ք,	Ո՞ք,
Տ.	Ո՞ք,	Ո՞ք,	Ո՞ք,	Ո՞ք,
Հ.	ՇՈ՞ք, ո՞,	ՇՈ՞ք,	ՇՈ՞ք,	ՇՈ՞ք,
Բ.	ՉՈւմեմնէ,	ՉՈ՞ք,	ՉՈւմեքէ,	ՉՈւմեքէ,
Գ.	Ումեք,	Ումեք,	Ումեք,	Ումեք,

ԳԱՍ ՓԱ.

ԱԾԱԿԱՆԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Ածականը գոյականէն առանձ թէ ետքը կը դրուի, եւ անոր հետ ինչպէս կը համաձայնի :
 Պ. Ածականն աշխարհաբարի մէջ գոյականէն առանձ կը դրուի. գրաբարի մէջ սովորաբար ետքը կը դրուի, եւ գոյականին հետ ինչպէս կը համաձայնի. զոր

օրինակ. Իմաստուն որդի, Որդի Եւստիան կը հոլովի այսպէս.

	Եւ	Յո+
Ո.	Որդի իմաստուն,	Որդիք իմաստունք,
Ս.	Որդւոյ իմաստնոյ,	Որդւոց իմաստնոց,
Տ.	Որդւոց իմաստնոց,	Որդիս իմաստունս,
Հ.	ՇՈրդի իմաստուն,	ՇՈրդիս իմաստունս,
Բ.	ՉՈրդւոյ իմաստնոյ,	ՉՈրդւոց իմաստնոց,
Գ.	Որդւով իմաստնով,	Որդւովք իմաստնովք,

11. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Խարերայ մարդը խորշելի է. Հնազանդ որդին սիրելի է. Վատ զինուորը անարդ է. Չափաւոր աշխատութիւնը օգտակար է. Շատ հարստութիւնը վտանգաւոր է. Սաստիկ բարկութիւնը վնասակար է. Մազերը ճիւղկած մարդը պատկառելի է. Արդար օրէնքը մեծարոյ է. Խօսք մտիկ չընող աշակերտը պատժելի է. Խօսք խառնող մարդը անարդ է. Համատարած ծովը հնազանդ է. Մատակ առիւծը կատաղի է. Գիշակեր թռչունները յափշտակող են. Իմ մէկ հատիկ աղջիկս հոս է. Քու աստուածավախ մայրդ հիւանդ է. Վախկոտ զինուորը վնասակար է. Մեծ որդին խելացի է. Խելօք տղան սիրելի է. Պատիկ եղբայրս խելացի է. Չուխայէ վերարկուն պատուած է. Վերի սենեակը մութ է. Ներսի սրահը ընդարձակ է. Անմարդի տեղերը վտանգաւոր են. Մեր նոր տունը շատ հանգիստ է. Խօսք մտիկ ընող տղան յառաջադէմ է. Պարագ խօսքերն ինչ են. Անտիկ լեռները մեր ապաւէնն են. Մովզդերեայ երկիրը բարեօք է. Հասուն պտուղներն ախորժելի են, անասներն՝ անախորժ. Երկայն ճամբան խորտուբորա է :

Անարգ , խոտան Խոհեմ , դգն
 Չափաւոր , համեայր Չուխայէ , ասոտի
 Հարստութիւն , մեծութիւն Պատուտած , սոսոր սոսոր սոսոր
 Բարկութիւն , ցասոմն Վերի , վերն
 Մաղերը ճերմկած , ակնոր Ներսի , ներքն
 Խօսք մտիկ չընող , անասայր Անմարդի , ամայէ
 Խօսք խառնող , փոս Տեղ , փեղէ
 Աղջիկ (զաւակ) , դոսայր Շատ , յոյժ
 Յափշտակող , յափշտակիչ Հանգիստ , անդորր
 Մէկ հատիկ , մոմօր Խօսք մտիկ ընող , հլու
 Հոս , ասայ Պարսպ , անփէ
 Աստուածազար , երկնազած Խօսք , քան
 Վախկոտ , երկնայր Ի՞նչ , զե՞նչ
 Մեծ (որդի) , երեց Անառիկ , ամուր
 Խելացի , հանճարեղ Բարէօդ , հոգաստան
 Խելօք , հոսովարժ Տհաս , խոյ
 Տղայ , մոմնի Խորտուբորա , դժոսարէն
 Պզտիկ (եղբայր) , կրփեբ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Խաբեբայ մարդը խորշելի է . Խորշելի է այր խաբեբայ :
 Է . էակ . բայ . սահմ . ներկ . եզ . Գ . դէմ . — Ո՞վ է :
 — Խաբեբայ մարդը , այր խաբեբայ . մարդը , այր՝ տէր
 բայի է . Խաբեբայ ածական է եւ մարդուն որպիսուն
 թիւնը կը ցուցնէ : — Խաբեբայ մարդը է ինչ . — Խոր-
 շելի է . Խորշելի՛ ստորոգելի է խաբեբայ մարդուն :

Հ. Ածականը գրաբարին մէջ գոյականէն առաջ չի
 կրնար դրուիլ :

Պ. Կրնայ դրուիլ , եւ անատեն անփոփոխ կը մնայ , եւ
 թէ քաղաքանի է , իսկ եթէ մեղանի է , առաջ դրոսելով
 աւ կրնայ համայնիլ . զոր օրինակ .

Բաշմալանի ած . առաջ Մեղանի ած . առաջ
 դրոսած դրոսած
 Իմաստուն որդի , Քաջ որդի ,
 Իմաստուն որդւոյ , Քաջի որդւոյ ,
 Ղիմաստուն որդի , Ղիքաջ որդի ,
 յիմաստուն որդւոյ , Ի՛քաջէ որդւոյ ,
 Իմաստուն որդւով , Քաջիւ որդւով :

Հ. Թուական ածականը ինչպէս կը համաձայնին գո-
 յականին հետ :

Պ. Թուական ածականը գոյականէն թէ առաջ եւ թէ
 ետք կրնան դրուիլ , եւ անոր հետ մէկփեղ կը համայն-
 յին , բայց յափնիի փոյական կ'ուղեն , բայց Ի՛նչն , որ
 միշտ եղակի գոյական կ'ուղէ , զոր օրինակ .

- Ո. Այր մի , Ի՛նչ Մե այր ,
- Ս. Առն միջ , միջ , յ Միջ առն ,
- Տ. Առն միում , յ Միում առն ,
- Հ. ՂԱյր մի , յ ՂԱյր այր ,
- Բ. յ Առնէ միջէ , յ Միջէ առնէ ,
- Գ. Արամբ միով , յ Միով արամբ ,
- Ո. Արք երկու , երեք , չորք , հինգ (ու հինգք) , վեց , եօթն .
- Ս. Արանց երկուց , երեց , չորեց , հնգեց , վեցեց , եօթանց .
- Տ. Արանց երկուց , երեց , չորեց , հնգեց , վեցեց , եօթանց .
- Հ. ՂԱրս երկուս , երես , չորս , հինգ (ու հինգս) , վեց , եօթն .
- Բ. յ Արանց երկուց , երեց , չորեց , հնգեց , վեցեց , եօթանց .
- Գ. Արամբք երկուք , երեքք , չորքք , հնգքք , վեցքք , եօթամբքք .
- Ո. Երկու , երեք , չորք , հինգ , վեց , եօթն , արք ,
- Ս. Երկուց , երեց , չորեց , հնգեց , վեցեց , եօթանց արանց ,
- Տ. Երկուց , երեց , չորեց , հնգեց , վեցեց , եօթանց արանց ,
- Հ. ՂԵրկուս , ՂԵրես , ՂՉորս , ՂՀինգ , ՂՎեց , ՂԷօթն արս ,
- Բ. յԵրկուց , յԵրեց , յՉորեց , յՀնգեց , յՎեցեց , յԷօթանց արանց ,
- Գ. Երկուք , երեքք , չորքք , հնգքք , վեցքք , եօթամբքք արամբքք .

12. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ՝ ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ
 Երեք որդիներու հայր եմ . Մէկ մարդու որդիներ ենք .

Այսօր քառասուն մանկանց տօն է . Հինգ մարդու բա-
 փին էր . Երկու եղբայրներու ժառանգութիւն է . Տաս-
 ուերկու որդւոց հայր էր . Հոն բիւր զօրաց բանակ
 կար . Տասը ծառայի տէր էինք . Եօթը քաղքի իշխան
 էր . Երեք մարդով եկաւ . Չորս սպասաւորօք գացին .
 Տասը ընկերներով ինկաւ . Չորս կողմանէ վազեցին .
 Յիսուն մղոն գացին . Չուրը քառասուն կանգուն բարձ-
 րացաւ . Երեսուն օր ետքը տեսանք . Հինգ հազար մարդ
 կերակրեց . Երկու հարիւր մարդով եկաւ մեր վրայ .
 Վեց մարդ սպաննեցին . Հոն տասն արմաւենիներ կա-
 յին . Բանով մը պակաս եմ . Անիկայ ութսուն տարուան
 էր . Առատութեան եօթը տարիներէն ետքը՝ եօթը տա-
 րի սով եղաւ . Տարւոյն մէջ տասուերկու ամիս կայ .
 Երեք որդիքն ալ մէկ օրուան մէջ մեռան . Տասնումէկ
 աշակերտներուն երեւցաւ . Այս են տասուերկու մար-
 քարէից անունները . Ահա չորս մարդարէներուն գիր-
 քերը . Երկրի չորս ծայրերէն պիտի գան . Երկու աւա-
 զակներու մէջտեղ խաչուեցաւ . Եօթանասուն ծերե-
 րու ժողով էր . Երկրորդ ամսոյն վերջանալու ատենը .
 Վեցերորդ տարւոյն լրացած ատենը . Առաջին տղուն
 անունն ինչ էր . Առաջին տղուն անունը Արշակ էր :

Մարդ , այր	Սպաննեցին , սպանին
Կար , էր	Կային , էին
Հոն , ուր	Մէկ բանով , մէկ է-է+
Եկաւ , եկն	Տարի , տ
Գացին , գնացին	Անիկա , նա ,
Ինկաւ , անկաւ	Տարւոյն մէջ , 'ի որսորդ
Կողմ , կողմն , կողման	Մէկ օրուան մէջ , 'ի մեռա-
Վազեցին , ընթացան	ստոր
Ետքը , յետ (սեռականով)	Երեքն . . . ալ , երեքին
Կերակրեց , կերակրեաց	Երեւցաւ , երեւցաւ
Մեր վրայ , 'ի վերայ մեր	Գիրք , հարեան

Մայր , շահ	Վերջանալու ատենը , 'ի ի-
Պիտի գան , էկեացին	որսել
Մէջտեղ , 'ի մէջ	Լրացած ատենը , 'ի լրանալ
Խաչուեցաւ , խաչեցաւ	Տղայ , հանուկ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Երեք որդիներու հայր եմ . Հայր եմ որսորդ երեց . Եմ
 բոյ էակ . սհմ . ներկ . եզ . Ա . դէմ : Ո՞վ է . — Ես եմ ,
 ես էակ . դեր . Ա . դէմ , եզ . ուղղ . տէր բայի եմ ին : Ես
 եմ , ինչ . — Հայր . հայր գոյ . ան . եզ . ուղ . ստորոգելի
 ես ին : Ես եմ հայր , որո՞ւ . — Որսորդ երեց . որսորդ գոյ .
 ան . յք . սեռ . յատկացուցիչ հայրին , երեց թուակ . ածա-
 կան որդին :

Հ . Ստացական ածականք ինչպէս կը համաձայնին ի-
 րենց գոյականներուն հետ :

Պ . Սրբապետն ածականք գոյականէն թէ առաջ եւ
 թէ ետքը դրուելով անոր հետ կը համաձայնին ինչ-
 եւ հարկով , զոր օրինակ .

	Եզակէ	Յոյնակէ
Ո .	Տուն իմ ,	Տունք իմ (ու իմք)
Ս .	Տան իմոյ ,	Տանց իմոց ,
Տ .	Տան իմում ,	Տանց իմոց ,
Հ .	Շուն իմ ,	Շունս իմ (ու իմս)
Բ .	'ի Տանէ իմմէ ,	'ի Տանց իմոց ,
Գ .	Տամբ իմով ,	Տամբք իմովք ,

	Եզակէ	Յոյնակէ
Ո .	Իմ տուն ,	Իմ տունք ,
Ս .	Իմոյ տան ,	Իմոց տանց ,
Տ .	Իմում տան ,	Իմոց տանց ,
Հ .	Շամ տուն ,	Շամ տունս ,
Բ .	'իմմէ տանէ ,	'իմոց տանց ,
Գ .	Իմով տամբ ,	Իմովք տամբք :

ուղղ. տէր բայի էին . է՛ ստացական ածական արհին :
Տուն իմ է է՞նչ . — Մէ՛ծ . Տէ՛ծ որակ . ած . ստորագելի
արհին :

Հ. Յուցական ածականներն ինչպէս կը համաձայնին
իրենց գոյականին հետ :

Պ. Իուցական ածականք այ՞ , այդ , այն գոյականէն
թէ առաջ եւ թէ ետքը կրնան դրուիլ : Եթէ առաջ դըր-
ուին , կարճ հոլովները կը գործածուին (տես Դաս Ժ . Յու-
ցական ածականաց հոլովման օրինակը) . իսկ եթէ (ինչ-
պէս սովորաբար կ'ըլլայ) գոյականէն ետքը կը դրուին ,
երկայն հոլովները կը քրճածուին , եւ գոյականին վերջը
« , դ , ն » գիրերը կ'աւելցուին , այսինքն՝ եթէ յուցականն
այ՞ է , « գիրը կ'աւելցուի գոյականին վերջը . եթէ յու-
ցականն այդ է , դ գիրը . եթէ այն է , ն գիրը . եւ նախ-
քէ՛նները թէ գոյականին եւ թէ ածականին վրայ կը
կրկնուին :

Յոյգական՝ առաջ դրուած

Յոյգական՝ ետքը դրուած

Ելակէ

Ելակէ

- Ո. Այս տուն ,
- Ս. Այս տան ,
- Տ. Այսմ տան ,
- Հ. ՆԱյս տուն ,
- Բ. ՆԱյսմ տանէ ,
- Գ. Այսու տամբ ,

- Տունս այս ,
- Տանս այսորիկ ,
- Տանս այսմիկ ,
- ՆՏունս Նայս ,
- ՆՏանէս Նայսմանէ ,
- Տամբս այսուիկ ,

Յոյգական

Յոյգական

- Ո. Այս տունք ,
- Ս. Այսց տանց ,
- Տ. Այսց տանց ,
- Հ. ՆԱյս տունս ,
- Բ. ՆԱյսց տանց ,
- Գ. Այսու տամբք ,

- Տունքս այսորիկ ,
- Տանցս այսցիկ ,
- Տանցս այսցիկ ,
- ՆՏունս Նայսուիկ ,
- ՆՏանցս Նայսցանէ ,
- Տամբքս այսուիկք ,

Հ. Այս , այդ , այն , յուցականներու տեղ գրաբա-
րին մէջ շատ անգամ ինչ կը գործածուի :

Պ. Այս , այդ , այն յուցականաց տեղ գրաբարին մէջ
շատ անգամ « , դ , ն » գիրերը միայն կը դրուին գո-
յականին վերջը . զոր օրինակ , փոխանակ ըսելու , Տունս
այս , Տունդ այդ , Տունն այն , կրնայ ըսուիլ Տունս ,
Տունդ , Տունն :

14. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ՝ ՅՈՒՅՈՒԿԱՆ ԱՅԱԿԱՆՈՎ

Այս տունը բարձր է . Այս մարդիկը թշնամի են .
Այն երկիրն անմարդաբնակ է . Այս տեղս հանդիստ է .
Այդ պարտէզը գեղեցիկ է . Այն տղաքը խօսք մտիկ
ընող են . Այս զինուորները հնազանդ են . Այդ խօս-
քերը պարսպ են . Այն պարիսպները անառիկ են .
Այս ջուրերը յորդ են . Այն գետը պղտոր է . Այդ տե-
ղը բարէօդ է . Այս պտուղները հասած են . Այն կող-
մերը լեռնային է . Այս երկիրը դաշտային է . Այս
ճամբաները խորտուբորտ է . Այդ խօսքերը ճանճա-
րեղ են . Այն մարդիկը պանդուխտ են :

Այս խօսքերը ճշմարիտ են . Այդ բարկութիւնը ար-
դար է . Այն ստակը մերն է . Այս տղաք իմս են .
Այս գիրքերը քուկ են . Այդ կիներն սվ են . Այս
գիրքը լեցուն է . Այս քաղաքը պզտիկ է . Այդ պար-
տէզը մեծ չէ . Այս լեռները բարձր են . Այդ տղան

(*) Ասկէ կը տեսնուի որ « , դ , ն » գիրերուն պաշտօնը գրաբա-
րին եւ աշխարհարարին մէջ տարբեր են . տունս , տունդ , տունն՝
աշխարհարարին մէջ կը նշանակէ ի՛ տունս , տունդ , տունն կամ
էր տունը . իսկ գրաբարին մէջ տունս , տունդ , տունն կը նշա-
նակէ այ՞ տունը , այդ տունը , այն տունը : կամ թէ ըսելը , « , դ ,
ն » աշխարհարարին մէջ ստացական ածականները , է՛ , է՞ , է՛նչ ,
կը ներկայացնեն , իսկ գրաբարին մէջ՝ յուցական ածականները այ՞ ,
այդ , այն :

իմ եղբայրս է . Այդ աղջիկը մէկ հատիկ (աղջիկ) զաւակ է . Այս աղաքը ձեր որդիքն են :

Մարդիկը , աբ+	Ճամբայ , ճանապարհ
Անմարդաբնակ , աճայի	Ստակ , արծաթ
Հանգիստ , խաղաղ	Գիրք , ճարտան
Տեղ , տեղի	Քուկդ , +
Խօսք մտիկ ընող , հլու	Լեցուն , լե
Պարապ , անորի	Պղտիկ , փոք
Անառիկ , աճար	Ձէ , չէ ինչ
Բարէօք , հովաստան	Մէկ հատիկ , միմօր
Հասած , հասուն	(Աղջիկ) զաւակ , դոստոր
Խորտուբորտ , դժուարէն	

ԼՈՒԾՈՒԾ

Այս տունը բարձր է . Բարձր է ասան : Է բյ . էակ . անմ . ներկ . եզ . Գ . դէմ : Ո՞վ է . — Տուն է . ասան գոյ . ան . եզ . ուղղ . տէր բայի էին , * ցուցական նշան , փոխանակ այս ցուցական ածականի : Տուն է ի՞նչ . — Բարձր . Բարձր որակ . ած . ստորագելի ասանին :

15. Հրահանգ .

ՅԱՏԿԱՅՈՒՅԻՉ ԱՏԱՅԱԿԱՆ , ՅՈՒՅԱԿԱՆ

ԵՒ ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Եղբօրս հանդերձները նոր են . Ձեր աղոցը կօշիկները հին են . Մեր երկրին հողը պողաբեր է . Ձեր պարտէղին ծառերը շատ են . Մեր Աստուծոյն ողորմութիւնը շատ է . Ձեր աղօթքին զօրութիւնը մեծ է . Քու ծառաներուդ խօսքերը տկար են . Այս տունին յարկը բարձր է . Այս քաղքին բնակիչները շատ են . Այն մարդոց ստակը քիչ է . Այն ծառաներուն տէրը խիստ

է . Այն քաղքին պարիսպներն ամուր են . Այն դեպին ջուրերը յորդ են . Այդ կնոջը որդին խելացի է . Այս ջուրին ակը պղտոր է . Այն աղբիւրին ջուրը պաղ է . Այդ բարեկամներուն խօսքերը քաղցր են . Այս ծառերուն պտուղները հասուն են . Այն երկրին օդն առողջ է . Այն ճամբուն երկայնութիւնը չափազանց է . Այն տղուն մահը ժամանակէն առաջ էր . Այս մարդուն չարութիւնը շատ մեծ է . Այս կնոջ բարեգործութիւնները հոչակեալ են :

Քաջ մարդու որդի է . Իմաստուն ծառայի տէր է . Բարի մարդու կին է . Հարազատ եղբօր քոյր եմ . Մեծ քաղքի բնակիչ ենք . Բարեբարոյ կնոջ այր է . Հզօր թագաւորի բարեկամ եմ . Մեծամեծ բանակներու զօրավար է . Իմաստուն վարժապետի աշակերտ է . Աղնիւ հօր որդի է . Բարեպաշտ մօր աղջիկ էր . Երկնաւոր թագաւորին ծառաներն ենք . Աբրահամ շատ ծառաներու տէր էր . Հնազանդ որդիներու բնութիւնն այս է . Այս անտառը վայրենի դազաններու բնակարան է . Գէշ մարդու կին եմ . Արդար հողիներու բնակարան է :

Շատ , բարձր	Ժամանակէն առաջ , արդաթած
Խօսք , բան	Շատ մեծ , անհնարէն
Ստակ , արծաթ	Բարեգործութիւն , լատարիան
Քիչ , սակաւ	Վարժապետ , վարդապետ
Խելացի , հանճարեղ	Բնութիւն , բար+
Ակ , ակն	Աղջիկ , դոստոր
Պաղ , զով	Բնակարան , բնակութիւն
Չափազանց , կարէ	Գէշ , յանր

ԼՈՒԾՈՒԾ

Նոր են հանդերձք էղբօր իմ . են , բայ էակ . սանմ . ներկ . յք . Գ . դէմք . — Ո՞վ կամ ինչ բաները են .

— Հանդերձները . Հանդերձի , գոյ . ան . յք . ուղղ . Տէր
բայի էին : Որո՞նք հանդերձները . — Եղբորս . Եղբօր
խօս , սեռ . հոլ . ի՞ ստաց . ածականով , յատկացուցիչ
հանդերձիին : Հանդերձները են ի՞նչ . — Նոր , նոր . ած .
ստորոգելի հանդերձիին : Այսպէս մնացածները :

Հ . Անորոշ ածականք գոյականէն առաջ թէ ետքը
կը դրուին , եւ ինչպէս կը համաձայնին :

Պ . Բաց աֆէնայնէ որ սովորաբար գոյականէն առաջ
կը դրուի եւ անիոիոս կը մնայ , ուրիշ անորոշ ածա-
կանք սովորաբար գոյականէն ետքը դրուելով անոր
հետ մէկտեղ կը հոլովին , այսպէս .

Եղակ

Ո .	Այր այլ ,	Այր ոմն կամ որ ,
Ս .	Աւն այլոյ ,	Աւն ուրումն կամ ուրուք ,
Տ .	Աւն այլում ,	Աւն ումնն » ումք ,
Հ .	ՀԱյր այլ ,	ՀԱյր ոմն կամ որ ,
Բ .	ՀԱւնէ այլմէ ,	ՀԱւնէ ումննէ կամ ումքէ ,
Գ .	Արամբ այլով ,	Արամբ ոմամբ ,

Յոտնայն

Ո .	Արք այլք ,	Արք ոմանք ,
Ս .	Արանց այլոց ,	Արանց ոմանց ,
Տ .	Արանց այլոց ,	Արանց ոմանց ,
Հ .	ՀԱրս այլ ,	ՀԱրս ոմանս ,
Բ .	ՀԱրանց այլոց ,	ՀԱրանց ոմանց ,
Գ .	Արամբք այլովք ,	Արամբք ոմամբք ,

Ասոնցմէ ոմանք գոյականէն առաջ ալ կընան դրուելի
եւ հոլովիլ , զոր օրինակ :

Այլ տուն , այլոյ տան , այլով տամբ , եւն :

Հ . Որ հարցական անունն ինչպէս կը համաձայնի
գոյականին հետ :

Պ . Որ հարցական ածականը գոյականէն առաջ դըր-
ուելով կը համաձայնի , զոր օրինակ :

	Եղակ	Յոտնայն
Ո .	Ո՞ր տուն ,	Ո՞ր տունք ,
Ս .	Որո՞յ տան ,	Որո՞ց տանց ,
Տ .	Որո՞ւմ տան ,	Որո՞ց տանց ,
Հ .	ՀՈ՞ր տուն ,	ՀՈ՞ր տունս ,
Բ .	ՀՈրմէ՞ տանէ ,	ՀՈրո՞ց տանց ,
Գ .	Որո՞վ տամբ ,	Որո՞վք տամբք ,

Հ . Ով կամ ո եւ շին ինչ բառի հետ մէկտեղ կը գոր-
ծածուին :

Պ . Ո՞ր + բառին հետ կը գործածուի եւ կը նշանակէ ,
է՞նչ , Ի՞նչ , ո՞վ , ո՞վ որ : Ձեռն ալ ինչ բառին հետ միայն
կը գործածուի , եւ կը նշանակէ է՞նչ քան : Ո՞ր + , եւ
շին ինչ մէկտեղ կը հոլովին այսպէս .

	Եղ	Յո	Եղ
Ո .	Ո՞րք ,	Ոմք ոմանք ,	Ձե՞նչ ինչ ,
Ս .	Ոմք ուրուք ,	Ոմց ոմանց ,	Ի՞ր իրք ,
Տ .	Ոմք ումք ,	Ոմց ոմանց ,	Ի՞մ իմք ,
Հ .	ՀՈ՞րք ,	ՀՈմք ոմանս ,	Ձե՞նչ ինչ ,
Բ .	ՀՈմք ումքէ ,	ՀՈմց ոմանց ,	Հիմէ՞ իմքէ ,
Գ .	Որով ոմամբ ,	Որովք ոմամբք ,	Ի՞ւ իւք ,

16. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ՝ ԱՆՈՐՈՇ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Ուրիշ աշխարհի բնակիչ են . Ուրիշ կերպով խօսե-
ցաւ . Այրի կնկան մը որդի էր . Ուրիշ քաղաքներէ ե-
կած ենք . Քանի մը մարդոց հանդիպեցանք . Ատիկա
ուրիշ մարդու (տր .) տուէք . Ձերինը որ տունն է . Ո՞ր
քաղքէ էք . Ո՞ր համարձակութեամբ անոր առջեւը
պիտի ելլես . Դուն ինչ մէկն ես . Ի՞նչ բանով կարօտ
է . Ո՞ր (ինչ) աչքով պիտի նայիս . Ո՞ր (կամ ինչ) մար-
դու որդի է ատիկա . Անիկա բոլոր երկրիս տէրն է .
Հայաստանի բոլոր քաղաքներէն եկան . Ուրիշ տիրոջ
(տր .) ծառայենք . Ատիկա ուրիշ վարպետի գործ է .
Ատիկա ինչ բանի (տր .) օգտակար է :

Հ. շինքն շինքեանս է՝ շինքեանս ,
 Բ. յինքենէ է՝ յիւրմէ , յինքեանց » յիւրեանց ,
 Գ. ինքեամբ » իւրեւ է՝ իւր- ինքեամբք » իւրեամբք ,
 եաւ է՝ իւրեամբ ,

2. ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Ստացական դերանունները որոնք են :

Պ. Ստացական դերանուններն են , իճ , Կ , Ֆեր , յեր , իւր : (Ասոնց հոլովման կերպը տես Դաս Ժ. 5. Ստացական ածական) :

5. ՅՈՒՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Յուցական դերանունները որոնք են :

Պ. Յուցական դերանուններն են , այս , այդ , այն : (Ասոնց ալ հոլովման կերպը տես Դաս Ժ. 4. Յուցական ածական) :

4. ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Յարաբերական դերանունը որն է :

Պ. Յարաբերական դերանունն է « յ կամ » : (Ասոր հոլովման կերպը տես Դաս Ժ. 6. Հարցական ածական) :

Հ. Ստացական դերանուանք իճ , Կ , Ֆեր , յեր , իւր , եւ ջուցական դերանուանք այս , այդ , այն , դերանունն են թէ ածական :

Պ. Ստացական եւ ջուցական դերանուանք թէ ածական են եւ թէ գոյական : Ածական են , երբ գոյականի մը հետ են . իսկ երբ առանց գոյականի միմակ կը գործածուին , դերանունն են : Չոր օրինակ , երբ կ'ըսեմ , Տունն իճ , իճ տունս , իճ՝ ածական է . երբ կ'ըսեմ իճ է տունս , Այս տունն իճ է , կամ , Տուր ինձ զի՛ն , իճ ինձի տուր , իճ՝ դերանունն է : Նոյնպէս , երբ կ'ըսեմ , Տունս այս , այս տունը , այս՝ ածական է . երբ կ'ըսեմ , Այս է մատեան քո , այս է քու գիրքդ , այս՝ դերանունն է :

Հ. Ստացական դերանուանց վրայ ուրիշ ինչ գիտեալիք կայ :

Պ. Ստացական դերանուանք իճ , իմինս . Կ , քուկինըդ . Ֆեր , մերինը . յեր , ձերինը . իւր , իրենը . ինչպէս նաեւ նորս , անորը . նոյս , անոնցը , իւրեանց , իրենցը , երբ տէր բայի են , յոքնակի լի մէջ + գիրը կ'առնեն , եւ միշտ ն յօդով կը գործածուին . բայց երբ ստորոգելի են , այս երկու գիրն ալ չեն առներ , զոր օրինակ . իմինս աղէկ է , քուկինդ Բարձր է իճն , Կոյն կամ Կոյդ՝ գէշ է .

Մերինները հնազանդ են , Հնազանդ էն Ֆերին , նոյսյին՝ անոնցներն անհնազանդ . սրահակ

Այս տղայքն իմս են . իմ էն մանկանս

Այդ գիրքն անորն է . Նորս է մարեանդ

17. Հրահանգ

ԷԱԿԱՆ ԵՒ ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՔ

Ես քու բարեկամդ եմ . Դուն իմ ծառաս ես . Ան իմ եղբայրս է . Մենք ձեր ընկերներն ենք . Դուք մեր օգնականն էք . Անոնք իմ տղաքս են . Այս երկիրը ձերն է . Այդ դեպը մերն է . Իմ որդիներս ասոնք են . Իմ որդիս գեղեցիկ է , քուկինդ ագեղ է . Ձեր խօսքերն արդար են , անոնցն անիրաւ են . Ասոնք մի են . Ասոնք իմ ազնիւներս են . Այս դպրոցին աշակերտներն ասոնք են . Իմ անունս այս է . Անոր խօսքերն ասոնք են . Ձեր որդւոյն վարպետն ես եմ . Այս եկեղեցւոյն շինիչն աս է . Դուն մարդարէ մըն ես . Ատիկայ մեղաւոր է . Մենք արդար ենք . Այս գեղեցիկ ամառանոցն իմս է . Այս տունին բոլոր կարասին անորն է . Այդ տղան քուկի է . Անիկա իմ եղբորորդիս է . Դուք մեր սիրելիներն էք . Քու տղաքդ անհնազանդ են , իմինս ներս խօսք մտիկ ընող են . Ատիկա ձերմակ է . Իմինս սեւ (Էսֆեր) էր :

Ատոնք , սոտ
 Քուկկինդ , քուկզ , Կոյր
 Անոնքը , Կոյր
 Ատոնք , Կոտ
 Ատոնք , սոտ , Կոյր
 Վարպետ , Կարգապետ

Մը , սո
 Անհնազանդ , Խե
 Խօսք մտիկ ընող , Կը
 Ճերմակ , սպիտակ
 Սեւ , Խոտ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ես քու բարեկամդ եմ . Բարեկամ Կո Ես . Եմ , Էակ բայ , սահմ , ներկ . եզ . Ա . Դէմք . — Եմ , ոմ , — Ես . Ես Էակ . դեր . Ա . դէմք . Տէր բայի Եմ ին . — Ես Եմ , Բն , — Քու բարեկամդ , Բարեկամ Կո . Բարեկամ , գոյ . ան . եզ . ուղղ . ստորագելի Ես ին . Կո , ստաց . ած . Բարեկամ ին :

Ատոնք ոմ են . Ո՞վ են Կոտ . Են , Էակ . բայ . սահմ . ներկ . յք . Գ . դէմք . Են , ոմ . — Ատոնք , Կոտ . Կոտ Էակ . դեր . յք . ուղղ . Գ . դէմք , Տէր բայի Են ին . Ով , հարցական անուն , ստորագելի Կոտ ին :

Այս գեղեցիկ ամարանոցն իմա է . Ի՞՞նչ ամարանոցս քեզէցե՛ն : Ե , Էակ . բայ . սահմ . ներկ . եզ . Գ . դէմք . — Ո՞վ է , — Այս գեղեցիկ ամարանոցը . ամարանոցս քեզէցե՛ն : Ամարանոց՝ Տէր բայի է ին . ս . ցուցական ած . այսի տեղ . քեզէցե՛ն՝ յղակական ած . ամարանոց ին : Այս գեղեցիկ ամարանոցը որո՞ւ է . Իմա , Ի՞՞նչ . Ի՞՞նչ ստաց . դեր . ստորագելի ամարանոցին :

ԴԱՍ ԺԳ .

ԱԾԱԿԱՆ ԲԱՅ ՍԵՆԻ ԽՆԴԻՐ

Հ . Ածական բայերը , այսինքն՝ Ե՞մ Էական բայէն զատ ուրիշ բայեր (տես Դաս Գ .) քանի տեսակ են :

Պ . Ածական բայերը երկու տեսակ են , Ներգործական եւ Չգործ :

Հ . Ո՞ր բայերը ներգործական են :

Պ . Ներգործական են այն բայերը՝ որ հայցական հոլով մը կ'ուզեն ամբողջ իմաստ մը տալու համար . զոր օրինակ երբ կ'ըսեմ՝ կը սիրեմ , կ'ուտեմ , կը գրեմ , ամբողջ իմաստ մը չեմ յայտնեիր . քանզի չեմ յայտնեիր թէ շո՞վ կը սիրեմ , ի՞նչ բան կ'ուտեմ կամ կը գրեմ . բայց երբ կ'ըսեմ՝ կը սիրեմ Բարեկամս , կ'ուտեմ հացը , կը գրեմ նամակը՝ Բարեկամս , հացը , նամակը բառերը՝ կը սիրեմ , կ'ուտեմ , կը գրեմ բայերուն իմաստը կամբողջացնեն : Ամեն բայ որ այսպէս հայցական հոլով մը կրնայ ունենալ՝ ներգործական բայ է : Ներգործական բայերուն այս հայցականին սեռի խնդրի կ'ըսուի :

Հ . Ո՞ր բայերը չէզոք են :

Պ . Ան բայերը որ Սեռի խնդիր չեն կրնար ունենալ , կամ առանց սեռի խնդրոյ ամբողջ իմաստ մը կը յայտնեն՝ Չէզոք են . ինչպէս՝ կը մնամ , կը պորթեմ , կը նստամ , կը սիրեմ :

Աստի գիտնալու համար թէ՛ ըսյ մը ներգործական է թէ չէզոքը , շո՞վ կամ ի՞նչ բան հարցումն ընելու է . եթէ կը յարմարի բային իմաստին , այն բայը ներգործական է . ապա թէ ոչ՝ չէզոք է : Չոր օրինակ՝ կըրնանք ըսել . կը սիրեմ . — զո՞վ կամ Բն . կ'ուտեմ — Բն . կը գրեմ — Բն . — կը ծեծեմ — զո՞վ . կը պատմեմ — Բն . ապա՝ կը սիրեմ , կ'ուտեմ , կը գրեմ , կը ծեծեմ , կը պորթեմ , ներգործական են : Բայց չենք կրնար ըսել . կը քնանամ — զո՞վ կամ Բն . կը դառնամ — զո՞վ կամ Բն . կը պաշտեմ — զո՞վ կամ Բն . կը նստեմ — զո՞վ կամ Բն . ուրեմն կը մնամ , կը դառնամ , կը պորթեմ , կը նստեմ , չէզոք են :

Հ . Հայերէնի մէջ բայերը քանի կերպ զերջաւորու թիւն ունին :

Պ . Հայերէնի մէջ բայերը չորս կերպ զերջաւորու

թիւն ունին . Ե՛մ , կը սիրե՛մ . Ի՛մ , կը խօսե՛մ . Ա՛մ , կ'ա-
ղա՛մ . Ո՛մ , կը թողո՛մ : Այս չորս կերպ վերջաւորու-
թեանց Ձերս լծորդութեան կ'ըսուի : Սիրե՛մ՝ առաջին
լծորդութեան բայ է . Խօսե՛մ՝ երկրորդ լծորդութեան .
Աղա՛մ՝ երրորդ . Թողո՛մ՝ չորրորդ :

ԳԱՍ ԺԴ.

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԵՐ . ԾԱՐԱՎՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳ

Հ. Առաջին լծորդութեան բայերն ինչպէս կը խո-
նարին :

Պ. Առաջին լծորդութեան բայերէն ոմանք է՛մ կը վեր-
ջաւորին , ինչպէս՝ սիր-ե՛մ . ոմանք ալ անէ՛մ կը վերջա-
ւորին , ինչպէս՝ հատ-անէ՛մ : Ասոնց խոնարհման կերպը
հետեւեալն է :

Մահմանական եղանակ

Ներկայ

Սիր-եմ՝ , է՛մ -իրե՛մ .	Հատ-անեմ՝ , է՛մ -իրե՛մ .
Սիր-ես	Հատ-անես
Սիր-է	Հատ-անէ
Սիր-եմք	Հատ-անեմք
Սիր-էք	Հատ-անէք
Սիր-են	Հատ-անեն

Անխառն անցեալ

Սիր-էի , է՛մ -իրե՛ի .	Հատ-անէի , է՛մ -իրե՛ի .
Սիր-էիր	Հատ-անէիր
Սիր-էր	Հատ-անէր
Սիր-էաք	Հատ-անէաք
Սիր-էիք	Հատ-անէիք
Սիր-էին	Հատ-անէին

Կատարեալ անցեալ

Սիր-եցի , -իրե՛ցի .	Հատ-ի , -իրե՛ցի .
Սիր-եցիր	Հատ-իր
Սիր-եաց	Ի-հատ , հատ .
Սիր-եցաք	Հատ-աք
Սիր-եցիք	Հատ-էք
Սիր-եցին	Հատ-ին

Այստեղի

Սիր-եցեց , -իրե՛ցեց .	Հատ-ից , -իրե՛ցի .
Սիր-եսցես	Հատ-ցես
Սիր-եսցէ	Հատ-ցէ
Սիր-եսցաք	Հատ-ցաք
Սիր-եսցիք	Հատ-ցիք
Սիր-եսցեն	Հատ-ցեն

Հրամայական

Սիր-ես , -իրե՛ .	Հատ , -իրե՛ .
Մե սիր-եր	Մե հատ-աներ
Սիր-եցէք	Հատ-էք
Մե սիր-էք	Մե հատ-անէք

Մտորարարական

Սիր-իցեմ՝ , -իրե՛մ .	Հատ-անիցեմ՝ , -իրե՛մ .
Սիր-իցես	Հատ-անիցես
Սիր-իցէ	Հատ-անիցէ
Սիր-իցեմք	Հատ-անիցեմք
Սիր-իցէք	Հատ-անիցէք
Սիր-իցեն	Հատ-անիցեն

Անկրեոյթ

Սիր-ել , -իրե՛լ .	Հատ-անել , -իրե՛լ .
-------------------	---------------------

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիր-եալ , -իրե՛ն .	Հատ-եալ , -իրե՛ն .
--------------------	--------------------

Այստեղի ընդունելութիւն

Սիր-ելց , -իրե՛ց .	Հատ-անելց , -իրե՛ց .
--------------------	----------------------

Հ. Առաջին լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ բան կայ :

Պ. Ե՛մ վերջաւորած բայերէն ած-եմ, բերեմ եւ հանեմ՝ հատանեմ ինչ պէս կը խոնարհին, ուստի պէտք է ըսել՝ ած-ի, բեր-ի, հան-ի . ած-ից, բեր-ից, հան-ից . հր. ած, բեր, հան, փոխանակ ըսելու ած-եցի, բեր-եցի . ած-եցից, բեր-եցից, ած-եա, բեր-եա, եւայլն :

Ընդհակառակն, քանի մը ածեմ վերջաւորած բայեր, ինչպէս՝ դարձանեմ, սերմանեմ, ժամանեմ, սիրեմ ինչ պէս կ'ըլլան դարման-եցի, սերման-եցի, եւայլն, քանզի ասոնց արմատներն են դարձան, սերման, ժաման :

Հարկանեմ բային է գիրը հարարեալին, ապառառոյն, հրա-ժայտանին եւ անցելոյն մէջ կը կորսնցնէ է գիրը եւ կ'ըսուի՝ Հարի, հարից, հար, հարեալ . եւ ոչ հարիլ, հարիլից եւայլն :

ՇԱՐՈՒԹՅՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԸ

Հ. Շարադրութեան մէջ Տէր բային, բայը եւ սեռի խնդիրն ինչ կարգաւ շարուելու են :

Պ. Սովորաբար նախ որէր բային կը դրուի, ապա՝ բայը, եւ ապա՝ սեռի խնդիրը :

Հ. Տէր բային միշտ դրուելու է :

Պ. Հայերէն թէ գրաբար եւ թէ աշխարհաբար որեւէ նախ տէր բայիները, եւ, դու, նա . ժե, դու, նա, սովորաբար ներգործութեամբ չեն դրուիր, այլ լռելեայն կամ ղերութեամբ կ'իմացուին . ուստի կ'ըսենք՝ Բաշեկամ կը սերեմ, Ձաննի կերակրեցի, Ձիս խաբեցիր, փոխանակ ըսելու՝ Ես կը սիրեմ բարեկամս, Անո՞ք կերակրեցին զանոնք, Դո՞ն խաբեցիր զիս : Այսպէս իմա նաեւ գրաբարը :

Աշակերտ հետեւեալ բայերուն մէջ կամ ամէ մը հարը գրով խոնարհին :

Բժշկեմ, կը բժշկեմ	Բրեմ, երկերը փորել
Արաստուեմ, կուլամ	Պեղեմ, փորումս հողը դուրս
Կեղեքեմ, կը հարստահարեմ	հանել
	Մաղեմ, կը մաղեմ

18. Հրահանգ

ՆԵՐԳ. ԲՈՅ ՍԵՌԻ ԽՆԻՐՈՎ

Կը սիրեմ բարեկամներս . Հայրը կը խրատէր իր որդին . Ընկերներս զիս կ'ատեն . Մայրն իր աղջիկը կը խնամէ . Մեր ծառաները զրկեցինք . Եղբայրդ քեզ կը կանչէ . Ձեզի (չյց.) կ'աղաչեմ . Հայրս գրեց այս թուղթը . Սենեկին դուռը գոցեց . Մեր ընկերները սիրենք . Իր բարեկամները հրաւիրեց . Չանոնք կերակրեցին . Իմ օրէնքներս մերժեցին . Ձիս խաբեցիր . Պահէ զանոնք . Մեզ պահպանէ . Ծառին պտուղները քաղեցինք . Իր տունը շինեց . Աշտարակը կործանեցին . Իրենց ուսկանները կազմեցին . Քուրճը պարպեցինք . Չանոնք արձակեմ . Վարժապետն իր ստանակ աշակերտը կը պատժէ . Աստուած մեզ պիտի փրկէ . Իրենց գերիներն ազատեցին . Ոստիկանները դողը կը փնտռեն . Ձին ծախեցի . Գիրքը գնեցինք . Մեր հայրն այս պարտեղը գնեց . Իր բոլոր բարեկամները կանչեց . Կինն իր զրացիները կը կանչէ . Հովիւներն ոչխարները կ'արածեն . Ես կը մատնեմ զանի . Քահանայապետն իր հանդերձը պատեց . Այս կինն իր աղաքը կը սիրէ . Իմ եղբայրներս եւ քոյրերս կը սիրեմ . Քու ծաղիկներդ ոռոգեցիր . Իմիներս եւ քու կիներդ ոռոգեցի . Քոյրս իրեններն ոռոգեց . Մշակներն երկիրը կը գործեն . Իր գործը կատարեց . Իրենը ժողովեց . Յարդն այրեցին . Ամբոխը ցրուեցին . Քաղաքը նուաճեց . Իր արցունքները սրբեց . Լաթերդ մի աղտոտեմ . Փողոցը շտկեցին . Իր տունը զարդարեց . Անոր ձեռքերն ու ոտքերը կապե-

ցին . Մեր մեռելները թաղենք . Անոր ծնկուղները ջարդեցին . Այժմին ձագն եփեց . Տանը դուռը կը զարնէր . Տղան մկրտեցին . Իր բոլոր ունեցածը վատնեց . Աստուած Արբահամը օրհնեց :

Աղջիկ , դուստր	Քուկիներդ , ուրիշ
Ծառայ , սպասաւոր	Իրենները , էւրիշ
Ղրկեմ , առաւել , յղէ՛մ	Յորեն , ջորեան ,
Կանչեմ , կոչէ՛մ	Արցունք , արդաստուտ
Գոցեմ , գոցէ՛մ	Լաթ , յորձ
Իրենց , էւրեանց	Աղտոտեմ , աղբեղէ՛մ
Պարպեմ , թափէ՛մ	Շտկեմ , յարդարեմ
Ազատեմ , արձակէ՛մ	Մեռել , մեռեալ
Փնտռեմ , խնդրեմ	Ծնկուղներ , բարձր
Ծախեմ , վաճառեմ	Ջարդեմ , խորտակեմ
Ոչխար , խաշ . յը . խաշնոտ	Այժի ձագ , ուլ
Պատուեմ , պարտուեմ	Ջարնեմ , բաղեմ
Տղայ , մանուկ յը մանկուտ	Բոլոր , ախնայն
Իմիններս , էմն	Ունեցածը , էնչ

ԼՈՒՓՈՒՄ

Սէրե՛մ զբարեկամս է՛մ . Սէրե՛մ՝ բայ ներդ . սհմ . ներկ . եղ . Ա . դէ՛մ . — Ո՞վ կը սիրէ . — Ե . էակ . դեր . տէր բայի Սէրե՛մ ին , զօրութեամբ կ'իմացուի : Սիրեմ՝ զո՞վ . — զբարեկամս է՛մ , իմ բարեկամներս . զբարեկամս գոյ . ան . եղ . հյց . սեռի խնդիր Սէրե՛մ ին . Ի՛մ՝ ստաց . ած . բարեկամ ին :

Աշակերտք խոնարհեն հետեւեալ բայերէն ոմանք հարանե՛մ ին պէս :

Հարկանեմ , դարնեմ	Արկանեմ , կը դռնեմ
Կլանեմ , կեկեմ	Հանեմ , կը հանեմ
Գտանեմ , կը գորնեմ	Ածեմ , կը բերեմ
Մուծանեմ , կը մոցնեմ , կը-խորնեմ	Անիծեմ , կ'անխնեմ

19. Հրահանգ

ՆԵՐԳ . ԲԱՅ ՍԵՌԻ ԽՆԴՐՈՎ

Մարդը տեսմը . Ձանի տեսայ . Դեղեցիկ մարգարիտը գտանք . Իր սուրը հանեց . Ձեր սպասաւորները եւ աղախինները տեսանք . Մեր ճամբորդները հասան . Սպասաւորը խօսքը յայտնեց . Հայրը որդին անիծեց . Ձեր տղաքը բերէք . Լաթերդ հագիր . Կորսուած ոչխարս գտայ . Սուրդ կապէ . Ձանոնք կլլենք . Ձմեղ մտցուց . Մեր օրերը կ'անցնին . Մակոյկին չուանը կտրեցին . Անոր կապերը քակեցին . Իր իմաստութիւնը ցուցուց . Անձրեւները իջան . Արեգակը կ'ելլէ . Լուսինը եւ աստղերը կը մտնեն . Քու եղբայրներդ գտայ . Ձանոնք պիտի տեսնեմ . Սպասաւորները զանի դարկին . Այրի կնոջն աղջիկը սպաննեց . Ճրագը վառեցին . Ձանոնք զարնեմք . Դուրս ելլեն . Ներս մտնեմք . Ատիկա կտրէ . Այդ աւանակը մի քակեր . Երեսդ ինծի ցուցուր . Սպաննեցէք զանոնք :

Տեսնեմ , որեսնեմ	Անցնիմ , անցանեմ
Գտնեմ , գորնեմ	Մտցնեմ , մոծանեմ
Ճամբորդ , ճանապարհորդ	Չուան , պարան
Հասնիմ , հասանեմ	Կտրեմ , հարանեմ
Յայտնեմ , ՚ի վեր հանեմ ,	Կապ , կապուտ
Անիծեմ , անխնեմ	Քակեմ , լուծանեմ
Բերեմ (չնչաւոր մը որ քալելով կուգայ) , ածեմ	Ցուցնեմ , ցուցանեմ
Հագնիմ , արկանեմ	Իջնեմ , իջանեմ
Կորսուած , կորսուեալ	Ելլեմ , էլլանեմ
Կապեմ (վաթթելով , գօտի կեն) , ածեմ	Մտնեմ , մոտնեմ
Կլլեմ , կլլանեմ	Ջարնեմ , հարկանեմ
	Կտր . հարէ
	Սպաննեմ , սպանանեմ

Վառեմ, լը-ցանէ՛ճ
Դուրս, արբարտս

Ներս, 'ի ներքս
Աւանակ, յաւանակ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Տէսէ՞ք շայն . մարդը տեսնը : Տէսէ՞ք , բյ. ներք. կար. եզ. Բ. դէմ. Տէսանէ՛ճ ին : — Ո՞վ է տեսնողը , — Դու . Կու . էակ. դեր. եզ. ուղղ. Բ. դէմ, տէր բայի Տէսերին , զօրութեամբ կ'իմացուի : Դու արեւելք՝ դով . — Զայն , մարդը . շայն գոյ. եզ. հյց. սեռի խնդիր Տէսերին :

ԴԱՄ ՓԵ.

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԵՐ . ԱՆՈՐՈՇ ՀԱՅՅԱԿԱՆ
ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հ. Երկրորդ լծորդութեան բայերն ինչպէս կը խոնարհին :

Պ. Երկրորդ լծորդութեան բայերէն ալ ոմանք ի՞նչ կը վերջաւորին , ինչպէս՝ խոս-ի՛ճ, ոմանք ալ՝ անի՛ճ, ինչպէս՝ ուս-անի՛ճ : Ասոնց ալ խոնարհման կերպը հետեւեալն է :

Մահմանական եղանակ

Ներկայ

խօս-իմ, է իւտի .	Ուս-անիմ, է արւի .
խօս-իս	Ուս-անիս
խօս-ի	Ուս-անի
խօս-իմք	Ուս-անիմք
խօս-իք	Ուս-անիք
խօս-ին	Ուս-անին

Անկատար անցեալ

խօս-էի, է Իւտի, ևսյն, Ուս-անէի, է արւի, ևսյն .

Կատարեալ անցեալ

խօս-եցայ, էւտց .	Ուս-այ, արւց .
խօս-եցար	Ուս-ար
խօս-եցաւ	Ուս-աւ
խօս-եցաք	Ուս-աք
խօս-եցայք	Ուս-այք
խօս-եցան	Ուս-ան

Ապստեի

խօս-եցայց, արւի Իւտի .	Ուս-այց, արւի արւի .
խօս-եսցիս	Ուս-ցիս
խօս-եսցի	Ուս-ցի
խօս-եսցուք	Ուս-ցուք
խօս-եսցիք	Ուս-ցիք
խօս-եսցին	Ուս-ցին

Հրամայական

խօս-եաց, էւտ .	Ուս-իր, արւի .
Մի խօս-իր	Մի ուս-անիր
խօս-եցարուք	Ուս-արուք
Մի խօս-իք	Մի ուս-անիք

Մտորադասական

խօս-իցիմ, էւտի . ևսյն . Ուս-անիցիմ, արւի . ևսյն .

Անընկոյթ

խօս-եւ, էւտի . Ուս-անեւ, արւի .

Անցեալ ընդունելութիւն

խօս-եաւ, էւտի . Ուս-եաւ, արւի .

Ապստեի ընդունելութիւն

խօս-ելոց, էւտի . Ուս-անելոց, արւի .

Հ. Երկրորդ լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ բան կայ :

Պ. 1. Ի՞նչ վերջաւորած բայերէն նստիմ, ուսանիմ քն պէս, կ'ըլլայ նստ-այ, նստ-այց, նիստ. ոչ թէ խօսիմ քն պէս՝ նստ-եցայ, նստ-եցայց, եւ այլն :

2. Ի՞նչ վերջաւորեալ բայերէն դմանց անցեալը կ'ըլլայ նաեւ եցեալ, ինչպէս՝ խօսիմ, խօսեցեալ, կոչիմ, կոչեցեալ :

Սչակերտք հետեւեալ բայերէն ոմանք գրով խոնարհեն .

Երջիմ, կը պարտիմ	Անկանիմ, կ'իյնամ
Թուիմ, կ'երեւնամ	Տառապիմ, կը շեղուիմ
Երեւիմ, կ'երեւանամ	Մնանիմ, կը մնանիմ
Պարծիմ, կը պարծիմ	Ջերծանիմ, կ'աշտարիմ

ԱՆՈՐՈՇ ՀԱՅՑԱԿԱՆ

Հ. Անորոշ եւ որոշեալ ըսելով ինչ կ'իմացուի :

Պ. Երբ բան մը ընդհանուր մտքով կ'աւելուի, անորոշ կ'ըսուի : Ձորօրինակ, երբ կ'ըսեմ, Տղան հոս է, կամ, Տղաք հոս են. որան կամ որաք բառերն որոշեալ են, այս էնչ որան կամ որաք կը նշանակեն. բայց երբ կ'ըսեմ, Ներսը որաք կան, հոս որաք բառն անորոշ մտքով առնուած է. ոչ այս էնչ, այլ որեւէնչ որաք ըսել է :

Հ. Որոշեալ եւ անորոշ անունները խօսքի մէջ իրարմ մէ ինչպէս կը տարբերին :

Պ. Անորոշ անունն վրայ յօդ, այսինքն՝ այխարհաբարին մէջ՝ ը, գրաբարին մէջ ալ ն գիրը չի գրուիր. իսկ որոշեալ անուննց վրայ յօդ կը գրուի. զորօրինակ հացը, հացն, որոշեալ են. հաց, անորոշ է :

Հ. Անորոշ հայցական ինչ բանի կ'ըսուի :

Պ. Անորոշ անունն մը հայցականին՝ անորոշ հայցական կ'ըսուի : Անորոշ հայցականը գրաբարին մէջ շնախդիրը չառներ, իսկ որոշեալ հայցականը միշտ շնախդիրը կ'առնէ : Տուր ինձ շնացն, հացը ինձի որոշ, խօսքին

մէջ շնացն որոշեալ հայցական է, քանզի ն յօդը եւ շնախդիրն ունի : Տուր ինձ հաց, ինձի հաց որոշ, խօսքին մէջ հաց անորոշ հայցական է, ուստի եւ ոչ ն յօդը ոչ ն շնախդիրն ունի :

ՈՐՈՇԵԱԼ ԵՒ ԱՆՈՐՈՇ ՀԱՅՑԱԿԱՆԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

ՈՐՈՇԵԱԼ

Տուր ինձ շնացն,	Հացը տուր ինձի
Ետ շնանուին ցնայր իւր,	Տղան հօրը տուաւ
Սպանին շարմ,	(Այն) մարդիկը սպաննեցին

ԱՆՈՐՈՇ

Տուր դոցա հաց,	Ատոնց հաց տուէք
Կացոյց մանուկ մի միջի	Անոնց մէջտեղը պղպայ մը նոցա,
Ընտրեալ քեզ որ հաւա-	Քեզի հաւատարիմ մարդիկ ընտրէ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հ. Բնութեան խնդիր ինչ բանի կ'ըսուի :

Պ. Խօսքի մէջ ուղղական հոլովն զատ՝ որ տէր քայէ է, եւ հայցական հոլովն զատ՝ որ սեռի խնդիր է, ուրիշ հոլովներ, զորօրինակ՝ որականը, բացառականը, գործիականը, կը կոչուին բնութեան խնդիր :

Հ. Տրական հոլովն ինչ հարցման պատասխան է :

Պ. Տրական հոլովը որո՞ւ (ի՞նչ) հարցման պատասխան է : Ձոր օրինակ՝ Մարդոն որո՞ւ խօսքին մէջ, մարդոն տրական է, քանզի որո՞ւ (քիմք) հարցման պատասխան է : Որո՞ւ տուի. — Մարդուն :

ՕՐԻՆԱԿ

Աշխարհաբար	Գրաբար
Մարդուն տուի,	Երոս առն
Քու եղբորը ըսի,	Ասացի եղբօր + ում

Անոր իր յանցանքները նե- Թողի նա շշտեցան է-
րեցի ,
Ինծի պարզեւներ սուաւ , Եր ինչ պարգէսս
Իր գանձերը ցուցուց անոնց , Երոյն նոյա զբանչս է-
Գաղտնիքս քեզի յայտնեցի , Յայտնեցի թե ի՞նչ զբողոքն է՛

20. Հրահանգ

Շատ ստակ շահեցաւ . Երթալ կ'ուզեմ . Մարդիկ կը
խօսին . Չորքոտանիները կը պատին . Մարդը գայթակ-
ղեցաւ . Ձեր եղբայրները մեկնեցան . Շատ բան խօսե-
ցան . Ժողովուրդը պիտի գայթակղի . Խօսէ , ինչու կը
լռես . Աստուծոյ հրեշտակն անոր երեւցաւ . Քու հայ-
րըդ կ'աշխատի եւ շատ բան կը շահի . Քու ծառաներդ
յողոնեցան . Ինծի աղէկ երեւցաւ . Եթէ անոնց մայրը
մեկնի . Աղբիւրը ցաւքեցաւ . Իր որդին ծնաւ . Մեզի
ողորմեցէք . Աստուած անոր ողորմեցաւ . Երկրիս հի-
մերը շարժեցան . Արեգակը պիտի խաւարի . Ճրագը
մարեցաւ . Այս ամէնը խորհեցայ . Ձեր վարժապետներ
ըուն հնազանդեցէք . Գրագրութեան արուեստը սորվե-
ցայ . Լեզուներ երեւցան . Իր հանդերձները հաղաւ .
Քու հայրդ մեռաւ . Տղաքը սկսան պոռալ . Բէլ ինկաւ .
Մեր լապտերները կը մարին :

Շատ , Բազում	Մարիմ , շիջանէմ
Ստակ , արծաթ	Այս ամէնը , այս ամենայն
Ուզեմ , կոթմ	Հնազանդիմ , հնադարեմ ,
Պատիմ , շրջմ	հնադար լինիմ
Շատ բան , Բազում ինչ	Գրագրութիւն , գրչութիւն
Ինչու , ընդէ՞ր	Սորվիմ , սասանիմ
Յողնիմ , վարդապետիմ	Հագնիմ , սգանիմ
Աղէկ (մկ) , Բարեւ	Սկսիմ , սկսանիմ
Երեւիմ , իտիմ	Պոռամ , պոռալիմ
Յամբիմ , ցամաքիմ	Իյնամ , անկանիմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Շահեցաւ արծաթ Բազում . Շատ ստակ շահեցաւ . Շա-
հեցաւ . Բայ ներք . կտ . եզ . Գ . դէմ . Բ . լծ : Ո՞վ շահե-
ցաւ . — Նա . նա՛ . էակ . դեր . Գ . դէմ . եզ . ուղղ . տէր
բայի շահեցաւ ին , զօրութեամբ կ'իմացուի : Նա շահե-
ցաւ , է՞նչ Բան . — Արծաթ , ստակ . արծաթ՝ գոյ . եզ . ա-
նորոշ հյց . սեպի խնդ . շահեցաւ ին : Բազում , շատ , ած .
արծաթ ին :

Ողբեցարո՛ւ Բեշ . Մեզի ողորմեցէք . Ողբեցարո՛ւ ,
չէզ . բ . հր . յք . Բ . դէմ . ողբե՛ցէն : Ո՞վ պիտի ողոր-
մի . — Իտե՛ . դրե՛ . էակ . դեր . յք . Բ . դէմ , տէր բայի
ողբեցարո՛ւ ին , զօրութեամբ կ'իմացուի : Ողորմեցա-
րուք դուք . — որմ (քիմ) . — Մեշ . էակ . դեր . յք .
Ա . դէմ , տրակ . հոլ . զն . խնդ . ողբեցարո՛ւ ին :

ԻԱՄ ԺԳ

ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

- Հ. Նախադրութիւնն ինչ է :
  - Պ. Նախադրութիւնն կը կոչուին այն բառերը որ գոր-
ծողութեան մը պարագաները ցոյցնելու կը ծառայեն :
  - Հ. Գործողութեան մը գլխաւոր պարագաները որմնք
են :
  - Պ. Գործողութեան մը գլխաւոր պարագաներն են
ոեղը եւ ժամանակը :
- Տեղոյ պարագան ո՞ր (նէրէտէ , նէրէյէ) հարցման
պատասխան է . ժամանակն պարագան՝ է՞րք (նէր զէման)
հարցման : Չորօրինակ . Յիսուս ծնաւ . — Ո՞ր . — Ե-
րուսաղէմ : — Ե՞րբ . — Օգոստոս կայսեր ատենը : Ե-
րուսաղէմ՝ ծնանելուն օրը կը ցուցնէ , Օգոստոս կայսեր
օրէնը խօսքն ալ՝ ծնանելուն ժամանակը կը ցուցնէ :

Հ. Հայերէն գրաբարի մէջ տեղւոյ եւ ժամանակի պարզաներն ինչպէս կը բացատրուին :

Պ. Այս պարագաները կը բացատրուին՝ առաջ կամ ժամանակ ցուցնող անունէն առաջ է նախդիրը դնելով :

Հ. Տեղ ցուցնող անունն է նախդիրն հետ ինչ հոլով դրուելու է :

Պ. Եթէ բայը դասարարձ կը ցուցնէ, տեղ ցուցնող անունը է նախդիրն հետ եզակիին մէջ տրական (*) կը դրուի, յօքնակիին մէջ՝ առայ շի հայցական. զորօրինակ՝ կ'ըսենք եզակի. Բնակի 'ի տառէ. Բնակի, ո՞ր (նէրէտէ), — 'ի տառէ, քաղաքը. Նստի 'ի տառէ. Նստի ո՞ր (նէրէտէ) — 'ի տառէ, տունը : Իսկ յօքնակիին մէջ կ'ըսենք, Բնակի 'ի տառէ. Բնակի. ո՞ր (նէրէտէ). — 'ի տառէ, քաղաքները. Նստի 'ի տառէ. Նստի, ո՞ր (նէրէտէ), — 'ի տառէ, տուները :

Իսկ եթէ բայը շարժարձ կը ցուցնէ, տեղ ցուցնող բառը է նախդիրն հետ միշտ առանց շի հայցական կը դրուի. զոր օրինակ՝ Գնաց 'ի տառէ իւր. Գնաց, ո՞ր (նէրէտէ) — 'ի տառէ իւր, իր տունը. Գնացին 'ի տառէ իւրեանց. Գնացին. ո՞ր (նէրէտէ). — 'ի տառէ իւրեանց, իրենց տուները :

Նոյնպէս տեղւոյ յատուկ անուններն է նախդիրն հետ միշտ առանց շի հայցական կը դրուին, բայը թէ դադարում ցուցնէ թէ շարժում. զորօրինակ՝ Բնակի 'ի Հոտ, յԵրոսաղէմ, յԵփեսոս. Բնակի. ո՞ր (նէրէտէ) — Հոտ, Երուսաղէմ, Էփեսոս. Գնաց. ո՞ր (նէրէտէ), Հոտ, Երուսաղէմ, Էփեսոս. Գնաց. ո՞ր (նէրէտէ), Հոտ, Երուսաղէմ, Էփեսոս :

Գեոք բառին պէս (տես Դաս Բ.) հոլովող անուններն ալ է նախդիրն հետ անորոշ հայցական կը դրուին, բայը թէ դադարում եւ թէ շարժում ցուցնէ :

(*) Տրական հոլովը է նախդիրն իւրեանց կը կոչուի, իսկ է նախդիրն անորոշ հայցականը՝ իւրեանց կը կոչուի :

Հ. Ե՞րբ աւ կը գործածուի 'ի նախդիր տեղ :

Պ. Աւ կը գործածուի անց ցուցնող բառերու հետ. ուստի կ'ըսենք, Գնաց աւ հայր իւր, աւ լաւաւորն. Գնաց որմէն (քիմէ) . իր հորը, թագաւորին . Ոչ թէ՛ Գնաց 'ի հայր իւր, 'ի լաւաւորն :

Հ. Ժամանակ ցուցնող անունը 'ի նախդիրն հետ ինչ հոլով կը դրուի :

Պ. Ժամանակ ցուցնող անունը 'ի նախդիրն հետ միշտ եզակիին մէջ՝ տրական, յօքնակիին մէջ ալ հայցական կը դրուի, զորօրինակ կ'ըսենք, 'ի ներս-լինան, 'ի տուն-Երբ. — ներս-լինան ատեն, տունի ատեն . յք. 'ի ներս-լինան, 'ի տուն. Երբ. — ներս-լինանց ատեն, տուներու ատեն :

21. Հրահանգ

Անոնք քաղաքը կը բնակին, մենք գեղը. Քու եղբայրներդ լեռները կը պատին, իմիճներս՝ դաշտերը. Չանի դատաւորին բերին. Յուսաստան երթալ կը խորհի. Մեղի գալ ուղեց. Եղբայրդ պարտէզը մտաւ. Բարեկամներս ինծի զրկեց. Չանի բանտ դրաւ. Սպասաւորները սրահը կը նստէին : Այդ քաղաքը նստեցէք. Երբ խօսքը լինցուց, լեռը ելաւ. Չանոնք բարձր լեռ մը հանեց. Քու որդիքդ պատերազմի մէջ ինկան. Քու սենեակդ մախր. Չանի եկեղեցին տեսայ. Չանոնք իր այգին զրկեց. Հայաստան բնակեցաւ. Չանոնք քեզի բերինք. Անոր նայեցաւ. Այս խօսքերը ձեր գիրքերուն մէջ գրեցէք. Անոր մեծ որդին ագարակն էր. Անոր գլուխը կտրեցին ու թագաւորին բերին. Շատերը Երուսաղէմ ելան. Իր անկողինը մտաւ. Իր մատանին մէջ շատ գինի ունէր - Անոր ծնողեան ատենը մեծ սուգ եղաւ. Իսահակին աչուրները կոյրցան անոր ծերութեան ատենը. Տրամութեան ատենը Չանի ոչ մէկը կը մխիթարէր. Սողոմոն իր հորը թագաւորութեան ա-

Թողն ելաւ . Մեզ իրենց տուները հրաւիրեցին . Հոս
 քնչպէս մտար , պատմէ ինծի . Բազմութիւնը եկեղե-
 ցին կը դիմէր . Չանի տաճարը տեսան . Անոր ծննդեան
 ատենը շատերը պիտի ուրախանան . Բոլոր քաղաքն ա-
 նոր մահուան ատենը սուգ ըրաւ . Թռչուններն օդին
 մէջ կը թռին . Հարուստ մէկու մը տունը ժողովուած
 էինք . Օտար մէկու մը չի տար . Եթէ մէկը հակառա-
 կի . Մէկը զրկեցէք հոն . Ուրիշ մէկու մը տուն մի
 մտներ . Ինչպիսի մէկն է այդ . Գուն մեծ մէկն ես .
 Եթէ մէկը ինծի դալ կ'ուզէ :

Գեղ , էէ-ղ
 Իմիններս , իճի
 Բերեմ , աճեճ
 Յունաստան , Յոյն
 Ուղեմ , կամիճ
 Ղրկեմ , առափեճ , յղեճ
 Գնեմ , արկանեճ
 Երբ , էբբե-
 Լմնցնեմ , կարարեճ
 Լեռ , լեարն
 Իյնամ , անկանիճ
 Հայաստան , Հայ
 Նայիմ , հայեճ
 Գիրք , ճարեան

Մեծ (որդի) , Էրեց (որդի)
 Անկողին , ճահեճ
 Մահ , ճահ , սեռ . ճահու ,
 ար . ճահուան
 Աչուքներ , աչ
 Կոյրնամ , Վարեճ (աչաց)
 Ոչ մէկը , ոչ ո՛ր
 Հոս , այս (շարժում)
 Ինչպէս , զե՞րբ
 Ուրախանամ , ինքոճ
 Սուգ ընեմ , սուգ տանոճ
 Թռիմ , ճախրեճ
 Մէկ մը , ո՛ր
 Ինչպիսի , որպէսի

ԼՈՒԾՈՒՄ

Հ. Ամէն նախադասութեան մէջ խօսքին բոլոր մա-
 սերը միշտ ներգործութեամբ կը դրուին , թէ երբեմն
 խօսքին մէկ կամ քանի մը մասերը լռելեայն կ'իմաց-
 ուին :

Պ. Երբեմն նախադասութեան մէջ բայը կամ անոր
 մէկ խնդիրը լռելեայն կ'իմացուի . զորօրինակ . Եղբայր

իմ մեծատուն է , այդ՝ աղտոյ . Իմ եղբայրս հարուստ է .
 քուկինդ՝ աղքատ . այս խօսքին վերջին մասին մէջ
 եղբայր եւ է լռելեայն կ'իմացուին , ուստի պիտի ըլլար
 այսպէս . Եղբայր իմ մեծատուն է , եղբայր քո աղքատ
 է . իմ եղբայրս հարուստ է , քու եղբայրդ աղքատ է ,
 Նոքա բնակին 'ի քաղաքի , Տե՛ + 'ի շէնի . Անոնք քա-
 ղաքը կը բնակին , մենք՝ գեղը . այս խօսքին ալ վեր-
 ջին մասին մէջ բնակի՛ճ բայը լռելեայն կ'իմացուի , եւ
 պիտի ըլլար , Նոքա բնակին 'ի քաղաքի , մեք բնակի՛ճ
 'ի շէնի . Անոնք քաղաքը կը բնակին , մենք գեղը 'ի
 բնակի՛ճ :

Այս տեսակ նախադասութիւն մը զեղջեալ նախադա-
 սութիւն կը կոչուի :

Հ. Զեղջեալ նախադասութիւն մը լուծելու ատեն
 քնչ ընելու է :

Պ. Զեղջեալ նախադասութիւն մը լուծելու ատեն զեղ-
 չեալ կամ պակաս մասերը պէտք է ամբողջացնել , եւ
 այնպէս լուծել , զորօրինակ .

Նո՛րս բնակին 'ի Կաղաթի . Տե՛ + 'ի շէնի . Բնակին , բայ .
 չէզ . սնմ . ներկ . յք . Գ . դէմ : Ո՞վ է բնակողը . — Նո՛-
 րս , անոնք . Նո՛րս էակ . դեր . յք . ուղղ . Գ . դէմ , տէր
 բայի՝ բնակին ին : Նոքա բնակին . — ո՞ր . — 'ի Կաղաթի ,
 քաղաքը . 'ի Կաղաթի , դոյ . ան . եղ . ար . 'ի նախդրիւ ար-
 րական (ներքոյական) բնութեան խորէր՝ բնակին բային ,
 տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ :

Մե՛ + 'ի շէնի . Մենք՝ գեղը . նախադասութիւն զեղ-
 չեալ , պիտի ըլլայ՝ Մե՛ + բնակի՛ճ 'ի շէնի . Մենք գեղը կը
 բնակինք : Բնակի՛ճ , բյ . չէզ . սնմ . ներկ . յք . Ա . դէմ , զօ-
 րութեամբ կ'իմացուի : — Ո՞վ են բնակողները . — Մե՛ +
 Տե՛ էակ . դեր . յք . ուղղ . Ա . դէմ , տէր բայի՝ բնակի՛ճին .
 Մեք բնակիմք . — մեր . — 'ի շէնի , գեղը . 'ի շէնի դոյ .
 եղ . ար . 'ի նախդրիւ արական (ներքոյական) բնութեան
 խորէր՝ բնակի՛ճ ին , տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ :

ԳԱՍ ԺԷ.

Գ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԵՐ. ՄԱԿԲԱՅ

Հ. Երրորդ լծորդութեան բայերն ինչպէս կը խոնարհին :

Պ. Երրորդ լծորդութեան բայերէն ոմանք ա՛մ կը վերջաւորին , ինչպէս՝ աղ-ամ , ոմանք ալ անամ , ինչպէս՝ գող-անամ : Ասոնց խոնարհման կերպը հետեւեալն է .

Մահմանական եղանակ

Ներկայ

Աղ-ամ , Է-ամ .	Գող-անամ , է Է-ամ .
Աղ-ան	Գող-անաս
Աղ-այ	Գող-անայ
Աղ-ամք	Գող-անամք
Աղ-այք	Գող-անայք
Աղ-ան	Գող-անան

Անկատար անցեալ

Աղ-այե , Է-այե .	Գող-անայե , է Է-այե .
Աղ-այեր	Գող-անայեր
Աղ-այր	Գող-անայր
Աղ-այաք	Գող-անայաք
Աղ-այեք	Գող-անայեք
Աղ-ային	Գող-անային

Կատարելալ անցեալ

Աղ-ացի , -ացի .	Գող-ացայ , Է-ացայ .
Աղ-ացեր	Գող-ացար
Աղ-աց	Գող-ացաւ
Աղ-ացաք	Գող-ացաք
Աղ-ացեք	Գող-ացայք
Աղ-ացին	Գող-ացան

Ասլանի

Աղ-ացից , -ացի .	Գող-ացայց , Է-ացի .
Աղ-ացես	Գող-ացես
Աղ-ացե	Գող-ացի
Աղ-ացուք	Գող-ացուք
Աղ-ացիք	Գող-ացիք
Աղ-ացեն	Գող-ացին

Հրամայական

Աղ-ա , -ա .	Գող-ացիւ , Է-ացի .
Մի աղ-ար	Մի գող-անար
Աղ-ացէք	Գող-ացարուք
Մի աղ-այք	Մի գող-անայք

Մտորարարական

Աղ-այցեմ , -այ .	Գող-անայցեմ , Է-այ .
Աղ-այցես	Գող-անայցես
Աղ-այցե	Գող-անայցե
Աղ-այցեմք	Գող-անայցեմք
Աղ-այցեք	Գող-անայցեք
Աղ-այցեն	Գող-անայցեն

Աներկայթ

Աղ-ալ , -ալ .	Գող-անալ , Է-ալ .
---------------	-------------------

Անցեալ շնորհակերտիւթիւթ

Աղ-ացեալ , -ացե .	Գող-ացեալ , Է-ացե .
-------------------	---------------------

Ասլանի շնորհակերտիւթիւթ

Աղ-ալոց , -ալ .	Գող-անալոց , Է-ալ .
-----------------	---------------------

Հ. Երրորդ լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ կայ :

Պ. Երրորդ լծորդութեան բայերէն 1. Բանամ , ինանամ , կ'ըլան կապ , բացի , թացի , աղաւթէ՛ բացից , թացից . հր . բաց , թաց . ոչ թէ , աղաւթն պէս , բանացի , թանացի , եւայլն :

2. Յնժամ, յոսամ, հոգամ, որսամ կ'ըլլան ցնծացայ, յուսացայ, հոգացայ, որսացայ, եւ ապ. ցնծացայց, յուսացայց, հեւայլն, ոչ թէ՛ ցնծացի, յուսացի, հեւայլն. բայց հրամայականը կ'ըլլայ, ցնծա, յուսա, հեւայլն:

5. Լուսնամ, իմանամ, մութնամ բայերուն հրամայականը կ'ըլլայ, լուա, իմա, մութա:

4. Բարնամ եւ Գարնամ բայերուն կարտելալը, ապարնին, հրամայականը, եւ անցելալը կ'ըլլան

Կր.	Ա.դ.	Հր.	Անց.
Բարնամ,	բարձի,	բարձից,	բարձ,
Գարնամ,	գարձայ,	գարձայց,	գարձ,
			գարձեալ.

Աշակերտք թող գրով խոնարհեն հետեւեալ բայերէն ոմանք.

Բառնամ, կը վերցնե՞մ	Ստանամ, կը սորանամ
Թանամ, կը թրջե՞մ	Իմանամ, կ'իմանամ
Կարդամ, կը կանչե՞մ	Մերկանամ, կը հոռու-եցնե՞մ
Խաղամ, կը խաղամ. կը տա- լե՞մ յարաջ	Գոհանամ, շնորհակալ կ'ըլ- լամ

ՄԱԿԻԱՅ

- Հ. Մակբայ մը բառերուն կ'ըսուի:
- Պ. Մակբայ կ'ըսուին տեսակ մը բառեր որոնք, նախադրութեամբ խնդիրներու պէս (տես Գառ ԺԶ.), գործողութեան մը պարագաները կը ցուցնեն:
- Հ. Գլխաւոր մակբայները քանի տեսակ են:
- Պ. Գլխաւոր մակբայները հինգ տեսակ են, որեղական, ժամանակական, եղանակական, բանական եւ հարցական:

1. Ասոր, հոս. անոր, հոն. 'ի ներքոյ, ներքը. արքատոյ, արքատոս, դուրսը. շուրջ, բոլորաբը. 'ի մէջ, մէջը, մէջտեղը. առաջի, առջեւը, եւ այլք, որեղական (տեղւոյ պարագայ ցուցնող) մակբայներ են, եւ ո՞ր հարցման կը պատասխանեն:

2. Այժմ, արդ, հիմա. յայնժամ, անատեն. այսօր, ասոր. վաղիւ, վաղը. յետոյ, ապա, ետքը. նախ, առաջ. երբե՞ն, ատեն ատեն, ատենօք. միշտ, հանապաղ, ամէն ատեն, եւ ուրիշներ, ժամանակակից (ժամանակի պարագայ ցուցնող) մակբայներ են, եւ է՞րբ հարցման կը պատասխանեն:

5. Բարտո՞, աղէկ. շարաշար, գէշ. դարանաղէս, դատրն կերպով. փոխով, շուտով. մեղմով, կամաց. հասարեաւ, հշտիւ, ստուգիւ, եւ այլք, եղանակական (որպիսութիւն ցուցնող) մակբայներ են, եւ ի՞նչպէս հարցման կը պատասխանեն:

4. Յայժ, շատ. կարի, չափազանց. սրեպ, յաճախ, շատ անգամ. դրան ուրեք, անօր, քիչ անգամ. այսչափ, այնչափ, եւ այլք, բանական (չափ ցուցնող) մակբայներ են, եւ ո՞րչափ հարցման կը պատասխանեն:

5. Անորէ՞ր, զի՞, հի՞մ, վառն է՞ր կամ է՞ր վառն, ինչո՞ւ համար. զե՞րբ, որպէս, ինչպէս. որչափ, բանի, հարցական (գործողութեան մը պատճառը եւ կամ եղանակը հարցնող) մակբայներ են:

Հ. Ասոր, անոր, այսր, անոր, ասորի, անորի, այդի, հոս, հոն, հոսկէ, հոնկէ, հոսկէ, մակբայները հայերէնի մէջ ինչ մասնաւոր գործածութիւն ունին:

Պ. Ասոր, անոր, այսր, անոր, այդր, ասորի, անորի, այդի, հոս, հոն, հոսկէ, հոնկէ, հոսկէ, մակբայներն այս, այդ, այն ցուցական անկանոններուն սեռականին, որականին եւ բացարականին տեղ կը գործածուին այսպէս՝

Գարարո՞մ ցուցնելու համար

Ի քաղաքի ասոր, փոխանակ՝ 'ի քաղաքիս յայտիկ, կամ 'ի քաղաքիս (տես Գառ ԺԱ.), այս քաղաքին մէջ. 'ի քաղաքի անոր, փոխանակ՝ 'ի քաղաքին յայտիկ, կամ 'ի քաղաքին, այն քաղաքին մէջ:

Շարժում ցուցնելու համար

Ի քաղաք անոթ , փոխանակ 'ի քաղաքն յայն , կամ , 'ի քաղաքն , (դէպ) այն քաղաքը . 'ի քաղաք այս . փոխ . 'ի քաղաքն յայն , կամ , 'ի քաղաքն , (դէպ) այս քաղաքը . 'ի քաղաք այս , փոխ . 'ի քաղաքն յայս , կամ , 'ի քաղաքն , (դէպ) այդ քաղաքը :

Բացարձակումով

Ի քաղաքէ աստի , փոխ . 'ի քաղաքէն յայնմանէ , կամ , 'ի քաղաքէն , այս քաղաքէն . 'ի քաղաքէ անոթի , փոխ . 'ի քաղաքէն յայնմանէ , կամ , 'ի քաղաքէն , այն քաղաքէն . 'ի քաղաքէ այտի , փոխ . 'ի քաղաքէն յայնմանէ , կամ , 'ի քաղաքէն : այդ քաղաքէն :

ՕՐԻՆԱԿԻ

- Այն դաշտը գինա . Երթ 'ի դաշտ անոթ .
- Այս տունը եկէք . Եկայք 'ի տուն այս .
- Այդ պարտէզը գացէք , Երթայք 'ի պարտէզ այս .
- Այն կողմերը զրկեցինք . Յղեցաք 'ի կողմանս անոթ .
- Այս տան մէջ է . Ի տան աստ է .
- Այն երկրին մէջ . Յերկրի անոթ .
- Այս աշխարհիս մէջ . Յաշխարհիս աստ .
- Այն լեռներուն մէջ . Ի լերինս անոթ .
- Այս տունէն ելան . Ելին 'ի տանէ աստի .
- Այն սովէն մեռան . Մեռան 'ի սովէ անոթ .

22. Հրահանկ

Յղբայրներս լրենց վարժապետներուն միշտ մտիկ կ'ընեն , շատ անգամ կը սորվին , եւ քիչ անգամ կը խաղան . Այս տղան ինչո՞ւ համար կուլայ . Նոյ տապանին պատուհանը բացաւ . Անոնց քով կեցանք . Լաթերս լուացի . Կը փութար Երուսաղէմ երթալ . Ինչո՞ւ

կը հեղգաս . աճապարէ , դուրս ել . Ձինուորները մէկ-դի կեցան . Երբ աս տեսան , շատ ուրախացան . Անոր ոտուրները կը թրջէր . Անոնք պիտի լան , դուք պիտի ուրախանաք . Երբ խելքը գլուխն եկաւ , ան ատեն զգաց . Հաց առնելու մոռցան . Կը խոտտանաք ու չէք կատարեր . Այս ամէնը իմացաք . Գերեզմանը վազեց . Իր պատմութեանը հանեց . Մարդը հիւընացաւ . Ձեր հանդերձները հանեցէք , ու քուրճեր հագէք . Իր անկողինն մէջ զօրացաւ . Սգացէք եւ ողբացէք . Աշակերտները գողցան զանի . Ամպը վերցաւ . Ինչո՞ւ կը զարմանաք . Անոր դպաւ . Ինձի մի դպչի . Իրենց տեղերը դարձան . Ագարակ ստացաւ . Եթէ մէկը վշտանայ . Ձեր բեռերը վերցուցէք . Ո՞վ բացաւ քու աչքերդ . Ձեռուրները լուաց :

- Վարժապետ , վարդապետ . Շատ (մկ) , յոյժ
- Մտիկ ընել , անասլ . Թրջել , լսանալ
- Շատ անգամ , աստի . Խելքը գլուխը դալ , գիտա-
- Քիչ անգամ , դո՞ւն ուրէ՛ . ասալ
- Ինչո՞ւ համար , ընդէ՞ր . Ան ատեն , յայնժամ
- Քով , աս (անըջ . կցկնով) . Վազել , ընթանալ
- Կենալ , կալ . Հանել (հանդերձը) , մերկա-
- Լաթ , յորձ . նալ
- Ինչո՞ւ , չէ՞ . Հագնիլ , գէնալ
- Դուրս , արտա՞ . Իպչիլ , մէջնալ
- Մէկդի կենալ , 'ի բաց կալ . Մէկը , ո՛ր
- Երբ , էբրէ՛ . Բեռ , բեռն , յք . բեռնա՛
- Ուրախանալ , խնդալ , արտի

լինել

23. Հրահանկ

Տղաքը հրապարակին մէջ կը խաղային . Այս տան մէջ շատ հիւանդներ կան . Այն պատերազմին մէջ շատեր ինկան . Անպատէն դարձան . Այն հրապարակը

վազեցին . Բազմութիւնը գաւթին մէջ ժողովուեցաւ .
 Այն ծովէն գաղան մը ելաւ . Քաղքէն դուրս կը բնա-
 կին . Մեր առջեւը խօսեցան . Վաղը կը մտնենք այն
 քաղաքը . Այն տօնին ատենը շատերը հաւատացին ա-
 նոր . Դուրս ելաւ , եւ դառն կերպով լացաւ . Անոր
 այն խօսքերէն շատերը գայթակղեցան . Երբ լեռնէն
 իջաւ . Շատ անգամ եւ շատ կ'աշխատին . Քիչ անգամ
 տունը կը գտնուի . Բանակը գայլին զօրապետներուն .
 Հոս քանի հաց (սփռած) կայ . Բորբոքած հնոցէն դա-
 նոնք հանեցին . Չանոնք հոս մեզի բերեք . Ձեզի ինչ-
 պէս կ'երեւի . Մեզի աղէկ կ'երեւի . Երկիրը միշտ կը
 փորենք , եւ մեր աղբը հոն կը թափենք :

Տղայ , ճանաչ	Դառն կերպով , դաւանապէս
Կան , էն , գոն	Զօրապետ , զբառաբան
Իյնամ , անկանի՛ճ	Հոս (դժբ.) , աստ
Վազեմ , դիմե՛ճ	Հոս (չբ.) , այսր
Բազմութիւն , ամբոն	Բերել , անել
Ժողովուրմ , խանի՛ճ	Երեւիլ , լինիլ
Դուրս (նխ.) , արդարոյ	Աղէկ (մկ.) , բարոյ
Առջեւը (նխ.) առաջի	Փորել (կակղցնել) , բերել
Վաղը , վաղե-	Հոն (չբ.) , անոր
Անոր , ՚ի նա	Թափել , հեղուլ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Խաղային ճանկունքն է հրապարակի անոր : Խաղային , խաղամ
 բայէն , անկ. յք. Գ. դէմք : Խաղային՝ ով . — Մանկունք
 քն , տղաքը : Մանկունքն , յք. դոյ. տէր բայի խաղային
 ին : Մանկունքն խաղային՝ ուր . — է հրապարակի անոր ,
 հրապարակին մէջ . Ի հրապարակի անդ՝ է նախադրու-
 թեամբ խնդիր խաղային ին , ո՞ր հարցման պատասխան
 է , եւ տեղւոյն պարագան կը ցուցնէ : Հրապարակ բառը
 է նախադրութեան քով արական (ներդրական) հոլով

դրուած է , քանզի խաղային բային գործողութիւնը դէպի
 տեղ մը շարժում չի ցուցներ : Անոր մակբայ է , եւ այն
 դերանունան կամ ն յօդին տեղ դրուած է . փոխանակ
 ըսելով՝ Խաղային ի հրապարակին , այնօր կամ ի հրապար-
 ակին :

ԴԱՄ ԺԸ.

Դ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԵՐ

Հ. Զորորդ լծորդութեան բայերը ինչպէս կը խո-
 նարին :

Պ. Զորորդ լծորդութեան բայերը որ ո՞ւմ կը վերջա-
 ւորին՝ հետեւեալ կերպով կը խոնարին :

Մանկանակաւ եղանակ

Ներկայ

Թողում , էլ լուր՝	Չգենում , էլ հփի՛ճ .
Թողումս	Չգենումս
Թողու	Չգենու
Թողումք	Չգենումք
Թողուք	Չգենուք
Թողուն	Չգենուն

Անկատար անցնայ

Թողուի , էլ լուր՝	Չգենուի , էլ հփի՛ճ .
Թողուիր	Չգենուիր
Թողոյր	Չգենոյր
Թողուաք	Չգենուաք
Թողուիք	Չգենուիք
Թողուին	Չգենուին

Կատարելայ անցնայ

Թողի , լուր՝	Չգեցայ , հփայ .
Թողեր	Չգեցար

Ե-Թող, Թող	Չգեց-աւ
Թող-աբ	Չգեց-աբ
Թող-էբ	Չգեց-այբ
Թող-ին	Չգեց-ան

Այստևի

Թող-ից, Դեռի Բուս	Չգեց-այց, Դեռի հ-գից
Թող-ցես	Չգեց-ցես
Թող-ցէ	Չգեց-ցէ
Թող-ցուբ	Չգեց-ցուբ
Թող-չիբ	Չգեց-չիբ
Թող-ցին	Չգեց-ցին

Հրամայական

Թող, Բու	Չգեց-իր, հ-գիր
Մի Թող-ուբ	Մի զգեն-ուբ
Թող-էբ	Չգեց-արուբ
Մի Թող-ուբ	Մի զգեն-ուբ

Մտորարական

Թող-ուցում, Բուս	Չգեն-ուցում, հ-գից
Թող-ուցուս	Չգեն-ուցուս
Թող-ուցու	Չգեն-ուցու
Թող-ուցումբ	Չգեն-ուցումբ
Թող-ուցուբ	Չգեն-ուցուբ
Թող-ուցուն	Չգեն-ուցուն

Անընտրյալ

Թող-ուլ, Բուս	Չգեն-ուլ, հ-գիլ
---------------	-----------------

Անցեալ ընդունելութիւն

Թող-եալ, Բուս	Չգեց-եալ, հ-գից
---------------	-----------------

Այստևի ընդունելութիւն

Թող-լց, Բուս	Չգեն-լց, հ-գիլ
--------------	----------------

Հ. Չորրորդ լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ բան կայ :

Պ. 1. Այս լծորդութեան նոս վերջաւորած բայերուն մեծ մասը ն գիրը ց ի կը փոխէ կարգաբանին, այսինքն, հրամայականին եւ անցելոյն մէջ, զոր օրինակ՝

Կր.	Սպ.	Հբ.	Անց.	
Լնում,	լցի,	լցից,	լլից,	լլցեալ.
Խնում,	խցի,	խցից,	խից,	խցեալ.
Ընկենում,	ընկեցի,	ընկեցից,	ընկեալ,	ընկեցեալ.
Չգենում,	զգեցայ,	զգեցայց,	զգեցիր,	զգեցեալ.
Ընթեանում,	ընթերցայ,	ընթերցայց,	ընթերցիր,	ընթերցեալ.
Յենում,	յեցայ,	յեցայց,	յեցիր,	յեցեալ.

Առնում եւ զքօանում բայերը յիշեալ ժամանակներուն մէջ ն գիրը կը կորսնցնեն. զոր օրինակ.

Կր.	Սպ.	Հբ.	Անց.	
Առնում,	առի,	առից,	առ,	առեալ.
Չքօանում,	չքօսայ,	չքօսայց,	չքօսիր,	չքօսեալ.

Աշակերտք գրով Թող խոնարհեն հետեւեալ բայերէն ոմանք.

Արդելում, կ'արգելեմ	Չգենում, կը հ-գից
Հեղում, կը Բ-գից	Չքօսում, կը զքօանում
Յաւելում, կ'աւելցնեմ	Ընթեանում, կը կարդամ
Առնում, կ'առնեմ	Լնում, կը Լ-ցից
Ընկենում, կը նեղեմ	Հեղում, կը իրարուց

24. Հրահանգ.

Կ'ուզէր երթալ, բայց զանի արգելեցինք. Թողէք այդ մարդը. Անմեղ արիւն մի թափեր. Չանի Թողուց եւ գնաց. Ոչխարներ եւ արջառներ կը մորթեմ. Նաւին կարասները ծովը նետեցին. Այդ գաւաթները լեցուցէք. Գիրքը կարգացիր. Դպրները հրովարտալը

կարգացին . Անոնց տեղը լեցուցին . Ձիս մի թողուր .
 Իր հանդերձները հագաւ . Իր դաւազանին կը կրթնի .
 Տղաքը պարտէղին մէջ կը զբօսնուին . Չուրին սափորն
 առ . Ստակն անկէ առի . Առիւծներուն բերանը գոցե-
 ցին . Անոր ցաւերը մի աւելցնեք . Չուրերուն մէջ
 խղճուեցան . Ձեր հին լաթիւրը հանեցէք ու նորեր հա-
 գէք . Ժողովուրդը դաշտին մէջ կը զբօսնուր . Անոր լու-
 ծը նեւեանք . Հայրդ մնուցուած (պէսլի) եղը մորթեց .
 Այդ թակոյկները (քիւլի) ջրով լեցուցէք . Չանոնք աս-
 կէ վար նեւեանք . Ձիս ինչո՞ւ թողուցիր . Ձեզ որը պի-
 տի չթողում . Անոր արիւնը գետինը թափեա . Իմինս առ
 ու քուկինդ ինձի տուր . Գաւաթդ մօտեցուր որ լե-
 ցունեմ . Ինկածներուն տեղը լեցուցէք . Ամէն ծակ դո-
 ցեցինք . Ո՞րը առնենք եւ որը թողունք . Սրահին վա-
 րագոյրը երկուք ըրաւ (ձեղքեց) . Ինչ բանով զբօս-
 նունք . Յըօրս արիւնը ինչպէս թափեմ . Ո՞ւրկէ առ-
 նեմ ստակը . Ձանի ո՞ւր տարիք . Ձանի ո՞ւր դրին . Ո՞ւր
 կ'երթաս . Ո՞ւր է ձեր բնակարանը :

Ուղեմ , կամ	Մնուցուած եզ, եղն պարարակ
Բայց , այլ	Ասկէ , սարէ
Արգելեմ , արգելում	Վար , է վայր
Անմեղ , անպարօր	Հաղնիմ , զքենում
Թափեմ , հեղում	Գաւազան , ցոտ
Մորթեմ , զենում	Կռթնիմ , յենում
Նեւեամ , ընկենում	Գոցեմ (ծակ մը եւն.) խոտ
Գաւաթ , բաժակ	Աւելցնեմ , յաւելում
Լեցունեմ , ընում	Գետին , երկէր
Գիրք , մարտն	Իմինս , ի՞նչ
Կարդամ , ընկերանում	Գուկինդ , քոյն
Խղճուիմ , հեղինում	Մօտեցնեմ , մտրոցանեմ
Հանեղ (լաթը) , ղերկանում	Ինկած , անկեալ
Լաթ , հանդերձ	(Ո՞ւր շրժ.) , յո՞

Երկուք ընել , հերձում
 Ինչ բանով , է՞նչ էնչ
 Ո՞ւրկէ , սարէ՞
 Ո՞ւր (դրմ.) , ո՞ւր
 Բնակարան , բնակում

ԼՈՒԾՈՒՄ

Կամեր երթալ , այլ արգելում չեա : Այս խօսքը երկու նա-
 խաղասութիւնէ կը բաղկանայ , քանզի հոն երկու դի-
 մաւոր բայ կայ : Կամեր երթալ , նախադասութիւն էլլ-
 էսոր . Այլ արգելում չեա , նախադասութիւն ղերկանեալ ,
 այլ շաղկապով կապուած գլխաւոր նախադասութեան
 հետ : Կամեր , կամիմ բայէն , անկ. եզ. Գ. դէմք : — Կա-
 մէր , ո՞վ — Նա . դեր . տէր բայի զօրութեամբ կ'իմաց-
 ուի : Նա կամէր . զէնչ . — Երթալ . սեռի ինդ . կամերին :
 Արգելում , արգելում բայէն . կար. յք . Ա. դէմք : —
 Ո՞վ է արգելողը . — Մե . դեր . տէր բայի , զօրու-
 թեամբ կ'իմացուի : — Մեք արգելաք , զո՞վ . — Չեա .
 դեր . եզ . Գ. դէմք , հյց . սեռի ինդ . արգելումին : Այլ ,
 շաղկապ , երկու նախադասութիւնը կը կապէ իրարու
 հետ :

ԴԱՍ ԺԵ .

Ի , ԱՌ , ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ . ԲԱՅԱՆՈՒՆ

Հ . Ի նախադրութիւնը տեղոյ եւ ժամանակի պարա-
 գայ ցուցնելէն զառ (Դաս ԺԶ.) ուրիշ ինչ գործածու-
 թիւն ունի :

Պ . Ի նախադրութիւնը նախ շատ անգամ անորոշ հայց-
 խնդրով իբր գործիական կը գործածուի , ինչպէս՝ 'է
 յայն ժե՞ , մեծ ձայնով . երկրորդ՝ նպատակ , առարկայ ,
 կը ցուցնէ , ինչպէս , լիցի ձեզ 'ի կերպո՞ր , ձեզի կե-
 րակրոյ , ուտելու համար ըլլայ :

Հ. Նոյն 'ի նախադրութիւնը , կամ աւ 'ի , աւ , նախադրութիւնները , բայերու աներեւոյթին հետ ինչ կը նշանակեն :

Պ. Ի , աւ 'ի , աւ , նախադրութիւնները բայերու աներեւոյթին հետ կը գործածուին համար (վասն) նշանակութեամբ . զոր օրինակ , Եկեալ եմ 'ի լեւ , կամ , աւ 'ի լեւ , կը նշանակէ ' Եկած եմ մօտիկ ընելու համար :

ԲԱՅԱՆՈՒՆ

Հ. Բայանուն ինչ բանի կ'ըսուի :

Պ. Բայանուն կ'ըսուին այն անունները որ բայերու արմատ են , ինչպէս՝ սեր , քործ , կեր , լուր որ սէբե՛՛ , քործե՛՛ , սորե՛՛ , լե՛՛՛ բայերուն արմատներն են :

Հ. Բայերու արմատ անուններ ինչմու համար բայանուն կ'ըսուին :

Պ. Բայանուն կ'ըսուին , քանզի բայի զօրութիւն ունին , եւ շատ անգամ 'ի նախադրութեամբ բայերուն աներեւոյթին տեղ կը դրուին : Այսպէս կ'ըսենք .

Ի լուսոմ , լուալու համար , փոխ . 'ի լուսալ կամ աւ 'ի լուսալ

Ի դբոմն , զբօսնելու համար , փոխ . 'ի դբոմնալ , աւ 'ի դբոմնալ

Յարոգմն , ջրելու համար , փոխ . յարոգել , կամ աւ 'ի յարոգել

Ի լոյս , լոյս տալու համար , փոխ . 'ի , կամ , աւ 'ի լուսարել

Յիշանումն , իշխելու համար , փոխ . յիշել կամ աւ 'ի յիշել

Հ. Աներեւոյթներու հետ գործածուած 'ի , աւ 'ի , աւ , նախադրութեանց վրայ ուրիշ ինչ գիտելիք կայ :

Պ. Ի , աւ 'ի , աւ , նախադրութիւններէն ետքը կ'ըրանայ աներեւոյթը սեռական ալ դրուիլ , կրնան այս

նախադրութիւնները նաեւ զանց առնուիլ . ուստի կ'ըսենք .

Առ 'ի լուսալոյ , կամ լոկ լուսալ , լուալու համար :
Առ իշխելոյ , կամ իշիել , իշխելու համար :

23. Հրահանգ

Լսելու համար եկած եմ : Գատաւորները նստան դատելու համար . Աչք ունինք տեսնելու համար , ախանջներ՝ լսելու համար , սնգունք՝ օգտուելու համար , ձեռք կամ մատուրներ՝ շօշափելու համար . Տեսարանը դիտելու եկած էին . Պիւթազորաս իր աշակերտներուն օրէնք դրաւ լուի եւ միտէ հրաժարել . Ձիերուն բերանը սանձ կը դնենք որ մեզի հնազանդին . Անոնց ոտուրները լուալու համար ջուր բերին . Ուտելու համար անոնց հաց եւ արմաւ հանեց . Առատ ջուր ունիք խմելու . Երկուան դէմ դաշտը ելաւ զբօսելոյ համար . Ջրչեղջներ շինեցին ոռոգելու համար արտերը որ անջուր էին . Ջօրք զրկեց բերդը պահելու համար . Երկիրը սրով եւ հրով ապականեցին . Բոլոր օրը ուրախութեամբ եւ երգով անցուցին . Ջօրքը կը մօտեցնէր փողի ձայնով . Խեղճ ձայնով կ'ըսէր ասիկա . Խորգով եւ մօխրով ապաշխարեցին . Այս ամէնը խօսեցաւ զանի միւթարելու համար : Հիւանդները տեսնելու կ'երթանք . Ասիկա ըրին իրենց հաւատարմութիւնն ապացուցանելու համար . Այն տեղէն փախչելու կը նայէին . Ջօրք պատրաստեցին թշնամին երկրէն դուրս ընելու . Տանը դուռը բացաւ ներս նայելու համար . Ամպեղէն սիւնով իջաւ անոնց . Հովերուն թեւովը թռաւ . Ասոնք գրեցի ետքը դալու ազգերուն յիշեցնելու համար . Անոր խօսքերը լսելու եկած էին . Բանիւ եւ գրով կ'աշխատէր . Այս գիրքը շինեցի տղոց գործածութեանը համար . Անոր բնակելու համար՝ տուն , եւ մշակելու հա-

մար արտեր տուաւ . Ոսկի եւ արծաթ բերաւ տաճարին նուիրելու համար . Թագաւորին ծառայելու համար մարդիկ դրկեց . Այդ ցորենը եւ այդ անասունները ձեզի՛ ապրուստի համար , այս կտաւն ալ հազուստի համար տուի :

Եկած , Եկեալ	Նայել , հայել
Օդ առնել , ծծել շփ	Ներս , 'ի ներս
Մատ , մարտ , յք . մարտանդ	Ամպեղէն սիւնով , 'ի սիւն
Տեսարան , փեփկ , փեփկան	ամպոյ
Դիտելու , 'ի շնն	Թռչիմ , լուչիմ , կտ . լուեայ
Դրաւ , եր	Ետքը գալու ազգերուն ,
Ուտելու համար , 'ի կերակուր	ազգայ եկելոյ առյապա
Խմել , ըմպել	Յիշեցնելու համար , 'ի յիշարակ
Իրիկուան դէմ , ընդ երեկո	Լսելու , յոռնիդրուլիան
Շինել , առնել , կտ . արարի	Բնակելու համար , 'ի բնակարան
Արտ , անր	Կոթիան
Անջուր , անջրդի	Մշակելու համար , 'ի մշակարան
Պահելու , 'ի պահ	Կոթիան
Բոլոր օրը , զբն ողջոյն	Նուիրելու համար , 'ի նուիր
Մօտեցնել , յառաջ մարտան	Ծառայելու համար , 'ի սպաս
ցածել	Ապրուստի համար , յոտ
Ջայն , բարբառ	փեփ , 'ի պաշար
Խեղճ , ողբ	Հազուստի համար , 'ի հազուստ
Տեսնելու , փեսանել , յայցելու	Կեր
Լուրիան	Տուի , Երոտ
Ըրին , արբին	Գործածութիւն , պեփ . գործ
Ապացուցանելու համար , 'ի հանրեա	ծածութեան համար ,
Կը նայէին (փախչելու) , աշ	'ի պեփ
ածելն	
Երկրէն , յաշխարհին	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ի լել Եկեալէմ . Եկեալէմ , Եկած եմ . բայ . եզ . յարկա . Ա . դէմք . — Ո՞վ եկած է — Ես . Էակ . դեր . եզ . Ա . դէմք , զօրութեամբ կ'իմացուի , տէր բայի Եկեալէմին . — Ես եկած եմ , Ենչո՞ւ համար . — Ի լել , լսելու համար . Ի լել Ե նախադրութեամբ աներեւոյթ խնդիր Եկեալէմին , դալուն պատճառը կամ նպատակը կը ցուցնէ :

Եկեալ էին Ե շնն փեփկանն . Եկեալ էին , Եկած էին . բայ . դերակտ . յք . Գ . դէմք . — Ո՞վ եկած էր — Նո՞ր , անոնք . նո՞ր էակ . դեր . յք . Գ . դէմք , զօրութեամբ կ'իմացուի , եւ տէր բայի է Եկեալ էինին . — Եկեալ էին , Ենչո՞ւ համար . — Ի շնն , դիտելու . Ի շնն ' Ե նախադրութեամբ խնդիր Եկեալ էինին , դալուն նպատակը կը ցուցնէ . — Եկեալ էին ի զնին Ե ոչ բանի . — Տե՛ւնն , տեսարանին . Տե՛ւնն , գոյ . անուն , սեռ . հոլ . յատկացուցիչ Ե շնն բառին . այսինքն՝ տեսարանին զննութեանը , տեսարանը դիտելու :

ԴԱՄ Ի .

ԿՐԱԻՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅ , ԲԱՅԱՌԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

Հ . Կրաւորական բայն ինչ է :

Պ . Կրաւորական բայը ներգործականին (տես Գաս ԺԳ .) հակառակն է . այսինքն՝ ոչ թէ ուրիշին բան մը ընել , այլ ուրիշէն բան մը կրել կը ցուցնէ . զոր օրինակ՝ Կը սիրէ ներգործական է , Կը սիրուի կրաւորական :

Հ . Ասկէ ինչ կը հետեւի :

Պ . Ասկէ կը հետեւի որ ամէն ներգործական բայ կրաւորական կ'ըլլայ վերջաւորութիւնը փոխելով . զոր օրինակ աշխարհաբար կ'ըսենք .

Ներքե՛	Կրաւ.
Կը բժշկե՛ս	Կը բժշկու-նի՛ս
Կը բանա՛մ	Կը բացու-նի՛մ
Կը թողո՛ւմ	Կը թողու-նի՛մ

Հ. Ըսիր թէ ամէն ներգործական բայ կրաւորական կ'ըլլայ, ըսէ ուրեմն, Ա. լծորդութեան, այսինքն, է՛ժ վերջաւորած ներգործական բայ մը կրաւորականի ինչպէս կը փոխուի գրաբարին մէջ:

Պ. Ա. լծորդութեան, այսինքն է՛ժ վերջաւորած բայերուն կրաւորականը ներգործականի կը փոխուի՛ է՛ժը է՛ժ ընկելով եւ Բ. լծորդութեան պէս խոնարհելով, այսպէս.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.	ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.
Մահմ. Անրի.		Մահմ. Անրի.	
Կը-երե՛	Կը-իբ-նի՛	Կը-երե՛	Կը-եր-նի՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛	Հատանի՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛	Հատանի՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛	Հատանի՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛	Հատանի՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛	Հատանի՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛	Հատանի՛

Անկատար		Անկատար	
Կը-երե՛	Նո՛ւ ը՛ր Իբե՛.	Կը-երե՛	Նո՛ւ ը՛ր Իբե՛.
Սերե՛		Հատանե՛	
Սերե՛, ևն.		Հատանե՛, ևն.	

Կատարեալ		Կատարեալ	
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Կրե՛	Կր-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատե՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատե՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	ՄՀատ, Հատ	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛

Ապստոնի		Ապստոնի	
Պի-ն-ի-բե՛	Պի-ն-ի-բե՛	Պի-ն-ի-բե՛	Պի-ն-ի-բե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատե՛	Հատե՛

Հրահայան		Հրահայան	
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Կրե՛	Կր-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ	Հատ-նի-ցո՛
Մի սերե՛	Մի սերե՛	Մի Հատ-նի-ցո՛	Մի Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատե՛	Հատ-նի-ցո՛
Մի սերե՛	Մի սերե՛	Մի Հատ-նի-ցո՛	Մի Հատ-նի-ցո՛

Մտորարարական		Մտորարարական	
Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Կրե՛	Կր-նի-ցո՛
Սերե՛	Սերե՛	Հատանե՛, ևն.	Հատանե՛, ևն.
Սերե՛	Սերե՛		

Ա-ն-ի-բե՛	Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Կրե՛	Կր-նի-ցո՛
Սերե՛	Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛
Սերե՛	Սերե՛	Սեր-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛	Հատ-նի-ցո՛

Բ. ԼԾՈՐԳՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Լծորդութեան, այսինքն է՛ժ վերջաւորած բայից ներգործականը ինչպէս կը փոխուի կրաւորականի:

Պ. Բ. Լծորդութեան այսինքն է՛ժ վերջաւորած բայերուն կրաւորականը ներգործականէն ամենեւին չի տարբերիր. ուստի, իօսի՛մ, ուստի՛մ կը նշանակեն թէ կը իօսի՛մ, կը սորվի՛մ, եւ թէ կը իօսուի՛մ, կը սորվուի՛մ: Այս

պատճառաւ քերականներէն ումանք ՚ի վերջաւորած բայերը հասարակ բայ կոչեցին :

Հ. Գ. Լծորդութեան բայերուն ներգործականը կրաւորականի ինչպէս կը փոխուի :

Պ. Գ. Լծորդութեան , այսինքն՝ աճ եւ անաճ վերջաւորած բայերուն ներգործականը կրաւորականի կը փոխուի հետեւեալ կերպով .

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.	ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.
<i>Մահմ. Անրկ.</i>		<i>Մահմ. Անրկ.</i>	
Կ'ւլ-ս'	Կ'ւլ-ս-տ-ի՛ս	Կը քոն-ս'	Կը քոն-ս-տ-ի՛ս
Աղամ՝	Նոյն ըտ ՚իբէր-	Գողանամ՝	Նոյն ըտ ՚իբէր-
Աղաս , Էն.	ն-ի-նին	Գողանաս , Էն.	ն-ի-նին
<i>Անկատար</i>		<i>Անկատար</i>	
Կ'ւլ-տ-ի	Կ'ւլ-տ-ի-տ-ի՛ս	Կը քոն-տ-ի	Կը քոն-տ-ի-տ-ի՛ս
Աղայի	Նոյն ըտ ՚իբէր.	Գողանայի	Նոյն ըտ ՚իբէր.
Աղայիբ , Էն.		Գողանայիբ , Էն.	
<i>Կատարեալ</i>		<i>Կատարեալ</i>	
Աւ-տ-ի	Աւ-տ-ի-տ-ի՛ս	Գ. ս-տ-ի	Գ. ս-տ-ի-տ-ի՛ս
Աղ-տ-ի	Աղ-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի	Նոյն ըտ ՚իբէր.
Աղ-տ-իբ	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Էն. աղամ'ին կը-	
Աղ-տ-ի	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	տ-ի-նին ՚ի-	
Աղ-տ-ի+	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս		
Աղ-տ-ի+	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս		
Աղ-տ-ի	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս		
<i>Ապառնի</i>		<i>Ապառնի</i>	
Պի-տ-ի-տ-ի՛ս	Պի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Պի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Պի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
Աղ-տ-ի-տ-ի՛ս	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի՛ս	Նոյն ըտ ՚իբէր.
Աղ-տ-ի-տ-ի	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Էն. աղամ'ին կը-	
Աղ-տ-ի-տ-ի+	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	տ-ի-նին ՚ի-	
Աղ-տ-ի-տ-ի+	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս		
Աղ-տ-ի-տ-ի	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս		

Հրամայական

Հրամայական

Աւ-	Աւ-տ-ի-տ-ի՛ս	Գ. ս-տ-ի	Գ. ս-տ-ի-տ-ի՛ս
Աղ-	Աղ-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի՛ս	Նոյն ըտ ՚իբէր.
Մի աղ-տ-ի	Մի աղ-տ-ի-տ-ի՛ս	Մի գող-տ-ի-տ-ի՛ս	
Աղ-տ-ի+	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	
Մի աղ-տ-ի+	Մի աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Մի գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	

Մտորարարական

Մտորարարական

Աւ-	Աւ-տ-ի-տ-ի՛ս	Գ. ս-տ-ի	Գ. ս-տ-ի-տ-ի՛ս
Աղ-տ-ի-տ-ի՛ս	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Աղ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Էն.	Էն.
Ան-ի-	Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գ. ս-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գ. ս-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
	Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
Ան-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Աւ-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս	Գող-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս

Հ. Գ. Լծորդութեան , այսինքն՝ աճ վերջաւորած բայերուն ներգործականը կրաւորականի ինչպէս կը փոխուի :

Պ. Գ. Լծորդութեան այսինքն՝ աճ վերջաւորած բայերուն ներգործականը կրաւորականի կը փոխուի հետեւեալ կերպով :

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.	ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.
<i>Մահմ. Անրկ.</i>		<i>Մահմ. Անրկ.</i>	
Կը քոն-ս'	Կը քոն-ս-տ-ի՛ս	Կը քոն-տ-ի	Կը քոն-տ-ի-տ-ի՛ս
Թող-ս'	Նոյն ըտ ՚իբէր.	Ընթեալ-ս'	Նոյն ըտ ՚իբէր.
Թող-ս-		Ընթեալ-ս-	
Էն.		Էն.	
<i>Անկատար</i>		<i>Անկատար</i>	
Կը քոն-տ-ի	Կը քոն-տ-ի-տ-ի՛ս	Կը քոն-տ-ի-տ-ի	Կը քոն-տ-ի-տ-ի-տ-ի՛ս
Թող-տ-ի	Նոյն ըտ ՚իբէր.	Ընթեալ-տ-ի	Նոյն ըտ ՚իբէր.
Թող-տ-իբ		Ընթեալ-տ-ի-տ-ի	
Էն.		Էն.	

Կատարեալ

Թուլ-տ	Թուլ-տայ
Թողի	Թողայ
Թողիք	Թողքայ
Եթող, Թող	Թողա-
Թող-+	Թող-+
Թողի+	Թող-+
Թողի-	Թող-

Կատարեալ

Կ-բ-բ-տ	Կ-բ-բ-տայ
Ընթեբբայ	Նայ բբ Կբբ
Ընթեբբք	
Ընթեբբա-	
Ընթեբբ-+	
Ընթեբբի+	
Ընթեբբի-	

Ապստնի

Պիտի բու-տ	Պիտի բու-տի
Թողի-ո	Թող-ո
Թողի-ն	Թողի-ն
Թողի-տ	Թողի-տ
Թողի-լ	Թողի-լ
Թողի-ն	Թողի-ն

Ապստնի

Պիտի կ-բ-բ-տ	Պիտի կ-բ-բ-տի
Ընթեբբ-ո	Նայ բբ Կբբ
Ընթեբբ-ն	
Ընթեբբ-տ	
Ընթեբբ-լ	
Ընթեբբ-ն	

Հրամայական

Թուլ	Թուլ-ի
Թող	Թողիք
Մե Թող-ք	Մե Թող-ք
Թողի+	Թող-ք-+
Մե Թող-+	Մե Թող-+

Հրամայական

Կ-բ-բ-	Կ-բ-բ-տ-ի
Ընթեբբք	Նայ բբ Կբբ
Մե Ընթեբբ-ք	
Ընթեբբ-ք-+	
Մե Ընթեբբ-ք-+	

Ստորադասական

Թուլ-տ	Թուլ-տի
Թող-ո-տ	Նայ բբ Կբբ
Թող-ո-ն	
Էսլը	
Անիք	Թող-լ Թող-լ
	Թող-ն Թող-ն
Ան, բբ	Թող-լ Թող-լ
	Թող-ն Թող-ն
Ան, բբ	Թող-ո Թողի

Ստորադասական

Կ-բ-բ-տ	Կ-բ-բ-տի
Ընթեբբ-ո-տ	Նայ բբ Կբբ
Ընթեբբ-ո-ն	
Էսլը	
Կ-բ-բ-լ	Կ-բ-բ-ն-լ
Ընթեբբ-լ	Ընթեբբ-ն-լ
Կ-բ-բ-ո-ն	Կ-բ-բ-ո-ն-լ
Ընթեբբ-ո-ն	Ընթեբբ-ո-ն-լ
Կ-բ-բ-լ-ո	Կ-բ-բ-ո-ն-լ-ո
Ընթեբբ-լ-ո	Ընթեբբ-ո-ն-լ-ո

Բացարձակ հոլով

Հ. Բացարձակ հոլովն ինչ հարցման կը պատասխանէ:
 Պ. Բացարձակ հոլովը որով, ինչ բանէ, որով (քիմ տէն, նէրէտէն) հարցման պատասխան է. զոր օրինակ՝
 Հորով ասի. — Որով ասի. — Հօրմէս: Սով մեռաւ.
 — Ինչ բանէ մեռաւ. — Սով: Տունն ելաւ. — Որով ելաւ.
 — Տունէն. ապա՝ հորով, սով, փունէն բացարձական են:

25. Հրահանգ

Կրարական և շէտ բայեր բացարձակ խորով

Ապտեծմէ կը պատժուինք. Գողն ու մարդասպանը կը պատժուին. Շատերը բռնաւորներէն տանջուեցան. Թշնամին քաղքէն հեռացաւ. Անոնց մարմինները գերեզմաններէն հանուեցան. Դարձիր ինէ. Մենէ ելան-լեռնէն կ'իջնէին. Երբ ջուրէն ելաւ. Այն տեղէն գընաց. Ասիկա ձենէ լսեցինք. Անոր վերքերը բժշկուեցան. Հարիւրապետին ծառան գէշ հիւանդութենէն ընտցաւ. Իր տանջանքներէն պիտի ազատի. Աբէլին մահուան վրէժը խնդրուեցաւ Կայենէն. Անոր լեզուին կապերը քակուեցան. Աստուծմէ Յովսէփին հրեշտակ զրկուեցաւ. Հայրս աւաղակներէն սպաննուեցաւ. Երկինքին սահանքները (քէփէնք) բացուեցան. Քաղքին դուռները պիտի գոցուին. Եղբայրդ գետին յորձանքին մէջ նետուեցաւ. Անոր արիւնը պիտի թափուի. Ահա մենք ձենէ ճամբայ կը զրուինք. Երկիրս օգէն կը պատի. Յամաքը ջուրերէ պաշարուած է. Քաղաքը թըշնամիէն պաշարուեցաւ. Բոլոր երկիրը շարժեցաւ. Լեռնէն քար մը բրդաւ. Տղան պիտի բժշկուի. Ինէ լսեցիք. Մենէ են. Մօրմէն անիծուեցաւ. Աբէլ իր եղբորմէն սպաննուեցաւ. Ճամբայ ելնելու կը պատրաստուինք. Շատ ստակ ժողովուեցաւ. Ասոր մահուան

վրէժն անկէ պիտի խնդրուի . Անոնց ամանները լեցուեցան . Քաղաքը պիտի աւանուի . Աստղերը պիտի թափին , երկիրը պիտի չարժի . Իմ տունէս ել . Վախցիր անկէ որ հողին կը սպաննէ . Ինչ սորվեցէք . Քենէ ինչ կը խնդրէ . Ոսկին , արծաթը եւ ուրիշ բոլոր մետաղները հանքերէն կը հանուին . Ամէն բան հողէն է եւ հող կը դառնայ . Մենք ես թէ անոնցմէ . Այդ ամէնը չարէն է . Հիմէն խախտեցաւ :

Մարդասպան , սպանող Բոլոր , սփնայն
Շատերը , բաղամբ Շարժեմ , դրդրեմ
Երբ , էբբե- Բրդիմ , հարանէմ
Երթամ (տեղէ մը) , Բեկնիմ Լսեցիրք , լսարոստ
Լսեցինք , լսատ ձամբայ ելնել , էլանէլ ի ճատ
Գէշ (հիւանդութիւն) , շատարհ
բաշբ Ըտակ , արձախ
Ընտնամ , սպառնիմ Թափիմ , լեթափիմ
Ազատիմ , սպրիմ Շարժիմ , ոստանիմ
Կապեր , կապանտ Վախնամ , էրկնիմ
Քակուիմ , լստանիմ Վախցիր , էրկիբ
Ղրկուիմ , առատիմ Սորվիմ , ոստանիմ
Գոցեմ , փակեմ Ուրիշ , այլ
Նետեմ , ընկենոմ Հանք , բոփ , բոփոց
Թափեմ , հեղոմ Ամէն բան , սփնայն ինչ
ձամբայ դնել , յաղարկել

ԴԱՍ ԻԱ.

Ա. ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԻԻՆ, ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ.

Հ. Առ նախադրութիւնն անորոշ հայցականով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Առ նախադրութիւնն անորոշ հայցական խնդրով

դէպ ՚ի մարդ կամ անձ մը շարժում ցուցնելու համար կը գործածուի (տես եւ Դաս ԺԶ) , զոր օրինակ .

Գնաց առ լստարն , Թագաւորին դնաց
Առաքեցաք դնա առ էղբայր Ձանի եղբորը զրկեցինք
իւր ,

Եկայք առ իս , Ինծի եկէք
Հ. Առ նախադրութիւնը որականով ինչ կը նշանակէ :
Պ. Առ նախադրութիւնը տրական խնդրով կը նշանակէ մէկուն տունը կամ քովը , բանի մը քովը կամ մօտը , առջեւը :

Առ դրան , Դրանը քով
Առ հօր իւրոմ , Հօրը տունը , քովը
Ո՞ր էջէ նա արդ . — Է նա Հիմա մեր է . — Քեռայրին
առ Կեռայրն իւրոմ . քովն է

Հ. Առ նախադրութիւնը սեռականով ինչ կը նշանակէ :
Պ. Առ նախադրութիւնը սեռական , երբեմն ալ հայցական կամ բացառական խնդրով կը նշանակէ համար կամ պարտաւոր , եւ աշխարհաբարի մէջ սովորաբար բացառականի կը դառնայ . ինչպէս՝ Առ նախանշոս , նախանձէն . Առ սհի , վախէն :

Ոչ յայտնեաց զանձն առ Վախէն ինքզինք չյայտ-
երկիդէ . նեց
Շիկնէր առ սօնոյ . Ամօթէն կը կարմրէր
Առ սեր Կարարի զայս . Ասիկա քու սիրոյդ համար
ըրի

Առ չփորանս եկեր . Զգիտնալով կերաւ
Ոչ առ արեւ ինչ ասեմ Աս կ'ըսեմ ոչ թէ ատելուս
զայս . համար
Առ է չփոյէ կերակրոյ . Կերակուր չըլլալէն

ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

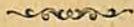
Հ. Գործիական հոլովն ինչ հարցման պատասխան է.
 Պ. Գործիական հոլովը «ր»-ով, ինչ քանով (քիմի իլէ, նէ իլէ) հարցման պատասխան է: Աստուծով կը յաղթենք. — Որով կը յաղթենք. — Աստուծով: Անոնց քուրճերը ցրենով լեցուց. — Ինչ քանով լեցուց. — Ցորենով: Աստուծով, ցրենով գործիական են:

26. Հրահանգ.

Բարեկամս ինձի եկաւ. Ձանոնք ձեզի զրկեցի. Տանախրոջը գացինք. Պատգամաւորները պաշտօնէին եկան. Դատաւորին գրեցինք. Իր եղբօրը քով կը բնակի. Այդ մարդիկը մեր քովը հիւր են. Կայսեր կը բողոքեմ. Այս գիշեր մեզի կեցիր. Անոր տունը (քովը) իջաւ. Իր սիրելի որդին զրկեց անոնց. Մեզի ինչո՞ւ գրեցիք. Կրտսեպն տունը (քովը) մտաւ. Մահապարտ է այն մարդը որուն քով ստակը գտնուի. Յաւէն կը պոռար. Ուրախութենէն կը պոռային. Բաղձանքէն կը մաշէր. Կարօտէս կը մեռնիմ. Բարկութենէն կը հայհոյէր. Ձանի ինձի բերէք. Դատաւորին եկան. Հօրս երթամ. Խնձի նոր կուժ մը բերէք. Եկէք, անոր ելլենք. Պարտական մը ներկայացուեցաւ անոր. Վախէն անոր դէմ չկեցաւ. Կերակուր չուտելէն հիւժած էր. Քու էրկանդ դարձիր. Ձանի իր բարեկամներուն զըրկեցի. Ձանի իր քովն առաւ. Այդ տղան իր մօրը տարէք. Պատուհանին քով կը նստէր. Աստուծոյ կանչեցին եւ անկա փրկեց զանոնք. Սրտին ցաւէն լացաւ. Նախատինքն չդիմանալէն անկէ գնաց. Խորդ մայր մը իր խորդ զաւկին քով չի բնակիր. Եղբայրդ սեր է. Խորդ հօրը քովն է. Խնչո՞ւ համար ինձի չեկար. Մօրեղբօրս քովն էի. Ձիս որո՞ւն պիտի զրկես. Աներոջս, անոր աւետիս տալու համար որ ինձի մանչ զաւակ մը

եղաւ. Եղբայրդ իմ քովս հիւր է. Անոնց մի դպչիք. Լեռնէն մեզի իջաւ. Ասիկա տուր այն աղքատ տղուն որ դրան քով կը կենայ. Ոչ ոք կը համարձակէր անոր մօտենալ. Իր մէկ հատիկ աղջիկէն ուրիշ մէկը չկար անոր քով. Մենք լծին քով կը բնակէինք, անոնք ալ բլրոյն վրայ. Գիտէր որ ատելութեան համար անոր վրայով կը չարախօսէին. Թագաւորին քով ամբաստանութիւն ըրին անոր վրայով:

Եկաւ, եկն	Երկ, այր
Տանտէր, աստուծով	Կանչել (մէկուն), Կարգաւ
Կենալ (գիշերը մէկուն), աստուծով	Սրտի ցաւ, Գէշ
Մէկուն տունը, այսինքն քովը. աս (տրականով)	Գիմանալ, Ժոժէլ
Իջնել (ճամբորդին), լսած	Անկէ, աստ
Պոռամ, ճշէմ, քուէմ	Երթալ (տեղէ մը), Դեկն
Բաղձանք, ցանկութիւն	Խորդ մայր, Ծօրո
Բարկութիւն, ցաստմո	Խորդ զաւակ, Կրտս
Եկան, եկն	Խորդ հայր, Կօրայ, Կօրո
Բերեմ (անձ մը), աստ	Եկար, Եկի
Բերէք ինձի, աստ աստ	Մօրեղբայր, Գէշ
Եկէք, եկայ	Մանչ զաւակ, Կարգ
Ներկայացուիմ, Կարոցաւ	Գպչիմ, Դերձեմ
նիմ	Մօտենամ, Կարչիմ
Պարտական, Կարգապան	Կենալ, Կաւ
Վախ, աս	Մէկ հատիկ աղջիկ, Կրտս
Գէմ կենալ, Ընդդէմանալ	Տիմօր
Կերակուր չուտելը, անասուն լինել	Լիճ, Ժովակ
աստուծով	Անոր վրայով, Ընտնէ
	Ամբաստանութիւն ընել, Կարգապան լինել

ԴԱՄ ԻՅ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԿԱՄ ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ՄԱԿԲԱՅ . ԱՆ ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐԻՇ

ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ . Ե ՆԱԽԻՐ

Հ. Անկանոն կամ զարտուղի բայերը որոնք են :

Պ. Անկանոն կամ զարտուղի կ'ըսուին այն բայերը որոնց կադարեալը , ապառնին , հրամայականն ու անցեալը չորս լծորդութեանց խոնարհման հասարակ կերպէն կը տարբերին : Զորորինակ՝ ճանաչեմ , կատարեալը կ'ըլլայ ծանեայ , ապառնին՝ ծանեայց , հրամայականը՝ ծանեի , փոխանակ ըլլալու ճանաչեցի , ճանաչեցից , ճանաչեա :

Հ. Ատեմ , բիտեմ , կարեմ բայերն ինչ բանով կը տարբերին եմ վերջաւորած կանոնաւոր բայերէն :

Պ. Ատեմ , ըսել , բիտեմ , գիտնալ , կարեմ , կրնալ , բայերը , կադարեալն , ապառնայն եւ անցեալն մէջ , եմ վերջաւորած կանոնաւոր բայերուն պէս , փոխանակ եցի , եցեց , եալ ըլլալու , ինչպէս՝ սիրեցի , սիրեցից , սիրեալ , կ'ըլլան աջի , աջից , աջեալ , զորորինակ .

	Կո.	Աո.	Հր.	Անց.
Ատեմ ,	ատացի ,	ատացից ,	ատա ,	ատացեալ .
Գիտեմ ,	գիտացի ,	գիտացից ,	գիտա ,	գիտացեալ .
Կարեմ ,	կարացի (*) ,	կարացից ,	լուռի ,	կարացեալ .

Աշակերտ + այս բայերը խոնարհեն :

Հ. Առնեմ , յառնեմ , յանցանեմ , Ռեզանլեմ անկանոն բայերն ինչպէս կը խոնարհին :

Պ. Առնեմ , ընել , յառնեմ , ելլել (նստած կամ պառկած տեղէն) , յանցանեմ , սխալիլ , յանցանք գործել ,

(*) Կրեմ , կար կարելու նշանակութեամբ , կ'ըլլայ կարեմ , կարեմոյ , կարեմ , կարեալ :

Ռեզանլեմ , մեղք գործել , շլատել , հետեւեալ կերպով կը խոնարհին :

Մահմանական Ներկայ

Ներք.	Կր.	Զեղ.	Զեղ.	Զեղ.
Կ'ըտեմ ,	Կ'ըտեմ ,	Կ'ըտեմ ,	Յոյն-ի կ'ըտեմ ,	Մեղ-ի կ'ըտեմ ,
Առնեմ ,	Առնեմ ,	Յառնեմ ,	Յանցանեմ ,	Մեղանցեմ ,
Առնես ,	Առնիս ,	Յառնես ,	Յանցանես ,	Մեղանցես ,
Էայլն	Էայլն	Էայլն	Էայլն	Էայլն

Անկատար

Կ'ըտեմ	Կ'ըտեմ	Կ'ըտեմ	Յոյն-ի կ'ըտեմ	Մեղ-ի կ'ըտեմ
Առնեմ	Առնեմ	Յառնեմ	Յանցանեմ	Մեղանցեմ
Էայլն	Էայլն	Էայլն	Էայլն	Էայլն

Կատարեալ

Ըրե	Ըրե-տա	Եւ-տ	Յոյն-ի ւրե	Մեղ-ի ւրե-տ
Արարեմ	Արարայ	Յարեայ	Յանցեայ	Մեղայ
Արարեր	Արարար	Յարեար	Յանցեար	Մեղար
Արար	Արարալ	Յարեալ	Յանցեալ	Մեղալ
Արարաք	Արարաք	Յարեաք	Յանցեաք	Մեղաք
Արարեք	Արարաք	Յարեաք	Յանցեաք	Մեղաք
Արարին	Արարան	Յարեան	Յանցեան	Մեղան

Այլառնի

Պե-ի ւրեմ	Պե-ի ւրեմ	Պե-ի ւրեմ	Պե-ի յոյն-ի ւրեմ	Պե-ի մեղ-ի ւրեմ
Արարեց	Արարաց	Յարեաց	Յանցեաց	Մեղաց
Արացես	Արացիս	Յարեցես	Յանցեցես	Մեղեցես
Արացե	Արացի	Յարեցե	Յանցեցե	Մեղեցե
Արացուք	Արացուք	Յարեցուք	Յանցեցուք	Մեղեցուք
Արացէք	Արացէք	Յարեցէք	Յանցեցէք	Մեղեցէք
Արացեն	Արացեն	Յարեցեն	Յանցեցեն	Մեղեցեն

Հրամայական

Ըրե	Ըրե	Եւ	Յոյն-ի ւրե	Մեղ-ի ւրե
Արա	Արաջի	Արե	Յանցի	Մեղի
Մե առնեք	Մե առնիք	Մե յառնեք	Մե յանցանեք	Մե մեղանցեք

Արարէք, Արասչիք, Աւեր, Յանցերուք, Մեղարուք
Մի առնէք, Մի առնիք, Մի յառնէք, Մի յանցանէք, Մի մեղանչէք

Մտորարաստիան

Ընէ՛, Ըլա՛նէ՛, Եւնէ՛, Յնչ. ընէ՛, Մեզ Էրբէ՛
Առնիցեմ, Առնիցիմ, Յառնիցեմ, Յանցանիցեմ, Մեղանչիցեմ
Առնիցես, Առնիցես, Յառնիցես, Յանցանիցես, Մեղանչիցես
Էսյլն Էսյլն Էսյլն Էսյլն Էսյլն

Անընտոյթ

Ընէ՛, Ըլա՛նէ՛, Եւնէ՛, Յնչ. ընէ՛, Մեզ Էրբէ՛
Առնէ՛, Առնէ՛(Է՛) Յառնէ՛, Յանցանէ՛, Մեղանչէ՛

Անցեալ ընդունելութիւն

Ըր--ձ, Ըլա--ձ, Եւ--ձ, Յնչ. ը--ձ, Մեզ Էրբ--ձ
Արարեալ, Արարեալ, Յարուցեալ, Յանցուցեալ, Մեղուցեալ

Ապստոնի ընդունելութիւն

Ընէ՛, Ըլա՛նէ՛, Եւնէ՛, Յնչ. ընէ՛, Մեզ Էրբէ՛
Առնելոց, Առնելն, Յառնելոց, Յանցանելոց, Մեղանչելոց

ԲԱՏԱՍԱԿԱՆ ՄԱԿԻՍՅ

Հ. Բացասական բակասյները որոնք են :
Պ. Բացասական մակէ՛, կ'ըստին ոչ կամ շ եւ մի բա-
սերը, որոնք սովորաբար բայէն առաջ կը գրուին :
Մի կը գործածուի, երբ խօսքը հրամայական է :
Ոչ սիրեմ, չեմ սիրեր Մի սիրեր, մի սիրեր
Ոչ ընթեռնուեմ, չեմ կարդար Մի ընթեռնուեմ, մի կարդար
Ոչ լուար, չլեցեմ Մի լուիցես, չլե
Ոչ տեսցէ, պիտի չտեսնէ Մի տեսցէ, չտեսնէ
Չառնում յանձն, յանչն չեմ Մի առնուցուս յանձն,
առներ յանչն չառնեմ

Ա. ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ
Հ. (Դաս ԺԶ. եւ ԻԱ.) Ըսիր թէ առ նախադրութիւնը
հայցական խնդրով դէպ ի մէկը շարժում կը ցուցնէ :

եղակի արականով եւ յոքնակի հայցականով ալ մէկուն
կամ բանի մը Էրբ կը նշանակէ : Գործիական խնդրով
ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ա. նախադրութիւնը գործիական խնդրով կը նը-
շանակէ .

1. Մէկուն կամ բանի մը Էրբ, Էրբ, գործիական
Ա. Սողոմոնի, Սողոմոնին ատենը
Ա. Տրդատայ, Տրդատայ օրովը
Ա. Կենդանութեամբ, Կենդանութեան ատենը
Ա. Զոհ, Անոր ատենը

2. Կը նշանակէ Էրբ, Էրբ, գործիական .
Ա. Էրբ գետոյն, Գետին քովէն, քովը
Ա. Կրօն, Պատին քովէն, քովն ի վեր
Ա. Չանապարհաւ, Չամբուն քովը, եզերքը

3. Կը նշանակէ Բացարարմամբ, Կայելով, Էրբ
Զինչ է յարդ առ ցորենով Յարդը ցորենին նայելով
ինչ է
Տղէտ է նա առ Էրբ Նա քեզի նայելով տղէտ է
Աղմուկս չէ ինչ առ Կայելով Այս խռովութիւնը երեկ-
որ երեկն եղեւ ուսնին քով բան մը չէ :

Գ ՆԱԽԴԻՐ

Հ. Գ նախդիրն ինչ կը նշանակէ :
Պ. Գ նախդիրը 1. Էրբ, հարցանեմ եւ ուրիշ քանի մը
բայերու հետ կը գործածուի . գործիական .
Առաջի, Ինձի ըսէ
Հարցին ցն, Անոր հարցուցին
Առաջ ցհար իւր, Իր հօրը բաւ
2. Կը նշանակէ Էրբ, եւ շատ անգամ Էրբին հետ
կը գործածուի .
Միւնչ ցղուան կամ Մինչեւ դուր
ցղուան

27. Հրահանգ

Օրէնքը չեն գիտեր . Գաւաթը կրնամ խմել . Ինծի ըսէ . Ծառայիս կ'ըսեմ , Այդ բանը ըրէ , եւ կ'ընէ . Իրաւունք եւ արդարութիւն ըրի . Ատուած երկինքն ու երկիրն ըրաւ (ստեղծեց) . Ատուածոյ կամքն ընենք (կատարենք) . Մի ըսեր թէ չեմ կարող . Ողջնցար , ալ մեղք մի գործեր . Անոր կամքը գիտէ . Անոնց քով երթալ չէր ուզեր . Ձեզ չեմ արգելուր . Ելաւ եւ կ'ուզէր երթալ . Ժողովուրդը մեղանչեց . Ձար գործեցին . Ձեզի բարեկամներ ըրէք . Օգտակար չըլուիր . Այդ (բանն) ընել յանձն չեմ առնուր . Մեղանչեցի , վասն զի անմեղ արիւն թափեցի . Ծառ որ պտուղ չընէր (չբերեր) . Ետքը քեզի պիտի ըսեմ . Անոր կ'ըսէ . Ինծի ըսէ . Ինծի ականջէս վար ըսաւ . Գուք հոն չէք կրնալ գալ . Հիմա չես կրնար գալ . Ինչո՞ւ չեմ կրնար գալ հիմա . Գուն ամէն բան գիտես . Մէկը չի կրնար ներս մտնել . Ձէի գիտեր որ հոս է . Ան ինծի ամէնը (ամէն բան) ըսաւ . Եթէ եղբայրդ քեզի յանցանք ընէ , յանդիմանէ զանի . Ել , քալէ . Գազաններն անոր չէին վնասեր . Քեզի ինչ ըրաւ . Ինծի զարնել կ'ուզէր , բայց չկրցաւ . Գիտեմ որ այն մարդը բարկասիրտ է . Եթէ դուն ես , մեզի համարձակ ըսէ . Ատոր վնաս մի ըներ . Ձեզի ըսի եւ չէք հաւատար . Խորհուրդ ըրին որ զանի սպաննեն . Անոր ընթրիք ըրաւ . Անոր ատենը մեծ սով եղաւ . Տրդատայ եւ Գրիգորի ատենը եղաւ Հայաստանի դարձը . Գիովդեալ անոսի ատենը քրիստոնեաներէն շատերը սպաննուեցան . Լեռան տակէն կ'երթար . Գաշտին քովն ՚ի վեր բնակեցաւ զօրքը . Ծովին եղերքն ՚ի վեր ցամաքին մօտ կը նաւէին . Ես անոր նայելով (անոր քով) բան մը չեմ . Մեր իմաստութիւնը քուկինիդ քով փոքր

բան մըն է . Ինչպէս տղայ մը հսկայի մը քով , դուն ալ այնպէս ես անոր քով . Այս երկիրը պղտիկ գնատակի մը պէս է արեգական նայելով . Քրիստոս Հերովդէտին ատենը ծնաւ , եւ Պիղատոսի ատենը խաչուեցաւ . Սպասաւորներուն կը հարցնէր . Ձանի մինչեւ լեռան գլուխը բերին . Մինչեւ հիմա ոչ ոք երեւեցաւ :

Գաւաթ , բոժոժ	Վնասել , մեղանչէ՛մ
Խմել , ը՛րէլ	Ձարնել , հարկունե՛մ
Ըսեմ , սսե՛մ	Կրնամ , կո՛րեմ
Ընեմ , առնե՛մ	Անոր ատենը , առ նո՛վա
Ողջնալ , ողջանա՛մ	Հայաստան , Հայ+
Մեղք գործել , մեղանչել	Շատերը , բազմա՛մ
Անոնց քով , առ նոսս	Տակէն , առ որո՛մք
Ելլել ոտք , յառնե՛մ	Գաշտին քովն ՚ի վեր , առ դաշտին
Գործել , առնե՛մ	Մօտ , մօր ՚ի
Ըլլուիլ , առնի՛մ	Անոր նայելով , առ նո՛վա
Թափեմ , հեղա՛մ	Բան մը , ինչ
Անմեղ , աբդար	Բուկինդ , + , +ոյոյ
Ետքը , ադա	Փոքր բան մը , դոյոյն ինչ
Ականջէ վար , յառնիանէ	Ինչպէս , որդե՛ս
Հոն , անդ	Տղայ , մանուկ
Հիմա , այժմ	Գնտակ , գունդ
Ամէն բան , զամենայն	Պէս , էքրէ՛ն շ . . .
Մէկը չ , ոչ ո՛ր	Պղտիկ , գոր
Ներս , ՚ի ներս	Խաչուիլ , հանի՛մ ՚ի խաչ
Հոս , ադա	Ձանի , զնա
Յանցանք ընեմ , յանցանե՛մ	Բերել , անե՛մ
Ձանի , զնա	Հիմա , աբդ , այժմ
Քալել , շքլե՛մ	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ոչ էի որե՛ն շքրե՛ս . նախադատութիւն ժխտական . Գի-

ոքն , բայ ներգ. սահմ. ներկ. յք. Գ. դէմք : — Գիտեն , որո՞նք . — Նորս . նորս , էակ. դեր. յք. Գ. դէմք տէր բայի քննելն ին . զօրութեամբ կ'իմացուի . — Նորա գիտեն , դէ՞նչ . — Զօրէնս . զբէնս , գոյ. յք. հյց. սեռի խնդիր քննելն : Ոչ , բացասական մակբայ . բայիւ նշանակուած գործողութիւնը կը բացատէ , կը ժխտէ :

Աստ ցէս . Աստ բայ ներգ. հրամ. եզ. Բ. դէմք : — Ո՞վ պիտի ըսէ . — Իս . էակ. դեր. եզ. Բ. դէմք , զօրութեամբ , տէր բայի Աստին : Աստ , որմէն . — Յէս , ինծի . ցէս , ց նախդրիւ բնութեան խնդիր սստ ին :

ԴԱՍ ԻԳ.

Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ն Բ Ա Յ Ե Ր

(Շարունակութիւն)

Ընդ եի Ըստ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՔԻ

Հ. Լ. սէմ , ճանաչեմ բայերն ինչպէս կը խոնարհին :
 Պ. Լ. սէմ , ճանաչեմ բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով :

Մականակական ներկայ

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.	ՆԵՐԳ.	ԿՐԱԻ.
կը տէմ	կը տուիմ	կը ճանաչեմ	կը ճանաչիմ

Անկատար

կը տէի	կը տուիի	կը ճանաչեի	կը ճանաչիի
--------	----------	------------	------------

Կատարեալ

Լ. տէ	Լ. տուայ	ճ. ճանաչայ	ճ. ճանաչայ
Լ. սէի	Լ. սէլի եղէ (*)	Մանեայ	Մանեթ եղէ

(*) Կ'ըսուի նաեւ Լ. տուիմ եղէ , և այլն :

Լ. տար	Լ. սելի եղեր	Մանեար	Մանեթ եղեր
Լ. տաւ	» եղեւ	Մանեաւ	» եղեւ
Լ. տարք	» եղաք	Մանեաք	» եղաք
Լ. տարք	» եղէք	Մանեայք	» եղէք
Լ. տան	» եղին	Մանեան	» եղին

Այստեղի

Պիտի տէմ	Պիտի տուիմ	Պիտի ճանաչեմ	Պիտի ճանաչիմ
Լ. տայց	Լ. սելի եղեց	Մանեայց	Մանեթ եղեց
Լ. տեցես	» եղեցես	Մանեցես	» եղեցես
Լ. տեցէ	» եղեցի	Մանեցէ	» եղեցի
Լ. տեցուք	» եղեցուք	Մանեցուք	» եղեցուք
Լ. տեցիք	» եղիցիք	Մանիցիք	» եղիցիք
Լ. տեցին	» եղցին	Մանեցին	» եղցին

Հրամայական

Լ. տ	Լ. տու	ճ. ճանաչ	ճ. ճանաչու
Լ. տար	Լ. սելի լեր	Մաներ	Մանեթ լեր
Մի լսեր	Մի լինի լսելի	Մի ճանաչեր	Մի լինի ճանաչ
Լ. տարուք	Լ. սելի լերուք	Մաներուք	Մանեթ լերուք
Մի լսէք	Մի լինիք լսելի	Մի ճանաչէք	Մի լինիք ճանաչ

Մտորադասական

Լ. տի	Լ. տուի	ճ. ճանաչի	ճ. ճանաչի
Լ. սելցեմ	Լ. սելցիմ լսելի	ճանաչցիմ	ճանաչցիմ լսելի
և այլն	լի լինցիմ	և այլն	ճանաչցիմ լինցիմ
	և այլն		և այլն

Աներևոյթ

Լ. տել	Լ. տուել	ճ. ճանաչել	ճ. ճանաչուել
Լ. սել	Լ. սելի լինել	ճանաչել	Մանեթ լինել

Անցեալ շնորհակցութիւն

Լ. տի	Լ. տուի	ճ. ճանաչի	ճ. ճանաչի
Լ. տեալ	Լ. սելի լեալ	Մանեցեալ	Մանեթ (լեալ)

Այստեղի շնորհակցութիւն

Լ. տել	Լ. տուել	ճ. ճանաչել	ճ. ճանաչուել
Լ. սելց	Լ. սելի	ճանաչելց	ճանաչելի

Հ. Ուրեմ, արանի՛ք բայերն ինչպէս կը խոնարհին :
Պ. Ուտեմ, տանի՛մ, բայերը հետեւեալ կերպով կը խոնարհին :

Մահմանական Ներկայ

ՆԵՐՔ.	ԿՐԱԻ.	ՆԵՐՔ.	ԿՐԱԻ.
Կ'ուրեմ	Կ'ուրեմ	Կը արանի	Կը արանի
Ուտեմ	Ուտեմ	Տանիմ	Տարեալ լինիմ
Լայն	Լայն	Լայն	Լայն

Անկատար

Կ'ուրեմ	Կ'ուրեմ	Կը արանի	Կը արանի
Ուտեմ	Նոյ Էր Կրեմ	Տանիմ	Տարեալ լինիմ
Լայն	Լայն	Լայն	Լայն

Կատարեալ

Կրեմ	Կրեմ	Տարեալ	Տարեալ
Կերպ իմ կերեմ	Կեր եղեմ (*)	Տարայ	Տարեալ եղեմ
Կերպ իմ կերեմ	Կեր եղեմ	Տարաբ	Լայն
Կերալ իմ եկեր		Տարալ	
Կերաբ		Տարաբ	
Կերայբ		Տարայբ	
Կերան		Տարան	

Ապստոնի

Պիտի արանի	Պիտի արանի	Պիտի արանի	Պիտի արանի
Կերպ իմ կերեմ	Կեր եղեմ	Տարայ	Տարեալ եղեմ
Կերեցեմ	Կերեցեմ	Տարցեմ	Տարեալ եղեցեմ
Կերեցեմ	Կերեցեմ	Տարցեմ	Տարեալ լեցեմ
Կերեցուբ	Կեր լեցուբ	Տարցուբ	Տարեալ լեցուբ
Կերեցեմ	Տարեալ լեցեմ	Տարեալ լեցեմ	Տարեալ լեցեմ
Կերեցեմ	Տարեալ լեցեմ	Տարեալ լեցեմ	Տարեալ լեցեմ

(*) Կ'ըսուի նաեւ կ'ուր եղեմ, Լայն :

Հրամայական

Կրեմ	Կրեմ	Տարեալ	Տարեալ
Կեր	Լեր կեր	Տար	Տարեալ լեր
Մի ուտեմ	Մի ուտեմ	Մի տանիմ	Լայն
Կերպ իմ կերեմ	Լերուբ կեր	Տարայբ	
Մի ուտեմ	Մի ուտեմ	Մի տանիմ	

Մտորարարական

Ուրեմ	Ուրեմ	Տանիմ	Տարեալ
Ուտեցեմ	Ուտեցեմ	Տանիցեմ	Տարեալ լինիցեմ
Լայն	Լայն	Լայն	Լայն

Աներևոյթ

Ուրեմ	Ուրեմ	Տանիմ	Տարեալ
Ուտեմ	Կեր լինեմ	Տանեմ	Տարեալ լինեմ

Անցեալ շնորհակցումիս

Կրեմ	Կրեմ	Տարեալ	Տարեալ
Կերեալ	Կերեալ	Տարեալ	Տարեալ

Ապստոնի շնորհակցումիս

Ուրեմ	Ուրեմ	Տանիմ	Տարեալ
Ուտեմ	Ուտեմ	Տանեմ	Տարեալ

Ընդ նԱԻԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ընդ նախադրութիւնը սեռական խնդրով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ընդ նախադրութիւնը սեռական խնդրով կը նշանակէ գոնական, տեղ, զորօրինակ .

Ընդ իմ եւ ընդ + ,	Իմ եւ քու տեղը
Ընդ նոր ,	Անոր տեղը
Ընդ եղբոր ինչ ,	Եղբոր տեղ

Հ. Ընդ որակած խնդրով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ընդ՝ եղակի որակած եւ յոմակի անորոշ (առանց զի) հայցական խնդրով կը նշանակէ հեռւ . զորօրինակ .

Եղակի

Ընդ էս (ոչ՝ էն) ,	Ինծի հետ
Ընդ նմա ,	Անոր հետ
Ընդ եղբօր էրո՞՞մ	Իր եղբորը հետ

Յոմակի

Ընդ մեզ ,	Մեզի հետ
Ընդ նոս ,	Անոնց հետ
Ընդ եղբօրս էր ,	Իր եղբայրներուն հետ

Հ. Ընդ հայցական խնդրով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ընդ թէ եզակի եւ թէ յոքնակի հայցական խնդրով կը գործածուի , երբ խօսքը տեղէ մը անցնելու , հոնքնելու , ելլելու , բան մը ուրիշ բանի մը հասկնալու կամ կցելու , ընդարձակ տեղ մը որոշուելու կամ պարտելու վրայ է . զորօրինակ .

Երո՞՞ր ընդ պարտահանն . Պատահանէն մտաւ
Անց ընդ դուռն պարտիզին , Պարտէզին դուռնէն անցաւ .

Կապեաց զՂորին ընդ մայրան , Ջորին կապեց մացառին
Եւ համբաւ նորա ընդ մեծ Անոր անունը բոլոր այն երկրին մէջ տարածուեցաւ
նոյն երկրն
Երկնայն ընդ մեծայն տղատն . Բոլոր քաղաքը պատեցայ

Հ. Ընդ հայցական խնդրով կրկնուելով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ընդ հայցական խնդրով կրկնուելով կը նշանակէ մեջ տեղը , զորօրինակ .

Մի լիցի կռիւ ընդ էս և Իմ եւ քու մէջտեղ կռիւ
ընդ մեզ . Նըւայ
Կախեալ էր ընդ երկնս և Երկնի ու երկրիս մէջտեղ
ընդ երկր . կախուած էր

Հ. Ընդ գործիականով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ընդ գործիական խնդրով կը նշանակէ որակ , զորօրինակ .

Նստայ ընդ ծառուքն , Ծառին տակը նստայ
Գունդն երկրորդ ընդ էսով Երկրորդ գունդն իմ ձեռ-
յեռո՞՞ք է , թիս տակն է

Ըստ ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ըստ նախադրութիւնը տրականով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ըստ նախադրութիւնը տրական խնդրով կը նշանակէ համեմատ (կէօրէ) . զոր օրինակ :

Ըստ բանի տո՞՞մ ,	Քու խօսքիդ համեմատ
Ըստ նմա ,	Անոր (կարծեացը , խօսքին) նայելով

Հ. Ըստ հայցական խնդրով ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ըստ հայցական խնդրով կը նշանակէ որեղէ մը , քանէ մը անդին անցնիլ , զորօրինակ .

Անցին ըստ թեո՞՞ն ,	Գետէն անդին անցան
Ելին ըստ տղատն ,	Քաղքէն դուրս , անդին ելան

28. Հրահանք

Անոր ձայնը լսեցի . Հայրդ զիս ճանչցաւ . Չանի թագաւորին տարաւ . Չանոնք իրենց տուները տարին . Չար գաղան մը կերաւ իմ որդիս . Թուրքը կը լսեն , ու համրերը կը խօսին . Իմ աղանջնքիս մտիկ ըրէ .

Ինծի մտիկ ըրէք . Գեղ չեմ ճանչնար . Տեղացիները
 զանոնք ճանչցան . Այդ տղան իր մօրը տար . Գեղ իմ
 տունս տանիմ . Զանոնք օտար երկիր մի տանիք . Զքեզ
 ճանչցիր . Մարախը երկրին բոլոր կանաչեղէնը կերաւ .
 Եղբայրդ անոր հետ կը պտտի . Մտին տակը կը նրո-
 տէր . Զանի բոլոր քաղաքը պատօցուց . Գաշտին վրայ
 տարածուեցան . Քաղքին մէջ լուր մը ելաւ թէ թա-
 գաւորը մեռաւ . Ինծի հետ մի խօսիր . Կիրճէն անցնե-
 լով անոր ետեւէն ինկան , բայց չկրցան հասնիլ . Ծո-
 վէն երթանք , մեզի ցամաքէն ճամբայ չկայ . Արե-
 ւելքին կողմը եղող դռնէն չելլես . Իմ յարկիս տակը
 մտան . Նեղ դուռնէն մտէք . Անոնց հետ վէճի մի մըտ-
 ներ . Երկու եղբայր իրարու հետ կռուեցան (խօսքով) .
 Զօրքը կամուրջէն անդին անցաւ . Անոնք իրենց տիրո-
 ջը հրամանէն անդին անցան . Մեզի (մեր կարծեացքը)
 նայելով դժուարին չէ . Մեր կարողութեան համեմատ
 պիտի ջանանք . Գաւթէն անդին չելան . Զորին դու-
 ոին կապեց . Զանի պատին դամեցին . Մեր եւ ձեր
 մէջտեղը խտրութիւն չկայ :

Մտիկ ընել , լեւ (ումեք) ձամբայ , հանապահ
 Տեղացիք , արտ գեղացի Արեւելքին կողմը եղող , ոչ
 կանանչեղէն , քանջար ընդ արեւել
 Պատիմ , շրջեմ վէճի մանել , հարմել է պայ
 Պատրուներմ , շրջեցոցանեմ +ար
 Տարածուիմ , սփռեմ կռուիլ (խօսքով) , կոթել
 Լուր , համբու կարողութիւն , կար
 Ետեւէն իյնալ , զհեռ պըն Պատ , որմ
 Դեւ Գամել , վարեմ
 Զկայ , չէ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Մտա ընդ պատահանն է ներս . Մտա բայ չէղող .

կտ . եղ . Գ . դէմք , հարմել ին — Մտուտ , ո՞վ . — Նա . նա ,
 էակ . դեր . եղ . Գ . դէմք , զօրութեամբ , տէր բայի
 էտա ին : — Մտուտ նա , ո՞ր . — Ինչէրս . մակբայ ,
 որ տեղւոյ պարագայ մը , այսինքն՝ ուր մտնելը կը
 ցուցնէ : Մտուտ նա ի ներքս , հարմ . — Ընդ պատահան-
 նն , պատահանէն . Ընդ նախադրութեամբ բնութեան
 խնդիր , նոյնպէս մտնելուն ուրիշ մէկ տեղւոյ պարա-
 դան կը ցուցնէ , այսինքն՝ ուստի մտնելը :

ԴԱՍ ԻՊ

Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ն Բ Ա Յ Ե Ր

(Չարտահանութիւն)

ՏԵՂԻՈՅ ՊԱՐԱԳԱՅ ՅՈՒՑՆՈՂ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հ . Դնեմ , ըմպեմ , հանեմ ինչպէս կը խոնարհին :
 Պ . Դնեմ , ըմպեմ (խմել) , հանեմ (բռնել) հեռեւեալ
 կերպով կը խոնարհին .

Մանանական Անրկայ

ՆԵՐԳ .	ԿՐԱԻ .	ՆԵՐԳ .	ԿՐԱԻ .	ՆԵՐԳ .	ԿՐԱԻ .
ԿԵ ԲԻԻ՛	ԿԵ ԲԵԻ՛	ԿԵ ԲԻ՛	ԿԵ ԲԵԻ՛	ԿԵ ԲԵԻ՛	ԿԵ ԲԵԻ՛
Դնեմ	Դնեմ	Բնեմ	Բնեմ	Ունեմ	Կայեալ լինեմ (*)

(*) Ունեմ , կը բռնեմ , բային կրաւորականին համար սովորաբար ըմպեմ , կը բռնուիմ , բայը կը գործածուի :
 Նոյն ունեմ բայը կը նշանակէ նաև ունենալ , բայց ներկային , անկատարին , ստորագասականին , աներեւոյթին և ապառնի ընդունելութեան մէջ միայն . ուստի և ունեմ , ունեմ , ունեմ , ունեմ , ունեմ , կը նշանակեն նաև ունեմ , ունեմ , ունենալ ևն : Իսկ միւս ժամանակներուն , զորքինակ կատարեալին , ապառնեոյն և անցեալին համար կը գործածուի է՛ բայը , այսպէս էլ է՛ ևն .

Դնես Լայն	Դնիս Լայն	Ըմպես Լայն	Ըմպիս Լայն	Ունիս Լայն	Կալեալ լի- նիս, ևն.
--------------	--------------	---------------	---------------	---------------	------------------------

Անկառայ

Կը Է-նի	Կը Է-նի	Ըմպէի	Ըմպիի	Ունէի	Կալեալ լի- նէի ևն.
Դնէի Լայն	Դնիի Լայն	Ըմպէի Լայն	Ըմպիի Լայն	Ունէի Լայն	

Կատարեալ

Դի	Դի-տայ	Խօշի	Խօշայ	Բ-նի	Բ-նայ
Երի	Երայ	Արբի	Արբայ	Կալայ	Կալեալ եղէ
Երի	Երար	Արբի	Արբար	Կալար	Կալեալ ե- ղբ ևն.
Եր	Երա	Արբ	Արբա	Կալա	
Երաք	Երաք	Արբաք	Արբաք	Կալաք	
Երեք	Երայք, Ե- շարուք	Արբեք	Արբայք	Կալայք	
Երին	Երան	Արբին	Արբան	Կալան	

Ապառնի

Պիտի Է-նի					
Երեց	Երայց	Արբեց	Արբայց	Կալաց	Կալեալ ե- ղց
Դեցես	Դեցես	Արբեցես	Արբայցես	Կալացես	Կալեալ ե- ղցես ևն.
Դեցի	Դեցի	Արբեցի	Արբայցի	Կալացի	
Դեցուք	Դեցուք	Արբեցուք	Արբայցուք	Կալացուք	
Դեջեք	Դեջեք	Արբեջեք	Արբայցեք	Կալացեք	
Դեցին	Դեցին	Արբեցին	Արբայցին	Կալացին	

Հրամայական

Դի	Դի-տ	Խօշ	Խօշ-տ	Բ-նի	Բ-նայ
Դի	Դի-տի	Արբ	Արբի	Կալ, Կա	Կալեալ Էր
Մի զնի	Մի զնի	Մի ըմպի	Մի ըմպի	Մի ունի	Կալեալ Էր ևն.
Դիք	Երարուք	Արբեք	Արբարուք	Կալայք, Կա- լարուք	
Մի զնեք	Մի զնեք	Մի ըմպեք	Մի ըմպեք	Մի ունեք	

Ստորադասական

Դի-տ	Դի-տ	Խօշ	Խօշ	Բ-նի	Բ-նայ
Դնեցեմ	Դնեցեմ	Ըմպեցեմ	Ըմպեցեմ	Ունեցեմ	Կալեալ լի- նեցեմ
Դնեցես	Դնեցես	Ըմպեցես	Ըմպեցես	Ունեցես	Կալեալ լի- նեցես
Լայն	Լայն	Լայն	Լայն	Լայն	Լայն

Աներևոյթ

Դի-տ	Դի-տ	Խօշ	Խօշ	Բ-նի	Բ-նայ
Դնե	Դնե (ել)	Ըմպել	Ըմպել (ել)	Ունել	Կալեալ լի- նել

Անցնայ ընդունելոյթի

Դի-տ	Դի-տ	Խօշ	Խօշ	Բ-նի	Բ-նայ
Երեալ	Երեալ	Արբեալ	Արբեալ	Կալեալ	Կալեալ

Ապառնի ընդունելոյթի

Դի-տ	Դի-տ	Խօշ	Խօշ	Բ-նի	Բ-նայ
Դնելոց	Դնելի	Ըմպելոց	Ըմպելի	Ունելոց	Ունելի

Տղայք ընդունելի մայր խոնարհեն ունի ին պէս :
 Հ. Տամ, Գամ, Երթամ ինչպէս կը խոնարհին :
 Պ. Տամ, Գամ, Երթամ կը խոնարհին հետեւեալ կեր-
 պով .

Սահմանական Ներկայ

Ներգ.	ԿՐԱ.Ի.	ՁԻՁ.	ՁԻՁ.
Կ-տ	Կը Է-նի	Կ-տ	Կ-տ
Տամ	Տուեալ լինիմ	Գամ	Երթամ
Տաս	Լայն	Գաս	Երթաս
Տայ		Գայ	Լայն
Տամք		Գամք	
Տայք		Գայք	
Տան		Գան	

Անկատար

Կ--դ--ի	Կը րբ--ի	Կ--դ--ի	Կ'ըբ--ի
Տայե	Տուեալ լինէի	Գայե	Երթայե
Տայեր	Լայլն	Գայեր	Երթայեր
Լայլն		Լայլն	Լայլն

Կատարեալ

Տ--ի	Տը--ից--յ	Ե--ի	Գ--ի
Ետու	Տուայ	Եկե	Չոքայ
Ետուր	Տուար	Եկեր	Չոքար
Ետ	Տուաւ	Եկն	Չոքաւ
Տուաք	Տուաք	Եկաք	Չոքաք
Ետուք	Տուայք	Եկայք	Չոքայք
Ետուն	Տուան	Եկն	Չոքան

Այստնի

Պիտի ր--ի	Պիտի րբ--ի	Պիտի ր--ի	Պիտի րբ--ի
Տաց	Տուայց	Եկեց	Երթայց
Տացեա	Տացին	Եկեսցեա	Երթեսցեա
Տացէ	Տացի	Եկեսցէ	Երթեսցէ
Տացուք	Տացուք	Եկեսցուք	Երթեսցուք
Տաջեք	Տաջեք	Եկեսցէք	Երթեսցէք
Տացեն	Տացին	Եկեսցեն	Երթեսցեն

Հրամայական

Տ--ր	Տը--ր	Ե--ր	Գ--
Տուր	Տաջեր	Եկ	Երթ
Մի տար	Մի տուեալ լինիր	Մի գար	Մի երթար
Տուք	Տաջեք, տուա-	Եկայք	Երթայք
	րուք		
Մի տայք	Մի լինիք տուեալ	Մի գայք	Մի երթայք

Ստորադասական

Տ--ի	Տը--ի	Գ--ի	Երբ--ի
Տայցեմ	Տայցեմ	Գայցեմ	Երթայցեմ
Տայցեա	Տայցեա	Գայցեա	Երթայցեա
Լայլն	Լայլն	Լայլն	Լայլն

Աներևոյթ

Տու	Տը--իւ	Գու	Երբու
Տաւ	Տուեալ լինել	Գաւ	Երթաւ

Անցեալ ընդունելութիւն

Տ--ի	Տը--ի	Ե--ի	Գ--ի
Տուեալ	Տուեալ	Եկեալ	Երթեալ

Այստնի ընդունելութիւն

Տուց	Տը--իւց	Գուց	Երբուց
Տալի	Տալի	Գալից	Երթալից

ՏԵՂԻՌՅ ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ ՅՈՒՅՆՈՂ,

ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հ. Բանի մը այլեւայլ կողմերը կամ դիերը ցուցնող նախադրութիւններն որո՞նք են :

Պ. Բանի մը այլեւայլ կողմերը կամ դիերը ցուցնող նախադրութիւններն են

Առաջի կամ առաջոյ, առ-	Առնիւնք, կիցը
ջեւը	Յանդիման, հանդէպ, դի-
Ձկնի, յեփոյ, ետեւը, ետին	մացը
Ձկնո, զինի, ետեւէն	Ընդդէմ
Ի վերայ, վրան	Հակառակ
Ընդ, տակը	Մերձ, մօտ, մօտ
Ի, յ, մէջը	Գեղի, դէպ
Ի մէջ, ի մէջի, մէջտեղը	Միջեւ, միջեւ
Արտօրոյ, դուրսը	Հետեւ, հետու
Ի ներքոյ, ներսը	Շուրջ, բոլորակը
Առ, քովը	

Հ. Այս նախադրութիւններն ինչ հօլով խնդիր կը պահանջեն :

Պ. Մեծ մասը սեռական խնդիր կ'ուզէ , ոմանք ալ տրական , բացառական կամ ուրիշ նախադրութեամբ խնդիր մը , զորօրինակ .

Խոստովան լեր առաջի Առ-
բո՞ւնոյ Աստուծոյ առջեւ խոստո-
վանէ

Կայր յեփոյ դրանն , յեփոյ
նորս , զինի վարագործին
Դրան , անոր , վարագու-
րին ետին կը կենար

Գնացին զճեփ , զինի նորս
Անոր ետեւէն գացին

Եղ ի վերայ սեղանոյն
Սեղանին վրայ դրաւ

Նստէր ընդ հովանեաւ ծա-
ռոյն Մտին շուքին տակ կը
նստէր

Կային ի հրապարակէ անդ
Հրապարակին մէջ կը կե-
նային

Խաղաղութիւն էր ի մէջ նոցա
Անոնց մէջտեղ խաղաղու-
թիւն էր

Կացին արքայոյ դրանն
Դրան դուրսը կեցան

էր ի ներայ վարագործին
Վարագործին ներսն էր

Ազաւ առ նա զայն գիշեր
Այն գիշեր անոր քով օ-
թեւան բրաւ

Շունն կայր առ դիակն
Շունը դիակին քով կը կե-
նար

Պատգամաւորն անցեալ
Պատգամաւորն անցաւ քո-
վըս նստաւ

Նստէր յանդիման նորս
Անոր դիմացը կը նստէր

Երթայք ի գիւղն որ հան-
Մեր դիմացի գիւղը գացէք

Ընդդէմ մեր էր հողմն
Հովը մեզի դէմ էր

Հակառակ կայր նա
Անոր հակառակ կը կենար

Տուն իմ մերձ է յեկեղեցին
Տունս եկեղեցւոյն մօտ է

Նաւէաք դեռ յարեւել
Ի՛նչպ արեւելք կը նաւէինք

Ածին զնոսա միւլէս ի դոռոն
Չանոնք մինչեւ քաղքին
դուռը բերին

Հեռի ի դռնէ եւ ի քարեկամաց Տունէն եւ բարեկամներէն հեռու

Ածին պարիսպ շարջ դոռ-
դառան Գաղքին բոլորտիքը պատ
քաչեցին

29. Հրահանգ.

Գիրքը սեղանին վրայ դրի . Մեր ետեւէն եկան .
Ձեր տուները գացէք . Օտարի տուն մ'երթար . Իմ բա-
ժինս ինձի տուր . Հայրդ պատասխան չի տար . Գիր-
քերն անոր տուի . Շատ ձուկ բռնեցին . Սպասաւոր-
ները գինին խմեցին . Իր եղբօրը գնաց . Չանի մեր դը-
րիր . Անոր բաւական պաշար տուին . Հաց գնելու եր-
թանք . Անոր մարմինը գերեզմանի մէջ դրին . Ինձի
եկէք . Շատ ստակ ունի . Բան մը չունինք . Չանի իր
տունը ընդունեց . Եղբայրդ ինձի եկաւ . Ինձի հետ ե-
կուր , տեղը քեզի ցուցնեմ . Այդ ձեր իւղէն մեզի
տուէք . Ձեր բոլոր պէտքը ձեզի պիտի տամ . Ինձի
հետ դաշտը գացին . Ստակի տեղ անոնց կերակուր
տուինք . Քու պատկերդ իմ սենեակս պիտի դնեմ .
Պարտքի համար բանտ դրուեցաւ , բայց ժամ մը ետքը
հանուեցաւ անկէ . Ինչո՞ւ համար այդ մարդուն ստակ
փոխ կու տաս . Անոր փոխ կու տամ , քանզի ստակի
պէտք ունի . Ջուր չեմ խմեր , քանզի ծարաւի չեմ .
Գինի խմեցինք , քանզի շուր չգտնուեցաւ . Մտնին
մեր դրիր . Քու մտուկիդ մէջ դրի զայն . Եղբայրդ
մեր գնաց . Որսի գնաց . Ձինուորներն եկան եւ մեզ
բռնել կ'ուզէին . Իր եղբօրը հետ եկաւ . Անոր եղբայրն
անոր հետ եկաւ . Մեզի հետ եկէք . Իմ ձեռքիս տակն
ունիմ . Ձեր իշխանութեանը տակ զինուորներ ունիք .
Անոնց վրայ յարձակեցան . Իմ վրաս մի լաք . Իմ առ-
ջեւս մի բերէք . Չանի քաղքէն դուրս հանեցին . Չամ-
բան անոր պատահեցանք գիւղին մօտ . Այս ամէնը

մեր առջեւը դործուեցաւ . Անիկա սենեկին դուրսը կը կենար , ես ներսը . Հրապարակին մէջտեղն ազրելը շինեց , եւ ազրելին վրայ կանգնեց իր պղնձէ արձանը . Երբ մօտ եկանք այն քաղքին որ լեռանը զիմացն է . Այգիները գեղէն շատ հեռու չեն . Քաղքին բոլորակը պարտէզ է , պարտէզին քովէն (տես էջ 99. 2⁰.) դեռ կ'անցնի . Լերանը մինչեւ գլուխը կ'ուղեկնը ելլել , բայց հազիւ մինչեւ կէսը կրցանք հասնիլ . Բոլորտիքս առին եւ կը խնդրէին ինէ որ զանի իրենց ձեռքը տամ . Անոնց վրայ ելան . Անոնք որ մեր առջեւէն կ'երթային սկսան մեր ետեւէն դալ . Չուղեցինք անոնց ետին կենալ . Երբ կամարներով կապուած սրահին ասկ մըտանք . Նաւը խարխիս նեակեց աշտարակին դիմացը . Նաւահանգստին ներսը վտանգ չկայ , անկէ դուրս է վտանգը . Մինչեւ փողոցին անկիւնը եկուր , ու անկէ ետ դարձիր :

Ետեւէն դալ , Գալ զինէ Պէտք ունիմ , պէտս ասնի՛մ
 Պատասխան , պարտախանի Մնտուկ , արիչ , արիչը
 Բռնեմ (ձուկ , եւն) , ասնի՛մ Որտի երթալ , երթալ շարայ
 Խմեմ , ը՛պէ՛մ ձա՛մբան , զճանապարհայն
 Ո՞ւր , ո՞ւր . (եթէ շարժում Պատահել , հանդիպի՛մ
 է) յո՞ւ Մէջտեղը , է մէջ
 Բաւական , ըստ Բասախանին Արձան , պարկէր
 Բան մը (բացասական բայի Պղնձէ , պղնձի
 հետ) , ոչինչ Շատ , կարէ
 Տեղ (նխ.) , փոխանակ (տեւ Բոլորտիքն առնել , լինել
 օականով) շարչ
 Դրուեցաւ , երես (ընէ՛մ ին կամարներով կապուած , կա-
 կրա որ.) ճարտար
 Ետքը (նխ.) , (յեթ սեռակ.) Ելլել (մէկուն վրայ) , յասնէ՛մ
 Անկէ , անոք Նետել (խարխիս) , ընկէ՛նում
 Ինչո՞ւ համար , ընդէ՞ր Ետ , յեթս (մկ.)

ԼՈՒԾՈՒՄ

Երէ զճարտանն է վերայ սեղանոյն . Երէ , դնեմ բային կտ. եզ. Ա. գէմքը . տէր բային էս , զօրութեամբ կ'իւ մացուի : Զճարտանն , դոյ. հայց. սեռի խնդիր երէ ին : Ի վերայ սեղանոյն , նախադրութեամբ խնդիր երէ ին , տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ : Երէ , դրի . — Ո՞վ — Ես . — Ի՞նչ բանը . — Զճարտանն , գիրքը . — Ո՞ւր . — Ի վերայ սեղանոյն , սեղանին վրայ : Ելին զինէ մեր . Ելին , Գամ բային կտ. յք. Գ. դէմքը . տէր բային է նոտա , զօրութեամբ : Զլին մեր , նախադրութեամբ խնդիր . գալուն մէկ պարագան կը ցուցնէ : Ելին , եկան . — Ո՞վ . — Նոտա , անոնք . Որուն ետեւէն . — Զլին մեր , մեր ետեւէն :

ԳԱՍ ԻԵ.

Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ն Բ Ա Յ Ե Ր

Հ. Զարմանում , երկնի՛մ , երկնի՛մ , լինի՛մ բայերն ինչպէս կը խոնարհին :
 Պ. Զարմանում , երկնի՛մ , երկնի՛մ , լինի՛մ կը խոնարհին հետեւեալ կերպով :

Մանմանակաւ Ներկայ

ԶԻՁ.	ԶԻՁ.	ԶԻՁ.	Կ'աւս.	ԶԻՁ.
Կ'արմանում	Կը լինում	Երկնի՛մ	Կ'աւս.	Լինիմ
Զարմանում	Երկնի՛մ	Երկնի՛մ	Կ'աւս.	Լինիս
Եսլին	Եսլին	Եսլին	Կ'աւս.	Եսլին

Անկատար

Կ'արմանում	Կը լինում	Կ'աւս.
Զարմանում	Երկնի՛մ	Երկնի՛մ
Զարմանում	Երկնի՛մ	Երկնի՛մ
Եսլին	Եսլին	Եսլին

Կատարեալ

Աբէ՛յ-յ	Վ-ի-յ-յ	Եւ-յ	
Զարթեայ	Երկեայ	Եղէ	Ն-յ
Զարթեար	Երկեար	Եղեբ	
Զարթեաւ	Երկեաւ	Եղեւ	
Զարթեաք	Երկեաք	Եղաք է-՛ եղեաք	
Զարթեայք	Երկեայք	Եղէք	
Զարթեան	Երկեան	Եղեն	

Ապարտնի

Պէ-տէ -բէ-ն-ո՛ւ	Պէ-տէ Վ-ի-ն-ո՛ւ	Պէ-տէ շա-՛ւ	
Զարթեայց	Երկեայց	Եղեց	Լեցեմ
Զարթեցես	Երկեցես	Եղեցես	Լեցես
Զարթեցէ	Երկեցէ	Եղեցէ	Լեցէ
Զարթեցուք	Երկեցուք	Եղեցուք	Լեցուք
Զարթեցէք	Երկեցէք	Եղեցէք	Լեցէք
Զարթեցեն	Երկեցեն	Եղեցեն	Լեցեն

Հրամայական

Աբէ՛յ-տէ	Վ-ի-տէ	Եւ-տէ	
Զարթեր	Երկեր	Եղիջեր	Լեր, լիջեր
Մի զարթնուբ	Մի երկնչիբ	Մի եղանիբ	Մի լինիբ
Զարթեք	Երկերուք	Եղեբուք	Լերուք, լիջեք
Մի զարթնուք	Մի երկնչիք	Մի եղանիք	Մի լինիք

Մտադրական

Աբէ՛ն-ո՛ւ	Վ-ի-ն-ո՛ւ	Էւ-ն-ո՛ւ	
Զարթնուցում	Երկնչեցիմ	Եղանիցիմ	Լինեցիմ
Զարթնուցուս	Երկնչեցիս	Եղանիցիս	Լինեցիս
Էսցին	Էսցին	Էսցին	Էսցին

Աներեոյթ

Աբէ՛ն-ւ	Վ-ի-ն-ւ	Էւ-ւ	
Զարթնուլ	Երկնչել	Եղանել	Լինել

Անցեալ ընդունեցութիւն

Աբէ՛յ-տ	Վ-ի-տ	Էւ-տ	
Զարթուցեալ	Երկուցեալ	Եղեալ	Լեալ

Ապարտնի ընդունեցութիւն

Աբէ՛ն-ւ	Վ-ի-ն-ւ	Էւ-ւ	
Զարթնուց	Երկնչուց	Եղանուց	Լինուց

ԴԱՍ ԻԶ.

ՆԱԽԻՐԻՆ ԱՅԼԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հ. Նախդիրը հայցականէն զատ ուրիշ զորոյցներով կը գործածուի :

Պ. Նախդիրը շատ անգամ Բացառականով եւ Հորթիականով կը գործածուի :

Հ. Նախդիրը բացառականն ինչ կը կոչուի եւ ինչ կը նշանակէ :

Պ. Նախդիրը բացառականը պարտական կը կոչուի, եւ կը նշանակէ բանի մը ձեռքով գործընթակ :

Բացառական

Պարտական

Ի հանկանի, տղէն,	Զհանկանին, տղուն վրայով
Յինին, ինէ,	Զինին, իմ վրայով
Ի հանի, անկէ,	Զհանի, անոր վրայով
Ի նոցանէ, անոնցմէ,	Զնոցանէ, անոնց վրայով
Յ-տէ-տէ, մէկէ մը,	Զտ-տէ-տէ, մէկու մը վրայով
Յի-տէ-տէ, բանէ մը,	Զի-տէ-տէ, բանի մը վրայով
Յայլի-տէ-տէ, ուրիշ բանէ մը,	Զայլի-տէ-տէ, ուրիշ բանի մը վրայով

Հ. Նախդիրը գործիականը, ինչ կը կոչուի եւ ինչ կը նշանակէ :

Պ. Նախդիրը գործիականը պարտական կը կոչուի եւ կը նշանակէ :

1⁰. Մէկուն կամ բանի մը Բարբոթիք, եւ 2⁰. բանի մը ատենները, զորօրինակ :

Գործիական

Պարտական

Նովա , անով ,	Չնովա , անոր բոլորովքը
Քաղաքա , քաղաքով ,	Չքաղաքան , քաղքին բոլոր- տիքը
Ինե , իզմով ,	Չինե , իմ բոլորովքս
Ինն ժամա , ինը ժամով ,	Չինն ժամա , ժամը իննին ատենները
Միջօրեի , կէս օրով ,	Չմիջօրեի , կէս օրուան ա- տենները

Հ. Ո՞ր բայերն են որ փոխանակ բացառականի պարտական խնդիր կ'առնեն :

Պ. Կախել եւ ունել (բռնել) բայերը . ուստի կ'ըսուի՝ կախել շնորհ , շնորհ , շնորհ , փայտէն , ծառէն , պատէն վար կախել . ունել յիշատակ , յիշողն , բռնել ձեռքէն , վզէն :

Հ. Ո՞ր բայերն են որ պարտական խնդիր կ'ուզեն :

Պ. Արիւնէմ եւ ածեմ բայերը , ուստի կ'ըսուի .

Արկեալ էր շնորհ կամ ղեւ . Արան մաղէ վերարկու մը ղեւ . վերարկու մաղեղէն , առած (հագած) էր Արկին ղեւա . քղամիդ կար . Անոր կարմիր քղամիդ համիր , գուցին

Ածել դօտի , սուր ղիջով , Մէջքը դօտի , սուր կապել Ածել որմ , պատուար ղեւ . Քաղաքը պատով , պատուարով պատել .

30. Հրահանգ

Զ Կախիլի այլ-այլ հոլովներով

Անոր ձայնը լսեցինք . Յովսէփ իր եղբայրները ձանչցաւ , իջ առիւծն իր ձագերը կը պաշտպանէ . Երկրագործը երկիրը կը մշակէ . Քրիստափոր Կոլումպոս Ամերիկա գտաւ . Անոր վրայով լսեցինք թէ եղբօրը քով

է . Ի՞նչ բանի վրայով կը խօսի այդ դիրքը . Այս դիրքը հանքերու վրայ կը խօսի . Վարդանանց պատերազմին վրայ ո՞վ գրեց . Վարդանանց պատերազմին վրայ կը գրեն Եղիշէ վարդապետ եւ Ղազար Փարպեցի ուրոնք ժամանակակից են այն պատերազմին . Այդ ձեռք խօսքը որո՞ւ վրայով էր . Մեր խօսքը թագաւորին որդւոյն վրայով էր . Ասոնք կ'ամբաստանեն անոր վրայով թէ թշնամիներուն ծածուկ օգնական է . Կնճի համար ո՞վ եմ կ'ըսէք . Ձեր վրայով կը լսենք թէ շատ հարուստ էք . Ձուր բերելու գացին . Բան կը փնտռէին որ անոր վրայով ամբաստանութիւն ընեն . Քաղքին բոլորովքը պատ քաշեցին . Թշնամիները բոլորովքս պատեցին . Անոր վրան կարմիր քղամիդ տուին . Իր հանգերծը վրան առաւ . Ձեռքէն բռնելով ներս մտցուց . Մաղերէն բռնելով կը քաշէին . Ձորս ծայրերէն (պոչերէն) կախուած աման մը տեսաւ . Քոյ մը Սաբեկայ ծառէն կախուած կը կենար եղջիւրներէն . Տղաքն իրենց մայրերուն վիզէն կախեցին . Քեզի ծուռ կը նայի . կ'երեւի թէ քեզի դէմ բան մը ունի . Ծառաներն անոր բոլորովքը կը կենային . Անոր հանդերձէն բռնեց . Արան կտաւ մը առած էր , քանզի մերկ էր . Անոր արիւնէն պատին բոլորովքը ցատկեց . Կռապաշտ ազգերէն ումանք իրենց զաւկները կրակէ անցունելու սովորութիւն ունէին . Մեր Վարազդատ թագաւորին վրայով կը պատմուի թէ Եփրատ գետէն ցատկեց . Հին ատենն ինչան սգոյ եւ ապաշխարութեան սովորութիւն էր քործ հագնել եւ գլուխը հող դնել . Տղուն վրայով լսել կ'ուզեմ . Կռուոյն վրայով ստոյգ բան մը չի պատմուիր . Կնճու համար իմ վրայովս ամբաստանութիւն կ'ընէք . Անոր վրայով շատ բան կը լսենք . Անոնց վրայով ըսուած խօսքերը սուտ են . Մէկու մը կամ բանի մը վրայով երբէք ազէկ կամ գէշ գրած չեմ . Ու

ըիշ բանի մը վրայով խօսինք , ոչ միշտ միեւնոյն բաներու վրայ . Բազմութիւնն անոր բոլորտիքը դիզուեցաւ . Քաղքին բոլորտիքը նստան . կէս օրուան կամ կէս գիշերուան ատենները քաղքէն կ'ելլէին . Ճամբուն կէսին մօտ վրան հասան . Այն ատեններն այն երկու ազգին մէջտեղ պատերազմ կար :

Եգ , հարու
Ձագ (առիւծի , շունի) ,
կորեան
Երկրագործ , հողագործ
Ինչ բան , շինչ ինչ
Ինչ բանի վրայով , շինչ
Ինչ
Խօսիլ , հարեւ
Հանք , արեւմտեան շինչ
Ո՞վ , ո՞վ , ո՞վ
Որով վրայով , շինչ
Մածուկ , հար
Օգնական , շինչ
Ջուր , ոսկի , եւն . բերե-
լու երթալ , զրկել . եր-
թալ , յիշել կամ արտել
զըրոյ , շինչ , եւն .
Փնտռել , շինչ
Բան , ինչ
Քաշել (պատ , եւն .) ,
Պատ , պարտոյ
Վրան տալ } արեւմտեւ շ
Վրան առնել } (գործ .)
Բռնել , ունել շ (բացառ .)
Քաշեմ , արեւմ

Մայր (լաթի մը) . հարու .
սեռ . հարու
Մուռ նայիլ , շինչ հար-
ել
(Մէկուն դէմ) բան մը ու-
նենալ (սրտին մէջ) , ու-
նել ինչ ինչ (զուտքէ)
Ցատկել (ջուր , եւն .) ցայտել
շ (գործ .)
Այրել , արեւ շինչ (կրակին
բոլորտիքը դնել)
Սովորութիւն ունենալ , շինչ
նել արեւ
Ցատկել (աթլամագ) , շինչ
շ (գործ .)
Գլուխը հող դնել , արեւմտեւ
հող շինչ
Ստոյգ բան մը շ . . . շինչ
արեւ
Ամբաստանութիւն ընել ,
արեւ
Ըսուած խօսքերը , քանի
որ արեւ
Գրած չեմ , շինչ ինչ հարեւ
Բազմութիւն , արեւ

Իջուիլ , ինչ
կէս օրուան ատենները ,
շինչ , շինչ
արեւ , շինչ
կէս գիշերուան ատեն-
ները , շինչ շինչ

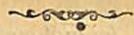
Հ . Ո՞ր բայերը շինչ եւ երկնի ինչ պէս կը խո-
նարին :
Պ . Ջարմունք ինչ պէս կը խոնարին
Այրեւմտեւ , կ'ուսենամ , Ցանկեմ , կը բարկանամ ,
Երդուն , երդում կ'ընեմ , Քաղքեմ , կ'անօթենամ ,
Ոստեմ , կը ցատկեմ ,
Երկնի ինչ պէս կը խոնարին
Թարեւ , կը պահուրտիմ , Մարեւ , կը մօտենամ ,
Թարեւ , կը թռչիմ , Մարեւ , կը կուրիմ ,
Հանքեւ , կը հանգչիմ , Փարեւ , կը փախչիմ ,
Աշակերտք այս բայերը խոնարեն :

31. Հրահանգ

Հայրդ արթնցաւ , եւ քեզ կը կանչէ . Չարագործնե-
րը իշխանութենէ կը վախնան . Անիրաւ տեղը բարկա-
ցաւ . Իմ տանս մէջ պիտի հանգչիմ . Թռչունները ծա-
ռերուն ճիւղերուն վրայ կը հանգչին . Աստուծմէ վախ-
ցիր . Սուտ երդում չընես . Մեր զինուորները քաջու-
թեամբ կ'առեցան . Անոր մօտեցաւ ու կ'աղաչէր . Երբ
անոր ձայնը լսեց , փախաւ . Ասիկա անոր ըսելու վախ-
ցան . Ինչո՞ւ կը վախնաք անոնցմէ . Անդգամներէն փա-
խէք . Երդում ըրէ ինձի անոր վրաս չընելու . Քու
խօսքերուդ մէջ հաւատարիմ եղիր . Քաջ եղիք . Հեղք
մի ըլլար . Երբ արթնցան , զանի իրենց քով տեսան .

Անօթեցայ եւ ինծի ուտելիք չտուիք . Տղաք հնազանդ ըլլան իրենց ծնողացը . Վաղուան պատարաստ եղիք . Ինչո՞ւ կը բարկանաս . Չար բան մը չգործեցի :

Կանչեմ, Կոչեմ	Ինչո՞ւ, ընդե՞ր
Անիրաւ տեղը, յանկրատ	Վնաս ընել, ժողանչել
Ճիւղ, սոս	Ուտելիք տալ, սոս սոս
Սուտ (մի), սոս	Վաղուան, սոս ջողան

ՔԱՍ ԻԷ.

ՀԱՅՅԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ, ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԻԻՐ

Հ. Հայցական հողովը միշտ սեռի խնդիր է թէ իբրեւ բնութեան խնդիր ալ կը գործածուի :

Պ. Հայցական հողովը կը գործածուի նաեւ իբրեւ բնութեան խնդիր

1⁰. Ժամանակի պեղումներն եւ չափ ցուցնելու համար, եւ, ո՞րչափ ժամանակ, ո՞րչափ, ո՞րչափ տեղ, հարցմանց պատասխան է . զորօրինակ՝ Մնաց անդ զառարս հինգ . Հոն հինգ օր մնաց : Այս խօսքին մէջ զառարս հինգ, հինգ օր, հայցականը՝ բնութեան խնդիր է, կը ցուցնէ ժամանակի տեւողութիւն մը, եւ որչափ ժամանակ հարցման պատասխան է : Ո՞րչափ ժամանակ մնաց . — Հինգ օր :

Ես նոցա ցորեան տոս հինգ, անոնց հինգ տոս ցորեան տուաւ : Այս խօսքին մէջ ալ տոս հինգ, հինգ քոս, հայցականը՝ բնութեան խնդիր է, չափ կը ցուցնէ, եւ ո՞րչափ հարցման պատասխան է : Ո՞րչափ ցորեան տուաւ, — Հինգ տոս :

Գնացաք ճղնա երէս, երէտ ճղնա քալեցինք : Այս խօսքին մէջ ալ ճղնա երէս, երեք մղոն, հայցականը՝ բնու-

թեան խնդիր է, չափ կը ցուցնէ, եւ ո՞րչափ տեղ հարցման պատասխան է : Ո՞րչափ տեղ քալեցինք . — Երէտ ճղնա :

32. Հրահանգ

Աշակերտ Թոսական աշակները Գոյականներն ետբը ղնելով համայնեցնեն անոնց հետ :

Հայրս եօթանասուն տարի ապրեցաւ . Չանի երեք օր վնտուեցին . Պատերազմը հինգ ամիս տեւեց . Եօթը ժամ խօսեցաւ . Օրը տասը ժամ կ'աշխատիմ, երկու ժամ կը հանգչիմ, երեք ժամ կ'ուտեմ եւ կը դբօսնում, մնացած ժամերն ալ կը քնանամ . Սիւնին բարձրութիւնը վեց կանգուն էր . Քաղաքը մէկ օրուան ճամբայ հեռու է մենէ . Չանոնք երկու մղոն տարին . Անոնց հինգ քոս ցորեն տուին . Պատը եօթը կանգուն բարձրացին . Ասոր համար ութ տարի աշխատեցայ . Աշտարակը երկու քարընկէց մենէ հեռու է . Եղբայրս երեսուն տարի ապրեցաւ . Տասը տարի եղբօրը քով բնակեցաւ . Ութ մղոն քալեցինք . Հարիւր լիտր լիւղ ծախեցինք . Չանոնք տասուերկու օր կը սորվեցնէր . Շատ օրեր նեղութիւն կրեցին . Ամբողջ օր մը ոչ կերաւ եւ ոչ խմեց . Վեց օր գործէ . Անոնց քով երկու օր կեցանք . Եօթը օր հարսնիք ըրին . Երկու մարդ մեզի եկաւ . Երկու օր ետքը որդին մեռաւ . Երկու քանքար շահեցայ . Վեց մարդ տասն օր աշխատեցան . Չորս օր անոնց սպասեցինք . Տարւոյն մէջ տասուերկու ամիս կայ, ամսոյն մէջ երեսուն կամ երեսունումէկ օր, օրուան մէջ քսան եւ չորս ժամ, ժամու մէջ վաթսուն վայրկեան . Երկու ամիս է քանի որ եղբայրս մեռաւ . Հոն ժամ մը նստայ . Բոլոր այս գիշեր աշխատեցանք . Ինչո՞ւ համար բոլոր ցորեկը դատարկ կը կենաք . Այն օր անոր քով օթեւան ըրին .

Ինձի գաւաթ մը ջուր տուր . Շատ օրեր հոն կեցանք .
 Երկու օր անոնց հետ քալելէն ետքը՝ գեղ մը հասանք .
 Տասը ժամ անօթի կեցայ . Սրահին մէջ եօթը սիւն
 կանգնեց . Տան մը մէջ մինակ կը բնակէր . Մէկ մար-
 դով եկաւ . Մէկ թուղէ մահ եղաւ . Երեք մարդոց իշ-
 խանութիւնը (եռապետութիւնը) երկայն չտեւեց . Չորս
 զինուորով բերուեցաւ . Անիկա հարիւրէ աւելի տղա-
 յոց վարպետ էր . Երեք հազարի չափ մարդոց խօսե-
 ցաւ . Ութ օր ետքը մեռաւ . Տասուերկու որդի ու-
 նէր . Վեց տարի առաջ տեսայ զանի . Հինգ ամիս ետ-
 քը սովը դադրեցաւ :

Ապրիլ , կէս	Հոն , անդ
Տարի , ամ	Բոլոր այս գիշեր , շաբաթ
Փնտտել , խնդրէ՛մ	Քիչէր
Օրը , յառաջ	Բոլոր ցորեկը , շաբաթ կամ
Քնանալ , ննջէ՛մ	շաբաթ չըլլայ
Պատ , որ՛մ	Օթեւան ընել , արհեստ
Քալել , քնամ	Գաւաթ , քաշակ
Ծախել , վաճառէ՛մ	Անօթի , անթի
Սորվեցնել , ստուգանէ՛մ	Մինակ , առանձին
Նեղութիւն կրել , դժուարութեամբ	Մարդ , այր
Աժբողջ , ողջնայ	Երկայն , ընդերկար
Կենալ , կամ	Վարպետ , վարդապետ
Ընել , առնէ՛մ	Առաջ , յառաջ Ժամ
Աշխատիլ , աշխատ լինի՛մ	Աւելի , աւելի Ժամ
Կայ , էն	(Հազարի) չափ , էքրէ-
Քանի որ , յորժե հետէ	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Տարան շնաստ մղան երկուս . Տարան բայ ներդ . կտր . յք .
 Գ . դէմք , Տանի՛մ էն . — Տարան , սի . — Նոտա . նոտա ,
 էակ . դեր . յք . Գ . դէմք , զօրութեամբ կ'իմացուի ,

տէր բայի դարան ին : — Նոտա դարան զսի . — Չնաս .
 շնաստ , էակ . դեր . Գ . դէմք . յք . հյց . սեռի խնդիր դար-
 ան ին . — Տարան շնաստ , սրչափ տեղ . — Մղան երկուս .
 հյց . բնութեան խնդիր դարան ին , երկայնութեան չափ
 կը ցուցնէ :

ԴԱՄ ԻՐ .

ՀԱՅՑԱԿԱՆ ՀՈՂՈՎ , ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ . Ի ԶԵՆՆ ,
 ՀԱՆԴԵՐՁ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Շարունակութիւն)

Հ . Ուրիշ որ բառերուն հայցականը բնութեան խն-
 դիր է :

Պ . Բնութեան խնդիր է նաեւ՝

Չ⁰ . Ճանապարհ , ճամբայ , բառին հայցականը , եւ ո՞ր
 ճամբէն հարցման պատասխան է . զորօրինակ՝ Երթա՞յր
 զճանապարհ լերինն . Լերան ճամբէն կ'երթար : Երթա՞յր ,
 կ'երթար , որ ճամբէն . — Չճանապարհ լերինն , լերան
 ճամբէն . զճանապարհ հայցական հոլովը բնութեան խն-
 դիր է երթա՞յր բային :

Յ⁰ . Որնա՞ն (եղանակ) . Յէ- , աղբ (տեսակ) բառերուն
 հայցականը նոյնպէս բնութեան խնդիր է , եւ է՞նչ եղա-
 նակա- , է՞նչ յէ-ով , է՞նչ կերպով հարցման պատասխան
 է . զորօրինակ՝ Խօսեցա՞ւ շայն օրինակ . այս կերպով խօ-
 սեցաւ : Խօսեցա՞ւ . է՞նչ կերպով . — Չայն օրինակ , այս
 կերպով . շայն օրինակ հայցական հոլովը բնութեան
 խնդիր է խօսեցա՞ւ բային :

Ի յեան, հանրեբն, ՆԱԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հ. Ի յեան, հանրեբն նախադրութիւններն ինչ կը նը-
շանակեն եւ ինչ հոլով խնդիր կ'ուզեն :

Պ. Ի յեան նախադրութիւնը յետոյ կը նշանակէ, եւ
տեղական հոլով խնդիր կ'ուզէ. հանրեբն կը նշանակէ
Ֆէրեշ, հեթը, եւ գործիական հոլով խնդիր կ'ուզէ.
զորօրինակ՝ Ի յեան նորա, անոր ձեռքով, հանրեբն նո-
ջաւ, մէկտեղ, անոր հետ, ըսել է :

33. Հրահանգ

Երեք օրուան ճամբայ դացին. Ձեր ճամբան դացեք.
Հասարակաց ճամբէն երթանք. Հեռու ճամբայ գնաց.
Անոնց հետ ճամբայ մ'երթար. Երկայն ճամբէն եր-
թալ չէին ուզեր. Մարդիկը լերան ճամբէն անոնց ե-
տեւէն ինկան. Ո՞ր ճամբէն երթանք. Շիտակէն եր-
թանք. Չանոնք երկայն ճամբէն զրկեց. ինք կարճէն
գնաց. Երբ օրուան մը ճամբայ եկան. Քաղքէն երկու
օրուան ճամբայ հեռացանք. Այս կերպով խօսեցաւ
անոնց հետ. Ամէնքն ալ նոյն գունով եւ նոյն ձեւով
հանդերձներ կը հագնին. Եզրօրը հետ մէկտեղ հոս ե-
կաւ. Հայաստան եկաւ կնոջով եւ տղոցով մէկտեղ.
Այս եկեղեցին մրու ձեռքով շինուեցաւ. Իտալացի
ճարտարապետներու ձեռքով. Ստաւած մեծամեծ բա-
ներ կը կատարէ անգործներու եւ պղտիկներու ձեռքով.
Թագաւորական պալատին ձեռով իրեն պալատ շինեց.
Թշնամեաց նաւերուն եղանակով նաւեր շինել տուաւ,
բայց ուրիշ տեսակ ներկեց զանոնք. Իմ ձեռքովս այն
պատուոյն հասաւ. Բարեկամներու ձեռքով դաւաճա-
նութիւնն իմացուց անոր. Որով ձեռքով ստացար այդ
հարստութիւնը. մեր ձեռքով չէ մի :

Հասարակաց (ճամբայ), ար-	կատարել, շճարել
հաննի (ճանապարհ)	Անդօր, որիւր
Ետեւէն իյնալ, արեւել զինն	Պղտիկ, անասոց
Շիտակ, ուղղորդ	Պալատ, սպարանդ
Մէկտեղ, հանրեբն (ն/ս.)	Թագաւորական, արհմանի
Հոս (չարժում), այսր	Եղանակ. օրինակ
Հայաստան, Հայ+	Տեսակ, ալի
Տղաք, ճանկրի	Գաւաճանութիւն, դաս
Որով ձեռքով, յոյր յեան	Իմացունել, զնորոգանել
Մեծամեծ բաներ, զեծա-	Հարստութիւն, զեծութիւն
զեծս	Չէ մի, ո՞չ ապագին

ԼՈՒԾՈՒՄ

Գնացին զճանապարհ երէց ասորց. Երեք օրուան ճամ-
բայ դացին : Գնացին, բայ չէ՞ր կտր. յը. Գ. դէմք :
Գնացին, ո՞վ, որո՞նք. — Նորա. նորա՞ էակ. դեր. Գ.
դէմք յը. ուղղ. տէր բայի գնացին ին, զօրութեամբ : —
Նորա գնացին. ո՞րնք որեւ — Երէց ասորց ճանապարհ,
երեք օրուան ճամբայ (միջոց, տեղ). ճանապարհ՝ հայց.
բնութեան խնդիր է գնացին ին, քանզի չափ, երկայ-
նութիւն, ճամբայ ցուցնող բառերն հայերէն հայցա-
կան կը դրուին :

Խօսեցաւ ընդ նոսա զայս օրինակ. Անոնց հետ այս կեր-
պով խօսեցաւ : Խօսեցաւ, բայ չէ՞ր կտր. եղ. Գ. դէմք :
— Խօսեցաւ, ո՞վ. — Նա. նա՞ էակ. դեր. Գ. դէմք.
եղ. ուղղ. տէր բայի խօսեցաւ ին, զօրութեամբ : — Նա
խօսեցաւ, որո՞նք հետ. — Ընդ նոսա, անոնց հետ. Ընդ
նոսա՞ նախադրութեամբ խնդիր խօսեցաւ ին : Նա խօսե-
ցաւ ընդ նոսա, ի՞նչ կերպով, — Զայս օրինակ, այս կեր-
պով. Զայս օրինակ՝ հայցական բնութեան խնդիր խօսե-
ցաւ ին. կերպ, եղանակ, ցուցնող բառեր հայերէն
հայցական կը դրուին :

ԻԱՄ ԻԹ.

ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ . ՏՄԻ ԲԱՅՈՎ ԱՆԵՐԵԻՈՅԹ

Հ. Ո՞ր բայերն անցողիան կը կոչուին :

Պ. Հայերէն լեզուն մասնաւոր յատկութիւն մը ունի որ ամէն չէզոք բայ կրնայ ներգործականի փոխել , զոր օրինակ՝ զօրանամ , զբացոցանէմ , նստիմ , նստացանէմ :

Հ. Անցողական բայերն ինչպէս կը շինուին :

Պ. Անցողական բայերը կը շինուին՝ չէզոք բային կառարեալ եղակի առաջին դէմքին վերջին ձայնաւորը ուղանէ ի փոխելով , զորօրինակ .

	Կարբեալ	Անցողիան
Ննջեմ ,	ննջեցի ,	ննջեցոցանէմ ,
Անցանեմ ,	անցի ,	անցոցանէմ
Աշխատիմ ,	աշխատեցայ ,	աշխատեցոցանէմ
Խաղամ ,	խաղացի ,	խաղացոցանէմ
Լնում ,	լցի ,	լցոցանէմ
Զգենում ,	զգեցայ ,	զգեցոցանէմ

Հ. Այս կանոնէն ինչ զարտուղութիւն կայ :

Պ. Կորնչիմ բային վրայ փոխանակ ուղանէ ի կ'աւելցուի ուղանէմ , իլանիմ բային վրայ ալ ուղանէ զորօրինակ .

	Կարբեալ	Անցողիան
Կորնչիմ ,	կորեայ ,	կորուսանէմ
Փլանիմ ,	փլայ ,	փլուղանէմ

Հ. Անցողական բայերն ինչպէս կը խոնարհին :

Պ. Անցողական բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով .

	Սահմանական Ներկայ	
Ներք.	ԿՐԱԻ.	
Հատուցանեմ	կը չէրէմ	Հատուցանիմ կը չէրէմ
Հատուցանես		Հատուցանիս կայն
կայն		կայն

Անկատար

Հատուցանէի	կը չէրէի	Հատուցանէի	կը չէրէի
Հատուցանէիր		Հատուցանէիր	
կայն		կայն	

Կատարեալ

Հատուցի	վ չէրէի	Հատուցայ	վ չէրէի
Հատուցիր		Հատուցար	
Հատոցց		Հատուցաւ	
Հատուցաք		Հատուցաք	
Հատուցէք		Հատուցայք	
Հատուցին		Հատուցան	

Այստեղի

Հատուցեց	Պէտէ չէրէի	Հատուցայց	Պէտէ չէրէի
Հատուցես		Հատուցիս	
Հատուցէ		Հատուցի	
Հատուցուք		Հատուցուք	
Հատուցիք		Հատուցիք	
Հատուցին		Հատուցին	

Հրամայական

Հատուցի	վ չէրէ	Հատուցիր	վ չէրէ
Մի հատուցաներ		Մի հատուցանիր	
Հատուցէք		Հատուցարուք	
Մի հատուցանէք		Մի հատուցանիրք	

Ստորադասական

Հատուցանիցեմ	վ չէրէի	Հատուցանիցիմ	վ չէրէի
Հատուցանիցես		Հատուցանիցիս	
կայն		կայն	

Անկրկնոյթ

Հատուցանել	վ չէրէ	Հատուցանել (ել)	վ չէրէ
		Անցեալ ընդունելոյթիւն	
Հատուցեալ	վ չէրէ	Հատուցեալ	վ չէրէ
		Այստեղի ընդունելոյթիւն	
Հատուցանելոց	վ չէրէ	Հատուցանելի	վ չէրէ

34. Հրահանգ

Աշխարհի հետեւեալ բայերուն անդադրանքը շինեն

Երջիմ . Գառնամ . Մատչիմ . Հասանեմ . Վերանամ .
Թռչիմ . Ճանաչեմ . Զբոսնում . Եիջանիմ . Յառնեմ . Գը-
նամ . Կեամ . Կամ . Լամ . Խոնարչիմ . Մնանիմ . Ծնա-
նիմ . Մեղանչեմ . Բուռանիմ . Զօրանամ . Գօսանամ .
Դառնանամ . Ուսանիմ . Ամաչեմ . Լնում . Զարմանամ .
Իմանամ . Զգամ . Վրիպիմ . Հաւանիմ . Հաճիմ . Յու-
սամ . Մոռանամ . Մոլորիմ . Բարձրանամ . Թուլանամ .
Խոտանամ . Սովորիմ . Ժառանգեմ . Զօլանամ . Յրտա-
նամ . Ուժանամ . Զեռնում . Մեծանամ . Զարթնում .
Ազանիմ . Հնազանդիմ . Գաղարիմ . Ապրիմ . Տրամիմ :

ՏՊԸՊՈՎ ԱՆԵՐԵՆՈՅԹ

Հ. ՏՊԸ Բայով աներեւոյթն հայերէն թինչ կընչանակէ :
Պ. Հայերէն ամէն աներեւոյթ տՊԸ Բայով կընայ գոր-
ծածուլի , ինչպէս՝ տՊԸ Բայով , տՊԸ Բայով , տՊԸ Բայով ,
եւայլն : ՏՊԸ Բայն այս կերպ գործածուլթեան մէջ բան
մը ընել տալ կամ թոյլ տալ կընչանակէ :
Եր նմա ըմպել , Անոր խել տալու
Ոչ եր նմա ոքի առնուլ , Անոր շունչ առնել շարուու
Տայ քեզ շաղկիլ , Բեզի ոտել ոքի ոտ
Տալը ընթեւանուլ շէրեր , Այդ գիրքը կՊՊ գրուածը
կարտալ տալ
Ոչ տայ քեզ տրանել ինքերք , Բեզի թոյլ չեմ տայ ներս
տրանել

35. Հրահանգ

Եղբայրդ իր պարտքը չի վճարեր . Երբ աղան կաթէն
կարուեցաւ . Զեռքէն բռնելով վերցուց . Աշակերտները
զանի արթնցուցին . Անոր իր հանդերձները հագուցի .

Տղան ծնկուրներուն վրայ քնացուց . Շատերը կը դար-
մացնէր . Այդ աղան իր մօրը դարձուր . Պարտապան
մը անոր առջեւը հանուեցաւ . Կրակը մարեցին . Ճրագն
ոմ վարեց . Զանի բոլոր քաղաքը պտտցուց . Բոլոր
ազգերը հնազանդեցուց . Զանոնք հոն երկու օր դադ-
րեցուցինք . Զիս այս վտանգէն ազատէ . Զանի մի
արամեցուներ . Զանոնք չարաչար աշխատցուց . Նախ
զանոնք անցուց գետէն եւ ետքը ինք անցաւ . Անոր
խօսել չեմ տար . Մեզի շունչ առնել չեն տար . Անոր
մեզի հակառակ խօսիլ չառաւ . Կնք գիր չի գրուեր ,
ուրիշներուն գրել կու տայ . Անոր գինի խմել տուին .
Զեզ պատժել պիտի տամ . Զանի կողմի մը արքորել
տուաւ . Զեզի մեր երկրէն անցնիլ չենք տար . Երկու
ոչխար մորթել տուաւ . Եթէ ինծի տեսնել տաս իմ որ-
դիներս . Անոնց ձայն հանել չէր տար . Զանի իր տու-
նը տանել տուաւ . Պարտքը ինծի վճարէ . Զիս այս ան-
գամ ալ զօրացուր . Փարաւոնին ազդիկը մեծցուց
զՄոսէս . Աստուած Արրահամը հարստացուց :

Կաթէն կարեմ , հարստանեմ Մարեմ , շիջուցանեմ
Ի տրեմե Պատգուանեմ , շրջեցուցանեմ
Վճարեմ , հարստանեմ Բոլոր , առնայն
Զեռքէն բռնել , ոտել ոքի- Ազատեմ , ապրեցուցանեմ
ուտել Գետէն , ըստ քեզ
Վերցունեմ , յարուցանեմ Շունչ առնել , ոքի առնուլ
Արթնցունեմ , շարժուցանեմ Ետքը , տպ
Հազցունեմ , տրուցանեմ Գիր (գրութիւն) տպութիւն
Ծունկ , ծունկ . ըստ . ծնեցայ Խմել , ըմպել
Գնացունեմ , ննջեցուցանեմ Պատմեմ , պարտահատեմ
Զարմացնել , ապրեցուցանեմ Կողմի մը , Ի կողմ ոտել
(Մէկուտ) առջեւը հանել , Երկրէն , ընդ երկր
Ծարստանել առ (ոտ) Մորթեմ , շինում

Ձայն հանել , ճիշ հանել	Մեծցունեմ , ունայանեմ
Սլ , ես	Հարստացնեմ , ժշտացուցու
Անգամ , նստ	նեմ

ԳՍՍ Է.

ԵՄ ԲԱՅԻՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ . ԳՈՄ

Հ. Ե՛մ բայը երբ ետևն բայ է :

Պ. Ե՛մ բայն ետևն կամ գոյական բայ է , երբ սորոգեմք մը մը ենթակային (*) (տէր բայիին) հետ կը կապէ . զոր օրինակ՝ սա նախադասութեան մէջ՝ Արդար է Ասորոսած , Էն էական բայ է , քանզի արդար ստորոգելին Ասորոսած ենթակային հետ կը կապէ :

Հուսաւոր է արեգակն ,	Արեգակը ըստուոր է
Բազում են աստեղք ,	Աստեղք շատ են
Դա է որդի իմ ,	Իմ որդիս այդ է
Այս էին բանք նոցա ,	Անոնց խօսելուն ասոնք էին
Իմ է երկիրս ,	Այս երկիրն իմն է
Քո իցէ մատեանդ ,	Այդ գիրքը տո՛ւնդ է
Այլ է խորհուրդ նոցա ,	Անոնց խորհուրդն ուրիշ է

Բոլոր այս խօսքերուն մէջ ե՛մ բայն ետևն կամ գոյական բայ է :

Հ. Կայ նշանակող ուրիշ ինչ բայ կայ :

Պ. Գո՛մ պակասաւոր չէզոք բայը կայ կը նշանակէ ,

(*) Տրամաբանք ենթակային կը կոչեն տէր բային , հայերէն քերականութեանց մէջ ուղղուած ենք ըստուած բառն ալ սորոգելն կ'անուանեն , իսկ էական բայը , այսինքն՝ է բայը , կ'անուանեն Այս երեք բառերէն , այսինքն՝ ենթակայէ , ստորոգելիք և էական բայէ բաղկացեալ խօսք մը ներդաստանելն կ'անուանեն :

և կայ նշանակութեամբ շատ անգամ ե՛մ բային տեղ կը գործածուի , զորօրինակ՝ Գոյ աստ այր մի . հոս մարդ մը կայ :

Հ. Ոչ է , ոչ գոյ , չկայ՝ բառերուն տեղ հայերէն սովորաբար ինչ կը գործածուի :

Պ. Ոչ է , ոչ գոյ , չկայ , բառերուն տեղ հայերէն սովորաբար կը գործածուի չէ՛ . զորօրինակ՝

Ձե՛ք բարի ,	Բարի մեկը չկայ
Ձե՛ք աստտեղի բնակութեան ,	Հոս բնակելու տեղ չկայ

Հ. Ե՛մ բայն ուրիշ ինչ կը նշանակէ :

Պ. Ե՛մ բայը 1⁰. շատ անգամ չէրո՛ք բայ է , եւ կը նշանակէ գոյանալ (տեղ մը) , ներկայ ըլլալ , եւ անատեն նախադասութեան մէջ սորոգելի չըլլար , զոր օրինակ՝ սա խօսքին մէջ , Ասորոսած աստեղն ուրե՛ք է , Աստուած ամէն տեղ է . է կը նշանակէ ներկայ է , չը գոյանալ :

Ո՛ւր իցէ եղբայր իմ ,	Եղբայրս ո՛ւր է , այսինքն ո՛ւր
	չը գոյանալ , ո՛ւր չը ներկայ

Աստ է որդի քո ,	Գոս որդիդ հոս է , այսինքն
	հոս չը գոյանալ , հոս չը
	ներկայ

Եւ էր Պետրոս ի բանտի ,	Պետրոս բանտին մէջ էր , այսինքն
	կապուած , որքե՛ւ
	ասած էր

Եղաք առ նոսա աւուրս	Եօնն օր անոնց տո՛ւ եղանք ,
եօթն ,	այսինքն՝ մասցինք , բնակեցանք :

Եղաք առ նոսա աւուրս եօթն ,

Եօնն օր անոնց տո՛ւ եղանք , այսինքն՝ մասցինք , բնակեցանք :

2⁰. Ե՛մ բայը շատ անգամ կայ բային տեղ կը գործածուի , եւ նոյնպէս չէզոք է , զոր օրինակ .

Են ոմանք որ ոչ հաւատան ,	Կան ասոնք որ չեն հաւատար
է աստ այր մի ,	Հոս մարդ մը կայ

Եին անդ թակոյկը եօթն , Հոն եօնը լիակայն կայ

Հ. Գոճ բայը եճ էական բային տեղ չի կրնար դորձածուիլ :

Պ. Գոճ բայը եճ էական բային տեղ գործածակ ընտիր հայերէն չէ . ուստի է հոխանակ ըսելու՝ հիւանդ գոյ, վայելուչ գոյր, ճշմ. ըրա գոյ, պէտք է ըսել, հիւանդ է, վայելուչ եր, ճշմարտ լինել :

36. Հրահանգ

Տգիւտութիւնն ամբարտաւանութեան քոյրն է . Գատարկութիւնն ամէն շարեաց մայրն է . Կարդալն ճանճութեան դեղթալին է . Գինին ծերերուն կաթն է . Բռնաւոր մարդն արձակուած առիւծ է . Շուշանն անմեղութեան նշան է . Սաիւծին բարկութիւնը սոսկալի է . Հայրդ մեր է . Հայրս տունն է . Շատ օրեր հոն եղաւ . Քաղքին մէջ կին մը կար . Անտառին մէջ դաղաններ կան . Ձեր եղբայրները պարտէզն են . Բանտին մէջ եղած ատենս . Անիկա մեղի հետ չէր . Կաթսային մէջ մահ կայ . Սրահին մէջ շատ բազմութիւն կար . Մայրս իւր սենեկին մէջն է . Ամէնքն ալ հոս են . Երկուքն ալ մէկտեղ էին . Հոս երկու սուր կայ . Անոր մեծ որդին աղարակն էր . Հոն մարդ մը կար . Հօրս տունը շատ սպասաւորներ կան . Գուք ծոփն էք, մենք՝ ցամաքը . Օտարականներն այս սրահն են . Հիւրը մեր քոյրն է . Այս տանը մէջ հարսնիք կայ . Քղենւոյն վրայ պտուղ չկայ . Քու պտակը իմ սնտուկս է . Անոր գերեզմանը եկեղեցւոյն բակն է . Երկիրը խաղաղութեան մէջ էր . Կենաց ծառը դրախտին մէջ տեղն էր . Մեր սպասաւորները դաշտն են . Ձեր քոյրերը գեղն են . Մայրդ մեր էր . Մայրս եկեղեցին էր . Հոն խողերու երանակ մը կար . Անոր ծառաներէն երկուքը զաղաքն են, երեքը՝ գեղը . Անոնցմէ մէկը հոս է :

Կարդալը ,	ստեղ ընթերց-	Ամէնքն ալ ,	սեռեւին
	սասձ	Երկուքն ալ ,	երկուքն
Գեղթալի ,	անթեղէայ	Մէկտեղ ,	է միտն
Արձակուած ,	արշալ	Սուր ,	սուտը
Նշան ,	նշանակ	Մեծ (որդի) ,	երեց
Բարկութիւն ,	ցասում	Սնտուկ ,	արկը
Սոսկալի ,	սհագին	Բակ ,	գուտն
Եղած ատենս ,	մինչ էի	Մէջտեղը ,	է մէջ
Շատ ,	յոյժ		

ԼՈՒԾՈՒՄ

Հայր եճ է գոճ է : Ե , չէ գոք բայ , կը նշանակէ՝ կը գտնուի , հոն է . սնմ. ներկ. եղ. Գ. դէմք . — Ո՞վ է (կը գտնուի) . — Հայր եճ . հայր , գոյ. եղ. ուղ. տէր բայի է ին . Ի՞նչ ստաց. ամական հայր ին : — Հայր եճ է , մեր . — Ի գոճ . Ե գոճ՝ է նախադրու բնութեան լսողիք է ին , տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ :

ԳՄՄ ԼԱ.

Ե՛ ԲԱՅԸ ԳՆԻ՛Ց ՆՇԱՆՍԱՆՈՒԹԵԱՄՔ

- Հ. Ունիճ բային տեղ հայերէն ինչ բայ կը գործածուի :
- Պ. Ունիճ բային տեղ հայերէն շատ անգամ եճ բայը կը գործածուի :
- Հ. Ե՛ բայն այսպէս ունիճ բային տեղ գործածելու համար ինչ ընելու է :
- Պ. Ունիճ ին սեռի ինքերը տէր Բայն ընելու է , իսկ տէր Բայն սեռակա՛ն փոխելու է . գոր օրինակ . Անիկա պարտէղ մը ունի , Պարտէղ մի է նորս . Հայրս այդի մը ունի , Այնքի մի էր հօր իմոյ . Անիկա մանչեր եւ աղջիկներ ունեցաւ , Երեք տղայք

37. Հրահանգ

Երկու եղբայր ունիմ . Անիկա ոչխար եւ արջառ ունէր . Մէկ հատիկ աղջիկ մը ունէր . Գիրք մը ունիմ . Եղբայրս պղտիկ պարտէղ մը ունի . Գեղեցիկ տուն մը ունինք . Անոնք մեծամեծ պալատներ ունին . Այն թագաւորը շատ զինուորներ ունի . Անոր զօրքը պաշար չունի . Հօրեղբայրս մանչ մը եւ աղջիկ մը ունի . Շատ ստակ ունիս . Շատ ստակ չունիմ , շատ բարեկամ ունիմ . Ծառաներ եւ աղախիններ ունին . Հայրըս մեծ տուն մը ունի . Անիկա պղտիկ չուն մը ունէր . Տեղ չունիմ . Ծառաներ եւ աղախիններ չունին . Անիկա Եգիպտացուոց հետ պատերազմ ունեցաւ . Աչք ունին եւ չեն տեսներ . ականջ ունին եւ չեն լսեր . Բարեկամս պղտիկ չուն մը ունի որ շատ հաւատարիմ է . Շատ գիրք ունինք . Ուրիշ տուն մը ունիմ որ շատ գեղեցիկ է . Շատ բարեկամներ ունինք , շատ երջանիկ ենք . Չարերը բարեկամ չունին եւ թշուառ են . Անիկա որդի մը ունեցաւ . Հայրս շատ ստացուած ունի . Կինը մեծ գութ ունէր իր զաւկներուն :

Մէկ հատիկ , մեծօր	չափնայտ
Պղտիկ , փոքր	Պղտիկ չուն , շինի , շուն
Պալատ , սպարանտ	փոքրիկ
Մանչ , սպոր	Չաւակ , որդեակ
Աղջիկ , դասար	Ստացուած , կնի , սպաց
Աղախին , աղախին , յք . ս-	սունտ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Են ի՞նչ եղբարտ երկու : Են . էակ . բայ , սնմ . ներկ . յք . Գ . դէմք . հոս կը նշանակէ ունեան : — Ո՞վ էն . — Եղբարտ երկու . եղբարտ , գոյ . յք . ուղ . տէր բայի են ին . երկու . թուակ . ամ . եղբարտ ին : — Եղբարտ երկու են որով . — Ի՞նչ . էակ . դեր . Ա . դէմք . եղ . սեռ . ինդիր են ին :

ԳՄՍ ԼԲ.

ԱՄԱԿԱՆԱՅ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

Հ . Ածական մը իրի մը յատկութիւնը քանի կերպով կրնայ ցուցնել :

Պ . Ածական մը իրի մը յատկութիւնը կրնայ ցուցնել երեք կերպով , 1⁰ . Պարչապէս , 2⁰ . Բաղդասարանի մէջ , եւ 3⁰ . Իբր վերջէն սարճան : Զոր օրինակ .

Եղբայրս իմաստուն է , իմաստուն է եղբայր իմ
 Եղբայրս քու հօրմէղ աւեւ . Եղբայր իմ իմաստուն կամ
 լի իմաստուն է , իմաստաբոյն է քան զհայր քո

Եղբայրս շատ իմաստուն է , Եղբայր իմ իմաստուն է յոյժ

Առջի խօսքին մէջ իմաստուն ածականը պարզ է , երկրորդին մէջ՝ Բաղդասարան , երրորդին մէջ՝ Բերարբան : Ասոնք են ածականաց սարճանները :

Հ . Բաղդաստութիւնը քանի տեսակ է :

Պ . Բաղդաստութիւնը երկու տեսակ է . 1⁰ . Հասարակութիւն , եւ 2⁰ . Տարբերութիւն բաղդաստութիւն :

Հ . Հաւասարութեան եւ տարբերութեան բաղդաստութիւններն ինչ կը ցուցնեն , եւ ինչպէս կը բացատրուին :

Պ . Հասարակութիւնը երկու բանի իրարու հաւասար ըլլալը կը ցուցնէ , եւ իբրեւ շնախաղրութեամբ կը բացատրուի : Տարբերութիւնը երկու բանի իրարմէ տարբեր կամ տարբեր ըլլալը կը ցուցնէ , եւ քան շնախաղրութեամբ կը բացատրուի , զորօրինակ :

Օղբ ջուրի պէս լոյծ է , Լոյծ է օդ իբրեւ ջուր ,
 Բայց անկէ տարբեր բարակ այլ նուրբ եւ թեթեւ է
 եւ թեթեւ է , քան զնա :

Հ. Բաղդատութեան մէջ անականին վրայ ինչ մասնիկ կամ բառ կ'աւելնայ :

Պ. Բաղդատութեան մէջ անականին վրայ երբեմն շոյն մասնիկը կ'աւելնայ , երբեմն ալ եւս բառը կը գրուի անականէն առաջ կամ ետքը . զորօրինակ :

Ուժէ աւելի յարդի է իմաստութիւն պատուական մաստութիւնը :

Հարստութիւնն աղէկ է , Բարեօք է մեծութիւն , այլ բայց առաքինութիւնն առաքինութիւն քարտէս աւելի աղէկ է :

Հ. Բաղդատութիւնը երբ նուազութիւն կը ցուցնէ :
Պ. Բաղդատութիւնը նուազութիւն կը ցուցնէ , երբ քոյք քոյքսակն է , զորօրինակ .

Նղբայրդ քեզի լափ խորագէտ է :
Նղբայր քո խորագէտ է

Նղբայրդ քեան նուազ խորագէտ է :
Նղբայր քո չէ խորագէտ թեւ չքեզ

Նղբայրդ քեան աւել աղէկ է :
Նղբայր քո լաւ կամ լաւաքոյն է քան զքեզ

Նղբայրդ քեան նուազ աղէկ է :
Նղբայր քո չէ ինչ լաւ կամ լաւաքոյն քան զքեզ

Հ. Հայերէն գրաբարի մէջ գերազրական աստիճան ցուցնելու համար ինչ ընելու է :

Պ. Հայերէն գրաբարի մէջ քերական աստիճան ցուցնելու համար անականին վրայ աւելցնելու է յոյժ , կործ , անհարկն եւ ուրիշ ասոնց նման բառեր :

38. Հրահանգ

Նղբայրս քու հօրդ պէս հարուստ է , բայց ինէ աւելի հարուստ չէ . Ձեր հօրեղբօրը առնը մերինին պէս

ընդարձակ է . Այս պարտէզը մեծ է , բայց իմինիս չափ գեղեցիկ չէ . Առիւծը վազրին չափ անգութ չէ . Կ'ուզեմ տունս քակիլ եւ աւելի գեղեցիկ շինել . Այս տղան քու աղջկանէդ աւելի խելօք եւ հանգարտ է . Ծովերը լիճերէն աւելի խորունկ եւ ընդարձակ են . Դուք ինէ աւելի իրաւայր էք . Ես անիրաւ եմ , դուն ինէ աւելի անիրաւ ես . եղբայրդ բոլորովին անիրաւ է . Իմ եղբօրմէս մեծ ես . բայց անկէ աւելի խելօք չեմ . Մեր ծառաները ձերիններէն երջանիկ են . Իմ բժիշկս քու կինէդ աւելի վարպետ է . Այս մարդը շատ հարուստ է . երեսունէ աւելի տուներ ունի . Դուն շատ բաներով զբաղած եմ , բայց եղբայրս քեանէ աւելի զբաղած է . Դուն քիչ կը դրօսնուս , ես քեանէ քիչ , իսկ քոյրս մեանէ աւելի քիչ . Օղբ Չուրէն թեթեւ է . Որդիս քեանէ իմաստուն է . Այս լեռն ամէն լեռներէն բարձր է . Աշխարհիս մէջ վատահամբաւ ըլլալէն աղէկ է մեռնիլ . Կենդանի շունը մեռած առիւծէն աղէկ է . Թագաւորները զօրաւոր են , բայց Աստուած անոնցմէ աւելի զօրաւոր է . Նղբայրդ խելօք է , բայց իմ եղբայրս անկէ աւելի խելօք է . Ձեր քոյրը պարկեշտ է . բայց մեր դպրոցին աղջիկներն անկէ աւելի պարկեշտ են . Այս աղաքն իրենց հօրմէն աւելի խելայր են . Հոգի ու ջուրն ամէն բանէ աւելի սաստիկ եւ ուժով են . Առիւծէն աւելի սոսկալի կենդանի մը չկայ . Արեւին լոյսը լուսնին լոյսէն պայծառ է . Հողին մարմինէն գերազանց է . Լուսինն ուրիշ աստղերէն փոքր է . Աստղերէն ոմանք արեգակէն մեծ են . Հին գինին նորէն աւելի յարդի է . Նպատ լեռն Արարատին չափ բարձր չէ , (կամ Արարատէն նուազ բարձր է) . Սեւ ծովը Միջերկրականէն աւելի շատ անգամ կ'ալիկոծի . Այս մարդը մանէ աւելի շատ անգամ կը ճամբորդէ . Այս լեռները շատ բարձր են . Չուրին զօրութիւնը

չատ սաստիկ է . Անոր յաղթել շատ դժուար է . Յամաքը մենէ շատ հեռու էր . Այն մարդը շատ ճարտասան է :

Պէտ , էբբէ- շ	Ուժով , ուժէին
Անգուլթ , անաբորոյն	Կենդանի , գաղան
Աւելի , ե-ս	Սոսկալի , անաբին
Խելօք , շէօն	Գերազանց , առաւել
Իրաւացի (հագգլը) , որդար	Աստղերէն ոմանք , էն առ
Բողորովին , յոյժ , անհեւելն	որդ
Վարպետ , ճարտար	Յարգի , պարտական
Շատ բաներով , շէաղւ-ժ	Շատ անգում , սպէպ , յաճախ
է-է+	Ալեկոծիմ , անբելիժ
Զբաղած , շէաղե-ս	Ճամբորդեմ , ճանապարհորդ
Վատահամբաւ , վարանան	որժ
Զօրաւոր , հղօր	Շատ (մկ) յոյժ
Պարկեշտ , շէապ	Զօրութիւն , բռնութիւն
Խելացի , հանճարեղ	Ճարտասան , բանէբուն
Սաստիկ , բուն	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Եղբայր ի՞մ օճապարհն է էբբէ- շնայր + , այլ չէ ընչեղ + ան ղն : Է , էակ . բայ . սնմ . ներկ . եզ . Գ . դէմք : — Ո՞վ է . — Եղբայր ի՞մ . եղբայր իմ՝ անէր բայի է ին . — Եղբայր իմ է , է՞նչ . — Մեծապարհ . մեծատուն՝ ստորագելի էղբայր ին . — Եղբայր իմ մեծատուն է , էբբէ- շնվ . էբբէ- շնայր + . Իբրեւ զհայր ըր՝ նախադրութեամբ խնդիր օճապարհն ին , հաւասարութիւն կը ցուցնէ :

Այլ չէ ընչեղ + ան ղն : Է , բայ էակ . սնմ . ներկ . եզ . Գ . դէմք . — Է , սկ . — Նա (եղբայր իմ) , դերանուն անէր բայի , զօրութեամբ կ'իմացուի : — Է նա՛ ի՞նչ , — Ընչեղ , ընչեղ՝ ստորագելի նա ին . — Է նա ընչեղ + ան

շն . — Բան ղն . քան ղիա՛ + ան շ նախադրութեամբ խնդիր , առաւելութիւն կը ցուցնէ , հոս բայը բացասական ըլլալուն համար նուազութիւն կը ցուցնէ . շ , բացասական մակբայ . այլ , շողկապ , խօսքին երկու նախադասութիւնները կը կապէ :

ԳԱՍ ԼԳ .

ԱԾԱԿԱՆԱՅ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Հ . Ածականները խնդիր կ'ուզեն եւ ինչ հոլով :
- Պ . Ածականներէն ոմանք շատ անգամ տրական , բացառական , գործիական , եւ կամ նախադրութեամբ խնդիր մը կ'ուզեն . ինչպէս . Կարօք խրատար , խրատի կարօք . Մերի՛ ի հանդերձն , հագուածէ զուրկ , լէ շնորհօտ , շնորհքով լեցուն . Պարտապ ի նիւն , կռուի պատրաստ :
- Ղ . Թուական եւ անորոշ ածականք ինչ հոլով խնդիր կ'ուզեն :
- Պ . Թուական ածականք , եւ քանակութիւն ցուցնող ուրիշ քանի մը ածականաց յօքնակիներն , ինչպէս՝ Բաղւ-ժ , Էն , շարտ , եւ անորոշ ածականք՝ ան , անճանտ , այլ , ս՞վ , գոյականաբար առնուելով բացառական հոլով խնդիր կ'ուզեն : Այսպէս կ'ըսուի Մին է յնչ , ձենէ մէկը . Երեստ է նոյննէ , անոնցմէ երկուքը . Բաղւ-ժ , յաշկերտաներէն շատերը , Այլ է Բարեկամաց նորս , անոր բարեկամներէն ուրիշները . Ո՞նտ է ղնչ , մենէ ոմանք :

39. Հրահանգ.

Ի՞նչ բանի կարօտ ես . Զեր օգնութեանը կարօտ եմ . Նոյ հաճոյ եղաւ Սատուծոյ . Կ'ուզես ինձի հաճոյ ըլլալ . Գու տիրոջդ հաճոյ եղիր . Անոնց քուրձերը ցորենով լեցուն էին . Պաղով լեցուն երեք կողով բերին . Մեր շտեմարանները դատարկ են բերքէ . Բարեկամ , քենէ գո՞ն եմ . Անոնց տէրերը գո՞ն էին անոնցմէ . Սշխատութիւնը մարմնոյ օգտակար է . Գատարկութիւնը թէ մարմնոյ եւ թէ հոգւոյ վնասակար է . Գիտութիւնը հարկաւոր է ամէն մարդու . Հողին մարմինէն (քան զմարմինը) գերազանց է . Գուն քու եղբայրներէդ դերազանց ես իմաստութեամբ . Քաջութենէ սպայաս չենք . Երկիրը բնակիչներէ պարպուած էր . Ցաւերէ ազատ էք . Անոնք հիւանդութիւններէ դերձ են . Անոր տունը եկեղեցւոյն կից էր . Մարդիկը սրբի տեղեակ էին . Ճամբուն տեղեակ ես (գիտեա) . Անոնց խորհուրդներուն (միտքը դրածին) անտեղեակ չենք . Անոնց գործքերուն հազորդ մի ըլլաք . Գիրը գիւրդին էր կարգացուելու . Խօսքերը դժուար էին իմանալու . Անոնց արիւնէն մաքուր եմ . Առաքինութենէ եւ բարի գործքերէ մերկ էին . Անիկա վարժ էր գրագրութեան արհեստին մէջ . Զին եւ շունը շատ ընտանի են մարդուս . Աստուծոյ պատուէրն է մեծերուն հնազանդ ըլլալ . Մենէ օտար մի ըլլաք . Աստուծոյ կամքին հպատակ ըլլալ մեզի պարտք է :

Ի՞նչ բանի , ի՞նչ ի՞նչ	Մաքուր , սուրբ
Լեցուն , լի	Գրագրութիւն , գրչութիւն
Գատարկ , անայն	Գերազանց , առաւել
Բերք , արդեանք	Պակաս , լիւրջ
Քենէ , զին	Պարպուած , լուրջ
Հարկաւոր է , պէտք է	Հիւանդութիւն , ախտ

Ձենք , լիւրջ	Մարդիկը , արդ
Կարգացուելու , աւելցնելու	Ճամբայ , ճանապարհ
նաւ	Արհեստ , արուեստ
Իմանալ , առնուլ է ինչ . իմանալու , յարնուլ է ինչ	Մեծ , առաջ
	Պարտք , պարտք

40. Հրահանգ

Անոնցմէ երկուքը գիւղ մը կ'երթային . Մենէ շատերը հոն էին . Անոնցմէ հինգը իմաստուն էին , եւ հինգը՝ յիմար . Բազմութենէն ոմանք առաջ եկան . Զեր եղբայրներէն մէկը մեր քոյն է . Եշխաններէն մէկը կ'ըսէ անոր . Զենէ քիչերը կրնան ընել աօրկա . Անոնցմէ կէսը (ոմանք) սպաննուեցան , ուրիշները դերութեան տարուեցան . Աւազակներէն ոմանք սպաննեցին , մնացածները ծովը նետեցին . Անոնցմէ շատերը պրծան . Անոնցմէ եւ ոչ մէկը կենդանի կը թողուր . Զենէ ամենէն պղտիկն անկէ մեծ է . Անոնցմէ հազար մը կորսուեցան . Անոնցմէ ամէն մէկը մէյմէկ հատ ուսը առաւ . Զենէ մի կ'ուզէ ինձի հետ դալ . Յանցաւորներէն զորոնք բռնեցիք . Անոնցմէ երկուքը միայն բռնեցիք , ուրիշները լեռները փախչելով ազատեցան :

Բազմութիւն , ամբի	Պրծիմ , զերծանիմ
Առաջ եկան , յարեան յարաւ	Ոչ մէկը , ոչ չէ ոչ
Մեր քոյր , աւել	Պղտիկ , փոքրիկ
Կրնալ , կարող եմ	Կորսուիմ , կորուսիմ
(Գերութեան) տարուիլ , վարիմ (ի գերութիւն)	Ամէն մէկը , եւրոտանիւր
Մնացածները , ճացեալն	Մէյմէկ հատ , մի մի
Նետել , ընկնուս	Բռնել , առնիմ , կտ . կալայ
Շատերը , ոչ առիւստ	Միայն , եւեթ
	Ազատիմ , ազդիմ

ԳՄ Մ ԼԳ.

ՍՏՈՐՈՂԵԼԻ ՀՈՅՑԱԿԱՆ ԵՒ ԵՆՍԵՐԻՒՒ

Հ. Ստորոգելին ինչ հոլով ըլլալու է :

Պ. Ստորոգելին ուղղական է, երբ տէր բային կը վերաբերի. բայց անոնք էլ, հոլէլ, անէլ, րնէլ, կարէլ, անոնք բայերուն ստորոգելին անորոշ (անանց չի) հայցական ալ կը դրուի, երբ սեռի խնդրոյն կը վերաբերի :

Հ. Տէր բային վերաբերեալ ստորոգելին ալ չի կըրնար ուրիշ կերպ դործածուիլ :

Պ. Բայի մը տէր բային վերաբերեալ ստորոգելին կրնայ շատ անգամ է նախդրիւ անորոշ հայցական դրուիլ, երբ գոյական անուն է. այսպէս կ'ըսուի. Եղէց ձեզ է հայր. Ձեզի հայր ըլլամ. Եւ դուք եղիջիք ինձ յորդէս. Գուք ալ ինձի որդիք ըլլաք :

44. Հրահանգ

Մարդիկ մահկանացու են. Գուն իմ բարեկամս ես. Ասոնք հարուստ մարդու որդիներ են. Ստուծոյ որդիները պիտի կոչուին. Ասոնք անարատ գոնուեցան. Չանի ինձի բարեկամ ըրի. Մեզ իրենց որդիներուն դաստիարակ ըրին. Չանոնք իր տանը վրայ մատակարար դրաւ. Բանտին դուռները գոցուած գտաւ. Թագաւորը ձեզ վերատեսուչ չդրաւ մի. Չանոնք արդար գտայ. Ձեզ ինչ անուանեմ. Անոնց որդիք սրտաման անուն դրաւ. Այս աղաքը դատարկապորտ սորվեցուցիք. Ձեր կիները տանտիկին սորվեցուցէք, ձեր աղջիկները ժիր եւ համեստ. Այս լեռները դաշտ պիտի ըլլան. Ինձի որդի եղիր, ես ալ քեզի հայր ըլլամ. Այդ շէն երկիրն անապատ չըլլայ. Չանոնք ինձի խոր-

հրդական եւ խրատառ ընտրեցի. Մեծամեծ ազգեր քակուեցան ու ոչինչ եղան. Այս պտուղները ձեզի կերակուր ըլլան :

Հարուստ, Բեժաբուն	Դատարկապորտ, Դատար-
Դնել, Կայացանէլ, Կարէլ, Կանչ, Եք. Դատարկանչանձ	Սորվեցունել, Կայանէմ
Դնէլ	Տանտիկին, Դատար, Դանչէն
Գոցուած, Գանէլ	Քակուիմ, Կանչիմ
(Չդրաւ) մի, Կայանէն	Պտուղ, Կարէ
Վերատեսուչ, Կանչ	
Անուանեմ, Կանչ	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Աբաբէ շն ինչ Բարեկամ. Չանի ինձի բարեկամ ըրի. Աբաբէ, բյ. ներգ. կա. եզ. Ա. դէմք. — Ո՞վ է ընողը. — Ե, զորութեամբ, էակ. դեր. եզ. Ա. դէմք ուղղ. տէր բայի Աբաբէ ին : — Աբաբէ, ըրի, շ՞վ. — Չն, զանի, էակ. դեր. Գ. դէմք. եզ. հյց. սեռի խնդիր Աբաբէ ին : — Աբարի զնա, Կանչ. — Բարեկամ. բարեկամ գոյ. հյց. ստորոգելի շն ին. — Աբարի զնա բարեկամ, որով. — Ինչ, ինձի. էակ. դեր. Ա. դէմք. եզ. արակ. բնութեան խնդիր Աբաբէ ին :

ԳՄ Մ ԼԵ.

ԲԱՅԱՅԱՅՏԻՉ, ԿՈՉԱԿԱՆ

Հ. Բացայայտիչն ինչ է :
Պ. Բացայայտիչը բացատրութիւն է ուրիշ բառի մը որ Բացայայտեալ կը կոչուի :
Արմենակ, Երեց Կարէն Հայկա. այս խօսքին մէջ Երեց Կարէն Հայկա բացայայտիչ է Արմենակ ին :

Հ. Բացայայտիչը գրաբարի մէջ ինչ հոլով կը գրուի :
Պ. Բացայայտիչը գրաբարի մէջ Բացայայտելըն հոլովը կը գրուի :

Հ. Յատուկ անուանց տիպոգոսներն ինչպէս կը գործածուին :

Պ. Յատուկ անուանց տիպոգոսներն , ինչպէս՝ Ռժ , աւրբ , Կալ , Երանելի , անունէն թէ առաջ եւ թէ հետքը գրուելով մէկտեղ կը հոլովին . եթէ անունէն առաջ կը գրուին , ն յօդը կ'առնեն . եթէ հետքը կը գրուին , յօդ չեն առներ . գործօրինակ .

Առաջ գրուած

Ետքը գրուած

Մեծն Սահակ
Մեծն Սահակայ
Մեծան Սահակաւ
Սուրբն Գրիգոր
Սրբոյն Գրիգորի
Սրբոն Գրիգորիւ
Երանելին Տրդատ
Երանելոյն Տրդատայ
Երանելուն Տրդատաւ
Բաջն Վարդան
Բաջին Վարդանայ
Բաջինն Վարդանաւ

Սահակ Ռժ
Սահակայ Ռժի
Սահակաւ Ռժաւ
Գրիգոր աւրբ
Գրիգորի սրբոյ
Գրիգորիւ սրբով
Տրդատ Երանելի
Տրդատայ Երանելոյ
Տրդատաւ Երանելու
Վարդան Կալ
Վարդանայ Կալի
Վարդանաւ Կալիւ

ԿՈՁԱԿԱՆ

Հ. Կոչականն ինչ է :

Պ. Կոչական կ'ըսուի անձ մը կամ իր մը առ որ խօսքը կ'ուղղուի : Լուարուք , Արեւոյցիք , Լսեցէք , Աթենացիներ . այս խօսքին մէջ՝ Աթենացիք կոչական է :

Հ. Կոչականէն առաջ կամ հետքը շատ անգամ ինչ բառ կը գրուի :

Պ. Կոչականէն առաջ շատ անգամ ո՛վ կամ ո՛ր բառը կը գրուի . իսկ անմիջապէս հետքը՝ երբեմն դուրս բառը կը գրուի , եթէ կոչականը եղակի է . զոր օրինակ .

Լուարուք , ո՛վ կամ ո՛ր Արեւոյցիք . Լսեցէք , ո՛վ Աթենացիներ :

Եկ այս , մտնուի դու . Հոս եկուք , աղայ :

Հ. Եթէ կոչականէն առաջ ածական մը , կամ հետքը յարկացողն մը կայ , ինչ կ'ըլլայ :

Պ. Եթէ կոչականէն առաջ ածական մը կայ , ածականին վրայ դ գիրը կը գրուի , իսկ եթէ կոչականէն հետքը յարկացողն մը կայ , կոչականին վրայ դ գիրը կը գրուի , գործօրինակ :

Լուր , քաջ դ Վարդան . Լսէ , քաջ Վարդան .
Եկ , արքայդ Հայոց . Եկուք , Հայոց թագաւոր :

42. Հրահանգ

Բացայայտել

Տիգրան մեծ , Հայոց թագաւորը , շատ անգամ կրուուեցաւ Հռովմայեցւոց հետ եւ յաղթեց անոնց . Գաւիթ իր թագաւորութիւնը թողուց իր Սողոմոն որդւոյն . Գաւիթ սպաննել տուաւ Ուրիան որ անոր կինը , Բերսաբէն , առնէ . Սողոմոնի որդւոյն , Ռոբոլամայ , առնել , Իսրայելի թագաւորութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ . Մեծ դեակն , Եփրատէն , անցաւ : Անդրէաս իր եղբօրը , Պետրոսին , ըսաւ . Ինչ կ'ուզես ինէ , խեղճ մարդէ մը . Իր հայրենիքը , Հայաստան , եկաւ . Մեծն Աղէքսանդր , Մակեդոնացւոց թագաւորը , Պարսից տէրութիւնը նուաճեց . Ասիկա եղաւ Պարսից թագաւոր :

ւորին, Գարեհի կողմանոսի, ատենը. Յիսուս խաչ-
ուեցաւ Հռոմայեցի դատաւորին, Պոնտացի Պիղատոսին,
հրամանաւ. Աստուած Աբրահամին հրամայեց որ իր
մէկհատիկ որդին, Իսահակը, զոհ ընէ. Հայոց քրիստո-
նէութեան դառնալը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին ձե-
ռօք եղաւ. Մեծին Տրդատայ հրամանաւ սպաննուե-
ցան Հռոմայեցի կուսանք, Հռիփսիմեանք, Հայոց Վա-
ղարչապատ մայրաքաղքին մէջ. Աբրահամ իր ծառա-
յին, Եղիազարու, ըսաւ. Յակօբ եղիպտոս իր որդւոյն,
Յովսէփին, եկաւ. Կայէն իր եղբօրն, Աբելին, նախան-
ձեցաւ, եւ սպաննեց զանի. Հայոց նշանաւոր քա-
ղաքներն Երասխ գետին եղերքն էին. Երանեկին Սա-
հակ եւ Մեսրոփք սուրբ գիրքերը թարգմանեցին իրենց
Եզնիկ, Արձան, Յովսէփի, Յովհան եւ Կորիւն աշա-
կերաներով մէկտեղ :

Ասիկա, այս Դառնալը, դարձ
(Գարեհի) ատենը, առ (Դա- Զեռօք, Ի՛ յեռ
րեհիւ)

Մէկհատիկ, Ռեմօր Մէկտեղ, հանդերձ

43. Հրահանգ.

Կաշական

Որդեակ, հօրդ խրատը մտիկ ըրէ. Զո՞վ կը փնտռես,
կնիկ. Ծառաներ, ձեր տէրերուն հնազանդ եղիք. Ին-
չո՞ւ կը տանջես զիս, ով մարդ. Գեղեցիկ Արիադնէ,
քեզ հոս ո՞վ բերաւ. Զէնքդ առ, քաջ Վահան. Ել
կայնէ, ո՞վ տղայ. Քեզի կ'ըսեմ, ո՞վ աղջիկ. Ի՞նչ կը
քնանաս, արթնցիր, ո՞վ վատ. Տեարք, ի՞նչ կ'ուղէք
որ ընեմ. Քեզ զիտեմ, Աստուծոյ սուրբը. Քեհէ չը-
նորհակալ եմ, քաջ Փելիքս. Իսրայելի թագաւորը,

խաչէն իջիր. Հեռու կեցէք ինէ, անիրաւ մշակներ.
Աճցիր, ո՞վ խաղաղութեան թշնամի. Վարձքդ մեծ է,
ո՞վ աղքատներուն հայրը.

Մտիկ ընել, լե՛ծ	Ընել, առնէ
Փնտռել, ինդրե՛ծ	Ուղեւ, կօփ՛ծ
Բերել, ածե՛ծ	Քեհէ, զի՛ն
Կայնիլ, կօ՛ծ	Իջնել, իջանե՛ծ
Տղայ, մահա՛ն	Հեռու կենալ, Ի՛ Բայ կօլ
Քնանալ, նըջե՛ծ	Աճնալ, յա՛օլն լե՛նե՛ծ
Արթննալ, զարթնո՛ւծ	

ԷՈՒԾՈՒՄ

Աղէփանդը Ռե՛ծ, արեւոյ Մակեդոնացոց, Լուսնաց զտե-
րութեանն Պարսէց : Մեծն Աղեքսանդր Մակեդոնացոց
թագաւորը Պարսից տէրութիւնը նուաճեց : — Նուաճե-
ւոց, բայ ներք, կար. եղ. Գ. դէմք : — Նուաճեաց, ո՞վ.
— Աղէփանդը Ռե՛ծ : Աղէփանդը, յատ. անունն. ուղղ. տէր
բայի Լուսնաց ին. Ռե՛ծ՝ անական. Աղեքսանդրի արիտ-
ղոսն է : — Աղեքսանդր մեծ ո՞վ էր : — Արեւոյ Մակեդո-
նացոց, Մակեդոնացոց թագաւորը. բացայայտիչ Ա-
ղէփանդը ին : Աղեքսանդր մեծ նուաճեաց, ի՞նչ Բան.
— Զարթնութեանն Պարսէց. Տէրութիւն՝ գոյ. հյց. սեռի
ինդիր Լուսնաց ին. Պարսէց, յատուկ ան. յք. սեռա-
կան, յատկացուցիչ՝ արթնութեան ին :

ԴԱՍ ԼԶ.

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Յարաբերական դերանունն ինչ է եւ ինչ կը նը-
շանակէ :

Պ. Յարաբերական դերանունն է որ բառը, եւ կը
նշանակի որ, որն որ :

Հ. Աշխարհաբարին որ տեսակ խօսքերն են որ գրաբարի մէջ որ յարաբերականով եւ դիմաւոր բայով կը բացատրուին :

Պ. Աշխարհաբար որ եւ ած բառերով բացատրուած խօսքեր գրաբարի մէջ ընդհանրապէս որ յարաբերականով եւ դիմաւոր բայով կը բացատրուին . զորօրինակ .

Աշխարհաբար

Գրաբար

Այդ գիրքը քեզի որոշ	Այրն որ եր քեզ դմատեա-
մարդը իմ բարեկամն է .	նըդ՝ բարեկամ իմ է
Զիս սիրողը ,	Որ սիրէն զիս
Տեսած մարդդ իմ բարե-	Այրն շէր պեսանէս՝ բարե-
կամն է ,	կամ իմ է
Լսածդ պատմէ ,	Պատմեա շէր լսարն

Հ. Որ սիրէն , շէր լսարն , խօսքերուն մէջ ն յօդն ինչո՞ւ համար դրուած է :

Պ. Երբ որ յարաբերականին յարաբերեալը զօրութեամբ կ'իմացուի , յարաբերականէն ածականէն ետեւ եկող բառին շէր կը դրուին « , որ , ն , յօդերը :

Որ սիրէն զիս , կը նշանակէ նա որ սիրէ զիս . Զոր լուարն կը նշանակէ այն կամ շէր զոր լուար :

Հ. Յարաբերեալ որ բառին կ'ըսուի :

Պ. Յարաբերեալ կ'ըսուի այն բառը որուն տեղ կը դրուի յարաբերականը . ուստի՝ այն զոր տեսեր , կամ այն որ խօսի , խօսքերուն մէջ այն յարաբերեալ է :

Հ. Ըսիր թէ , երբ յարաբերեալը զօրութեամբ է , յարաբերականէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ « , որ , ն , գիրքը կը դրուին . կրնան ըսել նաեւ թէ այս գիրքերուն մըը երբ կը գործածուի :

Պ. Եթէ զօրութեամբ իմացուած յարաբերեալը ես , սա , կամ այս եւ ասոնց յօդնակին է , « գիրքը կը գոր-

ծածուի . եթէ որո , որ կամ այդ եւ ասոնց յօդնակին է , որ , եթէ նա կամ այն եւ ասոնց յօդնակին է , ն . զոր օրինակ :

Որ խօսիմա ընդ քեզ .	իոխ .	Ես որ խօսիմ .
Որ կարողքս եմք .	»	Մե՛ք որ կարող եմք .
Որ աստ է .	»	Սա որ աստ է .
Որ խօսինս .	»	Սո՛ք որ խօսին .
Զոր ասեմս .	»	Այս զոր ասեմ .
Որ ձիթենիդ վայրենի էիր .	»	Դու որ եւն .
Որ ի Գէթդ էք .	»	Դու՛ք որ եւն .
Որ ի քէնդ առաքեցաւ .	»	Դա որ առաքեցաւ եւն .
Որ իբրեւ զքեզդ իցեն .	»	Դո՛ք որ եւն .
Զոր դուդ առնես .	»	Այդ զոր դու առնես .
Ընդ որս դուքդ դարմա-	»	Այդո՛ք ընդ որս եւն .
նայք :		
Որում դու՞ն վկայեցեր .	»	Նա որում եւն .
Որ զնովա՞ն էին .	»	Նո՛ք որ զնովաւ էին .
Զոր մեքն կարող եմք .	»	Այն զոր մեք կարող եմք :

Հ. Յարաբերականին բայն ինչ ժամանակ կը դրուի :
Պ. Յարաբերականին բայը , խօսքին իմաստին նայելով , ներկայ , ածական , կարաբեալ եւ աղանձի կը դրուի ուստի՝

Այրն որ խօսէ	կը նշնկէ .	մարդը որ կը խօսի , կամ նկնա խօսող մարդը
Այրն որ խօսէր	»	մարդը որ կը խօսէր , կամ առաջ խօսող մարդը
Այրն որ խօսեցաւ	»	մարդը որ խօսեցաւ , կամ որքէն խօսող մարդը
Այրն որ խօսեցի	}	» մարդը որ պիտի խօսի
Այրն որ խօսեցայ		

Նոյնպէս՝

Որ խօսէն կը նշնկէ. ան որ կը խօսի, կամ, հիմա խօսողը

Որ խօսէրն » ան որ կը խօսէր, կամ, առաջ խօսողը

Որ խօսեցան » ան որ խօսեցաւ, կամ, որդէն խօսողը

Որ խօսեցին } » ան որ պիտի խօսի
 Որ խօսելցն է }

44. Հրահանգ

Աշակերտք հետեւեալ աշխարհաբար խօսքերը յարաբերականով դիմաւոր բայի դարձունեն գրաբար, բայ՝ ներկայ, անկորար, կորարեալ եւ ապառնի դնելով:

Սորվող աշակերտք. Կռուող զինուորը. Եկող մարդիկը. Երածուող անասունները. Փախչող թշնամին. Տեսած գիրքս. Ասած ստակդ. Մեր տուած պարգեւները. Հօրդ շինած տունը. Անոնց մատուցած զոհերը:

Խօսողը. Տեսնողը. Լսողը. Նստողը. Երգողները. Դրկուողները. Պատողները:

Տեսածս. Առածդ. Ըսածը. Անոր գրածը. Մեր խըմածը. Ձեր սորվածները:

Սորվիլ, առանիճ Դրկել, առաիճ
 Կռուիլ, ճարտնիճ Պատիլ, շրջիճ

Հ. Որ յարաբերականով եւ դիմաւոր բայով շինուած խօսք մը հոլովելու համար թնչ պէտք է ընել:

Պ. Որ յարաբերականով եւ դիմաւոր բայով շինուած խօսք մը հոլովելու համար պէտք է յարաբերականը հոլովել, զորօրինակ.

Որ խնդրէ, ուզողը, որոյ խնդրէ, ուզողին (սեռ), որո՞ւ խնդրէ, ուզողին (տրակ.), շո՞ր խնդրէ, ուզողը, յոր՞ի խնդրէ, ուզողէն:

Որ խնդրեն, ուզողները, որոյ խնդրեն, ուզողներուն (սեռ. որո՞ւ), շո՞ր խնդրեն, ուզողները, յոր՞ի խնդրեն, ուզողներէն:

Հ. Որ յարաբերականն առանց հոլովելու ուրիշ կերպով չի կրնար ըլլալ:

Պ. Կ'ըլլայ. որ յարաբերականն անփոփոխ պահելով, եւ պահանջուած հոլովին տեղ՝ նոյն հոլովով դերանուն մը խօսքին մէջ աւելցնելով, զորօրինակ.

Քենէ խնդրողին՝ տուր. Որ խնդրէ 'ի քէն՝ տուր ն՛մ. փոխանակ ըսելու, որո՞ւ խնդրէ 'ի քէն տուր

Քենէ փոխառնել ուզողէն Որ կամիցի փոխ առնուլ երեսդ մի դարձուներ. 'ի քէն՝ մի դարձուցաներ 'ի ն՛մանէ դերեսս. փոխանակ՝ յոր՞ի կամիցի փոխ առնուլ 'ի քէն՝ մի դարձուցաներ դերեսս

Ասիկա լսողներուն երկու Որ լսիցենն զայս՝ հնչեցցեն ականջները պիտի խօսին երկուքին ականջք նոյս, փոխ. որոյ լսիցենն զայս հնչեցցեն երկուքին ականջք

Խօսիլ ուզողները կ'արգելի Որ խօսիլն կամէին՝ արգելիլ շո՞ր, փոխ. շո՞ր խօսելն կամէին՝ արգելիլ:

Հ. Յարաբերականով դիմաւոր բայը միշտ յարաբեր-
եալէն ետքը կը դրուի :

Պ. Յարաբերականով դիմաւոր բայը երբեմն իբրեւ
ածական , աշխարհաբարի պէս , յարաբերեալէն առաջ
կը դրուի զորօրինակ .

Ներսն եղող մարդիկը . Որ 'ի ներս' էին արքն . փոխ-

Արքն որ 'ի ներս' էին

Ձիս զրկող հայրը . Որ առաւեացն զիս Հայր .
փոխ. Հայրն որ առաւ-
եաց զիս

Աղէկ վերակացութիւնը - Որ քաւոտ վերակացո- լնին
նող երէցները . երիցունք . փոխ . Երի-
ցունք որ , եւ այլն

Այս դասին մէջ ըստածներն աղէկ հասկնալն ետէր , ա-
շխարհի գրաբարի դասընդունն հետեւեալ հրահանքները :

45. Հրահանգ

Եղբայրդ սպաննող մարդն հոս է . Քեզի հետ խո-
սող կինը տեսայ . Անոնց ըսած խօսքը չհասկցան . Քա-
ղաքը խոտովող մարդիկը գիտէք . Հոս եկող մարդիկն
մեր են . Հօրս զրկած գիրքը կարդացիք . Քու պատ-
մածներուդ տեղեակ չենք . Ինծի մատուցած ծաղիկ-
ներդ գեղեցիկ են . Սյդ ծառերուն հասուցած պտուղնե-
րը շատ քաղցր են . Անցած ժամանակն՝ այլ եւս չի դառ-
նար . Անոր խորհուրդները գիտցող մը չկայ . Ձեզ ճանչ-
ցողները շատ են . Մարդիկը որոնցմէ այդ ընծաներն
ընդունեցաք՝ մեր բարեկամներն են . Ուստի լսեցիր
բոլոր այդ գրածներդ . Քու շինած գիրքերէդ շատերը
կարդացի . Ծովը խղզուող աղաքն աղնուականաց որ-
դիք էին . Նամակը բերող պատանին թաղաւորին
սպասաւորներէն մէկն է . Այդ զինուորներուն պատկ-

ուած դախնները մեծ յաղթութեան նշան են :
Տուած հրամաններդ կատարեցի . Սպաննուած մար-
դիկն անմեղ էին . Գիշերն երեւցող աստղերէն ոմանք
անշարժ են , ոմանք ալ քալող . Մեր տեսած մարդն
հոս է . Ձեր ընդունած ընծաները տեսայ . Գրած
գիրքդ շատ ընտիր է . Ղրկած սպասաւորն ինծի ե-
կաւ . Այս գիշեր պատահած հրդեհին տեղեակ չեմ .
Եթէ տուած գէշ լուրդ ճշմարիտ է , իրաւ պէտք է
արամիլ . Եթէ ըսած խօսքերս արդար են , ինչո՞ւ կը
բարկանաս :

Հոս , սար , այսր	Խղզուիլ , հեղնու-
Հասկնալ , իմանալ	Նամակ , լուրի
Գիտնալ , ճանաչել	Անմեղ , անպարտ
Ղրկել , առաւել	Ոմանք , ոման , կէտ , այլ
Կարդալ , ընթերցուիլ	Քալող , քնայուն
Մը չկայ , չէ + +	Գէշ լուր , գոյժ
Շինել (գիրք) , յօրինել	Իրաւ , արդարեւ

ԼՈՒԾՄԱՆ ԿԱՆՈՆ

Հ. Խօսք մը միշտ մէկ նախադասութենէ կը բաղկա-
նայ :

Պ. Խօսք մը կրնայ երկու կամ աւելի նախադասու-
թենէ բաղկանալ , զորօրինակ սա խօսքը , Աստ է այն
որ սպան զեղբայր + . Հոս է մարդը որ քու եղբայրդ
սպաննեց , երկու նախադասութենէ կը բաղկանայ .
Աստ է այն՝ մէկ նախադասութիւն , որ սպան զեղբայր
+ երկրորդ նախադասութիւն :

Հ. Այս երկու նախադասութիւններն ինչպէս կը
կոչուին :

Պ. Առաջին նախադասութիւնը կը կոչուի գլխաւոր
նախադասութիւն . երկրորդը որ գլխաւոր նախադա-

սուրբնէն կախում ունի՝ կը կոչուի Տիջանկեալ նախադասութիւն :

Հ. Նախադասութեան Տիջանկեալ ըլլալն ինչպէս կը հասկցուի :

Պ. Միջանկեալ նախադասութիւնը միշտ յարաբերականով կամ շղկապով կը սկսի :

Հ. Խօսքի մը մէջ քանի նախադասութիւն ըլլալն ինչպէս կ'իմացուի :

Պ. Խօսքի մը մէջ որչափ զիմաւոր բայ կայ, այնչափ նախադասութիւն կայ :

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ասոք է այն որ սոյն ղէդքայր է՝ Հոս է մարդը որ քու եղբայրդ սպաննեց : Այս խօսքը կը բաղկանայ երկու նախադասութեան, քանզի երկու զիմաւոր բայ կայ : Ասոք է այն, նախադասութիւն էլիսոր : Է, բյ. չէզ. սնմ. ներկ. Գ. դէմք. հոս կը նշանակէ, կը գործէ, ներկայ է : Ո՞վ է. — Այրն. այր՝ գոյ. ան. եզ. ուղղ. տէր բայի է ին. ն յօդ է : Այրն է (կը գտնուի, ներկայ է) ուր. — Ասոք, հոս. սոսք՝ մակբայ է ին :

Որ սոյն ղէդքայր է, որ քու եղբայրդ սպաննեց, նախադասութիւն Տիջանկեալ : Սոյն, բյ. ներգ. սնմ. կատ. եզ. Գ. դէմք. սոյննէ՛ն էն : Ո՞վ սպան. — Որ. որ յարաբ. դեր. եզ. ուղ. կը յարաբերէ այրը, տէր բայի է սոյնին. Որ (այրն) սպան գոյ. — Զէդքայր է՝ ղէդքայր՝ գոյ. անկ. եզ. հյց. սեռի խնդիր սոյն ին. էն, ստացական ամ. էդքայր ին :

46. Հրահանգ

Ասիկա ընողը ձեր բարեկամն է. Զիս տեսնողը հոս է : Քեզ մատնողը քու որդիդ է. Մեզի հետ խօսող-

ները վկայեցին. Տեսնողներն ու լսողներն երանելի են. Զգործողը թող չուտէ. Ուսողները հինգ հոգի էին. Կարդացողը թող հասկնայ. Զիս զրկողն ինծի պատուէր տուաւ. Աս գիրքը գրողները ձեզ կը ճանչան. Հոս եղողները զարմացան. Մտնողներն ու ելլողները կը տեսնէին. Զգործողները պէտք է պատուհասել. Հոս գտնուողները բռնեցինք. Հետը խօսածս ձեր քոյրն է. Այդ տեսածդ իմ եղբայրս է. Քեներէ խնդրողին տուր. Աս ընողը տեսայ. Բռնածնին սուրէ անցուցին. Ինծի տուածդ քեզի տամ. Լսածնիս քեզի պատմեցք. Գրածը կարդացի. Դրկածդ ընդունեցայ. Ըսածդ ճշմարիտ է. Զեր ըսածներէն բան մը չեմ գիտեր. Պարծենցածդ սուտ է. Ընելիքդ չուտով ըրէ. Այս խնդրածս ինծի տուր. Այդ զրկածդ ընդունեցայ. Ինծի տուածներէդ բան մը չկորսնցուցի. Քու կասկածածդ գիտեմ. Մեր վախցածներէն բան մը չպատահեցաւ. Առածդ իմս է. Կորսուածներն ինչ էին :

Ընել, առնել	Բան մը չ. . . . ղէնչ
Հասկնալ, է միտ առնուլ	Շուտով, շարժապէի
Բռնել, առնի՛մ	Վախնալ, երկնի՛մ, զանգի-
Սուրէ անցունել, ընդ սոր	դէ՛մ
հռնել	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Որ արարն շայ՝ Բարեկամ յեր է. Ասիկա ընողը ձեր բարեկամն է : Այս խօսքը կը բաղկանայ երկու նախադասութեան, քանզի երկու զիմաւոր բայ կայ : Բարեկամ յեր է, նախադասութիւն գլխաւոր : Է, էակ. բյ. սնմ. ներկ. եզ. Գ. դէմք. Ո՞վ է. — Նս. նս էակ. դեր. եզ. Գ. դէմք, տէր բայի է ին, զօրութեամբ կ'իմաց-

ուի : Նա է , ինչ . — Բարեկամ յեր . Բարեկամ՝ գոյ . ան .
եզ . ուղ . ստորագելի է ին . յեր՝ ստաց . ամ . Բարեկամ ին :

Որ արարն շայն , նախադասութիւն միջանկեալ : Արար ,
բյ . ներգ . սնմ . կատ . եզ . Գ . դէմք , առնեմ (քնեմ) զար-
տուղի բայէն . ն զիմ . յօզ . զօրութեամբ իմացուած
նա յարաբերեալին տեղ դրուած է : — Ո՞վ արար . —
Որ , որ՝ յարար . դեր . կը յարարերէ զօրութեամբ ի-
մացուած նան : Որ (նա) արար զինչ . — Ձայն . շայն
ցուց . դեր . եզ . հյց . սեռի խնդիր արար ին :

ԴԱՍ ԼԻ.

ԲԱՂԱԳՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ . ՏԵՐ ԲԱՅԻ

Հ. Լծորդութեանց օրինակներուն մէջ մինչեւ հիմա
ցուցուած ժամանակներէն ուրիշ ժամանակներ կան :

Պ. Մինչեւ հիմա ցուցուած ժամանակներն են՝ ներ-
կան , անկարարը , կարարեալը , ապառնի , հրամայականն ու
սորորարասականը : Ասոնք պարզ ժամանակներ են . կան
նաեւ քաղաքեալ ժամանակներ , որ կը կազմուին եմ
էական բային ներկայէն , անկարարէն եւ սորորարասականէն ,
եւ որ եւ իցէ բայի մը անցեալ եւ ապառնի դերբայէն .
զոր օրինակ .

1. Յարակարար .

Միրեալ եմ , սիրեալ ես , եւն . Սերած եմ , սերած ես , Լն .

2. Գերակարար .

Միրեալ էի , սիրեալ էիր , եւն . Սերած էի , սերած էիր , Լն .

3. Սորորարասական անցեալ .

Միրեալ իցեմ , սիրեալ իցես . եւն . Սերած եմ , կամ սերած
ըլլամ , Լն .

4. Ապառնի ներկայ .

Միրելոց եմ , սիրելոց ես , եւն . Պերի սերեմ , Լն .

5. Ապառնի անկարար .

Միրելոց էի , սիրելոց էիր , եւն . Պերի սերէի , Լն .

6. Ապառնի սորորարասական .

Միրելոց իցեմ , սիրելոց իցես , եւն . Պերի սերեմ , Լն :

ՏԵՐ ԲԱՅԻ

Հ. Հայերէն տէր բային միշտ ուղղակամն հոլով է :

Պ. Երկու դէպքի մէջ տէր բային կրնայ սեռական
զրուել .

Ա. Երբ եւ շողկապով կապուած երկու բայ մի եւ-
նոյն տէր բային ունին , առջի բայը կրնայ ընդունե-
լութիւն անցեալի փոխուել , եւ շողկապն ալ զանց
առնուել . եւ ան ատեն տէր բային կրնայ սեռական
զրուել : Զորօրինակ՝ սա խօսքը . Լուսնա զայս եւ
Ֆիլիցա . Անիկա լսեց ասիկա եւ գնաց , կրնայ այս-
պէս ալ բացատրուել . Լուսնա զայս՝ մեկնեցաւ .
եւ աշխարհաբարի կը դառնայ այսպէս . Անիկա այս
լսելով գնաց :

Բ. Յարակատարին , Գերակատարին եւ Սորորա-
սական անցեալին (տես վերը) եզակի երրորդ դէմքը
շատ անգամ , թէ եզակի եւ թէ յոգնակի ամէն դէմքի
տեղ կը գործածուի , եւ ան ատեն բուն բային տէր
բային , թէ գերանունն ըլլայ եւ թէ գոյական , սեռա-

կան կը դրուի , Զոր օրինակ՝ Տեւեալ է՞մ շնա խօսքին մէջ՝ Կեւեալ է՞մ առաջին դէմքը կրնանք երրորդ դէմքի փոխել , Տեւեալ է . եւ տէր բային որ է՛ եւ , յետակա- նի փոխելով ըսել . Տեւեալ է՞մ շնա :

Այսպէս միւս դէմքերն ալ .

- Ես զանի տեսած եմ . { Տեւեալ է՞մ եւ շնա , կամ Տեւեալ է՞մ շնա
- Դուն զանի տեսած ես . { Տեւեալ է՞մ դու շնա , կամ Տեւեալ է՞մ դու շնա
- Ան , կամ , եղբայրս զանի տեսած է . { Տեւեալ է՞մ կամ եղբայր է՞մ շնա , եւ կամ Տեւեալ է՞մ նորս կամ եղբօր է՞մ շնա
- Մենք զանի տեսած ենք . { Տեւեալ է՞մ մեր շնա , կամ Տեւեալ է՞մ մեր շնա
- Դուք զանի տեսած էք . { Տեւեալ է՞մ դուք շնա , կամ Տեւեալ է՞մ յեր շնա
- Անոնք , կամ , մեր եղբայր- ները զանի տեսած են . { Տեւեալ է՞մ նոս կամ եղբայր մեր շնա , եւ կամ Տեւեալ է՞մ նոցա կամ եղբայր մեր շնա :

Հ. Տէր բային տրական ալ կրնայ դրուիլ :

Պ. Երբ երկու նախադասութիւն չի , ինչ շաղկապով կապուած են , այն շաղկապները կը թողուին , երկ- րորդ բայն ալ աներեւութի կը փոխուի , եւ ան ատեն տէր բային տրական կը դրուի . Ինչպէս . Ոչ կա՞մք չի լա՞մք որեւէ նա ի վերայ մեր . Զենք ուզեր որ անիկա մեր վրայ թագաւորէ . այս խօսքը կրնայ բացատրուիլ այսպէս . Ոչ կամիմք լա՞մք որեւէ նա ի վերայ մեր :

47. Հրահանգ

Զինուորներն անոր վրայ հասնելով կապեցին զանի .

Անիկա լեռը ելլելով նստաւ . Անոնք իմ խօսքերս պատգամաւորին պատմելով նորէն ինծի եկան . Զանի լերան ծայրը բերելով վար նետել կ'ուզէին . Օտարա- կան մարդը ներս խոթելով դուռը գոցեցին . Յելուզակ- ները լեռնէն իջնելով դաշտին մէջ բնակեցան . Աստու- ծոյ հրեշտակը երկինքէն իջնելով գերեզմանին վրայ կը նստէր . Կնիկները շուտով պարտեղէն ելլելով դեղն ապաւինելու կը փութային . Գու եղբայրդ մօտենալով անոնց հետ խօսեցաւ . Մատնիչը տեսնելով ասիկա՛ զղջաց . Անոնք ստակն առնելով սպասաւորներուն տուին . Մառանները մօտենալով անոր երկրպագութիւն կ'ընէին . Անիկա աս ըսելով քնացաւ . Իր գլուխը ծը- ուելով հողին աւանդեց . Անոր ձեռքէն բռնելով դուրս հանեց . Ոստիկանները ներս մտնելով զանի կը փնտռէ- ին . Մերսով պ բռնէն արթննալով մեր նշանադիրներն ստեղծեց . Անիկա քաղքէն ելլելով մեղի եկաւ . Յով- սէփ իր եղբայրները տեսնելով՝ զանոնք ճանչցաւ . Ա- նոր գլուխը կտրելով թագաւորին բերին . Իմ ձեռքէս բռնելով ներս տարաւ . Ազամ անոր քայլուէն ձայնը լսելով պահուրտեցաւ : Մայրը որդւոյն մահուան լուրը լսելով սկսաւ լալ . Իր անկողինը մտնելով կը քնանար : Զեր եղբայրները կանչելով զրկեցի . Զինուորները գա- լով մեզ բռնել կ'ուզէին . Սողոմոն իր հօրը թագաւո- րութեան աթոռն ելլելով՝ բոլոր ազգերն իրեն հնա- զանդեցուց . Մառաններն անոր մօտենալով կ'աղաչէին . Զանիկա մէկդի առնելով հեռը կը խօսէր . Մեզ թող- լով իրենց տունները գացին . Աթոռ նստելով ժողովուր- զը կը գատէր . Մենք շատ օր հոն կենալով անոր գա- լուն կը սպասէինք . Պատուհանէն անցնելով ներս մը- տաւ զանիկա տեսնելու . Տաճարին առջեւը կենալով ձեր եղբօրը հետ կը խօսէի . Կրակ վառելով նստան , ալ կը տաքնային :

Նորէն , անորէն	Ծառել (գլուխը) , խոնարհե-
Ծայր (լեբան . ուչուրում)	ցոցանել
արտեան	Բոնել (ձեռքէն) , անել
Բերել , անել	(շէտանել)
Վար նետել , ընկնուել է	Կարել , հարանել
Վար	Քալել , քնալ
Խոթել , անշանել	Լուր (մահուան) , քօթ
Գոցել , քանել	Անկողին , մահե՛տ
Շուտով , վաղապէս	Մէկդի , մեկուսի
Ապաւինիլ (տեղ մը) , ան-	Պատուհանէն , ընդ պարտ-
հանել	հանն
Մտնել , մարել	Կրակ վառել , խորոյն ար-
Երկրպագութիւն ընել ,	հանել
երկէ պարտել	Տաքնամ , ջեանուս

48. Հրահանգ

Դուք անոնց համար լսած էք . Չանի շատ անգամ տեսած եմ . Անոնք մեր նամակները կարդացած էին . Կարդացած չէք . Մենք անանկ բան մը կարդացած չենք . Անոր վրայով շատ բան լսած եմ . Անիկա շատ չարիք գործած էր . Մենք ասիկա թագաւորէն պարզեւ առած ենք . Եթէ թագաւորին հաւատարիմ եղած ըլլայիք . Իմ առջի վարմունքս լսած էք . Անիկա ճամբուն տեղեկացած էր . Ոչ կերած ոչ ալ խմած ենք . Եթէ մենք անոր պատուիրանքները պահած ըլլայինք . Անոնք գերութենէն նոր դարձած էին . Կօշիկներ հագած էին . Չեմ թողուր որ դուն ասկէ անցնիս , Թագաւորին հրամանն այս է , որ դուք չուտով այս քաղաքէն երթաք . Կը պատմուի թէ անոնք դաշտ մը հասան եւ հոն քաղաք մը շինեցին . Պատուիրեցի որ սպասաւորները հոս գան . Կ'աղաչէին որ անձամբ

կուռին մէջ չմտնէ . Կ'ըսեն թէ դուն կայսեր թշնամի ես . Կը փափաքին որ իրենց դօրաւար ըլլաս :

Անանկ բան մը , այնպէս	Նոր , այն ինչ
Ինչ	Կօշիկ (չիզմէ) , մոյճ
Հաւատարիմ թագաւորին , Ասկէ , աստի	
հասարակ մարտն երթալ (տեղէ մը) , մեկ-	
վարմունք , քնաց	նի՛մ
Ուտել , ճաշակել	Պատուիրեմ , պարտէր դամ

ԴԻՏ. Դիմաւոր բայ մը անցեալի կամ աներեւոյթի փոխել եւ տէր բային սեռական կամ արական զինել՝ հայկաբանութիւն , այսինքն՝ հայերէնին մասնաւոր մէկ յատկութիւնն է : Այս կերպով փոխուած կամ ամփոփուած խօսք մը լուծելու առեւն , աշակերտք զիւրութեան համար կրնան խօսքը հասարակ կերպի դարձունել , եւ ասպ լուծել : Զոր օրինակ՝ հետեւեալ խօսքերը :

Հասեալ զինուորացի է վերայ նորա՝ կապեցին զնա . Լուեալ է յեր վասն նոցա . Զորա՛ լույս անցանել յեղ աստի .

հասարակ կերպի կը դառնան այսպէս .

Հասին զինուորին է վերայ նորա եւ կապեցին զնա . Լուեալ էր որո՛ւ վասն նոցա . Զորա՛ զի անցանեցե՛տ որո՛ւ աստի .

Խօսքերն այսպէս պարզուելէն ետքը դիւրաւ կը լուծուին :

ԴԱՍ ԼԸ.

ԴԻՄԱԿՈՐ ԲԱՅԵՐՆ ԱՆԻԷՄԻ ՓՈԽԵԼ

Հ. Խօսք մը կարճ եւ ազդու ընելու համար ինչ պէտք է ընել :

Պ. Խօսք մը կարճ եւ ազդու ընելու համար շատ

անգամ անոր մէկ դիմաւոր բայն անդէմի , այսինքն անցեալի կամ աներեւոյթի կը փոխուի :

Այս տեսակ համառօտութեան կամ ամփոփման գըլ-խաւորներն են .

1. Երբ երկու դիմաւոր բայ միեւնոյն տէր բային ունին , առաջինը անցեալի կը փոխուի (Տես եւ Դաս ԼԵ) :

Եղբայրդ զիս տեսաւ եւ Տեսեալ զիս եղբօր +ս կող- կանչեց . Ես . փոխ . Եղբայր +ս ե-

(տարաւ . րես զիս և կողեց

Զանի առաւ եւ հետը Աւեալ զիս րարաւ ընդ իւր Աստուած Աղամն ստեղ- Արարեալ Աստուծոյ շնորհմ . ձեց ու գրախտին մէջ Եր և րարեալն

կայէն Արելի նախանձե- Նախանձեալ կայէն ընդ Ա- ցաւ ու սպաննեց . Բեւ սպան զիս

2. Խօսքի մը էբրէ , երբ , շաղկապով կապուած մա- սին դիմաւոր բայն ալ այսպէս անցեալի կրնայ փոխ- ուիլ , եթէ բային ժամանակը կատարեալ է . զոր օրի- նակ .

Երբ ասիկա լսեց , ըսաւ . Լուեալ զայս ասէ , փոխ . էբրէ- լուաւ զայս , ասէ

Երբ հոն հասանք , բանտը Հաւեալ թիւ անոր արիւտ ի Բանդ

Երբ անիկա այս պատաս- Նորա զայս պատասխանի որո- խսնը տուաւ , դատա- եալ , դատաստան ի յայն- ւորը մեծ ձայնով ըսաւ . Թէ ասէ

Երբ թագաւորին առջեւը Յանդիման լեալ թիւ լափաւոր- րին , Եհարց ցեղ

Աս խօսքերուն մէջ բայը կրնայ է նախորիւ անե- րեւոյթ ալ գրուիլ . իսկ եթէ էբրէ ով սկսուած խօս- քին բայը ներկայ կամ ապառնի է , է նախորիւ անե- րեւոյթ գնել հարկ է . ինչպէս .

Երբ ասիկա կը լսէք , ը- Ի լեւել յեր զայս ասացի + սէք . փոխ . Եբրէ- լեւել զայս , ասացի +

Երբ հոն հասնին , բանտը Ի հասանել նոցա անոր արի- պիտի գրուին . ցին ի Բանդ

Երբ թագաւորին առջեւն Ի լեւել թիւ յանդիման լա- ւելինք , մեզի պիտի փառքին Եհարցանցե ըղ- Թիլ

3. Մինչ , Թիւրեւ շաղկապով սկսուած խօսքի մը բա- ցը նոյնպէս է նախորիւ աներեւոյթի կրնայ փոխուիլ . ինչպէս .

Անիկա աս խորհած ատե- Յաժել նորա զայս զիս . Են- նը մարդ մը եկաւ . ար թ . փոխ . Մինչդեռ նա զայս ասէր զիս . Են- ար թ

Անոնք անտառէն անցած Յանցանել նոցա ընդ անորան . ատենը աւազակներա- հասին ի վերայ նոցա աս- նոնց վրայ հասան . զաի +

Պատին տակը կեցած վեր Ի կալ նորա որ օրմն և հա- նայելու ատենը քար յել ի վեր վե՛ս Թիւ անկեալ մը ինկաւ եւ գանկը ջարդեց . ջալաւ

4. Զէ կամ էբէ , Բէ շաղկապով սկսուած խօսքի մը դիմաւոր բայը շատ անգամ է , ա- է , ա- նախադրու- թիւններով կամ ամենեւին առանց նախադրութեան աներեւոյթի կը փոխուի : (Տես եւ Դաս ԼԵ) :

Չուր բերին որ անոնց սու-
ուընեքը լուան .

Իրիկուան դէմ կ'ելլէինք
որ դաշտին մէջ գրօս-
նունք .

Դժուարաւ համոզեցին ժո-
ղովուրդը որ չգարնեն
անոր .

Ձիերուն բերանը սանձ կը
դնենք որ մեզի հեա-
ղանդին .

Ոչ աչք ունին որ տեսնեն,
ոչ ականջ ունին որ լը-
սեն, ոչ քիթ որ օդ
առնեն, եւ մատուը-
ներ որ շօշափեն .

Պատասխան տուին թէ չհեն
գիտեր .

Անոնք կը սպասէին թէ
պիտի ուռի կամ իյնայ
ու յանկարծ պիտի
մեռնի .

Մէկը պատուհանը չբու-
ցաւ որ դուրս նայի .

Անոր պատուիրեցի որ այն
խօսքը մէկուն չյայտնէ:

Ծ. Որպէս զի կամ այնպէս զի շաղկապով սկսուած խօս-
քի մը գիմաւոր բայը մինչէ՛, մինչ զի շաղկապով անե-
րեւոյթի կը փոխուի . ինչպէս .

Բերին զուր լուանալ զորս
նոցա . փոխ . Բերին զուր
չի լուսոցեն զորս նոցա
Ելանեա՛ ընդ երէկս զքօնուալ
ի դաշտին

Հագէ՛ ի՞մ հասանէցոցին
զժողովուրդն շարկանել
չա

Ձիոց սանձս ի բերան դնեմ
ու անսալոյ նոցա մեղ

Ոչ ոչք չուն նոցա ի տեսնել,
ու ականջք ի լսել, ոչ ունչ
ու ի յիշելոյ զօր, և ոչ
մարտնձ յեւոց աւ ի շօ-
շափելոյ

Պատասխանի էրոան չքիտել .
փոխ . Պատասխանի էրոան
Ըե ոչ քիտեն

Նոսա մին ունէին այրելոյ
նմա կամ անխանելոյ և յան-
կարծակի մեռանելոյ

Ոչ ո՛ր էքոց զպարտահանն
նայել արտատս

Պարտէր էրոան նմա շհանել
ու մե՛ զքօնն ի մէր :

Շատ յողնած էինք, այն-
պէս որ չէինք կրնար
ստքի վրայ կենալ .

Ամենքն ալ շարդենք, այն-
պէս որ անոնցմէ մէկը
չաղատի .

Վաստակեալ էա՛ յոյժ՝ մի-
չէ՛ զհարել մեղ կալ յորս .
փոխ . Վաստակեալ էա՛
յոյժ, որպէս զի (այնպէս
զի) ոչ կարեա՛ կալ յորս
Սաստակեացո՛ր զափնէսին՝ մի-
չէ՛ զնալ ի նոցանէ ապ-
րեալ :

49. Հրսահակ

Դահիճ զրկեց ու գլուխը կտրել տուաւ . Տուն եկաւ
ու եղածները մեզի պատմեց . Մեզ հոն թող տուին ու
դացին . Զանոնք իր տունն ընդունեց ու անոնց կերա-
կուր տուաւ . Բոլոր ստացուածները ծախեց ու հեռու
երկիր դնաց . Երբ անոնց հարցուցինք, մեզի պատաս-
խան ապ չուզեցին . Երբ զանի կը գտնէք, մեզի ի-
մացուցէք . Երբ հոն հասանք, զանի հոն չգտանք .
Երբ ձեր երկիրը գտնաք, զիս ալ ձեր հետը տարէք .
Երբ անձրեւները կը տեղան, գետը կը յորդէ . Երբ
լսեցինք ասիկա, զարմացանք . Մենք քաղաքը պար-
տած ատեն՝ մեզի առաջնորդող մարդը մեր հետը չէր .
Մենք ներսը եղած ատեն՝ զրան առջևը պահա-
պաններ կը կենային . Անոր այսպէս սաստիկութեամբ
խօսած ատենը՝ պատգամաւորը զարմացմամբ անոր կը
նայէր . Անիկա շուտով յառաջ կուգայ եւ ձեռքը կ'եր-
կնցնէ ինձի . Մենք անկէ հեռանալու աշխատած ա-
տեն, սաստիկ հով մը մեր նաւը նաւահանդիստը մը-
ղեց . Անիկա այս խօսքերն ըսած ատեն՝ յանկարծ մեր
աչուրները բացուեցան . Ձեզի կը հրամայեմ որ ապէ՛
երթաք . Անոր խրատ տուի որ հոն չկենայ . Աւելի
կ'ուզէին որ մեռնին քան թէ քաղաքը մտնեն . Կը
բաղձայինք որ առտու ըլլար . Կ'ըսէին թէ որոտում

կ'ըլլայ . Չէին ուզեր որ իրենց հետ ընակէր . Եղբորդ ըսէ որ պարտքը վճարէ . Թանձր մշուշ կար , այնպէս որ իրար չէին տեսներ . Շատ հեռացան , այնպէս որ ալ չէին տեսնուեր . Ծովին մէջ մեծ շարժում եղաւ , այնպէս որ նաւն ալիքներէն կը ծածկուէր . Չանի անխնայ ձեռեցին , այնպէս որ շունչը չմնաց . Շատերը կուգային անոնց , այնպէս որ հաց ուտելու անգամ չէին համներ . Հիւընացաւ ու բժիշկ կանչեց . Մեզ այն մարդուն յանձնեց ու գնաց . Երբ կերակուրը կերաւ , զօրացաւ ու հաստատեցաւ . Երբ տեսան որ զանի չէին կրնար նուաճել , նենգութեամբ բռնել խորհեցան . Անոնք իրարու հետ կռուած ատեն՝ ուրիշ մը ձին առաւ գնաց . Մանանխոյ հատը երբ կը մեծնայ , ծառ կ'ըլլայ , այնպէս որ երկնից թռչունները կուգան ու անոր ձիւղերուն վրայ կը հանդէին :

Հետու երկիր , Կար աշխարհ Ալ չտեսնուիլ , Ըստ անի անխնայունել , Կար աշխարհ Կանել
 Յառաջ գալ , Ետքէլ յառաջ Հասնիլ , Ժամանել
 Երկնցնել (ձեռքը) , յիշել Կերակուր ուտել . Կռնուել
 Աշխատիլ , Չանալ Կերակուր
 Աւելի ուղել , Ընդէլ մանա- Հաստատուիլ , Կարգուիլ
 անոր Նենգութեամբ , Կենդան
 Բաղձալ , Ընդանալ

ԳԻՏ. Ա. Համառօտեալ կամ ամփոփեալ խօսք մը լուծելու ատեն՝ կրնան աշակերտք ամփոփեալ մասը բնական բացատրութեան ձեւին դարձունել , եւ այնպէս լուծել : Զորօրինակ , սա խօսքը՝ Ստորագրուող Կարգուիլ . Ստորագրուող Կարգուիլ , կրնայ այսպէս պարզուիլ . Ստորագրուող Կարգուիլ , այնպէս զի ոչ մասնցե ի նոցանէ պարեալ . այսպէս պարզուելէն ետքը՝ ամփոփ-

եալ մասն աւելի դիւրաւ կը լուծուի : Տես եւ ԼԵ. Գասին վերջին դիտողութիւնը :

Գիտ. Բ. Խօսք մը ամփոփելու ատեն պէտք է նայիլ որ երկդիմութիւն չծագի : Միշտ այն ձեւն ընտրելի է որ հոմ կամ երկդիմի իմաստ չի տար :

ԴԱՍ ԼԹ.

ԱՐՄԱՏ ԵՒ ԱԾԱՆՅԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

- Հ. Ո՞ր բառերն արժաք են :
- Պ. Արժաք են այն բառերը որոնց սկիզբը կամ վերջը գիր կամ վանկ աւելցուած չէ . Կոյի , Բաբ , Զոյ , Կայր , Գեղ , Դահ , արմատ բառեր են :
- Հ. Ո՞ր բառերն ածանցեալ են :
- Պ. Ածանցեալ են այն բառերը որոնց սկիզբը կամ վերջը գիր կամ վանկ մը աւելցուած է . Կոկեղէն , Թագաւոր , Ծովական , Կայրեի , Կրեղ , անասն , ամանցեալ բառեր են :
- Հ. Ածանցեալ բառերուն վրայ աւելցուած գիրը կամ վանկն ի՞նչ կ'ըսուի :
- Պ. Ածանցեալ բառերուն վրայ աւելցուած գիրը կամ վանկը ածանցական մասնիկ կ'ըսուի , ուստի վերի բառերուն մէջ Կոկեղ , Կայր , Կոյի , Կոյ , ան , ամանցական մասնիկներ են :
- Հ. Հայերէն ամանցական մասնիկներուն գլխաւորները որոնք են :
- Պ. Հայերէն ամանցական մասնիկներուն գլխաւորներն են :
  - 1. Այն , Կայն , որ վերաբերուիլն կը ցուցնեն , ինչպէս՝ քաղաքայն , քաղքի վերաբերեալ . Ծովայն , Ծովու վերաբերեալ :

2. Ասոր կամ ասոր, որ ունեցող, զբան կրող կը նշանակէ, ինչպէս՝ թագասոր, զինասոր, թագ, զէնք կրող :

5. Աւեր, որ առատութիւն կը ցուցնէ . ինչպէս՝ ծաղկաւեր :

4. Ար, որ մարմնոյ մէկ անդամին կամ մասին կը բռնէ ըլլալը կը ցուցնէ, ինչպէս՝ լեզուար, լեզուն կըտարած :

5. Եղէն, որ բանի մը ինչ նիւթն ըլլալը կը ցուցնէ, զորօրինակ, սոկեղէն, հողեղէն :

6. Եայ, որ քանուած կամ շնուած կը ցուցնէ, ինչպէս ծաղկեայ, ծաղիկներով բանուած կամ շինուած : Կը ցուցնէ նաեւ բանի մը որչափ ժամանակուան ըլլալը, ինչպէս՝ երեքօրեայ, հնգամեայ :

7. Եան, որ կը ցուցնէ սերունդ կամ ծագում, ինչպէս՝ արբահամեան, պղատոնեան : Կը նշանակէ նաեւ բաղկացեալ, զորօրինակ՝ երեքգլխեան, իննանկնեան, երեք գլխէ, ինն ակունքէ բաղկացեալ :

8. Եղ, որ կը ցուցնէ Կանադոնիան, ինչպէս՝ ընչեղ, ինչքը, ստացուածը շար :

9. Ենի, որ ծառ, ծառի եւ փայլ կը ցուցնէ, ինչպէս՝ խնձորենի, խնձորի ծառ . առիւծենի, առիւծի մորթ, խողենի, խողի միս : Ծառերու անունները երբեմն է գրով ալ կ'ածանցուին, ինչպէս՝ սերկեւիլ, սերկեւլի, կաղին, կաղնի : Ենի, անի, է մասնիկներն ուրիշ անուններու ալ վերջը կցուելով, անոնց այլեւայլ նշանակութիւններ կու տան . ինչպէս՝ արծաթի, արծաթեղէն . ջրի, ջրոտ, այրի, այրէ զօրկ :

10. Իկ, կամ ալ . որ նուազակն մասնիկներ են, ինչպէս խցիկ, գետակ, փոքրիկ խուց, փոքր գետ :

11. Ուն, որ ող մասնական զօրութիւնն ունի : ինչպէս՝ շարժան, շարժող .

12. Ուր, որ յանդիման կը ցուցնէ, ինչպէս՝ քարասոր :

15. Որ, որ ունակոնիան կամ ախար կը ցուցնէ, ինչպէս՝ երկչոր, բորոր :

14. Որդ, որ արհեստ կը ցուցնէ, թուրքերէն ճի մասնական կը պատասխանէ, ինչպէս՝ որորդ, ալճը :

15. Ոց, անոց կամ արան, որ կը ցուցնեն ընդունանքան, ինչպէս՝ դպրոց, որբանոց, գործարան, դպիրներու, որբերու, գործի տեղ :

16. Յի, որ հայրենի կամ երկր կը ցուցնէ, ինչպէս՝ ասիացի :

17. Յու, որ պաշտօնի կամ վիճակի մը յատկացեալ կը նշանակէ, ինչպէս՝ քահանայացի :

18. Ան, աղ, որ, դժ, շ, որ բառերու սկիզբը գլխուելով Բացանդոնիան կը ցուցնեն, ինչպէս՝ անմիտ, աղերախտ, արգէտ, դժգոհ, չգոյ :

50. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցելները շինեն ական մասնագիտ :

Ազնիւ, բարք, եկեղեցի, երէց, էգ, լեռան, խուժ, ծով, կայսր, հովիւ, ձմեռն, մարմին, յաղթութիւն, շէն, պատիժ, սեպուհ, տրտում, քուրմ, օրէնք :

Աշակերտ հետեւեալ ածանցներուն արմատները գտնեն :

Ատենական, արքունական, բնական, ընտանեկան, լուսնական, խորհրդական, կուսական, կորստական, յունական, նուիրական, շնական, պատուական, պատմական, որբական, վանական, անական, քննական :

Աշակերտ հետեւեալ բառերուն ածանցները շինեն այլն
ճանկածք :

Աստղ , անտառ , դազան , դաշտ , երկինք , լեռան ,
ծով , հող , հուր , մաղձ , մարդիկ , նաւ , ջուր , ախլճ ,
տոնձ , տունկ , ցամաք , քաղաք , օդ :

51. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն
աւոր ճանկածք :

Ալիք , ան , աղեղն , բուռն , գէս , գոյն , գոյք , գօ-
տի , գէնք , զօրք (զօրութիւն) , թոյն , լոյս , խորհուրդ ,
կամք , հոգի , հովանի , մարմին , նշան , շահ , չափ ,
պատիւ , սուսեր , վտանգ , տուռն , փառք :

Աշակերտ հետեւեալ ածանցներուն արժարները քոնեն :

Գրաւոր , դաշնաւոր , եղջերաւոր , թագաւոր , թեւա-
ւոր , ճգնաւոր , մանեկաւոր , մտաւոր , պարսպաւոր ,
պարտաւոր , սգաւոր , վիրաւոր , ախաւոր :

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն
աւէտ ճանկածք :

Այգի , գինի , երանութիւն , ինչք , խաչն , խոտ ,
ծաղիկ , միրգ , շահ , պտուղ , քրքում :

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն ատ
ճանկածք :

Ազդ , ականջ , գոյն , լեզու , ծայր , կառափն , ձեռն ,
մէջք , շուրթն , ունչ , պինչ :

52. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն
եղէն ճանկածք :

Ապակի , ասր , արծաթ , բոց , գարի , լոյս , խոտ ,
հող , հուր , ձիւն , մաղ , միս , նիւթ , ոգի , ոսկի ,
պղինձ , ջուր , վէճ , տարր , փուշ . քար :

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն
եայ ճանկածք :

Աղամանդ , աղիւս , ասեղն , բեհեղ , դմբէթ , եղէգն ,
ծաղիկ , կաշի , կուճ , ճախարակ , մազաղաթ , մաշկ ,
յախճապակի , նեարդ , պրտու , փղոսկր , փուշ :

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն
եղ ճանկածք :

Աճ , ասր , գոյն , զօր (զօրութիւն) , թիկն , ինչք ,
համ , հիւթ , մաղ , մարմին , շուք , ոյժ , ուշ :

Աշակերտ հետեւեալ անաններուն ածանցները շինեն
ենի կամ ի ճանկածք :

Աղուէս , այծ , առիւծ , դայլ , դառն , կուզ , ոչխար ,
օտաոյր , Դեղձ , ընկոյզ , թութ , թուզ , խնձոր , ծի-
րան , կաղին , ձէթ , մուրտ , նուշ , նուռն , վարդ ,
տանձ : Խոզ :

Այր , ասր , արծաթ , բուռն , դայար , երկաթ , լե-
զու , լիրբ , ծարաւ , կորով , հայր , ձար , մայր , մսեղ ,
մօրուք , յայտ , նախ , նման , նքթումն , պէտք ,
պղինձ , ջուր , վայր :

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
իկ , ալ ճանկներով :

Անասուն , գետ , գունդ , դուռն , զգեստ , լեզու ,
լիճ , խուղ , խուց , ծով , հայր , հաց , ձուկն , ձորձ ,
մանուկ , մասն , նաւ , շուն , որդի , պատանի , պա-
տանեակ , վայր , տուն , քաղաք :

53. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
ուն (*) ճանկով :

Արթնութիւն , դնալ , եռանդն , երերալ , զգալ , զե-
ղուլ , զեռալ , թռչիլ , իմանալ , կալ , կանգնել , հա-
սանել , հաստատել , շարժել , սահել , սիրել , սողալ ,
տոկալ , ցածնուլ , փայլել :

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
ուտ ճանկով :

Ապառաժ , աւաղ , աւաղակ , թաւ , ծարաւ , մա-
ցառ , յորձանք , շամբ , ոսկր , ջիղ , վէժ , տիղձ ,
քար , օձ :

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
ոտ ճանկով :

Արիւն , բոր , դանդաղել , դեղ (թոյն) , եռանդն ,
երկնչել , ժանդ , լուսին , խնամք , ծակ , կասկած ,
հիւանդ , մոռանալ , մուր , յաչաղել , նախանձել ,
նենդ , որքիւն , վաղվաղել , ցթանուժ , ցաւ , ցեխ , քոս :

(*) Այս մասնկամբ ածանցներ մեծաւ մասամբ բայերէ կը
շինուին :

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
որդ (*) ճանկով :

Այդի , անցանել , աջ , բաժանել , ժառանգել , լծել ,
լողալ , կցել , ճանապարհ , միջին , յետին , նախ , նա-
խանձել , նաւել , որս , պահել , պարապ , սայլ , սե-
ղան , ցանց , փոխանակել :

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
ոց , անոց , արան ճանկներով :

Աղքատ , ամառն , ամուր , այրի , արգելուլ , ար-
ուեստ , գլուխ , գործ , դպիր , ծաղիկ , կանայք ,
կրակ , հալել , հանգիստ , հիւանդ , հիւր , հովանի ,
ձմեռն , մարտիկ , մեղու , մթերք , մրջիւն , որբ , ուս ,
վաճառք , վարել , վարդապետ , վարժել , օտար :

54. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ անուններուն ածանցները շինեն
ան , ապ , տ , դժ , չ , ճանկներով :

Ամօթ , առակ , բտն , բարբառ , գեղ , գէտ , գործ ,
գին , գոճ , գոյ , գոյն , երախտիք , երասան , լուր ,
կար , համազգի , հարկ , մարդ , յայտ , յոյս , շնորհ ,
սւշ , սուրբ , տոնձ , քուն , օրէնք :

ԻԱՍ Խ.

ԲԱՐԴ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

- Հ. Ո՞ր անունները բարդ կ'ըսուին :
- Պ. Բարդ կ'ըսուին երկու բառէ բաղադրեալ անուն-

(*) Այս մասնկամբ ածանցներ մեծաւ մասամբ բայերէ կը
շինուին :

ներ, ինչպէս ասորւածաւեր, զԱստուած սիրող, լուսադրոյս տուող: Առաջինը՝ Ասորւած եւ սեր, երկրորդը՝ լոյս եւ դոս (տալ) բառերէն կը բաղկանան:

Հ. Բարդ անուն մը կազմող բառերն իրարու հետ ինչպէս կը կապուին:

Պ. Բարդ անուն մը կազմող բառերն իրարու հետ սովորաբար = գրով կը կապուին:

Ն. Երբ բարդ անունը երկու գոյականէ կը բաղկանայ, ինչ կը նշանակէ:

Պ. Երբ բարդ անուն մը երկու գոյականէ կը բաղկանայ, ընդհանրապէս այն գոյականներուն մին յատկացուցչի եւ միւսը յատկացելոյ զօրութիւն ունի, եւ բարդութեան մէջ յատկացուցչի զօրութիւն ունեցող գոյականն առաջ կը դրուի: Այս տեսակ բարդ անուններ ընդհանրապէս գոյական են:

55. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ աշխարհաբար խօսերը բարդ բառերու դասին, յարկացուցչից յարկացեալն առաջ դնելով:

Զօրքի գլուխ . Կրան փակ (տեղէն) . Գաղանի (հետ) կոխ . Գանձի դուռ . Գետի եզր . Ծովի եզր . Գիրքերու պահարան . Գայեկի (տեղան) որդի . Կիւանի գլուխ . Կիւանի գրագիր . Բանակի տեղ . Եղեւինի փայտ . Աղբիւրի ակ . Լուսոյ մանելու տեղ . Խաչի փայտ . Խունկի աման . Ծերոց խումբ . Հարսի եղբայր . Հողի բլուր, կոյս . Ոտքի կապ . Զիւնի ծաղիկ . Զորի գաւառ . Ճաշու ժամ . Մաղձի դեղ . Մարդոց մահ . Մարդու արձան . Մաքսի տուն . Մեհենի տեղ . Մօխրի կոյս . Նաւի խումբ . Քաղքի մէջտեղ . Սանդղի ոտք . Վանքի երէց . Վարաղի ջիւղ . Որթի տունկ . Քաղաքի պատ:

Հ. Բարդ բառ մը միշտ գոյականներէ կը բաղկանայ:

Պ. Բարդ բառ մը կրնայ նաեւ գոյականէ մը եւ աստիճանէ մը բաղկանալ. ինչպէս Ռեշաֆան, որ Ռեշաստիանէն եւ հանց գոյականէն բաղկացած է, եւ կը նշանակէ Ռեշաֆանի նմանող կամ հանց Ռեշ:

56. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ աշխարհաբար խօսերը բարդ են, աշխարհաբար խօսելու համար առաջ դնելով:

Տունը մեծ . Զօրութիւնը մեծ . Զայնը մեծ . Թեւը երկայն . Պրկունքը լայն . Ոտքը կարճ . Զգեստը կարճ . Զուրը խորունկ . Վիզը բարձր . Զայնը բարձր . Մարդը (բնակիչը) շատ . Բարձր աղէկ . Հոտը դէշ . Համն անոյշ . Կէմքը դեղեցիկ . Գեղեցկութիւնը հագուած գիւտ . Ոտքը շուտ (շուտ քալող) . Միտքը երկու (անհաստատ) Լեզուն թանձր . Բեռը ծանր . Քալուածքը թեթեւ . Հաւատքը թերի (պակաս) . Մորթը թոյլ (հեշտասէր, փափկասէր) . Սիրտը վատ (վախոտ) . Բերանը լեցուն . Պարանոցը խիտ (անհնազանդ, խեղ) . Սիրտը հիւանդ . Խորհուրդը լաւ . Այսբը կարմիր . Գլուխը ծռած (ամօթով) . Թեւերը ոսկի . Պարիսպը կրկին . Պատիւը հաւասար . Բազուկները հաստատ . Կաշին հաստ . Զօրութիւնը հսկայական . Զուրը շատ . Հանդերձը մաշկ . Միրտը նեղ . Փետուրը նոր . Զայնը բարակ . Պարիսպը ամուր . Անդամները ողջ (ամբողջ) . Միտքը պակաս . Նիստը (տարածութիւնը) քիչ . Աչքը սուր . Ականջը սուր . Անունը վատ . Զայնը քաղցր . Սիրտը քաջ . Սանձը ոսկի . Զեռքը պարապ . Միտքը թեթեւ . Հաւատքը չիտակ . Աչքը չար (նախանձոտ) . Բեռը թեթեւ . Մեղքը մեծ (շատ) . Մեղքը քիչ . Անունը մեծ . Միտքը մեծ (հպարտ) . Հասակը բարձր . Ականջը երկայն . Թեւը (խանտար) մաշկէ . Միտքը թանձր (պակուշ) . Սիր-

առ խիստ . Դէմքը երկու . Բերանը երկու . Մորթը լերկ . Միտքը երկայն (համբերող) . Զուրը յորդ . Մարմինը թանձր . Միտքը ցած (խոնարհ) . Լեզուն ծանր . Զուրը խորունկ :

ԴԱՄ ԽԱ.

ԲԱՅԱՆՈՒՆ , ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

Հ. Ո՞ր բառերուն քայանոսն կ'ըսուի :

Պ. Բայանոսն կ'ըսուին այն անունները որ բարդ բառերու մէջ բայի զօրութիւն ունին . այսինքն՝ գործողութիւն մը կը ցուցնեն , զորօրինակ՝ որդեւէր , հայրապետ , արեւակէշ , բառերուն մէջ սէր , սպան , կէշ , բայանուն են , այսինքն՝ սէրէ՛մ , սպանա՛մէ՛մ , կէշո՛ւմ բայերուն արմատներն են , եւ կը նշանակեն՝ սէրող , սպանող , այրած : Որդեւէր , կը նշանակէ իր որդիքը սիրող , հայրասպան կը նշանակէ հայրը սպաննող , արեւակէշ կը նշանակէ արեւէն այրած :

Հ. Բայանունէ եւ ուրիշ գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ բայանունն ու գոյականը ի՞նչ բանի զօրութիւն ունին :

Պ. Բայանունէ եւ ուրիշ գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ բայանունը բայի զօրութիւն ունի , միւս գոյականն ալ սեռի կամ բնութեան խնդրոյ զօրութիւն ունի : զորօրինակ՝ որդեւէր , հայրասպան բառերուն մէջ , սէր , սպան , բայ են , սէրող , սպանող կը նշանակեն , որդի , հայր գոյականները սեռի խնդիր են սէր եւ սպան բայանունանց . արեւակէշ բառին մէջ ալ կէշ բայ է , այրած կը նշանակէ , իսկ արեւ գոյականը բացառական հոլովի զօրութիւն ունի , եւ բնութեան խնդիր է կէշ բայանունն եւ կը նշանակէ արեւէն այրած :

Հ. Բայանունէ եւ գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ , այս երկուքէն ո՞րն առաջ կը դրուի :

Պ. Բայանունէ եւ գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ ընդհանրապէս խնդիրն առաջ կը դրուի , բայանունը՝ ետքը :

Հ. Այս տեսակ բարդեր գոյականն են թէ՛ ածական :

Պ. Այս տեսակ բարդեր թէ՛ իբր գոյական եւ թէ՛ իբր ածական կը գործածուին :

37. Հրահանգ

Աշակերտ այս և հետեւեալ հրահանգներուն քայանունները քոնեն , և երբ որո՞ւստ աշխարհաբար խօսեցը բարդ բառերու դարձնեն :

Ածեմ , աղամ , ամամ , ամօքեմ , այրիմ , ապաստանիմ , ապրիմ , առաքեմ , առնում , ասեմ , ատեմ , արածեմ , արդելում , արկանեմ :

Քուն , պատիժ բերող (տուող) . Խունկ աղացող . Մլոյ (ջաղացքի) մէջ աղացող . Մովը թափուած . Կերակուր ամօքող (բարեխառնող) . Անձկով (կարօտով) այրող . Կէս այրած . Իր անձին ապաւինող . Կնքղինք աղատող . Երկինքէն առաքուած . Փոխ , աւանդ , կաշառ , պարգեւ , համար , վրէժ առնող . Երախտիք առնող (ընդունող) . Բարի , չար (բան) ըսող . Իր տէրն ատող . Ինչք ատող . Խաչինք (հօտ) արածող . Բանտի , պատի , քարերու մէջ արդելուած . Ահ արկանող (ձգող) . Խունկ արկանող (ձխող) :

Բառնամ , բարձրանամ , բեկանեմ , բերեմ , բղխեմ . Բնակիմ , բտիմ . Գիտեմ , գնամ , գնեմ , գովեմ , գործեմ , դտանեմ , դրեմ :

Բեռ վերցնող . Կական (լաց) վերցնող (բրցնող) . Մինչեւ երկինք բարձրացած . Ահիւ բեկած (վախէն լե-

ղին բրդած) . Ծանրութենէ բեկած (կտորած) . Գաղաններէ բեկած (պատառուած) . Պտուղ , փուշ , անձրեւ , բուբ (թիփի) բերող . Երկրէ բխած . Հուր , ջուր բխող . Գաղաններէ բնակուած . Անտառները բնակող . Խոտով ընդով բտուող (կերակրուող) . Ծածուկ (բաներ) գխացող . Իրը (եղելութիւնը) գխացող . Միրաբեր գխացող . Ձեռքի (գործ) գխացող . ձամբայ գացող . Ծովով , նաւու գացող . Արծաթով գնուած . Մարդ գնող . Ինքզինք գովող . Այգի , երկիր , հող գործող (մշակող) . Նաւ , հաց , իւղ գործող (շինող) . Պղինձ գործող (պղղնձէ բաներ շինող) . Չար , բարի ժանտ (գէշ) , գազիր (զղուելի բաներ) , եղեռն , ոճիր գործող . Մաղէ գործուած . Ձեռքով գործուած . Հնարք գտնող . Մատեան (գիրք) գրող . Պատմութիւն գրող . Ձեռքով գրուած :

58. Հրահանգ

Դարմանեմ , դաւեմ , դիեմ , դրժեմ . Երդնում , եփեմ . Չանցանեմ , զարդարեմ , զգածնում , զգենում . Ընկենում , ընտրեմ . Թափեմ . Իմանամ :

Խաշինք դարմանող . Մարդ դաւող . Մտինք գիեցող . Ուխտին դրժող (աւրող) . Տիրոջը դրժող (մատնիչ) . Իւղ (օծանելիք) , հաց եփող . Երդումը , ուխտը , պատուիրանքը , օրէնքը զանց ընող (չբռնող) . Աստղերով , ծաղիկներով զարդարուած . Սեւերով , մթով , քուրձով զգածեալ (պատած) . Իրը (եղելութիւնը) զգացող (խմացող) . Խարաղն , ծիրանի զգեցող (հագնող , հագած) . Տերեւները նետած (ձգած) . Նետ , շանթ , քար , կրակ նետող . Ձէնքը , լուծը նետող . Գետը նետուած . Իրաւունքն ընտրող (կարող , որոշող) . Տերեւները թափած . Մարդէ (բնակիչներէ) , յիշողութենէ թափուր . Ոխը , նետ թափող . Հնարք (ձամբայ , կերպ) իմացող (գտնող) . Չար (բաներ) իմացող (հնարող) :

Լիկեմ , ընում . Խանձիմ , խառնեմ , խարեմ , խլեմ , խնդրեմ , խողխողեմ , խորհիմ , խօսիմ . Ծախեմ , ծեծեմ , ծնանիմ , ծփամ :

Սովէ լլկուած . Ծաղկով , հացով , պտղով , որդերով , խնդութեամբ լեցուած . դանիւ (ծեծով) լեցուած (չատծեծուած) . Արեան , գէշի (էշ) խանձած (բորբքած) . Ծծմբով , ծխով խառնուած . Եղեմէն խարուած (այրած) . Արմատէն խլուած . Վրէժ , քէն խնդրող . նախանձով (եռանդով) խնդրող . Սրով խողխողուած . Մտքին մէջ (խնքնիրեն) խորհող . իրաւունքը խորհող (իրաւունքը կատարելով հաշտուող) . Բարի խօսող (միջնորդ) . չար խօսող (ամբաստանող) . առակ խօսող . որովայնէն խօսող . առեանին մէջ խօսող . հնութեանց վրայ խօսող . Մարդ ծախող (սպառող) . Երով (սփռ) , ողորով (բարակ գաւազանով) ծեծուած . (յառաջ եկած) . Անձրեւ ծնանող . երկրէ , ծովէ , ջուրէ , հողէ ծնած . Ծովին մէջ ծփացող :

59. Հրահանգ

Կամիմ . կապեմ . կապտեմ . կատարեմ . կարեմ . կեամ , կերտեմ . կիզում . կլանեմ . կժանեմ . կոխեմ . կոծեմ . կորանամ . կորուսանեմ . կօփեմ . կոեմ . կրաուելիմ . կարեմ . կրեմ . կրծեմ :

Բարի , չար կամեցող . Կամար (գօտի) կապող . կամարներով կապուած (շինուած) . ակունքով կապուած (գամուած) . Գի , տաճար , սեղան կապտող (կողտպտող) . Կամք , հրաման կատարող . Կօշիկ , խորան կարող . Կամքը (ընել) կրցող (անձնիշխան) . Կեռք , շինի մէջ (մարդ եղած տեղ) ապրող . վիշտերու մէջ ապրող . Կաւէ , փայտէ , քարէ , կրկտէ (շուր շքէ) կերտուած (շինուած) . հրաշքով (զարմանալի կերպով) կերտուած . ձեռքով , նկարով կերտուած (գործուած) . Տաքէն ,

ցուրտէն կիզեալ . Ծովէն կլլուած . Ջերմութեամբ
 կծանող (խայթող) . Ոտքով կոխուած . Ալիքներէ , հո-
 վէ կոծուած (ծեծուած) . Աչուրները կորացած (ամօ-
 թով) . Պտուղը , յոյսը կորսնցնող . Քար կոփող . Կաւ-
 նով (չէփէ) կռուած (տաշուած) . քարէ կռուած . Բա-
 նիւ (խօսքով) կռուող . Ծայրերէն , կէսէն , մէջտեղէն ,
 մօտէն , տակէն (արմատէն) կտրուած . քարէ կտրուած
 (մէկ կտոր քարէ) . Բեռ , ջուր կրող (տանող) . վիշտ
 կրող . Կաշառք կրծող (ուտող) :

Համբերեմ . հայիմ . հանեմ . հասանեմ . հատանեմ .
 հատուցանեմ . հարկանեմ . հեղձնուամ . հեղում . հոսեմ .
 հոսիմ . Ձգեմ . ձուլեմ . ճարակիմ :

Խստութեան , վիշտերու համբերող . Ծովու վրայ
 նայող . երկինք նայող . Ձուկ , ջուր հանող . միս հա-
 նող (փէփէ) . պատկեր հանող (նկարող) . խաչը հանող .
 հարկ հանող (առնող , ժողովող) . քէն հանող (ոխ առ-
 նող) . երազ հանող (մեկնող) . Ձեռքով հանող (կարող) .
 Քար , երկաթ կտրող (մետաղներէն հանող) . փայտ կըտ-
 րող . Յոյսը , քունը հատած . թաթերը կտրած . երակը
 կտրող (արիւն առնող) . մաէ կտրուած (միս չուտելու
 ուխտ ընող) . Վարձքը , Էրախտիքը , քէնը հատուցա-
 նող . Սրինք , քնար , փող զարնող . դիւէ , նետէ ,
 շանթէ , սուրէ , ցուրտէ , խորշակէ զարնուած . Ծովը
 խղզուած . Արիւն թափող . Հուր , ջուր վաղցնող .
 Ժանտ , չար (դէշ) հոտող . Նետ , քար ձգող (նետող) ,
 ակոս ձող (քաշող) Արծաթէ , ոսկիէ , պղնձէ ձուլ-
 ուած . Խոտ ճարակող :

60. Հրահանգ

Մածնում . մահանամ . մանեմ . մեծարեմ . մխեմ .

մոռանամ . մտանեմ . Յարգարեմ . յիշեմ . յուզեմ . յօ-
 դեմ . Նենգեմ . ներկեմ . նիւթեմ :

Տախտակով մածուած (վրան ծածկուած) . Սրով , սո-
 վով , թոպուելով (ծեծուելով) մահացած (սպանուած) .
 խղզուելով , հեղձնով մահացած . Ոսկով մանուած .
 Հիւրերը մեծարող . Խորը . մէջը մխուող . ձեռքը մխող
 (ձեռք զարնող) . Երախտիք մոռցող . Որջ , ծակ , խորը
 (ձեռք մտնող) . Տաճար , սեղան յարգարող (չտկող) . Չա-
 րիքը յիշող (ոխ պահող) . Խորերը , ջուրերը յուզող
 (փնտաող) . խոսվութիւն , անձրեւ յուզող (հանող) . նա-
 խանձէ յուզեալ (չարժեալ) . Սուտ (բաներ) յօդող (չի-
 նող) . Ուխտը , աէրը նենգող . Ծիրանի ներկող . Չա-
 րիք նիւթող :

Շարժեմ . շինեմ . շնչեմ . Ուտեմ . ուրանամ . Չափեմ .
 չուեմ . Պահեմ . պաշտեմ . պատեմ . պատճառեմ . պատ-
 մեմ , պարարեմ . պարտաւորեմ . պշնուամ :

Հովէն շարժած . Պատ , խորան շինող . տուն , աշ-
 խարհք շինող (շէնցնող) . մարդով (բնակչօք) շէնցած ,
 Ծուխ , բոց , հուր , մահ շնչող . Աստուծմէ , հոգիէն
 շնչուած (ներշնչեալ) . Խոտ ուտող . ցեցերէ կերուած .
 Աստուած ուրացող . Երկիր չափող . Երկինք չուող .
 Ոգին (կեանքը) պահող . Ուխտ , պատուիրանք , ոխ
 պահող . Աստուած , կուռք , դիք պաշտող . Արծա-
 թով , սառոյցով , մութով պատած . Հիւանդութիւն
 պատճառող (հիւանդ ձեւացող) . Սուտ (բաներ) պատ-
 մող . դիւրին , դժուարին (ոճով) պատմուած . Որովայ-
 նը պարարող . Մահու , պատժոյ պարտաւորուած (դա-
 տապարտուած) . դատաստանով պարտաւորուած . Եր-
 կինք պշնող . մարմնոյ , երկրի պշնող (մարմնաւոր ,
 երկրաւոր բաներու նայող) :

Սիրեմ . սնանիւմ . սուզեմ . սպանանեմ . վաճառեմ . վարեմ . վարժեմ . վիժեմ . վիրամ . Տարածեմ . տեսանեմ . Յնորիւմ . ցուցանեմ . Փորեմ . Քաղեմ . քաղցնում . քարչեմ . քննեմ . Օծանեմ :

Հայրենիքը սիրող . Ջրոյ մէջ , կաթով սնած , առնը , (մէկուն) ձեռքը սնած . զով տեղեր սնած . Ջրոյ մէջ , խորը սուղած (ընկղմած) . Տէրը , եղբայրը սպաննող . Գինի , ցորեն , մարդ վաճառող . ժամանակը վաճառող (պարապ անցնող) . Կառք , նաւ վարող , գերի , մարդ վարող (յափշտակող , տանող) . Ձի , մանուկ վարժող . մտօք վարժուած (հնազանդ , հլու) . Գահէ (ուշաքուշ) , քարէ (ժայռի վրայէ) նետուած . գետի մէջ նետուած . Վարս (գլխու մաղ) վիրայող (ածխող) . ճամբայ վիրայող (շտկող) . Բազուկները տարածած . գետնի վրայ տարածուած . Երազ տեսնող . Խելքը ցնորեցնող կամ ցնորած . Ճամբայ , երազ , ժամեր , տօներ ցուցնող . Գետնի , քարի մէջ փորուած . Ծաղիկ , պտուղ , հասկ , կրկուտ քաղող (ժողովող) . ծայրերէն քաղուած (կարուած) . Ինչքի (հարստութեան) քաղցած (անօթի) . Գետինը քսող . Խորունկ (բաներ) քննող . Ոսկով , արծաթով օծուած :

Ի Ա Մ Խ Ե

ԲԱՐԻ ԲԱՌԵՐ . ԲԱՅԱՆՈՒՆ ԵՒ ՄԱԿԻԱՅ

- Հ. Բայանունները գոյականով միայն կը բարդուին :
- Պ. Բայանունները շատ անգամ մակբայով կամ մակբայերէն առնուած ածականով ալ կը բարդուին . զոր օրինակ . մարտնչութիւն , շարախօս , Կապուտեան , բարդուած են բողբոջի , խօս , որեւ բայանուններէն , եւ մշտ , շտար , Կապ մակբայներէն :

61. Հրահանգ

Աշակերտ հետեւեալ բայերուն բայանուն արձարները գործն .

Ամբառնամ . ասեմ . աւերեմ . Բարձրանամ . բեկանիմ . բղխեմ . բուռանիմ . գանեմ . գիտեմ . գուշակեմ . գտանեմ . Դատիմ . դիմեմ . Եփիմ . Զարթնում . զինեմ . Ընծայեմ . ընթանամ . Թռչիմ . Լլկեմ . Խամրիմ . խօսիմ . Ծագեմ . ծաւալեմ . Կազմեմ . կամ . կարգեմ . կեամ . կիզում . կշռեմ . կորովեմ . Հայիմ . հասանեմ . հաւանիմ . հաւատամ . հեղուտեմ . հիմնեմ . Կահանամ . մաղեմ . մարտնչիմ . մեռանիմ . մտանեմ . Յածիմ . յաննեմ . Նուագեմ . Շարժիմ . շնչեմ . Պահեմ . պարծիմ . Ջանամ . ջնջեմ . Սնանիմ . ստեղծանեմ . Վիրաւորեմ . Տարածեմ . Յանում . Յնորիմ . Փլանիմ . փաիմ :

Աշակերտ հետեւեալ աշխարհաբար խօսերը բարդ բառերուն որոշումներն մակբայներն առաջ դնելով :

Վեր ամբարձեալ (վերցուած) . Կանխաւ ըսող կամ ըսուած . Վաղ , կանուխ (չուտ) աւերած , փլած , փտած . Ուղիղ բարձրացած . Գիւրաւ բեկանող . Յանկարծ , առատ , յորդ բխող . Գիւրաւ , ինքնին բուսնող . Չարաչար գանուած . Կանխաւ գիտցող . Կանխաւ (առաջուց) գուշակուած . Չքնաղ (քիչ) , զիւրաւ , դժուարաւ գանուող . յանկարծ , առաջ գանուած , Արդար , ուղիղ դատող . Յառաջ , տար (հեռու) դիժող . Կէս եփած . Ծանր արթնցող . Իսպառ (բողբոջի) զինեալ . Նոր ընծայուած . Արագ , թեթեւ , խուռն (բաղմուտեմ) , զոյգ (հաւասար) ընթացող (վաղող) . Բարձր թռչող . Չարաչար լլկուած . Արագ խամրող (թուռնող) . Ունայն , արդար , ուղիղ խօսող . Յանկարծ ծագող . Լայնաբար (ընդարձակ) ծաւալեալ . Պինդ (ուժով) կազ-

մուած, Առնթեր (քովը), շուրջ (բոլորովոր) առաջի (առջեւը) կեցող. ինքնիրեն կեցող. վրան կեցող. Յառաջ կարգուած (դասուած). Երկայն, միայն ապրող. Ողջ (ամբողջ) կիզելի (այրելի). Արդար կշռուող. Արդար կորովող (պատող). Քաղցր, առաջուց նայեցող, Երագ (շուտ), վաղ (կանուխ) հասնող. Գիւրաւ հաւանող. Թերի, ուզիղ, նոր հաւատացող. Հաստատ հեղուածուած (դամուած). հաստատ հիմնուած. Խայտառակարար մահացած (սպաննուած). Մանր մաղուած. Հակառակ, ընդդէմ մարտնչող. Կէօ, վաղ (կանուխ) մեռած. Կանխաւ (առաջուց) մտած. Ընդվայր (ասզին անդին), դատարկ յածող (պտտող). Վաղ յառնող (կանուխ ելլող). Քաղցր նուագող (երգող). Մանր, արագ, միշտ շարժող. Դառն, քաղցր, սաստիկ շնչող. Գիշերը (գիշեր ատեն) պահող. Ունայն, սին (պարագ տեղ) պարծող. Ջուր, ժրութեամբ (արիւթեամբ) ջանացող. Համօրէն (ընդհանուր) ջնջուած. Դատարկ, ընտանեաց մէջ, ընդվայր, ընդարձակ, փափուկ սնած (մեծցած). Նախ, նոր ստեղծուած. Կարի (չատ) վիւրաւորուած. Լայն, համօրէն տարածուած. Մանր ցաննող (բարկացող). Յայգ (գիշերը) ցնորող (այլընտրան). Վաղ սլիած, փտած :

ՆԱԽԸՆԹԱՅ ԴԱՍԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՔԵՐԵԱԼ ԽԱՌՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ուսուցիչք կրնան հետեւեալ հրահանգներն այլեւայլ դասերու բաժնել :

1. Հրահանգ

Տունը նոր է. Եկեղեցին հին էր. Փայտը երկաթէն թեթեւ է. Քացախը սաստիկ է. Աղը կծու է, բայց հոտելէ կը պահէ. Ոսկին բոլոր մետաղներէն ազնուա-

գոյն է. Ադամանդը շատ մեծագին է, բայց երկաթէն աւելի օդտակար եւ գործածական չէ. Կտուը կերպասէն աւելի ցանցառ (սէյրէք) է. Այս գինին անջուր է. Այդ հովիտը ջրոտ է, անոր համար բարեբեր է. Անձրեւն ու կարկուտը ծանր են. Շոգին թեթեւ է. Մարդիկ եւ անասունները քալող եւ շարժող են. Մարդ զգացող, իմացող եւ խօսող է. Ձին կրակոտ է. Եղբայրը վախկոտ է. Դուն խիստ ես. Անօք վկայ են. Մենք ազանատես ենք. Անօք ազանջալուր են. Ձեր եղբայրը տունը կը գործէ. Այս տղաքն իրենց հանդերձները պատուեցին. Նաւը ծովը ընկղմեցին. Մարդիկը ծովը խղզուեցան. Կառավարը գետը իյնալով կորսուեցաւ :

Սաստիկ, քարի	Ջրօտ, ջրբէէ
Հոտել, նեխ-նեխ	Բարեբեր, յոր-թէ
Մեծագին, պարտաւան	Քալող, քնայուն
Գործածական, պէրսի	Շարժող, շարժուն
Ցանցառ, անօք	Ձգացող, զէայուն
Անջուր, (գինի), անապակ	Իմացող, իմաստուն
Խօսող, խօսուն	Գետն իյնալով կորսուիլ,
Կրակոտ, ջերմ	Քեպտոյն լինել
Ծովը խղզուել, ծովալուր	
Լե՛ել	

2. Հրահանգ

Քարեկամօ ձեր հայրը տեսաւ. Ձինուորներն իրենց զօրապետը կանչեցին. Այն քաղքին մէջ կին մը կար. Այս կինն իր աղջիկը չի սիրեր. Այս հայրն իր որդիքը կ'անիծէ. Երկինքն աստղեր կան. Ջրհորներուն մէջ օձեր կան. Լեռներուն մէջ մեծ օձեր կան. Մեծամեծ կէտեր կան ծովին մէջ. Երկրիս վրայ բարձր լեռներ կան. Լեռներուն մէջ մեծամեծ անտառներ կան. Ա-

նոր դերեզմանն այս քաղքին մէջ է . Մեր բարեկամներն այս տունին մէջ են . Անոնց ոսկրներն այս գերեզմանին մէջ են . Սպասաւորներն այն պալատին մէջ են . Այն սրահին մէջ հիւրեր կան . Այս սենեկին մէջ գէշ հոտ կայ . Այս կրակարանին մէջ կրակ կայ . Ձեր շտեմարանին մէջ շատ ցորեն կայ . Կառավարը վարժ է . Վարժապետն հմուտ եւ փորձառու է . Աշակերտները կրթեալ են . Եղջերուն եւ նապաստակն արագընթաց են . Տղան տհաս է . Պատանին հասուն է . Ծովին մէջ ձուկեր կան . Արեգական մէջ բիծեր կան . Աշխարհիս մէջ շատ մարդիկ կան . Հոն շատ բազմութիւն կար . Այն բանտին մէջ շատ կապեալներ կային . Ձեր եղբայրը տեսնել կ'ուզեմ . Գու տանդ մէջ նստէ . Այս տունը մերն է . Դուք մեր սիրելիներն էք . Ձեր եղբայրները մեր բարեկամներն են :

Մեծ օձ ,	Վիշապ	Փորձառու ,	Վարժ
Պալատ ,	ապարան	կրթեալ ,	կերէ
Գէշ հոտ ,	Ժանտարան	Տհաս ,	խաչ
Վարժապետ ,	վարժապետ	Բազմութիւն ,	ամբի

3. Հրահանգ

Անոնց ծառաները մեր ծանօթն են . Այն մարդն իմ վարպետս է . Չանի շատ խրատեցի . Այս խօսքերը ձեր գիրքերուն մէջ գրեցէք . Դուռը գոցեցին . Անոնցմէ ոմանք պատեցինք . Ասկէ մէկը չի կրնար անցնիլ . Ամէնքն ալ հոս կը բնակին . Դուք հարուստ կնոջ եղբայր էք . Այն լեռնէն կ'իջնէին . Մեր երեսը չտեսաւ . Այդ տղան դուրս հանեցէք . Ձեր գեղը շատ գեղեցիկ է . Այս պարտէզը մեծ աշխատութեամբ շինեցինք . Ձեզ շատ յոգնեցուցի . Ինծի ներէ . Պատգամաւորներն իմ խօսքերս անոնց պատմեցին . Խօսքն անոնց յայտնեց . Ես ձեզ կը հանգչեցնեմ . Անոնց հայրը հոն չէր .

Անոնց ընկերները մեր բարեկամն են . Քարերը փողոցն են . Զինուորները հրապարակն են . Նաւերը նաւահանգըստին մէջ են . Նաւաստիները նաւին մէջ են . Անոնց ամանները քորձին (չուվալ) մէջ էին . Անոր արծաթն իր ծոցն է . Մեր սուրն անոր ձեռքն է . Անոնցմէ ոմանք նաւն են . Ձեր բարեկամներէն ուրիշները քաղաքն են . Ամէնքն ալ այս սրահին մէջն են . Մեր ցորենն շտեմարանն է . Ամէն մէկն իր տունն է . Տունը մէկը չկայ . Ձենէ շտեմարան աղքատ են . Անոնցմէ քիչերը հոս են . Անոնցմէ հինգն իմաստուն են . Ձենէ մէկը սատանայ է . Ձեր բարեկամներէն մէկն հոն էր . Մենէ մէկն հոն չէր . Մենէ ոչ մէկը հոն էր . Եղբայր մը ունիմ . Անիկա որդի մը ունի . Եղբայրս պարտէզ մը ունի . Դուք շատ բարեկամներ ունիք . Եօթն եղբայր ունինք . Անիկա գեղեցիկ պարտէզ մը ունէր . Դուք շատ գիրքեր ունիք . Հայրս շատ ստակ ունի . Անիկա շատ արջառներ եւ ոչխարներ ունեցաւ . Իսահակ ջրհոր մը ունէր . Որդի մը ունիմ . Մեծ տուն մը ունի . Պղտիկ քաղաք մը ունիմ . Մեծ տուներ ունինք . Անոնք շատ ստացուածք ունին . Իմ խօսքերս լսեցէք . Այն լեռնէն կ'իջնէր . Այս քաղքին մէջ բնակեցաւ . Այն տունն երթանք . Այն պարտէզին մէջ նոր գերեզման կար . Կենաց ծառը դրախտին մէջտեղն էր . Տասը տարի ապրեցաւ . Ուր ժամ ձեզի սպասեցինք . Անոնք այս աշխարհէս են . Դուք այս աշխարհէս չէք . Երբ ասիկա թաղաւորէն լսեցին . Անոր քալելուն ձայնը լսեց . Այդ մարդն այս տունը խոթեցէք . Չանիկա օտար երկիր տարին . Այն հացէն կերաք :

Ասկէ ,	ընդ այս	Յայտնել ,	ի վեր հանել
Շինել ,	յօրէնել	Հանգչեցնել ,	հանգուցանել
Յոգնեցնել ,	աշխատ արանել	Ամէն մէկը ,	խորտակել
Ներէ ,	հրատ. ներեցէ	Մէկը ,	ոմն

Ոչ մէկը , ոչ ոք
Քալել , քնալ

Խոթել , հոռոտել

4. Հրահանգ

Ձեր եղբայրը տեսայ ու անոր ըսի . Անոր ձայնը լսեցի ու կանչեցի . Անոր մահուան լուրն առաւ ու սկսաւ լալ . Ձանի երկու մղոն տարին . Անոնց հինգ քոս ցորեն տուին . Պատը երկու կանգուն բարձրացուցին . Ձինուորներուն զէնքերն առաւ . Տունին յարկը քակեցին . Անոր եղբայրները հոն էին . Իր ծառային աղջիկն սպաննեց . Սենեկին դուռները բացին . Տաճարին վարագոյրը ձեղքուեցաւ . Եղբորս ձայնը լսեցի . Մեր բոլոր ստացուածքը քուկդ է . Այդ աշտանակն իմս է . Այն պարտէզը գեղեցիկ է . Անոնց ամանները լեցուն են . Մեր տունները բարձր են . Ձանի լերան գլուխը հանեցի . Իր մառանին մէջ շատ զինի ունէր . Ութ տարի աշխատեցայ ասիկա սորվելու համար . Դաշտին երկայնութիւնը տասուերկու մղոն էր . Այն դուբին մէջ առիւծներ կային . Թաղաւորը հզօր է . Այն մարդը բանսարկու է . Իօսելու ատենը կ'ըսէր . Արտաշիտի փեսայութեան ատենը ոսկի կը տեղար , Սաթինկան հարսնութեան ատենն ալ մարգարիտ . Դուն Շարայի որկորն ունիս , Մենք Շիրակայ համբարները չունինք . Իմ գիրքերս մեր են . Ձանոնք մեր դրիք :

Լուր , համբաւ
ձեղքեմ , ցելւած

5. Հրահանգ

Ձանոնք ձեր եղբորը տուի . Այդ գիրքերն մի շարադրած է . Գիտուն մարդ մը զանոնք շարադրած է . Հոս հինգ սափոր ջուր բերէք . Ես ձեզի ըսելու շատ բան ունիմ . Երկու որդի ունիմ . Անիկա չորս աղջիկ ունէր . Շատ հարստութիւն ունէին . Համբերելու զօ-

րութիւն չունիմ . Ներս մտաւ ու նստաւ . Ձանի իւր գիրկն առաւ ու օրհնեց . Երկու օրուան ճամբայ քակեցինք . Գիշեր եւ ցորեկ կ'երթայինք . Առէք այս մարդիկն ու իրենց տունները տարէք . Անոր բարեկամներն այս դուռնէն անցան ու մեզի եկան . Այս պատմութիւնը լսած ատենը կը զարմանար . Երկու օր առաջ ձեր ծառաները մեզի լուր տուին . Անոնց ընկերները մեր բարեկամներն են . Դուն իմ որդիս ես . Մենք ձեր բարեկամներն ենք . Եղբայրներս ձեր վրայով պատմեցին . Մենք անոնց հետ ձեզի եկանք . Անոնք ձեր եղբորը հետ մեր տունը գացին . Երեք օր ճամբորդութիւն ընելով հոն հասանք . Ձեր սիրոյն համար այս աշխատութիւնը յանձն կ'առնեմ . Առտու իրիկուն ձեզի համար կ'աշխատէինք :

Շարադրեմ , յօրհնեմ
Նստիմ , քալեմ
Գիշեր ցորեկ , շփեմ եւ
դիւնէր
Առաջ , յարաւ Կան շ
ճամբորդութիւն ընեմ ,
ճանապարհորդեմ
Սիրոյն համար , առ ուր
Առտու իրիկուն , յայտեմ եւ
դիւնէր :

6. Հրահանգ

Ինծի հրաման բուր որ երթամ հայրս տեսնելու . Անոր պատուէր տուր որ զիս չնեղէ . Անոր վախէն լռեցինք . Այն մարդուն որդին կը ճանչնամ , բայց ձեզ չեմ ճանչնար . Ձանոնք վրանը խոթեցէք . Ինչո՞ւ համար բոլոր օրը դատարկ կեցած էք . Հոս ինչպէս մտաք . պատմեցէք մեզի . Այս ճամբէն մէկը չի կրնար անցնիլ . Անիկա աղէկ մարդու որդի է . Ասիկա հարուստ կնկան աղջիկ է . Արքայից արքային ծառաներն ենք . Այդ գերիներն այն բերդը տարէք , քաղաքը մի բերէք . Իր եղբորը քով բնակեցաւ չորս տարի , եւ մեր երեսը չտեսաւ . Իր հայրենիքէն աքսորուեցաւ . Ձեր

գեղն եկայ, շատ գեղեցիկ է . Խօսքին երկայնութենէն ձանձրացաւ եւ քունը տարաւ . Անոնց այն խօսքերէն գիտցայ որ անոր եղբայրն էք . Բազմութիւնն այն եկեղեցին կը դիմէր . Չանի տաճարին մէջ տեսան իր բարեկամներուն հետ . Երկիրը մեծ է . Ծովը խորունկ է . Երկինքը բարձր է . Լուսինը յատուկ լոյս չունի . Անիկա վաթսուս տարի ապրեցաւ, եւ քառասուն օր թագաւորեց . Իմ տունս մոէք . Կնճուոյն շուքին տակ կը նստէր . Իմ ձեռքիս տակն է . Չեր իշխանութեանը տակ շատեր ունիք . Եղբայրս երկու որդի ունի . Տասը սպասուոր ունէր . Անոնք շատ ստակ ունին . Ստակ չունիմ, բայց ունեցածս տամ :

Վախէն, առահի	Աքսորութիմ, արարէի լեւիմ
Բուր (օր), ողջն	Քունը տանել, ներհեմ
Աղէկ, աշխի	Յատուկ, առահիյն
Բերդ, արեւի	Շուք, հովանի

7. Հրահանգ

Մարիամ գերեզմանը եկաւ . Գացէք, ըսէք ձեր բարեկամներուն որ հրատարակն երթան . Անոնք հոն ժողովուեցան, եւ անոր դալուն կը սպասէին . Ստակը սեղանաւորին դարձուց . Անիկա ստակն առնելով կ'ըսէ . Չուր առաւ ու ձեռուրները լուաց . Ան աեղը եկան որ աւերակ կը կոչուէր . Գուն իմ սիրելի որդիս ես . Ես քու հայրդ եմ . Թագաւորը տօնին առնը հոն էր . Աշակերտները հարսնիքն էին . Ժամը իննին ատենները խաւար եղաւ . Ութ մղոն քալեցինք . Ան ատենները սով կար . Կէս գիշերուան ատենները յարձակեցան անոնց վրայ . Գիշերանց ելլելով կ'երթային . Հարիւր լիար իւղ բերին . Կրնամ այս տաճարը քակել, եւ երեք օրուան մէջ չինել զայն . Այն երկրէն կուգանք .

Այս քաղաքն եկան . Այն քաղքին մէջ աղքատ մը կար . Չանի տեսնելով կանչեց ու իր քովը նստեցուց . Մեզ բռնեց ու կը շարչարէր . Պատուհանը բացաւ ու կը նայէր . Չանի բանաէն արձակեց . Չանոնք բանտարկեց . Չեր եղբայրներն եկեղեցին խոթեցին . Այն եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէր :

Ժամը իննին ատենները, Բանտարկեմ, Դեմ է դեմ
 ղինն ժամս արահի
 Չարչարեմ, Ակեմ

8. Հրահանգ

Այն բանտին մէջ շատ կապեալներ կային . Չանի ջուրը նեակեց . Անոր ձայնը լսելով կ'ուրախանար . Յակոբ ինը տարի ծառայեց Լաբանու Ռաքելին համար . Չորս ժամ ոտքով դացինք . Եօթը տարի սով եղաւ . Երուսաղէմի տաճարը քառասուն տարին շինուեցաւ . Ինծի հինգ քանքար արծաթ տուաւ . Եօթը սահոր ջուր բերին . Տասը վունջ ծաղիկ քաղեցինք . Այս տունը մերն է . Գուք մեր սիրելիներն էք . Եօթը օր աշխատեցան ու զանի դուրս հանեցին . Ութ մղոն քալելէն ետքը մեծ քաղաք մը հասանք . Քաղքին դուռնէն ներս մտնելու ատեն հինգ հօգի տեսանք . Այն գիւղը կարդացած չենք . Փոքրիկ քաղաք մը ունիմ . Եկու եւ հոն բնակէ . Այս լեռներէն շատ հեղեղներ կ'իջնեն . Պատուհանէն անցաւ ու ներս մտաւ . Ինք եւ իր որդիքը մեզ տեսնելու եկան . Եթէ ես եկած չըլլայի . Չեղ շատ օրեր վորձեցի . Մեր գործքերը ձեզի պատմեցինք, բայց դուք մեզի չհաւտացիք . Անիկա հարուստ մարդու որդի էր :

Նետեմ, ընկենամ [նիմ] Ոտքով, հեռէ
 Ուրախանամ, արահի չորի, արի (անծ)

9. Հրահանգ

Չանի թագաւորին տարին . Եղբօրը քով կեցաւ շատ օրեր . Չանոնք դահիճներու մատնեց . Անոր վրանին տակը ճաշեցին . Երկու օրուան ճամբայ դացինք . Իմ խօսքերս լսեցէք . Անոր մանչերն ու աղջիկները մեզի եկան . Քիչ մը ետքը զանոնք տեսայ . Մեր աղաչանքն անոնց ընդունելի չեղաւ . Թագաւորի խորհուրդները ծածկել պէտք է . Աստուծոյ ըրածները ձեզի պատմեմ . Աստուծոյ եւ անոր զօրութեանը կը հաւատամ . Հաղիւ անիկա ոտքը ցամաքը դրած էր . Աստուած այս աշխարհը ստեղծած է . Վաղուան համար մի հոգաք . Մեզի անոնց վրայով պատմեցին . Բան կը փնտռէին որ անոր վրայով չարախօսեն . Չանի քաղքէն դուրս հանեցին . Չանոնք ատեանը բերին . Շատերն այս քաղքէն ելան . Այդ տղաքն այն տունը տարէք . Այն քաղաքը կը բնակէր . Իմաստուն մարդոց խօսքերուն մտիկ ըրէք . Այս մարդիկը քաջ թագաւորի զինուորներ են . Այս տեղը չարագործ մարդերով լեցուցիք . Դուրս ելէք եւ զանոնք փնտռեցէք . Յորենն իրենց ամաններուն մէջ ժողովեցին . Երբ բազմութիւնը տեսաւ , նրստեցաւ . Անոր դուրս ելլելու ատենը բազմութիւնը ներս կը մտնէր . Չանոնք այդ եկեղեցին խոթեցէք :

Քիչ մը ետքը , յետ «սկ» Հաղիւ , այն էն
 Ինչ Ստեղծեմ , ունե՞՞

10. Հրահանգ

Երկրիս բոլորտիքն օդ է . Ժողովուրդն անոր բոլորտիքը ժողուեցաւ . Այն քաղքին բոլորտիքը պատնէշներ շինեցին . Անոր վրայով ձեզի բան մը պիտի ըսեմ . Ձեր եղբօրը վրայով ամբաստանութիւն կ'ընեն . Ձեր բարեկամներն իմ վրայովս կը տրանջեն . Ձինուորները

պարտէղին դուռնէն մտան . Բազմութիւնը դաշտին երեսը տարածուեցաւ . Տասը ժամ բան չկերան . Տասուերկու մղոն քալելէն ետքը քաղաքը հասանք . Մեզ տեսան ու սխտան փախչիլ . Փախան ու բերդն ապաւինեցան . Չանի մէկդի առաւ ու հետը կը խօսէր . Չէի գիտեր թէ ինչ է . Չկրցան մեր խօսքերն իմանալ . Մեզ թողուցին ու իրենց տուները դացին . Տասուերկու եղբայր ենք . Այդ մարդիկն Աստուծոյ ծառաներն են . Շատ եղբայրներ ունիմ . Երկու տուն ունիք . Քսան ծառայ ունիք . Գիրքեր ունինք . Այն տունը մի մտնէք . Այս քաղաքը ծնանք . Այս տեղէն հեռու է . Այս տաճարէն խոթեցէք զանոնք . Իմ բարեկամիս երթանք :
 Ամբաստանութիւն ընել , Բան չկերած , անասող
 «Տբասրանել Մէկդի , Դէն»է

11. Հրահանգ

Եղբօրը տունը մտաւ . Բարեկամներն անոր եկան . Թուղթը գրելու ատենը ծառաները զանի կանչեցին . Աթոռին վրայ նստելով ժողովուրդը կը դատէր . Երբ հիւանդը բժշկեց , զանի իր տունը զրկեց . Բարեկամներն անոր կ'ըսեն . Մեզի հետ գալ կ'ուզէր . Շատ օրեր հոն կեցանք , ու անոր դալուն կը սպասէինք . Բանտին մէջն էր , ու եղբայրներուն կ'աղաչէր որ զինք ազատեն . Չանի լերանը վրայ հանելէն ետքը՝ եղածներն անոր պատմեցին . Այն մարդը ձեզի զրկեցի որ իմ վրայով ձեզի լուր տար . Եթէ այդ մարդիկը կը սիրէք , մի չարչարէք զանոնք . Երբ զանի երկու մղոն տարին , շատ յոգնեցան . Պատուհանէն անցաւ ու ներս մտաւ զանի տեսնելու . Անոր համբաւը բոլոր այն երկիրը տարածուեցաւ . Երկու օր անոնց հետ քալելէն ետքը գեղ մը հասանք . Տաճարին առջեւը կենալով

ձեր եղբորը հետ կը խօսէի . Իմ որդիքս ձեր բարեկամներն են . Ես օտար չեմ :

Յողմիմ , վաստակեմ Պղտիկ (որդի) , Կրտսեր

12. Հրահանգ

Ես զանոնք տեսած եմ . Դուք այն գիրքը կարդացած էք . Աստուած այս աշխարհս ստեղծած է . Եթէ անոնք հոս եկած ըլլային . Դուն իմ վրայովս լսած ես . Մենք անոնցմէ երկու թուղթ ընդունած ենք . Ես այն մարդը տեսած չեմ . Անիկա ասանկ խօսք մը ըսած չէ . Մենք մէկը սպաննած չենք . Եթէ այն եկած չըլլար . Այն քաղքէն ելաւ ու մեզի եկաւ . Քու եղբայրդ եւ քոյրդ մեզի եկան . Իմ հարմիքս եկէք . Իր այդին մշակներ զրկեց . Զանոնք տասուերկու օր կը սորվեցընէր . Նոյ եւ անոր որդիքը տապանը մտան . Հոգին ու մարմինը դժոխքին մէջ կորսնցնելու կարող է . Ծերերը եւ երիտասարդները սպաննեցին . Մանչեր ու աղջիկներ ունեցաւ . Անոնք մեր որդիներն են . Այս աղաքն իմն են . Երբ զանի տեսան , անոր քովը ժողովեցան . Հաւն իւր ձաղերը թեւերուն տակ կը ժողվէ . Անոնք քահանայապետին սրահը մտան . Շատերը երբ լսեցին , անոր հաւատացին . Քու որդիդ հոս բեր . Հոն մարդ չկար . Բան մը չլսեցինք . Այն տեղէն հեռացան . Մեզի մօտեցաւ . Յովսէփին եղբայրներն Եգիպտոս իջան ցորեն գնելու . Յովսէփ իր եղբայրները տեսաւ ու զանոնք ճանչցաւ . Եգիպտոսի մէջ եօթը տարի առատութիւն եղաւ . Մեծ որդին սպաննուեցաւ . Պղտիկը հօրը կ'ըսէ . Քու որդիդ ըլլալու արժանի չեմ :

13. Հրահանգ

Իմ եղբայրներս քենէ կը վախնան . Աստուծմէ չեմ վախնար . Անոր կ'աղաչէին որ իրենց հետ երթար . Ե-

րեք տաղաւար չինենք . Անոր գլուխը կտրեցին ու թագաւորին բերին . Երբ թագաւորը տեսաւ , շատ զարմացաւ . Անոր խօսքերուն մօտիկ չէր ընել . Յակօր իր հայրերուն գերեզմանը քաղուեցաւ . Պատերազմի լուրեր պիտի լսէք . Անկիւն մը քաղուեցաւ ու կը նըստէր . Տէրն իմ օգնականս է . Իմ ձեռքիս տակ զինուորներ ունիմ . Շատ օրեր նեղութիւն կրեցի . Մենք անոնցմէ վախ չունինք . Յունաց բոլոր ուսմունքներուն մէջ կրթուեցաւ . Մեզի շատ ստակ հարկաւոր է . Մեզի հետ անոր պալատն եկան . Անոր կ'աղաչէին որ իրենց սահմաններէն երթար . Մենք գերքերը սորված չենք . Այն մարդը տեսած չեմ . Եթէ այս խօսքերն ըսած չըլլայի . Քար մը նետելու չափ տեղ անոնցմէ հեռացաւ . Քառասուն օր չկերաւ ու չխմեց . Տասը տարի անկողին ինկած էր . Բերդն ապաւինեցան . Երկինք ելաւ ու Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ . Անոր տասը դահեկան տուաւ . Հնազանդ որդին իր հայրը կ'ուրախացնէ . Զանի կը խրատէր որ իր խօսքերուն մօտիկ ընէր . Բազմութիւնը դաշտին վրայ ցրուեցաւ . Ղեռներէն ու ձորերէն անցանք :

Մտիկ ընեմ , անստմ Նեղութիւն կրեմ , քառասու
Քաշուբիմ , արտնչնանամ պէ՛մ
Վախս երկիւղ Եյնամ (անկողին) , աղէտ
Կրթութիմ , վարժեմ Դնիմ
Հարկաւոր , պիտոյ Ուրախացնեմ , արախ տու
Քար մը նետելու չափ տեղ , նե՛մ
Կարեմից ք

14. Հրահանգ

Եթէն օր բանտին մէջ մնաց . Ութ հոգւոյ չափ ջրհեղեղէն աղատեցան . Զիս մահուընէ փրկէ , Տէր . Այն տեղին մարդիկը զանի ճանչցան . Վայրենի աղգերու ընակարանները մտաւ . Գետին քովէն կ'եր-

Թար . Ասիկա քու սիրոյդ համար ըրի . Ատելութենէն զանի սպաննել տուաւ . Տրտութենէն հիւանդացաւ . Իրենց բարեկամները թշնամիներուն ձեռքը մատնել կ'ուզեն . Անոնցմէ ոմանք մեղի եկան . Անոր ծննդեան ատենը շատերը պիտի խնդան . Անոր ներս մտնելու ատենն ամէնքն ալ ոտք ելան . Անոր ոտքն ինկաւ եւ կ'աղաչէր . Քաղաքը հասած ատենը բարեկամները զանի դիմաւորեցին . Երբ ասիկա ըսաւ , ամէնքը լռեցին . Մեզի օգնէ , քանզի ահա կը կորսուինք . Ամէն բան քուկդ է . Այս ամէնն իմս է . Երկինք իմ աթոռս է . Գուք իմ որդիքս էք . Շատ բարեկամներ ունիք . Ուրախութենէն գնաց ու իր ստացուածքը ծախեց . Իմ զօրութիւնս դուն ես . Գուք մեր պարծանքն էք . Եղբայրներս եւ քոյրերս հոս են . Քու ծառաներդ եւ աղախիներդ եւ անասունդ չդործեն . Ձեր բարի գործերը տեսնեն . Անուշ խօսքեր խօսեցաւ . Բարեբարոյ կնոջ որդի էր . Անգգամ եւ լեզուանի մարդու հանդիպեցանք . Նենգաւոր մարդոց հետ հաց մի ուտեր . Քու բարեկամներուդ հետ ուրախ եղիր . Ձկնորսներն ուռկանը կը քաշէին . Մեր վրայով շատ բան կը պատմեն . Ես երբէք անոր տունը դացած չէի , բայց ան ստէպ իմ տունս կու գար . Զօրքը դեռն անցնելով քաղաքն առաւ . Քաղաքներ շինեցին եւ անոնց մէջ բնակեցան . Աբրահամ իր ձերութեան ատենը շատ հարուստ եղաւ . Իսահակ անունով որդի մը ունեցաւ , որուն աչուրները կուրցան ձերութեան ատենը . Հայկ իր որդիները եւ թոռներն առնելով , Հայաստան եկաւ . Բեկին հետ կուուեցաւ եւ անոր յաղթեց :

(Ութ հոգւոյ) չափ , էջերէս
 Ազատիմ , ապրիլս
 Փրկեմ , ապրիլս-ցանկս

Գիմաւորեմ , Էնդ սուս Էն-
 Էնս
 Լուեմ , Լուս Էնիս

Բնակարան , բնակութիւնս
 Ոտք ելլեմ , յոյս կ'ս
 Քաշեմ , յէրէս
 Կուրնամ (աչքը) , Լապիս

15. Հրահանգ

Այս մարդը հիւանդ է . Քու բարեկամդ աղքատ է . Այս տղան իմ որդիս է . Այս մարդը ձեր թագաւորն է . Ատնք մեր բարեկամներն են . Այս մարդիկը ձեր ազդականները չեն . Այս ձերունին այս քաղքին դատաւորն է . Ատնք մեր թագաւորին զինուորներն են . Այս աղջիկը քու դուստրդ է . Ձեր թշնամին չենք . Հայրս այն քաղքին իշխանն էր . Այս երկու մարդիկը Յունաց զօրավարներ են . Հոն եղողները բռնեցինք . Մտնողները կ'արգելուին . Տեսնողներն ու լսողները կանչեցինք . Ասիկա ընողը տեսայ . Ձեզ մատնողն սպանեցին . Մեզի հետ խօսողը կը ճանչնամ . Այս քաղաքը պզտիկ է , բայց շատ գեղեցիկ է . Այդ պարտեզը մեծ չէ , բայց անոր մէջ շատ ծառեր կան . Մեր հանդերձը հին է , բայց մեր ոտքի ամաններն հին չեն . Այս լեռները բարձր են , բայց երկրին օքն առողջ չէ . Այն գետին ջուրերը յսամիկ են . Գետն ալ խորձենկ է . Քաղքին մէջ կ'աիւ եղաւ եւ շատ վիրաւորներ եղան . Շատ օրեր անոր տունն եղայ , բայց եղբայրդ ինձի հետ չէր . Մենք ձեռնէ գոհ ենք , գուք ալ մենէ գոհ էք . Տեսած մարդդ գովութեան արժանի չէ . Այն կիներն այրի , աղքատ եւ օրուան հացին կարօտ էր . Այդ տղան իմ եղբայրս է . Այդ աղջիկն աղքատ մօր մէկհատիկ աղջիկն է . Այդ տղաքն իմ որդիներս են . Քաջ եղիք , ով մարդիկ . Որդեակ , ինձի հետ ուրախ եղիր . Եղբայր , սղջ ես . Ինձի ուլ մը չտուիր որ բարեկամներուս հետ ուրախանայի . Քու անունդ սուրբ ըլլայ . Ձեզի ծառայ ըլլանք . Ձեր տունները աւերակ ըլլան . Միշտ կ'ուրախանար . Քու ստակդ քեզի ըլլայ .

Ինծի որդի մը պիտի ըլլայ . Ես ձեր մէջ սպասաւորի մը պէս եմ . Ձեռնէ մեծը պղտիկին պէս ըլլայ . Ոչ իմ կամբս , այլ քուկդ ըլլայ . Ամբարտաւան մի ըլլար . Լսեցէք :

Ոտքի աման , օր ոտից Օրուան հաց , առտնդդդդ

16. Հրահանգ .

Հայրս պարտեղ մը գնեց . Գիրքեր գնեցինք . Քոյրդ պղտիկ գիրքը գնեց . Գնած գիրքդ ընտիր է . Եղբորդ գնելու տունը գեղեցիկ բայց շատ պղտիկ է . Ես ալ տուն մը գնեցի որ շատ մեծ է . Թուղթը գրեցիր . Հօրդ ինծի պարգեւած ձին ծախեցի . Դու ալ քուկինդ ծախեցիր . Իշխանը իւր կառքն ու ձիերը կը ծախէ . Հօրեղբայրս իւր պղտիկ որդւոյն համար գեղեցիկ գըլխարկ մը գնեց . Այս տղան երկայն նամակ մը գրեց իւր մօրը . Մեր հայրը այս պարտեղն ու այս այգին քու հօրաքոյրէդ գնեց . Մարդ մը հարմնիք ունէր . Բուրոր իւր բարեկամները հանչեց . Կինը իւր դրացիները կը կանչէ . Հովիւները ոչխարները կ'արածեն . Դուն խիստ մարդ մըն ես . Չցանածդ կը հնձես . Արձակեցէք ատոնք որ իրենց կերակուր գնեն . Մեր լապտերները կը մարին . Ձեր այդ իւղէն մեղի ծախեցէք . Վաճառականներուն դացէք . ու գնեցէք ձեզի . Ինծի թնչ կ'ուզէք տալ . Ես զանի ձեզի կը բերեմ . Ձեռքդ սնալը մի խոթեր . Ամենէն աղէկներն ամաններու մէջ ժողվեցին . Օտար էի եւ գիս ընդունեցիք . Քահանայակեան իր հանգերծները պատուեց . Այս կինն իր տղաքը կը սիրէ . Եղբայրներս եւ քոյրերս կը սիրեմ . Բարեկամներս եւ վարժապետներս ալ կը սիրեմ . Մազիկներդ ջրեցիր . Իմիններս եւ քուկիններդ ջրեցի . Քոյրս ալ իրենները ջրեց . Եղբայրներդ երկու շուն գնեցին որ շատ գեղեցիկ են . Կան կերակուրներ եւ

խմելիքներ որոնք , եթէ շատ ուտուին եւ խմուին , հիւանդութիւններ կը պատճառեն . Արաստոն քարի տեսակ մըն է որուն վրայ երկաթ չի բանիր . Մշակ անոնք են որ երկիրը կը գործեն . Վարժապետները ծոյլ տղաքը կը պարսաւեն , վութաջանները կը գովեն :

Ձի , երկաթ Պատճառեմ , քոյրծեմ
Գլխարկ , խոյր Արաստոյ , արաստոյ
Պնակ , սկաւառակ Քար , վէճ
Խոթեմ , խեմ [ըլլէճճ Տեսակ , աչք [ծեճ
Ընդունիմ (տունը) , Ժո Բանիլ (ներգործել) , քոյր-
Ձրեմ , ուրգէճ Փութաջան , Ժէր
Խմելիք , ըմպելի

17. Հրահանգ .

Տեսար մարդը որուն քեզ զրկեցի . Այն մարդը չաւսայ , բայց վաղը կը տեսնեմ . Փնտռածդ դտմր . Փնտրուածս չգտայ , չվնտռածս դտայ . Չանի դտաւ ու աւնոր հարցուց . Ներս չմտես . Պարտեղը մտաւ . Ամէնքն ալ մրախեցին ու քնացան . Փեսան եկաւ , ու պատրաստներն անոր հետ մտան հարմնիքը . Ստակն առնողը գնաց , գետինը (երկիր) վորեց , եւ ստակը ծածկեց . Այդ տունը մտիր ու տես . Այդ անպիտան ծառան դուրս հանեցէք . Չանի բռնեցին որ սպաննեն . Երբ խօսքը լինցուց , լեռը ելաւ . Դարձեալ գալով զանոնք քնոյ մէջ դտաւ . Անոր հետ եզողներէն մէկը ձեռքը երկնցուց , սուրը հանեց եւ ծառան զարկաւ . Ան աւան անոր երեսը թքին . Քեզի զարնողն ո՞վ է . Երբ դուրս ելաւ , ուրիշ կին մը զանի տեսաւ . Եղբայրներս եւ քոյրերս տեսմր . Տեսնք ձեր սպասաւորներն ու աղախինները որ պարտեղին մէջ ծառերուն շուքին տակը կը պտտէին . Մեր ճամբորդներն հասան . Այս խօս-

քը թագաւորին ահանջը հասաւ . Նթէ օղին տաքու-
թիւնն անդատանները չտաքցնէ , պտուղները չեն
հասնիր . Սպասաւորը խօսքը յայտնեց . Այդ գործը
կրնաք գլուխ հանել . Ձանի թագաւորին առջեւ բե-
րին . Երբ չկրցաւ համողել , դանի անիծեց . Եղբայրդ
քնչ միտք ունի . Յունաստան երթալու միտք ունի .
Այդ գիրքերը սեղանին վրայ դտանք . Ծովն ուռկան
նետած էին . Թակոյկներու մէջ ջուր դրին . Անոր կար-
միր քղամիդ հագուցին . Լաթերը հագաւ . Սուրդ մէջըդ
կապէ . Նաւին կարասիներէն շատ բան ծովը նետե-
ցին : Ունեցածը գործածեց :

Մրափեմ , ներհեմ	Համողեմ , աձեմ է հաւան
Քնանամ , է տուն ծորանեմ	Միտք ունենամ , զնորս ա-
Ծածկեմ , լստուցանեմ	ձեմ
Գարձեալ , մեռանէմ	Նետեմ } որչանէմ
Մէկը , մի ոմն	Գնեմ }
Օղին տաքութիւնը , որն	Հաղցունեմ , որչանէմ
Տաքցնեմ , զնորսուցանեմ	Մէջը , միջ
Գլուխ հանեմ , է չլուխ հա-	կապեմ , աձեմ
նէմ	Գործածեմ , որչանէմ է կէր

18. Հրահանգ

Ահա երկու քանքար վաստկեցայ . Շատ բան վաս-
տրկեցաւ . Ըսելիքս լսել կ'ուղէս . Անոր ազարակը եր-
թալ չուզեց . Ատոր ըրածը խօսուի . Շատ տրտմեցան
եւ լռեցին . Հրապարակներու մէջ խօսեցեք . Ինծի
հետ ծածուկ մի խօսիր . Ամէնքը դայթակղելու ալ ըլ-
լան , ես պիտի չգայթակղիմ . Ձեր քոյրերն ո՞ր են .
Մեր քոյրերն Հոռոմ են . Ձեր եղբայրներն ո՞ր են . Ա-
նոնք Աթէնք երթալու համար ճամբայ ելան . Շատ
անգամ խորհեցաւ , բայց բան մը չկրցաւ ընել . Պարս-

կաստանէն եկաւ ու Հայաստան ընակեցաւ . Ասանկ
բան մը Հնդկաստանի մէջ չերեցաւ . Ինչո՞ւ համար
կը նեղուիս . Քեզ նեղողն ո՞վ է . Վարժապետը զՏիգ-
րան կը պարտաւէ . կ'ըսէ թէ չաշխատիր , ընկերնե-
րուն հետ միշտ կուի կ'ընէ . Այդ գիրքին քեզի լինչ-
պէս կ'երեւայ . Ինծի կ'երեւայ որ շատ ընտիր է . Այս
տղաքը պիտի լան , երբ իրենց մայրը բաժնուի . Նթէ
Աստուծոյ չհնազանդիք , խեղճ պիտի ըլլաք . Մեր ծնող-
ներուն հնազանդ էինք , եւ մեր վարժապետներուն
մտիկ կ'ընէինք . Խոհական տղաք իրենց մեծերուն
միշտ կը հնազանդին . Նստող մարդոց նայեցաւ . Գերա-
նը նախ քու աչքէդ հանէ , ու ետքը չիւղը եղբօրդ
աչքէն հանելու նայէ . Խոտերուն արմատները տաքէն
կը չորնան . Թեւը չորցաւ . Լեղուս չորցաւ . Ծարաւէն
կը պապակիմ . Ջուր չըլլալէն ծարուած էինք . Աղ-
քասներուն պէտք է ողորմիլ . Աստուած անոր ողոր-
մեցաւ . Ողորմողը ողորմութիւն պիտի գտնէ . Իմ հան-
դերձներուս ո՞վ դպաւ . Բարկացաւ ու ներս մտնել չէր
ուզեր . Ձանոնք իրենց բարեկամ կը համարին . Կար-
ծեց որ մեռած է . Նստելով վաստկած ստակը կը համ-
բէր . Մեռնելու ալ ըլլամ , քենէ պիտի չզատուիմ :

Վաստկիմ , շահեմ	Ամբաստանեմ , աճբաստան
Լռեմ , լուս լինեմ	լինեմ
Ծածուկ , է ծածուկ	Խեղճ , լնորսուս
Ճամբայ ելնեմ , մեկնեմ	Մտիկ ընեմ , անասմ
Ընեմ (բան մը) , շէտրեմ	Խոհական , ճորտարժ
Պարսկաստան , Պարս	Մեծ , ասագ
Հայաստան , Հայ	Տաք , որսոյ
Հնդկաստան , Հնդկէ	Չորնամ , ցամաքէմ , ճասանամ ,
Նեղուիմ , որսուցեմ	չորանամ
Կուի կ'ընեմ , կոգեմ	Չըլլալէն , որս է չփոյէ

Ի՞նչպէս, որպէ՛ս
Երևամ, ըստ
Յամուռիմ, Բե՛նիմ

Մարուած ըլլամ, պատ՛իմ
Իպչիմ, Բեր՛նիմ
Կարծիմ, համար՛իմ
Զատուիմ, Բե՛նիմ

19. Հրահանգ

Եթէ չյողնիս, եթէ շարունակ խաղաս, միշտ աղ-
քատ պիտի ըլլաս. Քոյրերս միշտ իրենց վարժապետ-
ներուն մտիկ կ'ընէին, շատ կ'աշխատէին, եւ քիչ կը
խաղային. Եթէ Աստուծոյ, ծնողացդ եւ վարժապետ-
ներուդ մտիկ չընես, երբէք երջանիկ պիտի չըլլաս.
Այս աղան կուլայ, հաց չունի. Նոյ տապանին պա-
տուհանը բացաւ. Երկու օր անոր քով կեցանք. Աա-
թերս լուացի. Երուսաղէմ երթալու կը փութար. Ին-
չու կը հեղգաս, ել. Փութա, ելիր երուսաղէմ. Զա-
նի ձեռնու եկողները՝ մէկքի կեցան անկէ. Երբ ասի-
կա լսեցին, շատ ուրախացան. Իր արցունքովն անոր
ոտուքները կը թրջէր. Երբ գինովութենէն արթնացաւ,
ան ատեն զգաց. Դեռ չէք զգար. Դառն կերպով լա-
ցաւ. Երեսդ լուա. Իրենց լաթերը լուացին:

Յողնիմ, Վասպա՛րիմ
Շարունակ, ցան՛ք
Միշտ, հանապաղ
Շատ (մկ) Բազման
Քիչ, սակաւ
Մեծեմ, հարկանեմ
Մէկքի կենամ, ի Բաց կամ Դառն կերպով,
Ուրախանամ, ինքամ
Արցունք, արտասու-
թրջեմ, ըսնամ
Գինովութենէ արթննամ,
սխա՛րի ի Բե՛նիմ
Դեռ, որպէս
Զգամ, զգամ, իմանամ
Դառն կերպով, որպէս
պէս

20. Հրահանգ

Հաց առնելու մտցան. կը խոստանաք ու չէք կա-
տարեր. Այս ամէնը հասկցանք. Անոնք չհասկցան.

Գերեզմանը վազեց. Երամէն անդին ցատկեց. Ոտք
ելաւ եւ կը ցատկոտէր. Երբ ձեռնին վրայով լսեց,
դուրս ցատկեց. Հագած պատմուճանը հանեց. Մարդը
հիւընոցաւ եւ մեռնելու մօտ էր. Ձեր հանդերձները
հանեցէք, եւ քուրձեր հագէք. Իր անկողնին մէջ զօ-
րացաւ. Ողբացէք եւ սղացէք. Հրամայէ որ մինչեւ
երեք օր գերեզմանին պահպանութիւն ընեն. Չըլլայ
որ աշակերտները գիշերանց գալով դանի գողնան.
Ամպն անոնք մէ վերացաւ. Ասողնը կը դարձանային
անոր խօսքերուն. Գթալով ձեռքը երկնուց, եւ անոր
դպաւ. Ինծի մի դպչիր. Ձենէ ոչ մէկուն ստակին կամ
հանդերձին ցանկացայ. Անոնք ալ իրենց տեղերը դար-
ձան. Ագարակ մը ստացաւ. Ես շատ ստակով ստա-
ցայ այս դիմուորութիւնը. Երուանդ, Երբ պիտի լը-
ուացուիս. Քիչ ատենէն պիտի լուացուիմ. Եթէ մէկ
անգամը ցաւ կը կրէ, բոլոր անդամներն անոր հետ
կը կրեն. Հոգմայեցիք գան եւ մեր ազգը վերցունեն.
Անոր աչուընները բացուեցան ու կը նստէր. Եթէ կա-
նուխ իմանայինք, դարման մը կ'ընէինք. Ձեռուընները
լուաց. Չջանացողը երբէք հարուստ չըլլար. Աստուած
այս աշխարհը դեռ չստեղծած. Դեռ արեւը չեկած.
Դեռ անոնք իրար չտեսած:

Հասկնամ, իմանամ, ի միս Մօտ, Բեր՛նի
անոնամ
Վազեմ, ըն՛նանամ
(Երամէն) անդին, ըստ Չըլլայ որ, քոսցե
Ցատկեմ, վաղեմ Գիշերանց, քիշերի
Ոտք ելլեմ, յոյն կամ Երկնայեմ, յիմ
Ցատկոտեմ, վազվաղեմ Շատ ստակով, Բազման ցնաց
Մեծ, քան Քիչ ատենէն, ըստ հոսող
Դուրս վազեմ, որիմ Գաւ կրեմ, վաղանամ

Հոռուայեցի , Հոռոճ
Վերցունեմ , Բարնոճ
Կանուխ , Վաղաբոյն

Ըլլամ , առնիճ
Իեռ չ . . , մնչէ- , չե-

21. Հրահանգ

Եղբայրդ ո՛ր է . Երկու ամիս է քանի որ եղբայրս մեռաւ . Քեզ տեսնելու կարօտէն կը մեռնիմ . Վախէն պոռացին . Գիտէր որ զանի նախանձէն մատնեցին . Ցաւին սաստկութենէն հանդերձները կը պատռէր . Իրենք զիրենք ազատելու աճապարանքէն աւարը թողուցին . Մեր սիրտերուն նեղութենէն կը մեռնինք . Այդ տղաքը սովէն պիտի մեռնին . Ծարաւէն մարած էինք . Խնտալէն կը մարէ : . Հայրս երեկ թեւերուս մէջ մեռաւ . Հայրդ մեռած է . Մայրս քիչ ատենէն պիտի մեռնի . Կը բաղձամ որ որդիս տեսնեմ , դեռ չմեռած . Գուն չմեռած պիտի մեռնիմ . Այդպէս շուտ ո՛ր կը վազես . Բժիշկ բերելու կ'երթամ , Հայրս մեռնելու մօտ է . Ե՛րբ ծնած ես . Հազար ութ հարիւր տասնին ծնայ . Եթէ ես տարի մը առաջ ծնած ըլլայի , քու ունեցած տարիքդ կ'ըլլայի . Հօրեղբայրս իր հօրը մեռնելէն ետքը ծնաւ . Պղտիկ քոյրս Մարտի ամսուն ծընաւ . Այս օրերս անոր տղայ մը պիտի ծնանի . Երբ ան խօսելու սկսաւ , ամէնքը լռեցին . Ատոր ինձի ըրածը քեզի պատմելու սկսիմ . Նստէ , եթէ կը հաճիս . Ուր որ տեղ գտնեմ՝ կը նստիմ . Հոն ժամ մը նստայ . Ատոր ըսէ որ նստի . Հոս նստեցէք մինչեւ որ ես դամ . Քու քովդ նստինք . Եթէ նստի , ալ չելլեր . Ինչո՞ւ չեո նստիր . Նստելու տեղ չկայ . Տեղ տուր որ այդ պարոնը նստի . Եկեղեցին ո՛ր նստած էիր . Քու մօրաքեռդ քով նստած էի . Ինչո՞ւ համար օտքի վրայ կը կենանք , պարոններ , հիւսա նստեցէք :

Քանի որ , յորձ հեղէ Ծուտ , աբաբ
Պոռամ , աղաղակեճ Տարիք , րէր
Ինքզինք , շնչն , յք . շնչն . Հաճիմ , հաճոյ լինեճ (տրա-
Աճապարանք (աճէլէ) , փոյն կանով)
Նեղութիւն , աստուպանդ Քովը , առնիճ
Մարիմ (ծարաւէ , եւն .) , Պարոն , րէր
նոսաղեճ Ինչո՞ւ համար , զէ՞ է զէ
Մարիմ (խնդալէն) , Լալա- Ոտքի վրայ կենամ , կամ
նամ յորս
Խնտալ , Ժողբ Հիւսա , աբաբ

22. Հրահանգ

Անոր ոտքը կ'իյնար ու կ'աղաչէր . Անոր վրդն ինկաւ ու կը համբուրէր զանի . Ծոյն ինկան ու խեղդուեցան . Անոնց վրայ ինկան ու զանոնք ջարդեցին . Զգուշացիր որ չիյնաս . Եթէ իյնամ , նորէն կ'ելլեմ . Մովսէս Փարաւոնին տանը մէջ մեծցաւ . Հայաստանին բարեօք տեղերը մեծցած էր . Մարմինը բերուեցաւ ու հօրը գերեզմանին մէջ թաղուեցաւ . Երբ թագաւորին առջեւը բերուեցանք , մեզի հարցուց . Կ'ուզէր երթալ , բայց արդելեցինք զանի . Զանի թողուցին ու փախան . Ինչո՞ւ չէք թողուր որ այդ մարդն իւր տեղն երթայ . Քեզ բռնեցի , եւ չեմ թողուր . Անմեղ արիւն մի թափեր . Նաւն իր բեռերը պարպեց . Զանի թողուց եւ գնաց . Ոչխարներ եւ արջառներ կը մորթեմ . Փչելով ողջ ողջ անոնց մորթը հանեցին . Նաւին բոլոր գործիքները եւ կարասիները ծովը նետեցին . Իր հանդերձները կը նետէր ու կը փախչէր . Այդ գաւաթները զինուով լեցուցէք . Տեղ մը մ'երթաք , մինչեւ որ ձեր ամանները լեցուին . Քեզի ըսելիք մը ունիմ . Ինձի ինչ ըսել կ'ուզես . Բան մը չեմ ըսեր . Միայն ըսէ . Ետքը քեզի կ'ըսեմ . Քեզի պատմածներէս հօրս բան մը չը-

սես . Անոր մի ըսեր որ անկողինն եմ . Քեզի ինչ ըսաւ . Ձեզի չըսի . Դեռ ինծի չըսիր . Կ'ուզես որ քեզի ըսեմ . Պէտք չէ որ մարդ ամէն լսածն ըսէ . Ասիկա ինծի ականջէս ըսաւ . Քեզի ըսածն ինչ է . Անոր ճշմարիտը միայն ըսի . Թող ուզածն ըսէ . Կը զըջամ որ ատիկա ըսի . Յօժարութեամբ կ'ըսէի , եթէ գիտնայի . Եթէ տարբեր բան մը ըսէի , սուտ կը խօսէի . Երէկ եղբորդ ըսի որ գայ զիս տեսէ . Ետ անգամ կ'ըսէր որ բարեկամին մահուանը վրայ կը ցաւի :

Աւիզն իյնամ , անկանի՛մ զպահանջս
Ձարդեմ , կոորբէ՛մ
Զգուշանամ , զքոյշ լինի՛մ
Նորէն , միսանգամ
Ելլեմ (ոտք , եւն) , կանգնի՛մ
Մեծնամ , անանի՛մ
Հայաստան , Հայոց աշխարհ
Բարէօդ , հոգաստան
Տեղ , լայր
Թափեմ , հեղու՛մ
Պարպեմ , ըսէ՛մ

Մորթեմ , զէնս՛մ
Մորթը հանեմ , մորթե՛մ
Ողջ ողջ , կենդանու՛յն
Գործիք , կաշն՛ք
Տեղ մը , ուրէ՛ք
Եաքը , ապա
Ականջէ , յանկանէ
Միայն (մկր) եւեթ
Յօժարութեամբ , մարտիւր
Տարբեր , այլա՛նք
Յաւիմ , ցաւ է (տրականով)

23. Հրահանգ

Կարգացածք ինչ է . Նոր գիրք մը կը կարգամ . Նոյնը մենք ալ կը կարգանք . Հայրս ատենօք Յունաց հեղինակները կը կարդար , հիմա ալ չի կարդար զանոնք . Այսօր Հերեդոտոսին պատմութիւնը կարդացի . Հայրս երեկ Թուկիտիդէսինը կը կարդար . Հիմա պիտի կարգամ գեղեցիկ գիրք մը գոր մէկը ինծի փոխ տուած է . Աւելի ստէպ կը կարգայինք , եթէ աւելի պարապ ժամանակ ունենայինք . Ուրեմն կարգալը կը սիրէք .

Կ'ուզես որ քեզի այս նամակը կարդամ . Աղէկ չես կարդար . Ի՞նչպէս պէտք է կարդալ այս բառը . Կը բաղձայի քեզի պէս կարդալ գիտնալ . Կարդացածներդ միտքդ թող գան . Տղաքս գրեթէ բնաւ չեն կարդար . կարդալ չեն ատորժիր . Ետ անգամ կը կրկնեմ անոնց թէ պէտք չէ կարդալէն ծուլնալ , որ սիրան ու միտքը միանգամայն կը շտկէ :

Այդ աթոռն իր տեղը դիր . Գլխարկս ո՛ւր դիր . Չանի սեղանին վրայ դիր . Հանդերձս առտուանց արնտուկը դրի . Եթէ ուրիշ տեղ գնէի , չէի կրնար իրիկուան զայն գտնել . Ո՛ւր կ'ուզես որ լաթերդ դնեմ . Դիր ուր որ կը հաճիս . Կը կարծես թէ անկողինն վրայ դրի . Միտքը դրաւ երթալ . Գլխարկդ գլուխդ դիր . Դնենք թէ հոն է . Չանի գլխուն վերեւը բարձի վրայ գնէ . Չանի բանտ դրին . Նոր գերեզմանի մէջ դրուեցաւ . որ քարի մէջ փորուած էր :

Ատենօք , երբե՛մ
Հեղինակ (գրոց) , մարե՛նա
էի
Աւելի ստէպ , յանկանջն
էս
Պարապ ժամանակ , ժամ
դարձայ
Ուրեմն , ապա
Աղէկ (մկր) , բարո՛ւ
Միտքը գալ , յուշ լինել

Կրկնեմ (չատ անգամ ըսել) , յեղյեղու՛մ
Կարգալը , ընթերցու՛ք
Շտկեմ , յարդարե՛մ
Առտուանց , այգու՛ն
Ուրիշ տեղ , այլ ուրէ՛ք
Կրնալ , մարդ լինել (տրականով)
Կարծեմ , համարե՛մ
Միտքը գնել , դնել է մտ
Գլխու վերեւ , անար՛ք

24. Հրահանգ

Ատիկա ինծի համար առնեմ . Ո՛րչափ բան կուզես առնել . Կէսը կ'առնեմ . Եղբայրներս մնացածները թող

առնեն . Կ'ուղթս կանկ առնել . Ուզածդ առ . Ի՞նչ կ'ուղես որ առնեմ . Աղախինը թող տղան գիրկն առնէ . Այդ գիրպակէն (ճանֆէս) կ'առնէինք , եթէ եղբայրս ամէնն առած չըլլար . Այս ամէնն հասկցար . Ինծի կ'երեւայ որ բոլոր աշակերտներս այս պատուէրը չհասկցան . Ձանի անոնց ձեռքէն առի . Նաւերն առին ու գացին . Ինծի ձի մը բերէք . Երկու մոմ կը վառէր . մէկը գլխուն վերեւը , միւսը ոտքին դին . Ի՞նչ կ'ընես . Ինծի պատուիրածդ կ'ընեմ . Կ'ընենք՝ ինչ որ պարտաւ կան ենք ընել . Այդ տղաք բան մը չեն ըներ . Ինչո՞ւ համար բան մը չեն ըներ . Քանզի դուք ալ բան մը չէք ըներ . Ի՞նչ կ'ընէիր իմ ներս մտած ատենս . Կըրակ կը վառէի . Իրիկունն ինչ կ'ընէք . Քու առտուն ըրածդ ես իրիկունը պիտի ընեմ . Ուզածդ ըրէ . Միշտ պիտի ընենք ինչ որ պարտական ենք . Մէկու մը գէշութիւն չընես . Եթէ քեզի պէս հարուստ ըլլայի , շատ բան կ'ընէի . Այս մարդիկն ուրիշ բան չեն ըներ , բայց ուտել եւ խմել . Ձանի ինծի բարեկամ ըրի . Դատաւորներն անոր իրաւունք չըրին . Այս տղան իր հօրը կամքը կ'ընէ :

Մնացած , մնացորդ
 Կանկ առնել , գրեղն առնում
 Հասկնամ , 'ի մի որ առնում
 Բերեմ , առնում
 Ոտքին դին , անոգի
 Պարտական եմ , պարտիմ
 Վառեմ , լուցանեմ
 Իրիկունը , յերեկոյնի
 Գէշութիւն , շալ

Աղէկ , Կաջ
 ճանչուոր , ծանօթ
 Ինքզինք ճանչցնել , որալ
 ծանօթս
 Ո՞ւր (չարժում) , յո՞՞
 Առաւօտուն , ընդ առաւօտին
 Առտունը , ընդ առաւօտին
 Կամաց , մեղմով
 Թողում , լույլ որս

25. Հրահանգ

Հիմա քեզ կը ճանչնամ . Դու ալ դիս կը ճանչնաս . Հոս մէկը չեմ ճանչնար . Եղբայրդ դիս աղէկ կը ճանչնայ . Հոս շատերը կը ճանչնամ . Հոս շատ ճանչուորներ ունինք . Քոյրդ չէի ճանչնար . Հօրեղբայրդ ինծի շատ ծանօթ է . Ալ ձեզ պիտի չճանչնայ . Հարցուցէք անոր թէ դիս դեռ կը ճանչնայ . Կ'ուղեն որ այն մարդը ճանչնամ . Ես զանի դեռ չճանչցած՝ ինծի եկաւ . Ինքզինք անոր չճանչցուց . Քեզ քու ճանչուորներէդ մէկուն հետ տեսայ , որուն հետ ես ծանօթ չէի . Ձանի ձայնէն ճանչցայ . Յանցանքդ ճանչցիր .

Ո՞ւր կ'երթամ . Տուն կ'երթամ . Եղբայրս դպրոց կ'երթայ . Առաւօտուն մեր կ'երթայիր , երբ ես ներս մտայ . Մեր պարտէզը կ'երթայի . Առտուններն հոն կ'երթաք . Յօժարութեամբ կ'երթայի պտտելու , եթէ եղբայրս հոս ըլլար . Եթէ կը հաճիս , ես ալ քեզի հետ գամ . Մէկտեղ երթանք . Այնպէս շուտ մի քալեր , կամաց դնա . Այդ տղաքն մեր կ'երթան . Մեր գացած ճամբէն կ'երթան . Ո՞ւր է քոյրդ . Հայրը տեսնելու գնաց , վաղը պիտի դառնայ . Ձանի դիմաւորենք . Վաղը խնջոյքը երթալ կ'ուղես . Հայրս չի թողուր որ հոն երթամ . Քիչ ատենէն հոն կ'երթամ . Քիչ մ'ալ կեցիր որ մէկտեղ երթանք . Պէտք է որ երթամ . Երթալ չեն ուզեր . Այդ մարդիկն ինչ բանի կ'երթան . Չուրի կ'երթան :

26. Հրահանգ

Այդ տղան մեր կը տանիք . Ձանի դպրոց կը տանինք . Կ'ուղէք զանի տուն տանել . Մեր քոյրերը թատրոն կը տանինք . Ո՞ւր կ'ուղես որ քեզ տանիմ . Զիս ձեր պարտէզը տար . Յօժարութեամբ ձեզ հոն կը տանիմ . Քեզ կը տանէի , եթէ պարսպ ժամանակ ունենայի :

Չափէն աւելի կ'ուշանանք , եթէ ձեզ հոն տանինք .
 Ե՛րբ պիտի դաս եղբայրդ հոն տանելու . Գիրքս ո՛ր
 տարիք . Չգիտեմ ուր տարի . Տանելը չտեսանք . Այդ
 պատանին հաղարապետին տար . Սպասաւորներուն
 պատուիրեց որ զանի ներս սրահը տանին . Այս պտուղ-
 ներէն քիչ մը ուտենք . Հիմա չեմ ուտեր , քանզի ա-
 նօթի չեմ . Երբեմն շատ բան կ'ուտէինք , հիմա քիչ
 կ'ուտենք . Երբ այն հացէն կերաւ , եւ գինիէն խմեց ,
 հողի առաւ եւ սկսաւ խօսիլ . Ինչո՞ւ չէք ուտեր , պա-
 րոններ , եւ չէք խմեր . Կերէք եւ խմեցէք . Բան մը
 չկերան եւ չխմեցին . Ո՞վ է որ ոչխար ունի եւ անոր
 կաթէն չի խմեր , կամ միտը չուտեր . Կան անասուն-
 ներ որոնց միտը չուտուիր . բայց եթէ մէկուն սիրան
 առնէր եւ անոնց միտէն ուտէր , անոր վնաս մը չէր
 ըլլար . Այդ դրախտին մէջ եղած բոլոր ծառերէն կե-
 րէք , բայց աս ծառէն մի ուտէք . Հոս խմելու բան
 չկայ . Ահա գինի . խմեցէք , եթէ կը հաճիք . Ես բնաւ
 գինի չեմ խմեր . Միայն ջուր կը խմենք , Թագաւորին
 կենացը խմենք . Երէկ գաւաթ մը գինի խմեցի , այլ
 այսօր չեմ խմեր . Մէկտեղ խմենք . Դուն բաւական
 կերար , եւ ան չափէն աւելի խմեց . Մեր խմածը բա-
 ւական է . Երէկ մեր խմած գինին այնպէս աղէկ էր ,
 որ մենէ ամէն մէկը մէյմէկ շիշ խմեց :

Այդպէս ուշ ուտաի կու գաս . Պտտելէ կու գամ .
 Առտուն ուտաի կու գայիր , երբ քեզի հանդիպեցայ .
 Ամարանոցէն կու գայի . Երէկ չափազանց ուշ եկայ ,
 բայց այս առտու շատ կանուխ եկայ . Շուտ կու գանք ,
 եթէ ժամանակ ըլլայ . Կ'ուզէ որ ժամն ութին գանք .
 Յարմար ժամանակ եկաք , ձեզի ըսելիք մը ունիմ . Քիչ
 ատենէն կուգայ . Եկէք , պարոններ . Որդիդ եկաւ
 եւ քեզ ուզեց . Բարեկամ , հոս եկուր :

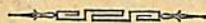
Պտուղ , փրփ	Շուտ (ժամ մը առաջ) ,
(Մէկուն) կենացը , յարե-	վաչ
Բաւական , շա	Ժամը ութին , յոթերորդ
Աղէկ , ոչնչ-	ժամ
Մէյմէկ , մի մի	Յարմար ժամանակ , դէ-
Ուշ , անպահ	պող ժամ
Չափազանց , կորէ	Ուզել (պահանջել) , ելնոր-
	բել

27. Հրահանգ.

Ձեռքդ ինչ ունիս . Ձեռքս գիրք մը ունիմ . Կը կար-
 ծէի թէ եղբորս կորսնցուցած մատնին ունի . Աս , ահա
 դահեկան մը դուռը կեցող աղքատին համար . Սորվա-
 ծըդ աղէկ միտքդ պահէ . Այդ տունն ո՞վ վարձու կը
 բռնէ . Հօրեղբայրս զայն վարձու բռնեց . Երեք մշակ
 վարձու բռնէ որ այգիիս մէջ գործեն . Այդ մարդիկը
 բռնեցէք , եւ մի թողուք զանոնք . Ընդունածդ ինչ
 է . Թագաւորէն պարզեւ ընդունեցի . Կը կարծես թէ
 մենք ալ պիտի առնենք . Պիտի առնէք , եթէ արժանի
 ըլլաք . Մէկը ձեզ իր տունը պիտի չընդունի . Մարդի-
 կը մեզ շատ պատուով ընդունեցան . Այս գիրքը քեզի
 կու տամ . Այդ արծաթն այդ աղքատ կնոջը տուր .
 Այս հիւանդին քիչ մը գինի տուէք . Մայրն անոր
 պտուղ , խնձոր , տանձ եւ նուա տուաւ . Պանդուկա-
 պետին ըսէ որ ասոր պատառ մը միս , գաւաթ մը գի-
 նի եւ մանանիխ եւ հաց տայ . Քու դրացւոյդ վեց
 զրիչ , թուղթ եւ մելան տուինք . Այս ամէնը քեզի
 կուտամ , եթէ քեզի ըսելիքս ընես . Որո՞ւ տանք այդ
 գիրքը . Ձեր հօրը տուէք . Եթէ աղքատի ողորմութիւն
 տաս , գաղտնի տուր . Հանդերձներդ ո՛ր են . Զանոնք
 ինձի տուողին տուի . Գիտես հայրս երբ պիտի գայ .
 Ձեմ գիտեր . Ըսէ որ գիտնամ . Գիտցիր որ մենք քու

սպառնալիքէդ չենք վախնար . Կրնամ ատիկա մեզի ընել . Այո , կրնամ . Ո՛ւր կ'երթաս . Հրապարակը . Կրնանք մենք ալ գալ . Դուք հոն չէք կրնար գալ . ըսաւ թէ կրնամ ընել եւ չկրցաւ ընել . Երէկ եւ առջի օրը չկրցայ անկողինէն ելլել , վաղը կարելի է կարենամ ելլել :

Աս (ըննէ) , Կալ Մելան , Բանա+ , Բլան
Միտք պահել , անել է մոէ կրնամ , Կարող է
Թուղթ , Կարեւս , Կարող կարելի է , Բերեւս

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԿԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԵՐ

Մ

ՅՈՎՍԷՓ ԻՐ ԵՂՔԱՅԻՆՆԵՐԷՆ ԿԸ ԾԱՌՈՒԻ

Յակոբ Յովսէփը կը սիրէր իւր միւս որդիներէն աւելի , վասն զի զանի ծերութեան ատենն ունեցած էր : Յակոբ այլեւայլ գոյներէ ծաղկէ կապայ մը շինելով անոր հազցուց . Բայց Յովսէփին եղբայրները կ'ատէին զանի՝ աւելի սիրուելուն համար իրենց հօրմէն ու երկու երազներուն համար , զոր Յովսէփ անոնց պատմած էր : «Ինծի կ'երեւէր թէ» , ըսաւ Յովսէփի օր մը իր եղբայրներուն , «Ինծի կ'երեւէր թէ արտը ձեզի հետ որայ կը կապէի , եւ ահա իմ որաս կայնեցաւ , ու ձեր որաներն ելլելով իմ որայիս երկրպագութիւն կ'ընէին : Դարձեալ՝ ինծի կ'երեւէր թէ արեգակը , լուսինը եւ տասուերկու աստղ կը տեսնէի որ ինծի երկրպագութիւն կ'ընէին» :

Յակոբին որդիքը Սիւքէմ կոչուած տեղ մը դացած էին իրենց ոչխարներն արածելու : Յովսէփ անոնց հետ չէր , հայրն ալ զանի զրկեց որ անոնց վրայով լուր բերէ : Երբ եղբայրները զանի հեռուէն տեսան , իրարու ըսին . «Ահա մեր երազ տեսնողը , եկէք զանի մեռցունենք եւ ըսենք թէ գազաններէն փարատուելով կորսուեցաւ» : Բայց Ռուբէն , այն եղբայրներուն մէկը , որ զանի ազատել կ'ուզէր , խրատ տուաւ անոնց որ պատանին չմեռցունեն . անոնք ալ անոր մտիկ ընելով զՅովսէփ անշուր գուր մը նետեցին : Ետքը իրենց եղբօրը Յուդային խրատին հետեւելով գուրէն հանեցին զանի եւ ծախեցին քսան դահեկանի Խոմայելացի վաճառականաց որոնք ուղտերով խունկ կը տանէին Եգիպտոս : Ետքը Յովսէփին ծաղկէ կապան առնելով ու այծի ձագի մը արեանը մէջ թաթխելով զրկեցին իրենց հօրը որ ըսաւ . «Այս կապան իմ որդւոյս Յովսէփինն է . գէշ կենդանի մը կերաւ Յովսէփը» . Խեղճ հայրը լաթերը հանելով քուրձ հագաւ եւ իր որդւոյն վրայ սուգ ըրաւ երկայն ատեն :

2

ՅՈՎՍԷՓ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԾԱՌ ԿԸ

Խոմայելացի վաճառականներն Յովսէփը Եգիպտոս տանելով փարաւոն Թագաւորին սպարապետին Պետափրէսի ծախեցին : Յովսէփի սիրելի եղաւ իր տիրոջը որ զանի գործակալ դրաւ իր բոլոր տանը եւ բոլոր ստացուածներուն վրայ : Բայց որովհետեւ զիւրահաւան էր , մտիկ ընելով իր կնոջը խօսքին որ զրպարտութիւն կ'ընէր Յովսէփին վրայ՝ իր հաւատարիմ ծառան բանտ դրաւ :

ՔԱՂԱՌՈՐԻՆ ՄԱՏՌՈՒԹՅԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՆ ԵՐԱՋՆԵՐԸ

Փարաւոնին երկու պաշտօնեաները, մատուռակն (հարկահար) ու մատակարարը (վեփեփարճ), Յովսէփին եղած բանտն էին : Երկուքն ալ մէկ գիշերուան մէջ երազ տեսնելով աղաչեցին Յովսէփին որ երազն իրենց մեկնէ : «Կը տեսնէի», ըսաւ առաջինը, «որթ (աս) մը որ երեք ճիւղ ունէր խաղողի ողկոյզներով ծանրացած, զորոնք առնելով կը ճմլէի Փարաւոնին դաւաթին մէջ եւ անոր կու տայի» : «Երեք օրէն, » ըսաւ Յովսէփ, «քու պաշտօնիդ մէջ պիտի հաստատուիս, եւ այն ատեն յիշէ զիս, եւ աղաչէ թագաւորին որ զիս ասկէ հանէ, վասն զի անիրաւ տեղը կը կենամ այս բանտին մէջ» : Մատակարարն ալ իր երազը պատմելով ըսաւ . «Գլխուս վրայ երեք կողով կը կրէի, եւ ամենէն վրայի կողովին մէջ կային որաներ որոնք երկինքին թռչունները կ'ուտէին» : Յովսէփ անոր ըսաւ . «Երեք օրէն Փարաւոն քու գլուխդ կտրել պիտի տայ ու փայտէ կախել տայ, եւ հոն թռչուններուն կերակուր պիտի ըլլաս» : Ինչպէս որ Յովսէփ գուշակեց՝ այնպէս եղաւ . բայց մատուռակն իր պաշտօնին մէջ հաստատուելով խոստացածը մոռցաւ :

ՓԱՐԱՌՈՐԻՆ ԵՐԱՋՆ ՈՒ ՅՈՎՍԵՓՈՅ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼԸ

Երկու տարի ետքը նոյն իսկ Փարաւոն երկու երազ տեսաւ : Անոր կ'երեւէր թէ կը կենար Նեղոսին եզերքը, որմէ կ'ելլէին եօթը գէր կովեր, որոնք կը սկսէին ջուրին քովն արածուիլ . ետքը նոյն գետէն կ'ելլէին ուրիշ եօթը նիհար կովեր որոնք առջինները կը կլէին :

Երկրորդ երազին մէջ թագաւորը կը տեսնէր եօթը հատ մէկ կոթէ ելած լեցուն հասկեր, եւ նոյնպէս մէկ կոթէ ելած ուրիշ եօթը պարապ հասկեր որոնք լեցուն հասկերը կը կլէին : Թագաւորն արթննալուն պէս վախնալով՝ Եգիպտացւոց բոլոր իզձերուն (ֆալէ) հարցուց . բայց ի զուր : Անատեն մատուռակն Յովսէփը յիշելով՝ անոր համար խօսեցաւ թագաւորին, որ անմիջապէս զանի իր առջեւ բերել տուաւ որ երազը մեկնէ : Յովսէփ Փարաւոնին երազները լսելով՝ անոր ըսաւ . «Առատութեան եօթը տարիներ պիտի ըլլան, եւ ետքը պակասութիւն պիտի ըլլայ եօթը տարի, որոնք իբրեւ թէ առջի առատութեան տարիները պիտի կլեն : Թող, ըսաւ, թագաւորը բոլոր Եգիպտոսի երկրին վրայ խնլացի մարդ մը դնէ, որ առատութեան տարիներուն հունձքին հինգերորդ մասը պահէ սովի ատենին համար» : Այս խրատը Փարաւոնին եւ անոր բոլոր մեծամեծներուն հաճելի երեւցաւ : «Ո՞ւր գտնեմ», ըսաւ Փարաւոն, «ասկէ աւելի խնլացի եւ հնարագէտ մէկը» . եւ յետոյ Յովսէփին դառնալով ըսաւ . «Ահա քեզ այսօր բոլոր Եգիպտացւոց երկրին վրայ դրի» : Ետքը մատնին հանելով Յովսէփին մատը դրաւ, անոր ջրօրէն կապայ հագցուց, վիզը մանեակ մը կախեց, եւ զանի իւր կողքերուն մէկը հանելով՝ քարոզ (լեւել) կանչել տուաւ թէ բոլոր ժողովուրդը Յովսէփին առջին ծնկան վրայ գայ, եւ զխոնայ թէ անիկա Եգիպտացւոց բոլոր երկրին վրայ իշխան դրուեցաւ : Այնուհետեւ Փարաւոն Յովսէփին որ երեսուն տարուան էր՝ Պետափրէսին, Արեգ քաղքին քուրմին, աղջիկն Ասանէթը կին տուաւ, որմէ երկու որդիք եղան, Մանասէ եւ Եփրեմ :

ՅԱԿՈԲ ԻՒՐ ՈՐԳԻԲԸ ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ՂՐԿԵ

Յովսէփին ըսածին պէս , առատութեան եօթը տարիները եկան , եւ անոնցմէ ետքը ուրիշ եօթը տարի պակասութեան : Անատեն սով եղաւ բոլոր Եգիպտացւոց երկրին մէջ եւ բոլոր աշխարհի վրայ . եւ ամէն դիւրէ Եգիպտոս կու գային ցորեն գնելու , զոր Յովսէփ ժողովելով պահած էր շտեմարաններու մէջ : Յակոբ իմանալով թէ Եգիպտոս ցորեն կայ՝ զրկեց հոն իր որդիքը որոնք տասն էին , քանզի պզտիկը Բենիամին իր քով պահեց : Յովսէփ ճանչցաւ իր եղբայրները՝ զինք անոնց առանց ճանչցնելու , եւ ձեւացնելով թէ լրտես են՝ անոնց ըսաւ . «Ի՞նչ Եգիպտոսի ելլելու եւ մըտնելու տեղերը դիտելու եկած էք» : «Ոչ , տէր , ըսին եղբայրները , «այլ մենք ցորեն գնելու եկանք : Տասուերկու եղբարք ենք , մէկ մարդու որդիք , որ Քանանացւոց երկիրը կը բնակի : Մենէ ամենէն պզտիկը մեր հօրը քով է , մէկն ալ մէջտեղ չէ» : Յովսէփ անոնց ըսաւ . «Ձեզ ասկէ չեմ թողուր , մինչեւ որ ձեր պըզտիկ եղբայրը գայ . զրկեցէք ձեռնէ մէկը որ զանի հոս բերէ» : Աս ըսելով զանոնք բանտ դրաւ . ետքը երրորդ օրը զանոնք անկէ հանելով ըսաւ . «Ձեռնէ մէկը հոս իմ քովս պատանդ մնայ , միւսները ցորենով մէկտեղ երթան , եւ երբ կը դառնաք , ձեր պզտիկ եղբայրը բերէք , որպէս զի գիտնամ թէ ձեր խօսքերը ճշմարիտ են» : Անոնք իրարու կ'ըսէին . «Նրաւամբ կը կրենք այս նեղութիւնները , վասն զի միտասցինք անոր , եւ չողորմեցանք անոր , երբ մեզի կ'աղաչէր» . եւ չէին գիտեր թէ Յովսէփ իրենց խօսքը կը հասկնար , վասն զի անիկա անոնց հետ թարգմանով կը խօսէր : Բայց Յովսէփ քիչ մը ատեն առանձնանալով լացաւ :

ՅԱԿՈԲԻՆ ՈՐԳԻԲԸ ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ԴԱՌՆՆՍ

Երբ սովը բոլոր երկրի վրայ սաստկացաւ , Յակոբ ըսաւ իր որդիներուն . «Նորէն Եգիպտոս գացէք» : Յուդայ ըսաւ իր հօրը «Եթէ կ'ուզես որ երթանք , Բենիամինը մեզի հետ զրկէ . ես երաշխաւոր կ'ըլլամ քոյն , զանի ինչ ուզէ» : «Եթէ այնպէս է , ըսաւ Յակոբ , ըրէք ինչպէս որ ձեզի հաճոյ է , բայց երկրիս ամենէն ընտիր պտուղներէն առէք որ ընծայ տաք տիրող մարդուն . առջինին կրկինն ալ ստակ առէք . ձեր քուրճերուն մէջ գտնուածն ալ տարէք , չըլլայ որ դաւաճանութիւն մը ըլլայ» : Եւ թողուց որ երթան՝ յանձնելով զանոնք Աստուծոյ խնամքին : Յովսէփ լսեց որ եղբայրներն եկան , եւ թէ Բենիամին ալ անոնց հետ է , հրաման տուաւ իր գործակալին որ ճաշ պատրաստէ : Երբ եղբայրներն անոր ներկայացան , իրենց ընծաներն անոր տուին , եւ մինչեւ գետինը ծռելով բարեւ տուին : Յովսէփ ալ անոնց մեծ քաղցրութեամբ բարեւ տուաւ , եւ հարցուց անոնց . «Ո՞րք է ձեր ձերուսի հայրը որուն համար կ'ըսէիք թէ Քանանացւոց երկիրն է» : Ետքը նայելով Բենիամինին որ իր մէկ մօրէ եղբայրն

էր՝ ըսաւ . «Ա՛յդ է ձեր սլզաիկ եղբայրը . Աստուած քեզի ողորմի , տղաս , եւ քեզ պահէ» , եւ փութալով դուրս ելաւ , քանզի սիրտն ելաւ , եւ ալ չէր դիմանար արցունքը բռնելու : Երեսը լուալէն ետքը դարձեալ եկաւ՝ ինքզինք բռնելով . եւ երբ կերակուրը պատարասուեցաւ , իր եղբայրներուն հետ սեղան նստաւ :

7

ՅՈՎՍԵՓ ՁԻՆՔ ԿԸ ՃԱՆՉՅՆԷ ԵՂԵՍՅՐՆԵՐՈՒՆ

Կերակուրէն ետքը պատուիրեց Յովսէփ իւր գործակալին որ հիւրերուն քուրձերը ցորենով լեցունէ , անոնց բերած ստախս ալ հոն դնէ , իր գաւաթն ալ Բենիամինին քուրձին մէջ դնէ : Անոնք հազիւ թէ քաղքէն դուրս ելած էին , գործակալն անոնց վրայ հասնելով արդելեց զանոնք , եւ իր տիրոջը գաւաթը կ'ուզէր անոնցմէ : Քուրձերը բացուեցան , եւ գաւաթը Բենիամինի քուրձին մէջ գտնուեցաւ : Անտան անոնք զարմանալով եւ զարհուրելով՝ իրենց լաթերը պատուելով քաղաքը դարձան : Յովսէփ անոնց ըսաւ . «Ինչո՞ւ համար դաւաթս դողցաք . չէք գիտեր որ չկայ մէկը որ կորուստ գիտնայ ինձի պէս : Հիմա գաւաթը գողցողն ինձի ծառայ ըլլայ , եւ դուք խաղաղութեամբ ձեր հօրը գացէք : Անտան Յուդայ պատասխան տալով ըսաւ . «Քու ծառադ մեր հայրը պիտի մեռնի , եթէ այդ պատանին անոր չդարձունեմ , քանզի ես մինչեւ ցմահ երաշխաւոր եղած եմ ատոր համար , ես ծառայ ըլլամ քեզ տիրոջս , եւ այդ պատանին թող երթայ իր եղբայրներուն հետ» : Յովսէփ այլ եւս չկրնալով համբերել , բոլոր Եգիպտացիները դուրս հանել տուաւ , եւ մեծ ձայնիւ լալով՝ ըսաւ իր եղբայրներուն . «Ես Յովսէփն եմ . հայրս դեռ ո՞ղջ է» : Եւ որովհետեւ ա-

նոնք վախէն պաղած եւ թմրած էին , կրկին ըսաւ անոնց քաղցրութեամբ . «Մօտ եկէք ինձի . ես Յովսէփն եմ , ձեր եղբայրը , զոր դուք ծախեցիք . բայց մի վախնաք . Աստուած զիս Եգիպտոս զրկեց որ ձեզ կերակուրեմ : Գացէք հօրս եւ պատմեցէք անոր ձեր տեսածը , եւ աճապարեցէք ինձի գալու : Գեսեմ պիտի բնակիք , եւ ես ձեզ կը կերակրեմ , վասն զի այդ սովը տակաւին հինգ տարի պիտի տեւէ» : Եւ Բենիամինի վիզն իյնալով համբուրեց զանի լալով . միւս եղբայրներն ալ համբուրեց մեծ գորովով . եւ անոնք հաւատացին անոր :

8

ՅԱԿՈԲ ԵԳԻՊՏՈՍ ԲՆԱԿԵԼՈՒ ԿՈՒ ԳԱՅ

Յովսէփի հրաման տուաւ որ իր եղբայրներէն ամէն մէկուն համար երկերկու հանդերձ շինուի . իսկ Բենիամինի համար հինգ՝ շատ զեղեցիկ հանդերձ շինել տուաւ , եւ երեք հարիւր արծաթի դահեկան տուաւ անոր : Նոյնչափ դահեկան եւ ուրիշ շատ բան զրկեց իր հօրը : Նոյն իսկ թագաւորը կառքեր տանել տուաւ որ զՅակոբ բերեն իրեններովն ու բոլոր ունեցածովը : Յակոբ իր որդեոցը բերնէն բոլոր եղած զէպքերը լսելով , թագաւորին կառքերն ու Յովսէփի ընծաներն ալ տեսնելով գոչեց . «Այսուհետեւ բանի մը չեմ փափաքիր , վասն զի որդիս Յովսէփ կենդանի է . դեռ չմեռած երթամ զանի տեսնելու» : Ճամբայ ելաւ Յակոբ իր ընտանիքովը եւ բոլոր կարասիներովը , որ Եգիպտոս երթայ : Յովսէփ ղիմաւորեց իր հայրը , ու անոր վիզն իյնալով , արցունքովը կը թրջէր զանի : Յետոյ զանի ներկայացուց Փարաոնին , որ հարցուց Յակոբին թէ քանի տարուան էր . ան ալ պատասխան տալով ըսաւ . «Նրկրի վրայ իմ պանդխտութեանս

տարիներուն թիւը հարիւր եւ երեսուն է . իմ հայրե-
րուս տարիներուն թիւէն քիչ , եւ ցաւով ու հեծու-
թեամբ լեցուն » : Յովսէփ Փարաւոնին հրամանաւը Գե-
սեմի , բոլոր Եգիպտացւոց երկրին մէջ ամենէն պողա-
բեր երկիրն , իր հօրը եւ եղբայրներուն տուաւ իբրեւ
ստացուած :

9

ՅԱԿՈԲ ԻՐ ՈՐԳԻՆԵՐԸ Կ'ՕՐՀՆԷ ՈՒ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Յակոբ Եգիպտոս տասնուեօթը տարի ալ ապրեցաւ :
Անատեն տեսնելով որ պիտի մեռնի՝ երգում ընել տուաւ
Յովսէփին որ զանի իր հայրերուն գերեզմանը թաղէ .
ետքը օրհնեց Յովսէփին երկու որդիքը Նփրեմ եւ Մա-
նասէ : Յետոյ իր բոլոր որդիքն անկողնին բոլորովը
կանչելով անոնց ամէն մէկուն խօսեցաւ եւ օրհնեց
զանոնք : Ռուբէն որդին յանդիմանեց անոր գործած
մէկ մեծ յանցանքին համար . Շմաւոնն ու Ղեւին ալ՝
անոնց Սիւքեմացիներէն առած անօրէն վրէժխնդրու-
թեանը համար : Երբ Յուդային եկաւ , ըսաւ անոր .
« Դուն գովուիս քու եղբայրներէդ , եւ ձեռքդ քու
թշնամիներդ լծոյ տակ դնէ » : Յակոբ խօսելէն դադ-
րելով ոտուքներն անկողնին մէջ տարածեց ու մեռաւ :
Յովսէփ տեսնելով որ Հայրը մեռաւ , ինկաւ անոր վրայ
եւ արցունքով համբուրեց զանի : Ետքը Եգիպտացի
դի պատողներուն պատուիրելով որ անոր մարմինը
պատեն երկրին սովորութեանը համեմատ , զանի ան-
ձամբ եղբայրներուն հետ Քանանու երկիրը տարաւ ,
ու մեծ պատուով դրաւ զանի Մակիեւայ քարայր կոչ-
ուած գերեզմանին մէջ , Քերրոնի մօտ :

XO

ՅՈՎՍԵՓՍ ՄԱՀԸ

Յակոբին մահուընէն ետքը Յովսէփին եղբայրները
վախնալով թէ չըլլայ որ Յովսէփ իրենց ըրած գէշու-
թիւնը յիշէ , աղաչեցին անոր որ իրենց ներէ . անիկա
ալ զանոնք քաղցրութեամբ եւ սիրով հանդարտեցուց :
Անիկա անատեն յիսուելէն տարուան էր , եւ յիսու-
նուչորս տարի ալ ապրեցաւ՝ միշտ սիրելի եւ յարգելի
ըլլալով Եգիպտացւոց առջեւ որոնց փրկիչ եղած էր :
Իր մեռնելէն առաջ ըսաւ իր եղբայրներուն . « Աստ-
ուած օր մը ձեզի նայելով պիտի հանէ ձեզ ասկէ որ
մեր հայրերուն տուած երկիրը տանի : Երգում ըրէք
ինձի որ ոսկրներս ձեզի հետ կը տանիք » . անոնք ալ
անոր երգում ըրին , երբ Յովսէփ հարիւր տասը տար-
ուան վախճանեցաւ , անոր մարմինը դմառուեցաւ ու
դադաղի մէջ դրուեցաւ՝ Իսրայելի որդւոց Եգիպտոսէն
մինչեւ ելլելը Քանանացւոց երկիրը երթալու համար :

ԱՅԼԵԻԱՅԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

X

ՇՆԻԿ

Տղայ մը օր մը առուի մը ջրով պտտելու կ'երթայ ,
եւ կը հանդիպի հոն քանի մը չար տղոց որ պղտիկ
չուն մը առուին ջուրերուն մէջ խեղդել կ'ուզէին : Տղան
խեղճ պղտիկ անասնոյն կը գլթա , զանի կը գնէ եւ ի-
րեն հետ տուն կը բերէ : Շունը շուտով իւր բարերա-
րին այնպէս կը վարժի , որ անիկա ուր որ կ'երթայ՝

անոր ետեւէն կը պատի : Գիշեր մը երբ տղան անկողին մտնել կ'ուզէր , շու՛նը սկսաւ հաչել , եւ չէր թողուր անոր որ քնանար : Պատանին շունին ինչու համար հաչելը դիտնալ ուզելով՝ ճրագ մը առաւ , եւ երբ ասդին անդին կը պտտէր բան մը տեսնելու , մէկէն անկողնին տակ ահուելի տեսքով մարդ մը տեսաւ , եւ հասկցաւ որ դող էր : Վախէն պռռալուն պէս , բոլոր տունին մէջ եղողները եկան զուլը ժողովուեցան , եւ գողը բռնելով դատաւորին մատնեցին : Երբ հարցուփորձ եղաւ , խոստովանեցաւ մարդը թէ միտքը դրած էր բոլոր տունին մէջ եղողները մէկիկ մէկիկ սպաննել՝ պատանիէն սկսելով , յետոյ տունը կողոպտել :

Անատեն չնորհակալ եղաւ տղան Աստուծոյ որ այնպէս անփնաս ազատեց զանի , եւ ըսաւ . Ո՞վ երբէք կրնար երեւակայել թէ շունի ձագ մը որուն ես կեանքը փրկեցի՝ պիտի փրկէր իմ կեանքս :

2

ԼԱԻ ԳՐԱՅԻՆՆԵՐ

Ձաղացպան մը պզտիկ տղայ մը ունէր , որ առուի մը եզերքին մօտ խաղալու ատենը՝ ջուրն ինկաւ : Ատաղձագործ մը որ առուին անդիի դին կը բնակէր՝ եղածը տեսաւ , եւ իսկոյն ջուրը նետուելով տղան ողջ հանեց ու հօրը ներկայացուց : Տարի մը անցնելէն ետքը՝ յանկարծ գիշեր մը ատաղձագործին տանը մէջ կրակ պատահեցաւ : Բոցը տունը բռնելէն ետքը ատաղձագործն իմացու , եւ հաղիւ ինքը , կինը եւ որդիքը կրցան ազատիլ , Բայց ազատելու աճապարելէն մոռցան առնել ամենէն պզտիկ տղան որ իրր երկու տարեկան աղջիկ մըն էր : Տղուն ազաղակը բորքոքած կրակին մէջէն կը լսուէր . հայրն ու մայրը դառն կերպով կուլային ,

բայց չկար մէկը որ մտնելու եւ տղան ազատելու համար ձակէր : Անատեն ջաղացպանն աճապարելով եւ կրակին մէջ դիմելով կ'առնու կը բերէ տղան անարատ , եւ հօրը կուտայ ըսելով . Օրհնեալ ըլլայ Տէրը որ ինձի պատահութիւն տուաւ քու ինձի ըրած երախտիքդ հատուցանելու . դուն իմ մանչս ջուրէն հանեցիր , ես ալ Աստուծոյ օգնութեամբ , քու աղջիկդ կրակէն ազատեցի :

Երբ երկու տղաքն ալ չափահաս եղան , ջուրէն հանուողը կրակէն հանուածն իրեն կին ըրաւ :

5

ՎԱՐԴԻ ՅԱՌԸ

Աղքատ կին մը աղջիկ մը ունէր , որ վարդի մատաղ տունկ մը տնկեց հողէ ամանի մէջ , եւ ընակած խուցին պատուհանին առջեւ դրաւ : Գարնան օրեր էին , եւ տունկը վարդի կոկոններով (գօնչա) լեցուն էր . Օդն աղէկ եղած ատեններ՝ աղջիկը վարդին ծառը պատուհանէն դուրս կը թողուր , եւ իրիկուան դէմ , երբ արեւը մտնելու վրայ կ'ըլլար , ներս կ'առնէր : Պատահեցաւ որ իրիկուն մը տունկը պահելու փոյթ չըրաւ , ինչպէս որ սովոր էր ընել , քանզի ըսաւ թէ հարկ չէ , վասն զի օդը տաք եւ մեղմ է : Բայց երբ առտուն ելաւ , վարդին տունկը ցուրտէն չորցած տեսաւ : Կուլար , երբ տունկին կը նայէր , ու տրտմութենէն կ'ըսէր . Ահա մէկ անմտութիւնն այնչափ աշխատութեանս արդիւնքը ջնջեց : Անատեն մայրը պատասխան տուաւ անոր ըսելով . Այդ պզտիկ դիպուածը որ քեզի այնչափ ցաւ կը պատճառէ՝ կրնայ քեզի մեծ օգտակարութեան մը պատճառ ըլլալ , Ասկէ սորվէ թէ ինչ որ ցուրտը ծաղկած վարդի տունկին ըրաւ՝ նոյնը կ'ընէ

բարուց ապականութիւնն անմեղութեան, եւ թէ ինք-
զինք մոլութենէ զերծ պահելու համար շարունակ
փոյթ եւ միշտ զգուշութիւն պէտք է :

ԸՆԿՈՒՋԻ ԿԵՂԵՒՆԵՐ

Ծեր կոմսը Ա. ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը
շատ կը սիրէր : Քանի մը չար մարդիկ աս բանին հա-
մար անոր բարկացած էին, այնպէս որ մէկտեղ եր-
դում ըրին եւ զանի կորսնցնելու ետեւէ էին : Եւ ար-
դարեւ շատ ստակ տուին չարագործ մարդու մը որ
զանի հետեւեալ օրը գիշերանց սպաննել խոստացաւ :

Ազնուական կոմսը վերահաս վտանգին ամենեւին չէր
սպասեր : Անոր ջեռորդիները, սիրուն տղաք, իրիկ-
ուան դէմ անոր եկան : Կոմսն անոնց գալուն վրայ
ուրախանալով, հանեց պտուղ խնձոր, տանձ եւ ըն-
կոյզ : Երբ տղաքը մեկնեցան, կոմսն ուղեց քնանալ,
եւ ինքզինք Աստուծոյ պաշտպանութեանը յանձնելով
անկասկած քնացաւ : Բայց կէս գիշերուան ատենները
չարագործը որ գաղտուկ առնը մտած էր՝ կամացուկ
մը կոմսին սենեակը մտաւ, մինչ անիկա աղէկ մը քը-
նոյ մէջ էր, պղտիկ լապտեր մ'ալ անկողնին ըով կը
վառէր : Չարագործը դանակը հանելով, եւ ձեռքը վեր
վերցուցած անոր կը մօտենար : Բայց մէկէն սենեկին
մէջ այնպէս սաստիկ շառաչիւն մը լսուեցաւ, որ կոմ-
սը քունէն արթնցաւ : Երբ ելլելով տեսաւ մարդը դա-
նակը ձեռքը, շուտով առաւ զէնքերը որ անկողնին
գլխուն վերեւը պատէն կախուած էին, եւ սպառնա-
ցաւ զանի սպաննել : Մարդը սարսափելով դանակը
ձգեց ու թողութիւն կը խնդրէր : Ետքը բանտ մտնելու
ստիպուելով իրեն խրատ տուողներն յայտնեց :

Կոմսը կը մտածէր թէ այն շառաչիւնը պատճառողն
ինչ էր որ զանի քունէն արթնցուց : Աչուքներն ասդին
անդին պտտացած ատենը տեսաւ որ տղաքը գետինը
ձգած էին ընկուզի կեղեւ մը, որուն վրայ կոխած էր
չարագործը : Կոմսը դարմանալով ըսաւ . Աստուծոյ
խնամքովն ընկուզի կեղեւ մը զիս ազատեց, եւ անըզ-
գամներն արդարութեան սուրին մասնեց :

ՍՍԻՈՒՂԻ ԷՇԻՐԸ

Երեք հոգի Ամստերդամ քաղքէն ճամբայ ելլելով գոր-
ծի մը համար մէկ տեղ գեղ մը կ'երթային : Ճամբուն
վրայ կը տեսնեն գեղացի մը որ շտապով անոնց կու
գար, եւ դէմքին տեսքէն կ'երեւար որ վերջին ատափ-
ճան տգէտ եւ ապուշ էր : Երեք հոգին իրարու կ'ը-
սեն . Եկէք ատիկա ծաղր բնեք : Աս կ'ըսեն ու հե-
ռանալով իբր քարընկէց մը իրարմէ դատ ճամբուն վը-
րայ կը կենան : Երբ գեղացին առջինին կը մօտենայ,
անկէ սա խօսքը կը լսէ . Բարեւ, հայր Աբրահամ :
Այս խօսքը լսելով գեղացին անոր բարեւ կու տայ գըլ-
խով, եւ կ'ըսէ . Բարեւ : Անկէ քիչ մը հեռուն կը
տեսնէ առջինին միւս ընկերը, որ անոր կ'ըսէ . Բարեւ,
հայր Խահակ : Ասոր ալ գեղացին նոյն պատասխանը
կ'ընէ : Ետքը անկէ առաջ երթալով կը գտնէ երրորդը
որ կ'ըսէ . Բարեւ, հայր Յակոբ : Ան ատեն գեղացին
անոնց միտքը հասկնալով, անոր կ'ըսէ . Կը խաբուիք,
պարոններ, ես Աբրահամ չեմ, ոչ Խահակ, ոչ ալ
Յակոբ, այլ Կիսեայ որդին Սաուղն եմ, եւ ելած եմ
հօրս էջերը վնտոելու . բայց զարմանք, մերիններն էգ
էին, իմ գտածներս պրու են :

ՅՈՎԱԿԻՓ ԿՍՅՍՐ

Յովսէփի երկրորդ , Գերմանացւոց կայսրը , իբր ան-
 ծանօթ մը ըրած առջի ճամբորդութեան ատեն սուր-
 հանդակներու կայան մը հասնելով՝ ձիերը փոխելու հա-
 մար խնայուն մէջ ձի չգտաւ : Սուրհանդակապետն ան-
 ծանօթ անձին ըսաւ որ քիչ մը սպասէ , խոստովանե-
 լով թէ ձիերը զրկած էր իր որդւոյն կնուռքին հրաւիր-
 ուած ազգականներն ու բարեկամները բերելու : Կայս-
 րը մարդուն հետ խօսակցութեան սկսելով , եւ զանի
 ողջամիտ եւ հայրենասէր գտնելով՝ յայտնեց անոր թէ
 կը բաղձայ տղսն կնքահայր ըլլալ : Սուրհանդակապետն
 անոր առաջարկութեանը զարմացաւ , բայց եւ այնպէս
 անծանօթ մարդը նախամեծար համարելով իր հօրեղ-
 բօրորդիէն որ երկրագործ էր՝ հաճելով յանձն առաւ :
 Երբ եկեղեցի գացին , պաշտօնը սկսաւ : Մկրտող երէ-
 ցը կայսեր հարցուց : Անունդ ի՞նչ է . ան ալ ըսաւ՝ Յով-
 սէփ է անունս : Մականունդ ի՞նչ է , կրկնեց երէցը :
 Ի՞նչ պէտք է քեզի ասիկա , ըսաւ կայսրը , ինձի կ'ե-
 րեւայ որ Յովսէփի անունը միայն բաւական է : Ոչ ,
 պարոն , ըսաւ Երէցը . կ'ուզենք ընտանիքիդ մական-
 ունն ալ գիտնալ : Եթէ այնպէս է , ըսաւ ան ատեն
 կայսրը , մականունս է Յովսէփի երկրորդ , կայսր Գեր-
 մանիոյ : Երէցն ու հոն եղողներն ապշեցան , սուրհան-
 դակապետն ալ թագաւորին ոտքն ինկաւ , որ զանի
 վերուց մարդասիրաբար , եւ անոր շատ պարգեւներ
 տալով խօստացաւ որ իւր սանուն յիշատակը չի մոռ-
 նար :

ԱՆՏԵԱԼ ՄԵՏՈՒԹԻՒՆ

Դիոն աքսորուելով ապերախտ Միրակուսացիներէն ,
 ապաւինեցաւ Մեղարացւոց քաղաքը , ուր Պրէդոտոս
 անունով մէկը կ'իշխէր : Երբ պատահեցաւ որ ասիկա
 օր մը մէկուն կողմէն իրեն եղած անիրաւութեան մը
 համար իրաւունք պահանջէր , իշխանին պալատն եր-
 թալով անոր ներկայանալ ուղեց , բայց մէկուն հոգը
 չեղաւ այս երեւելի անձին առջի մեծութեանն արժա-
 նի անոր պատիւ ընել : Երկայն ատեն զանի սպասել
 տալէն ետքը՝ պատասխան տրուեցաւ թէ Պրէդոտոս
 կարեւոր գործերու զբաղած ըլլալով չի կրնար այն օրն
 անոր ընդունելութիւն ընել : Դիոնի բարեկամները որ
 անոր հետ էին՝ կը զայրանային որ իբրեւ անարգ մէկու
 մը հետ վարուեցան այն սքանչելի անձին հետ որ իշ-
 խանութեան մէջ եղած ատենը միշտ մարդասիրաբար
 կը վարուէր իրեն զիմոզներուն հետ : Բայց Դիոն ա-
 ռանց տրտնջելու հանդարտութեամբ ըսաւ անոնց . Բա-
 րեկամներ , թերեւս ես ալ նոյնն ըրած եմ Միրակու-
 սայի մէջ իշխան եղած ատենս : Ժամանակ անցնելէն
 ետքը այս մեծ անձն իր հայրենիքն ազատեց Դիոնե-
 սիոս բռնաւորէն որ երկիրը կը հարստահարէր , եւ խա-
 դաղութիւնն ու արդարութիւնը նորէն հաստատեց .
 բայց սպաննուեցաւ Աթենացի Կալիպոսէն որ անոր
 հիւրն ու բարեկամն էր : Իսկ Դիոնեսիոս բռնաւորը
 Միրակուսայէն աքսորուելով եկաւ բնակեցաւ Կորնթոս ,
 ուր վարժապետ ըլլալով ազգատուութեան մէջ մեռաւ :

ԳՈՂՆ ՈՒ ԽՈՋԸ

Երկու մարդ որ արջ մը կը պտտցունէին՝ օր մը ի-
 բիկուան զէմ շատ ուշ գեղ մը հասնելով իջեւան մը

իջան ուր կ'ուզէին այն գիշերն անցունել : Պանդոկապետը որ իւր պարարեալ (պէսլի) խողը նոր ծախած էր՝ արջն այն ախոռը դրաւ ուր առաջ խողը կը կապէր : Այն գիշերուան ասեմները գող մը որ ցօրեկը եղածին տեղեակ չէր՝ գաղա պանդոկը մտնելով կ'ուզէր պարարած խողը տանիլ : Կամացուկ մը ախոռին դուռը բանալով մութին մէջ խարխափելով ներս կը մտնէ , եւ փոխանակ խողին գոր գտնել կը կարծէր՝ կը բռնէ արջը , որ ռաք ելլելով անոնի ձայնով երկու թաթերը մարդուն վրայ կը նետէ , եւ այնպէս ուժով կը պնդէ զանի , որ մարդը չի կրնար շարժիլ : Աւան ու յագնապն անոր ողբալի աղաղակներ հանել կուտան , այնպէս որ պանդոկին մէջ բոլոր քնացողներն անոր պոռալէն ցատկելով կ'արթնան , եւ դժուարաւ կրնան արիւնլուայ մարդը գազանին ճիրաններէն ազատել : Բայց անիկա այս վտանգէն ազատելուն պէս արդարութեան ձեռքը մատնուեցաւ :

9

ԵՐԵՍԷ ԻՆԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԵԱՆ

Պարսից թագաւորներէն մէկն իր պաշտօնեաներուն զլխաւորին բարկանալով՝ զանի իշխանութենէն կը ձգէ եւ անոր տեղ ուրիշ մը կը գնէ : Բայց շնորհք մը ընելու համար՝ թոյլ կու տայ անոր որ բոլոր ընտանեօքը խաղաղութեամբ բնակելու համար իրեն տեղ մը ընտրէ , բոլոր ստացուածն ալ անոր կը շնորհէ : Բայց պաշտօնեան թագաւորին կ'ըսէ . Ի՞նչ պէտք են ինձի ասկէ ետքը այն ստացուածները զոր ինձի կ'ուզէ շնորհել ձեր վեհափառութիւնը . կ'աղաչեմ , հրաման տուէք որ

ամէնն ալ ինէ առնուի . բայց հաճի ձեր վեհափառութիւնը խնդրածս կատարել : ցօցուի ինձի ձեր տէրութեանը մէջ անպիտան եւ ամայի գեղ մը կամ աւան մը զոր խնամելով շենցնեմ : Անատեն հրաման տուաւ թագաւորը որ մարդ հանուի՝ պաշտօնէին փափաքածին պէս տեղ մը փնտռելու . բայց թագաւորէն զրկուողները գալով լուր տուին թէ՛ բոլոր տէրութեան մէջ գիւղ կամ աւան եւ կամ բնակութեան տեղ մը չկար որ անշէն եւ անմշակ ըլլար : Անատեն պաշտօնեան թագաւորին կ'ըսէ . Աղէկ գիտէի , արքայ , որ ինձի կառավարելու յանձնուած բոլոր երկրին մէջ չկայ բնաւ աւեր եւ անբնակ տեղ մը . այսպիսի տեղ մը խնդրած ատենս՝ նպատակս էր առիթ տալ որ անձամբ հասկնաք թէ ինչպէս չէն եւ ծաղկած ձեռի կը դարձնեմ երկիրը : Երանի թէ ձեր վեհափառութիւնը գտնէր ուրիշ պաշտօնեայ մը որ կարող ըլլար ետքը նոյն վկայութիւնը տալ :

XO

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Կարոյս ժ.Յ. Պետրոս մեծէն Բուլղաւայի քով յաղթուելէն ետքը՝ Երեք Սուետայի գիւղականք հայրենասիրութեան զարմանալի օրինակ մը տուին : Ասոնք իմանալուն պէս որ Սուետի թագաւորն յաղթուեցաւ եւ մեծ կարօտութեան մէջ էր , իրենց բոլոր աւելորդ բաները՝ կարասի , հանդերձ , դարի , չոր խոտ եւ անասուն ժողվելով , զանոնք մօտ քաղաքներէն մէկուն մէջ ծախելու գացին , եւ անոնցմէ մէկը ծախուածին գինն առնելով եւ ձի մը հեծնելով՝ աճապարանօք Սուետի բանակն հասաւ : Ո՛ւր է թագաւորը , կը գոչէր պահապաններուն հեռուէն , զիս անոր տարէք , անոր բան մը պիտի ըսեմ : Պաշտօնակալներէն մէկն անոր

մտիկ ընելով՝ զանի կարողութիւն առջեւ տարաւ : Երբ գեղացիին թագաւորին քով մտաւ՝ մէկէն ծնկան վրայ գալով ծոցէն երկու քսակ ոսկի հանեց , եւ թագաւորին տուաւ՝ յայտնելով անոր թէ ինչպէս մէկտեղ բերած էր այն դուժարը երկու ընկերներովը : Կ'ըսուի թէ կարողոս մարդուն պատմութեանը վրայ յարտօսը շարժեցաւ , եւ ըսաւ . Ազնուականներէս եւ ոչ մէկը հաւատարմութեան այսպիսի ապացոյց մը տուաւ : Յետոյ խոստացաւ գեղացւոյն որ անոր հայրենասիրութեանն իբր վարձ՝ զանի ազնուականութեան աստիճան բարձրացնէ , բայց երբ անիկա յանձն չառաւ եւ ընտրեց յաւէտ իւր վաղեմի բարեկամներուն հետ իր աստիճանին մէջ մնալ , թագաւորն իր առջեւ գրել տուաւ հրովարտակ մը որով այն ազնուամիտ գեղացիին եւ անոր երկու ընկերները բոլորովին հարկէ ազատ կ'ընէր , եւ իւր շնորհակալութիւնը ցուցնելու համար՝ մօրուքէն քանի մը թէլ փրցնելով հրովարտակը կնքած կնքամօմին տակը դրաւ :

xx

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՅ ՓԱՐՈՍԸ

Փարոսի աշտարակը որ Պաղոմէոս Եղբայրասիրի հրամանաւ շինուեցաւ՝ աշխարհիս եօթը հրաշալեաց մէկն էր , եւ ուրիշ անոր նման աշտարակներ որ նաւավարներու առաջնորդութեան համար ետքը շինուեցան՝ նոյն անունն առին : Անիկա քառանկիւն , ձերմակ մարմարէ , բազմայարկ մեծ շէնք մըն էր , եւ ունէր տանիք ուրուն վրայ ամէն գիշեր մեծ կրակ կը վառուէր , զոր նաւավարք շատ հեռուէն կրնային տեսնել : Շէնքին ձեւն հանող եւ գործը լմնցունող ճարտարապետը կը

կոչուէր Սոստրատոս : Ասիկա իւր ճարտարութեան համաբաւը յետնոց թողուլ վաւիաքելով , եւ իւր անունը թագաւորին անուանը հետ դնել չհամարձակելով՝ այսպիսի միջոց մը խորհեցաւ : Շէնքին ճակատը կրով ձեփելով՝ վրան թագաւորի համար գովեստի խօսքեր գրեց , իսկ ձեփին տակը քարի վրայ ուրիշ գրուած մը փորագրեց : Երբ դար մը ետքը ձեփը թափելով՝ Պաղոմէոսի վրայ գրուածը շնջուելով կորսուեցաւ , տակը փորագրուածը միայն կ'երեւար մեծամեծ նշանագիրներով այսպէս . «Սոստրատոս Անիդացի , փրկիչ աստուածներուն՝ նաւարկութեան օգտին համար» :

xx

ԳՐՕՇԱԿ

Գերձակ մը մեռնելու հիւանդութեան մէջ ինչպիսի՞ երազի մէջ զարմանալի բան մը կը տեսնէ : Անոր կ'երեւար թէ վերջին ատեանին մէջ կը կենար , մահուան հրեշտակն ալ կեցած կը բանար անոր առջեւ շատ մեծ դրօշակ մը (պայրազ) , տեսակ տեսակ կերպաներու (խումաչ) կտորներէ շինուած , զորոնք անիկա ատեն ատեն իր յաճախորդներէն (միւշթերի) դողցած էր : Նոյն վայրկենին անոր կ'երեւէր թէ դժողքը կը մօտէր : Մարդն այն տեսարանէն վախնալով քունէն ցատկելով ելաւ՝ բոլորովին պաղ քրտինքի մէջ :

Այս երազն իրեն Աստուծոյ ազգարարութիւն մը համարելով , ուխտ ըրաւ որ ալ չդողնար , եթէ ողջնար հիւանդութենէն : Քիչ ատեն ետքը իրաւ հիւանդութենէ կ'առողջանայ , եւ որովհետեւ իր առաքինութեանը վստահ չէր , կը պատուիրէ իր գործաւորներէն մէկուն որ դրօշակն իրեն յիշեցնէ , երբ լաթ մը կըտրելու ըլլայ : Մարդն ատեն մը իր ուխտին մէջ հաւա-

տարիմ մնալէն ետքը՝ օր մը թանկագին կերպուսէ մը լաթ կտրած ատենը՝ ազահութեան հոգիէն փորձուելով կը զիջանի ընչատիրութեան, եւ կտաւէն մաս մը կը գողնայ : Յիշեցնող մարդը պարապ տեղ անոր ազգարարութիւն կ'ընէ որ դրօշակն յիշէ : «Գու ալ դրօշակովդ չափազանց կը ձանձրացնես ականջներս, կ'ըսէ անոր դերձակը . երազի մէջ տեսած դրօշիս մէջ այս տեսակ կ'երպաս չկար» :

ԽՅ

ՍԱՓՐԻՉՔ

Սափրիչ մը որուն գործն էր մօրուք ածիլել եւ մազ կտրել՝ շատ յաճախորդներ իրեն ձգելու համար խանութին դուրսը պատին վրայ նկարել տուաւ մարդ մը որ ծոփն ինչալով խղճուելու մօտ էր, եւ ուրիշ մը անոր վրայ գթալով լողալով կու գար զանի ջուրէն հանելու, բայց բռնելու ատեն մազերէն որ ճշմարիտ չէին՝ սուտ մազը միայն ձեռքը կը մնայ, եւ աղատել ուզած մարդն ընկղմելով կը խղճուի : Այս պատկերին վրայ մեծ տառերով գրուած էր այսպէս . «Այս անոնք որ կեղծ հաշտ են» : Ասով կ'ուզէր իմացնել թէ կեղծ մազերը վնասակար են :

Ուրիշ սափրիչ մը որուն գործն էր կեղծ մազեր շինել, երբ տեսաւ որ շատերն իր արուեստակցին օրինակէն համոզուելով կեղծ մազ գործածելէ ետ կը կենային, իրեն եղած վնասին առաջն առնելու համար սահարքը խորհեցաւ : Նոյնպէս իր խանութին ճակատը նկարել տուաւ Աբիսողոմ մազերէն կախուած ծառէ մը . եւ տակը գրեց այսպէս, Երանէ՛ ի՛նչ հաշտ են ըլլանք :

Պատմութիւնն այս գարմանալի մրցման (եարըշ) ինչ վախճան ունենալուն վրայ բան մը չըսեր, բայց հի-

մակուան սովորութիւնը կը ցուցնէ թէ կեղծ մազերը խախտուեցան, այլ անշուշտ նորէն կ'ելլեն . պէտք է համբերել : Ասոր պէս շատ հրաշքներ գործած է նորածնութիւնը :

ԽԶ

ՀԱՆՃԱՐԵՊ ԽՐԱՏ ՄԸ

Մեծ զօրութեան տէր երկատասարդ իշխան մը Հնդկաստան կը թագաւորէր . եւ որովհետեւ շատ ինքնահաւան եւ հպարտ էր, իրեն եւ իր հպատակներուն շատ վնաս կ'ընէր : Անոր հաւատարիմ ծառաները պարապ տեղ կ'իմացնէին անոր թէ թագաւորի մը ամենէն մեծ զօրութիւնն՝ իր հպատակներուն սիրտը շահն է : Անոր այս խրատը տուողներէն շատերն աչքէ ինկան եւ պատժի ենթակայ եղան : Իմաստուն մարդ մը ուղեով թագաւորը համոզել՝ զանի առանց բարկութեան չարժեղու, նարտի խաղը հնարեց, ուր թագաւորը, թէպէտ ուրիշ անձինքներէն երեւելի է, առանց հպատակներուն եւ զինուորներուն օգնութեանը բան մը չի կրնար ընել : Երկատասարդ թագաւորը, բնականէն հանձարեղ ըլլալով, խրատին զօրութիւնը հասկցաւ ու վարքը փոխեց, եւ այնպէս վերահաս չարիքին առջեւն առաւ :

Խաղը հնարող մարդուն երախտեացը հատուցում ընել ուզելով, անոր հարցուց թէ ինչ փոխարէն կը խնդրէր . ան ալ ուզեց որ իրեն այնչափ հատ ցորեն տար որչափ որ նարտին տախտակին վրայ խորշեր կային, սա պայմանաւ որ ցորենի հատերուն թիւը միշտ կրկնուէր՝ առաջին խորշէն մինչեւ վերջինը որ վաթսուն եւ եօթներորդ է : Թագաւորն անմիջապէս անոր խնդրքը շնորհեց զեռ չքննած . բայց ետքը հաշիւ ընելով գտաւ որ Հնդկաստանի բոլոր հունձքը բաւական չէին խոս-

տացածը կատարելու : Ասկէ առիթ առնելով իմաստու-
նը ցուցուց երիտասարդ թագաւորին թէ որչափ հար-
կաւոր է որ թագաւոր մը իր բոլորտիքն եղողներէն
զգոյշ ըլլայ , եւ անոնց չթողու որ անոնց ըրած բա-
րերարութիւնները գէշի գործածեն :

X 5

ԵՐԿՈՒ ԲԱՐԵԿԱՍՆԵՐ

Ուէսդմինսդէրի մեծ դպրոցին աշակերտներուն եր-
կու դասերուն մէջտեղ վարագոյր մը կար դանոնք ի-
րարմէ դատելու համար : Պզտիկ աշակերտներուն մէկը
օր մը չգիտնալով (առանց գիտման) վարագոյրը պատ-
ռեց , եւ որովհետեւ տղան ընութեամբ հեղ եւ վախ-
կոտ էր , կը վախնար որ չըլլար թէ պատիժ ընդունէր
վերակացուէն որ խիստ մարդ մըն էր : Տղուն աշա-
կերտակիցներէն մէկը որ անկէ մեծ էր տարիքով դանի
հանդարտեցուց խոստանալով անոր թէ յանցանքն իր
վրայ կ'առնէ , եւ ինք կը կրէ պատիժը :

Բաւական տարիներ ետքը ընտանի պատերազմ ելաւ
Անգղիոյ մէջ , եւ այս երկու տղոց որ արդէն չափա-
հաս էին՝ ամէն մէկը մէկ կուսակցութեան կողմնակից
եղաւ . մէկը ռամկապետաց կողմէն էր , մէկալն ալ
թագաւորական կողմէն , Երբեմն մէկ կուսակցութիւ-
նը , երբեմն մէկալը յաղթելէն ետքը , ռամկապետա-
կանք յաջողելով թագաւորական զօրքին բոլոր վերին
պաշտօնակալները բռնեցին : Ասոնց համար դատաւոր-
ներ դրուեցան , այն վախկոտ աշակերտն ալ որ դա-
տաւորութեան հետեւած էր՝ այն դատաւորներէն մէկն
եղաւ : Գատուելու համար ատեան բերուողներուն ա-
նուններուն մէջ լսելով իր աշակերտակցին եւ բարե-
կամին անունը , զոր դպրոցէն ելլելէն ի վեր տեսած
չէր , սիրտը շարժեցաւ . ուշադրութեամբ անոր նայե-

ցաւ եւ իրեն այնպէս երեւցաւ որ ան էր , եւ անոր
քանի մը բան հարցնելով ստուգեց որ իրաւ ան էր , եւ
առանց ինքզինք անոր յայտնելու շուտ մը ճամբայ ե-
լաւ Ղոնտրա երթալու : Հոն պէտք եղած անձանց քով
բանեցուցած աղբեցութեամբն ու ջանքովը յաջողեցաւ
իր բարերարն ազատելու այն պատմէն որմէ անոր ըն-
կերներէն մէկը չկրցաւ ազատիլ :

X 6

ԳԱՄ ՄԸ

Գեղացի մը քաղաք երթալու համար իր ձին համե-
տելով , տեսաւ որ ձիուն ոտքին գամերուն մէկը
պակաս էր . եւ որովհետեւ երթալու կը փութար , ինք-
նիրեն ըսաւ . Ի՞նչ մնաս կամ օգուտ կայ ինձի , եթէ
ձիուն ոտքը դամ մը աւելի կամ պակաս է : Աս ըսե-
լով ճամբայ ելաւ : Ճամբան ձիուն մէկ ոտքին պայտը
(նալը) խախտելով ինկաւ : «Եթէ հոս տեղ մը պայ-
տառ մը ըլլար» , ըսաւ , «կրնայի պայտը տեղը դնել
տալ . բայց որովհետեւ հոս այնպիսի մէկը չկայ , ձին
կրնայ մէկալ երեքովը ճամբան գլուխ հանել» : Բայց
ճամբուն վրայի քարերը վիրաւորեցին կենդանւոյն ոտ-
քը , որ սկսաւ քաշելու ատենը կաղալ . եւ այսպէս
կաղն ի կաղը ծանր կերպով գացած ատենը , յանկարծ
երկու գող ելան մացառներէն դուրս մարդը կողոպ-
տելու , որ ձիուն կաղալէն չկրնալով շուտով պրծիլ ,
աւագակներուն ձեռքն ինկաւ , որոնք անոր մախաղին
եւ մէջը եղածներուն հետ մէկտեղ ձին ալ առնելով ,
թողուցին մարդը որ երթար : Անիկա ամէն բանէ զուրկ
տուն դառնալու ստիպուելով , տրտմած ըսաւ ինքնի-
րեն . «Ի՞նչպէս կրնայի խորհել որ դամ մը պակաս ըլ-
լալուն համար ձիւ պիտի կորսնցունէի» :

Բուսիոյ մեծամեծներէն մէկը՝ Տէրութեան գաւառներէն մէկուն իշխանութիւնը կ'առնէ, եւ գաւառին մէջ այցելութեամբ պտտած ատենը, կը տեսնէ ձերմակ մազերով մարդ մը որ գեղէն քիչ մը հեռուն եղող անակի մը դուռը նստած կուլար, եւ անոր կ'ըսէ . «Ի՞նչ ունիս, մարդ, ինչո՞ւ համար տրտմած ես եւ կուլաս» : «Տէր», կ'ըսէ ձերը հառաչելով, «կուլամ, վասն զի հայրս զիս ձեծելով դուրս բրաւ» : Իշխանը դարմանալով այս խօսքին, եւ շուտ մը ձիէն իջնելով ներս կը մտնէ : Ոտքը տանը բակին մէջ դրածին պէս՝ հոն ճերմակ մազերով առջինէն աւելի ձեր ուրիշ մարդ մը կը տեսնէ, որ բարկացած ալ կ'երեւէր : «Ինչո՞ւ համար խռոված ես», կ'ըսէ անոր գաւառապետը : «Մի հարցունէր, տէր», կ'ըսէ ձերը . «որդիս որ դուռը կը կենայ՝ անդդուչութեամբ դեռինը ձգեց ձերունի հայրս, որ քամակին ոսկրը կոտրելով նստած է» : Գաւառապետն ըսուածները կատակ կարծեց . Քայց շուտով հասկցաւ որ կատակ չէր խօսքը, քանզի սենեակ մը տարուելով հոն կրակարանին մօտ մեծկակ աթոռի մը վրայ ուրիշ մարդ մը տեսաւ շատ ձեր, որուն կոնակը ծոած էր ձերութենէն, բայց դեռ աչխոյժ եւ ուժով էր : «Իրաւ», ըսաւ գաւառապետն ինքնիրեն, «այս մարդիկը նահապետներուն ցեղէն են» :

Բժիշկ մը իր ջորին հեծնելով՝ կոկորդին մէջ խաղաւարտ մը ունեցող հիւանդ մը տեսնելու կ'երթար :

Երթալու տեղը հասնելով եւ ջորիէն վար իջնելով, հոն դրանն առջին հանդիպեցաւ իր ճանչուորներէն մէկուն որուն հետ սկսաւ խօսիլ : Երբ խօսքը երկնցաւ, սանձը թողուց, ջորին ալ տանը դուռը բաց գտնելով, ներս մտաւ : Հիւանդին խուցը, կ'ըսէ պատմութիւնը, բակին վրայ էր եւ կէս մը բաց թողուած էր, որպէս զի ներս օդ բանէր : Կենդանին ասդին անդին նայելով, գուցէ ուտելու բան մը գտնելու համար, եւ բաց դուռը տեսնելով սանձովը եւ համետովը կը մտնէ հիւանդին խուցը, որ ոտքի ձայն լսելով եւ կարծելով թէ բժիշկն է, առանց ասդին դառնալու՝ թեւն անոր կ'երկնցնէ որպէս զի զննէ : Ջորին առանց պատճառը գիտնալու իր առջեւը երկնցած թեւ մը տեսնելով ակոռաներովը դաստակէն (պիլէկ) կը բռնէ . Հիւանդը սարսափած ասդին կը դառնայ, եւ ջորին տեսնելով՝ անկողնէն ցատկելով կ'իջնէ որ կենդանին դուրս ընէ, բայց սաստիկ ծիծաղելէն կոկորդին մէջի խաղաւարտը կը պատռի : Այն միջոցին բժիշկը վրայ հասնելով կ'ողէր ջորին մտրակով (խամչիով) ձեծել . հիւանդը ձայն հանելով կ'ըսէ . «Այդ անասնոյն վնաս մ'ընէր, պարոն բժիշկ, այս դէպքը զարմանալի է . այդ ջորին ուրնացուց այնպիսի հիւանդութիւն մը որուն գուցէ արուեստը ճար մը պիտի չկրնայ ընել . եթէ նորէն այսպիսի հիւանդութեան մը մէջ լցնամ, այդ ջորին զրկէ, եւ դուն անձամբ ինձի գալու մի յոգնիր» :

Կը պատմուի թէ երկրագործ մը որ աշխատութիւնը շատ կը յարգէր՝ ուզելով իր մահուանը մօտ գործքով ցուցնել իր որդւոյն թէ որչափ օգտակար է աշխա-

տութիւնը , զանի կը կանչէ իր քով , եւ գաղտնիք մը յայտնելու պէս անոր կ'ըսէ . «Տղաս , մեր արտին մէջ որ կը գործենք՝ թաղուած դանձ մը կայ , բայց թէ որ տեղն է՝ չեմ գիտեր» : Այս ըսելով՝ անոր խրատ կու տայ որ , առանց մէկուն յայտնելու , ինք անձամբ փոքրէ արտը : «Այսպէս ընելով» , կ'ըսէր , «ստուգիւ պիտի դանեա դանձը» : Մարդը կը մեռնի , եւ որդին թաղուած դանձը գտնելու յուսով , կ'առնէ բահ եւ բրիչ , եւ շատ օրեր աշխատելով արտը ծայրէ ծայր փորեց , եւ դանձին չպատահելով՝ տրտմեալ եւ յուսահատ կ'երթայ :

Բայց երկիրն այնպէս գործուելով եւ ցանուելով , հունձքի առեւնը կու տայ առատ բերք , զոր երիտասարդ երկրագործը ժողովելով եւ շահմարաններու մէջ դնելով շատ կը հարստանայ : Անտեսն կը հասկնայ թէ հօրն ըսած դանձը նոյն իսկ աշխատութիւնն էր :

ՎԵՐՁ

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

- Ածական . Ի՞նչ է . 4. Տեսակները . 27. Որակական ածականք . 27. Ածականաց համաձայնութիւնք . 54 , 55. Ածականաց աստիճանները . 159. Գերադրական աստիճան . 140. Ածական մը իրի մը յատկութիւնք քանի կերպով կրնայ ցուցնել . 159. Ածականաց ինքիւրները . 145. Ստացական ածականք . 28. Ի՞նչպէս կը հոլովին . 52. Անոնց համաձայնութիւնք . 59. Յուցական ածականք . 28. Ի՞նչպէս կը հոլովին . 55. Անոնց համաձայնութիւնք . 42. Անորոշ ածականք . 28. Ի՞նչպէս կը հոլովին . 55. Անոնց համաձայնութիւնք . 46. Թուական ածականք . 28. Տեսակները . 28. Բացարձակ թուականք և անոնց հոլովմունքը . 28-50. Դասական թուականք և անոնց հոլովումը . 51. Անձներական թուականք և անոնց հոլովումը . 52. Թուական ածականաց համաձայնութիւնք . 57. Թուական և անորոշ ածականաց ինքիւրք . 145. Հարցական ածականք . 28. Անոնց հոլովումը . 54. Անոնց համաձայնութիւնք . 46 , 47 :
- Ածանցական մասնիկներ . 171-177
- Ածանցեալ բառեր . 171
- Անեզական անուանք , Տես Անուն .
- Անորոշ և որոշեալ հայցական . 62. Ասոնց տարբերութիւնք . 62.
- Անուն , Ի՞նչ է . 2. Քանի յատկութիւն ունի . 2. Անեզական անուն . 5. Անեզական անուն տէր բային . 44. Անուններն Ի՞նչպէս կը հոլովին . 5 , 15.
- Անուն և Գրէն բառերուն հոլովումը . 54.
- Արմատ բառեր . 174.
- Բաղդատութիւն : Քանի՞ տեսակ է . 159. Հաւասարութեան և տարբերութեան բաղդատութիւններն Ի՞նչ կը ցուցնեն և Ի՞նչպէս կը բացատրուին . 159. Բաղդատութեան մէջ ածականին վրայ Ի՞նչ մասնիկ կ'աւելնայ . 159. Բաղդատութիւնք երբ նուազութիւն կը ցուցնէ . 140
- Բայ . Ի՞նչ է . 5. Քանի յատկութիւն ունի . 6. Տեսակները . 6. Էական բայ . Խոնարհումը . 7. Ածական բայ . 52. Տեսակները . 52. Ներգործական բայ . 55. Չէզոք բայ . 55. Լծորդութիւն Ա . 54. Ա . Լծորդութեան վրայ գիտելիք . 56. Լծորդութիւն Բ . 60. Բ . Լծորդութեան վրայ գիտելիք . 62. Լծորդութիւն Գ . 70. Գ . Լծորդութեան վրայ գիտելիք . 74. Լծորդութիւն Դ . 77. Դ .

լծորդութեան վրայ գիտելիք . 79. Բայերուն ժամանակները . Կա-
նի՞ Էն . 6. Բաղադրեալ ժամանակներ . 7, 158. Բայերուն եղա-
նակները . Քանի՞ Էն . 6. Բայերուն կրաւորականը . 85. Ասոնց
խոնարհման ձեւը . 85-90. Անկանոն բայեր . 96, 402, 409, 417.
Պատմական և պորաւական խնդիր առնող բայեր . 419. Անցողա-
կան բայեր . 429. Ասոնց խոնարհումը . 450 : Ե՛ր բայը երբ էա-
կան բայ է . 454. Ե՛ր բային ուրիշ նշանակութիւնները . 455. Ե՛ր
բայը ունի նշանակութեամբ . 456. Ասոր գործածութիւնը . 455.
Գո՛ր բայը . 457. Ասոր գործածութիւնը . 457. Դիմաւոր բայ մը
անդէմի փոխել . 465-468 :

Բայանուն . Ի՞նչ է . Ասոնց գործածութիւնը . 82, 180. Բայա-
նունէ և գոյականէ բաղկացեալ բարդեր . 480. Բայանունէ և
մակբայէ բաղկացեալ բարդեր . 486 :

Բառեր , Ի՞նչպէս խօսք կը կազմեն . 4. Տեսակները . 2 :
Բարդ անուններ . 477. Ասոնց կապը . 478. Երկու գոյականէ
բաղկացեալ բարդեր . 478. Գոյականէ և ածականէ բաղկացեալ
բարդեր . Տես և Բայանուն :

Բացայայտիչ . 447.
Գիր , Ի՞նչ է . 4.
Գոյական , տես Անուն :
Դերանուն . Ի՞նչ է . 48. Տեսակները . 49. Էական դերանուն և
Հոլովումը . 49. Ստացական դեր . 50. Ասոնց վրայ գիտելիք . 51
Յուշական դեր . 50. Ստացական և ջուշական դերանունը ածա-
կան էն թէ գոյական . 50. Յարաբերական դեր . 50, 454. Յա-
րաբերականը դիմաւոր բայով Ի՞նչ բառերու գորութիւն ունի . 452
Յարաբերականին բային ժամանակները . 455. Դիմաւոր բայով
յարաբերական հոլոված . 454. Յարաբերական՝ յարաբերելոյն
նախադաս . 456

Դեմք . Քանի՞ է . 6.
Թիւ , Ի՞նչ է . 5. Քանի՞ է . 5. Անեղական . 5. Ի՞նչպէս կը հո-
լովն . 5. Անեղականաց բայը . 44. Բայերուն թիւը . 6. Թուա-
կան անուն , տես Ածական :
Ինչ , Ի՞ր բառերը . 48
Լեզու . Ի՞նչ է 1 . Օրէնքը . 4 :
Լծորդութիւն , տես Բայ :
Լուծում , 8. 14. 26. 56. 59. 44. 44. 45. 48. 52. 58. 60. 65.
68. 76. 84. 85. 87. 101. 408. 417. 426. 429. 457. 458. 442.
447. 454. 457. 459 :

Խնդիր , Հայցական հոլով սեռի խնդիր . 55. Բնութեան
խնդիր . 65 : Հայցական հոլով բնութեան խնդիր . 124, 429 :
Խօսք , Ինչ բանէ կը բաղկանայ . 4 :
Կոչական , 448 : Կոչականին հետ Ի՞նչ բառ կը գործածուի ,
449 :

Հոլով , Ի՞նչ է . 2 : Քանի՞ է . Սեռական հոլով 25 : Ի՞նչ կը
կոչուի . 25 : Տրական հոլ . 65 : Բացառական հոլ . 91 : Գործի-
ական հոլ . 94 : Հայցական հոլով , տես Խնդիր :

Հոլովում . Ա . 5. Գիտելիք Ա , հոլովման վրայ , 5 : Բ . հոլովում ,
4 : Գ . հոլովում , 4 : Գիտելիք , 4 : Գ . հոլովում , 4 : Գիտելիք ,
4 : Ե . հոլովում , 15 : Գիտելիք , 15 : Զ . հոլովում , 15 : Է . հո-
լովում , 16. Գիտելիք , 17 : Ը . հոլովում , 17 : Գիտելիք , 17 : Հո-
լովման մէջ ձայնաւորներու փոփոխութիւնը . 18, 49 : Անկա-
նոն հոլովումներ . 24, 22 :

Չայն . Ի՞նչ է . 4 :
Մակբայ , 72 : Տեսակները , 72 : Ա . , ար , ան , մակբայներուն
մէկ գործածութիւնը . 75 : Բացասական մակբայ , 98 :

Մասունք բանի . 2 :
Յատկացուցիչ , 25 : Ո՞ւր կը դրուի . 25 : Յատուկ անուն յառ-
կացուցիչ . 24 :
Յատուկ անուն . յատկացուցիչ . 25 : Յատուկ անունաց տիա-
ղոսները . 448 :

Յօդ . Ի՞նչ է . 9. Ո՞ւր կը դրուի . 9. 25 : Ե՛րբ չի դրուի . 9 :
Ե՛րբ կը դրուի . 42, 40 :
Նախադասութիւն , Ի՞նչ է . 8 : Զեղչեալ նախադասութիւն .
69 : Խօսք մը քանի՞ նախադասութիւնէ կը կազմուի . 457 :
Խօսքի մէջ քանի՞ նախադասութիւն ըլլալը գիտնալ . 458 : Գլխա-
ւոր նախադասութիւն . 457 : Միջանկեալ նախադասութիւն . 458 :
Միջանկեալ նախադասութիւնն Ի՞նչպէս կը հասկցուի . 458 :

Նախադրութիւն . Ի՞նչ է . 65 : Ը՛տ նախադրութիւն . 405 :
Ը՛տ՝ սեռականով , 405 : Ը՛տ՝ տրականով , 406 : Ը՛տ՝ Հայցակա-
նով , 406 : Ը՛տ՝ կրկնուած , 406 : Ը՛տ՝ գործիականով , 407 :
Ը՛տ նախադրութիւն՝ տրականով . 407 : Ը՛տ հայցականով , 407 :
Տեղւոյ այլեւայլ պարագայ ցուցնող նախադրութիւնը . 445 : Ի
յե՛տ , հարէ՛ր նախադրութիւնները . 428 :

Նախդիր . Ի նախդիր . 66, 81 : Ա , փոխանակ է նախդիր . 67 :
Ա , -- է , 82 : Ասոնց գործածութիւնը աներեւոյթի հետ . 82 :
Ա- նախդիր անորոշ հայցականով , 92. Տրականով , 95. Սեռա-

կանով, 95: Գործիականով, 99: Յ նախդիր, 99: Զ նախդիր՝
բացատրականով, 149: Զ նախդիր՝ գործիականով, 149:
Շարադրութիւն, կարգը, 56:
Պարադայք գործողութեան, 65: Ի՞նչպէս կը բացատրուին, 66:
Ս, ք, շ գերերուն գործածութիւնը 45, 152:
Ստորգելի, Ի՞նչ է, 8: Ի՞նչ հոլով ըլլալու է, 166: Ստորո-
գելի՛ Տէր բային վերաբերեալ, 146: Ուղղականէն զատ ուրիշ
Ի՞նչ կերպով կրնայ գործածուիլ 146: Հայցական ստորոգելի, 146:
Տ՝ բայով աներեւոյթ, 152:
Տէր բայի, 8: Անդրական տէր բայիներուն բայը, 41: Սեռա-
կան տէր բայի, 161: Տրական տէր բայի, 162:
Քերականութիւն, Ի՞նչ է, 2:

ՅԱՆԿ ԳԼԽ ՈՅ

Դ.առ	Ա.	Լեզու, քերականութիւն, մասունք բանի	1
»	Բ.	Անուն և ածական	2
»	Գ.	Բայ	5
»	Դ.	Լուծում եւ յօդ	8
»	Ե.	Տէր բայի եւ յօդ	14
»	Զ.	Հոլովմունք անունաց	15
»	Է.	Հոլովման մէջ ձայնաւոր գերերու փոփոխութիւնը	18
»	Ը.	Անկանոն հոլովմունք	21
»	Թ.	Սեռական հոլով յատկացուցիչ	25
»	Ժ.	Ածականներուն տեսակները	27
»	Ժ.Ա.	Ածականաց համաձայնութիւնը	54
»	Ժ.Բ.	Դերանուն	48
»	Ժ.Գ.	Ածական բայ, սեռի խնդիր	52
»	Ժ.Դ.	Ս. ընդդրութեան բայեր, շարադրութեան կարգը	54
»	Ժ.Ե.	Բ. ընդդրութեան բայեր, անորոշ հայցական բնութեան խնդիր	60
»	Ժ.Զ.	Նախադրութիւն	65
»	Ժ.Է.	Գ. ընդդրութեան բայեր, մակբայ	70
»	Ժ.Ը.	Դ. ընդդրութեան բայեր	77
»	Ժ.Թ.	Ի, առ, նախադրութիւնը, բայանուն	81
»	Ի.	Կրաւորական բայ, բացատրական հոլով	85
»	Ի.Ա.	Ա, նախադրութիւն. գործիական հոլով	92
»	Ի.Բ.	Անկանոն կամ զարուզի բայեր, բացատրական մակբայ, առ, նախադրութեան ուրիշ գործածութիւնը, ց, նախդիր	96
»	Ի.Գ.	Անկանոն բայեր. ընդ և բառ նախադրութիւնը	102
»	Ի.Դ.	Անկանոն բայեր. տեղոյ զարագայ ցուցնող նախադրութիւնը	109
»	Ի.Ե.	Անկանոն բայեր	117
»	Ի.Զ.	Զ նախդրին այլևայլ գործածութիւնները	119
»	Ի.Է.	Հայցական հոլով բնութեան խնդիր	124
»	Ի.Ը.	Հայցական հոլով բնութեան խնդիր. Ի ձեռն, հանդերձ, նախադրութիւնները	127
»	Ի.Թ.	Անցողական բայեր, տամ բայով աներեւոյթ	150
»	Լ.	Եմ բային քանի մը գործածութիւնները. Գամ	150

Դաս ԼԱ.	Եմբայն ունիմ նշանակութեամբ	157
» ԼԲ.	Ածականաց աստիճանները	159
» ԼԳ.	Ածականաց խնդիրները	142
» ԼԴ.	Ստորոգելի հայցական, և նախդրիւ	146
» ԼԵ.	Բացայայտիչ, կոչական	147
» ԼԶ.	Յարարերական դերանուն	151
» ԼԷ.	Բաղադրեալ ժամանակներ, Տէր բայի	160
» ԼԸ.	Դիմաւոր բայերն անդէմի փոխել	165
» ԼԹ.	Արմատ և ածանցեալ բառեր	171
» Խ.	Բարդ անուններ	177
» ԽԱ.	Բայանուն, բարդ բառեր	180
» ԽԲ.	Բարդ բառեր. բայանուն և մակբայ	186
Նախընթաց դասերուն վերաբերեալ խառն հրահանգներ	188	
Յովտէփ գեղեցիկն պատմութիւնը	216	
Այլեւայլ պատմութիւններ	225	
1.	Շնիկ	225
2.	Լաւ դրացիներ	226
3.	Վարդի ծառը	227
4.	Ընկուղի կեղեւներ	228
5.	Սաւուղի եշերը	229
6.	Յովտէփ կայսր	250
7.	Անցեալ մեծութիւն	251
8.	Գողն ու խոզը	252
9.	Երեսէ ինկած պաշտօնեան	252
10.	Հայրենասիրութեան օրինակ մը	255
11.	Աղեքսանդրիոյ փարոսը	254
12.	Դրօշակ	255
13.	Սափրիչք	256
14.	Հանճարեղ խրատ մը	257
15.	Երկու բարեկամներ	258
16.	Գամ' մը	259
17.	Խոր ծերութիւն	240
18.	Ջորի մը	240
19.	Թաղուած գանձ մը	241

2517

2013

« Ազգային գրադարան

NL0061463

ՅՈՒՆԿ ԳՐՈՑ

Ի ԳՐԱՏԱՆ ՅՈՎՍԵՓԱՅ ԳՕՎԱՅԵԱՆ

ԴՇ. ՓՐ.

Այբբենարան , Հեգարան և Ընթերցարան	20
Աշխարհագր. Բնա. Քաղ. Գարագաշեանի	4
Աշխարհագր. Ուսում. Բնա. Քաղ. Գարագաշ.	8
Աշխարհագր. » » » Ս. Մեքայել	8
Գրագիտութիւն առ ձեռն Ե. Մուրատեանի	2 20
Վեղադրութիւն կուրճեան Հայ. Գղղ. Յն. Տճ.	5
Գեղաչքութիւն Մակուայի աիւց	10
Երգարան նոր կամ՝ Քնար Հայաստանի	6
Ընթերցարան կամ՝ Գաստիարակ. Գարագաշ.	2 20
Ընթերցարան կամ՝ Նախագիտել. Ս. Փափաղ.	5
Թուարանութիւն ընդարձակ Տ. Պօղաճեան	8
Ժողովրդական մատենադարան Ա. Բ. Գ մաս	6
Հատընտիր քաղաածք 'ի նախնեաց Գրգշ.	12
Հեգարան	20
Մանր ուսմունք ֆրիտոննէական Գ. Մարկոս.	2
Նոր ընթացք դրարաւ լեզուի Մուրատեան	4
Պատմ. Հոյոց Ս. Փափաղեան	7
Պատմ. Սրբազան Ս. Փափաղեան	6
Պարտք Տղայոց	4
Սրբազան պատմ. բաղմնապատկեր Գարագաշ.	5
Սկզբունք դաստիարակութեան Ա. Հար.	6
Իաղգամ ճեպիլի	4
Փոքրիկ քարտուղար կամ՝ Նամականի	10
Քերականութիւն գործնական. Գարագաշ.	10
» ընդարձակ »	8
» համառօտ »	4
» ըստ Օլլէնտորֆի Գաղղի-	
երէն , Հայերէն Գարագաշ.	27
Քերականութիւն Շիշմանեանի ընդարձակ	6
Քերական բաղնադատիկեր կամ՝ Այբբենարան	40
Քերական կամ՝ Այբբենարան հին ոճով	20